

การปฏิบัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพในสาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ.1966-1969

สารนิพนธ์

ของ

ศรุตม์ เพ็ชรสกุลวงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย

มิถุนายน 2549

การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพในสาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ. 1966-1969

บทคัดย่อ

ของ

ศรุตม์ เพชรสกุลวงศ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย

มิถุนายน 2549

ศรุตม์ เพชรสกุลวงศ์. (2549). การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพในสาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ. 1966-1969. สารนิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลินี ประเสริฐธรรม.

สารนิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพในสาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ. 1966-1969 โดยเหตุการณ์ในครั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำเนินการแก้ไขวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศตามแนวทางของหลิวเซ้าฉีกับเติ้งเสี่ยวผิงในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965 ซึ่งเหมาเจ๋อตงคิดว่าแนวทางดังกล่าวทำให้ประเทศภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนกำลังเดินเข้าสู่แนวทางของทุนนิยม เหมาเจ๋อตงจึงขัดขวางด้วยการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมในระหว่าง ค.ศ. 1966-1969

ในทางการเมือง ช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นช่วงเวลาที่ประชาชนทั่วประเทศต้องเผชิญกับสภาพความแตกแยก ความวุ่นวาย และความบาดหมาง ที่เกิดจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงเพื่อกวาดล้างศัตรูทางการเมืองของเหมาเจ๋อตง ต่อมาเหตุการณ์ความวุ่นวายกลับบานปลายจนทำให้กองทัพปลดแอกประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงวิถีทางและพัฒนาการทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้อย่างชัดเจน อีกทั้งเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมยังเป็นเหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงจุดสูงสุดในลัทธิบูชาบุคคลของเหมาเจ๋อตง ในทางเศรษฐกิจ การปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลให้ผลผลิตโดยรวมของประเทศตกต่ำอย่างมาก จนนำไปสู่การเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมและการขนส่งที่ต้องประสบกับวิกฤตอย่างหนัก ส่วนในทางสังคม การปฏิวัติวัฒนธรรมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายด้านประชากร สาธารณสุข การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ อย่างมาก และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนทุกคนในวงกว้าง

THE GREAT PROLETARIAN CULTURAL REVOLUTION IN THE PEOPLE'S REPUBLIC
OF CHINA, 1966-1969

AN ABSTRACT
BY
SARUT PETCHSAKUNWONG

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Art degree in Asian History

June 2006

Sarut Petchsakunwong. (2006). *The Great Proletarian Cultural Revolution in The People's Republic of China, 1966-1969*. Master's Project, M.A. (Asian History). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor: Asst. Prof. Malinee Prasertthdam.

This Master's project focused on the study of the Great Proletarian Cultural Revolution in the People's Republic of China during 1966-1969. This revolution came after Liu Shaoqi and Deng Xiaoping's attempt to resolve the economic crisis during 1961-1965. It was an attempt that Mao Zedong saw as a threat of Capitalism to the Communist Party of China. Mao Zedong decided to impede this attempt with the Cultural Revolution in 1966-1969.

Politically, during the Cultural Revolution, the whole nation suffered a times of separation, chaos and dispute caused by the Red Guards who attempted to wipe out Mao Zedong's political opponents. Later, the chaos went so far that the People's Liberation Army needed to interfere. This incident clearly exhibited the political practice and progress of the Communist Party of China. Moreover, the Cultural Revolution was a prominent incident that also marked the apex of Mao Zedong's cult of personality. Economically, the Cultural Revolution led to a sharp drop in gross domestic product, which led to another economic crisis. Industry and transportation in particular were seriously affected. Socially, the Cultural Revolution brought about a drastic change in policies regarding population, public health, education and culture among others. It also widely affected the ways of life of every single men and women.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบ
ได้พิจารณาสารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลีณี ประเสริฐธรรม)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลีณี ประเสริฐธรรม)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์ศิริพร ดาบเพชร)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติมา สังข์เกษม)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.2549

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องด้วยความเมตตาและความกรุณาของบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลินี ประเสริฐธรรม อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ผู้คอยให้คำแนะนำ เสนอข้อคิดเห็น และตรวจแก้ไขงานสารนิพนธ์ฉบับนี้ด้วยความอุตสาหะมาโดยตลอด จนสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี อาจารย์เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ด้านประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยความเมตตาต่อผู้วิจัยและเพื่อนร่วมชั้นเสมอมา และเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความกรุณาตลอดมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล อาจารย์ศิริพร ดาบเพชร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ ที่ให้ความเมตตาและความกรุณาตลอดเวลาอันมีค่ารับเป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์ในครั้งนี้ พร้อมทั้งได้ให้คำแนะนำที่มีประโยชน์ต่อการปรับปรุงสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ รองศาสตราจารย์ ชชาติชาย พลพานานนท์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ พลับปลึง คงชนะ ที่ให้ความกรุณารับเป็นกรรมการสอบเค้าโครงสารนิพนธ์พร้อมทั้งให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ยุวดี วงศ์สว่าง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชมพูนุท นาศิริรักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราวัจจ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เขาวดี จงประเสริฐ และคณาจารย์ทุกท่านของภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้และให้ความเมตตาต่อผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา และขอขอบพระคุณนายแพทย์มานัสและคุณจรรุวรรณ ประเสริฐธรรม ที่เมตตาตามอบทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณอาจารย์มิตรชัย กุลแสงเจริญ รุ่นพี่ผู้คอยให้ความช่วยเหลือ คำแนะนำ คำปรึกษาความรู้ รวมถึงมิตรภาพดี ๆ ที่มีให้ผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอขอบคุณคุณธนภาษ เดชพาวุฒิกุล รุ่นพี่ผู้คอยให้คำแนะนำ ดีชม ข้อคิดที่ดี ๆ รวมถึงช่วยเหลือหาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณคุณกิตตินิพนธ์ สิรินทรภูมิ คุณภูเบศ สุภพิพัฒน์ คุณทิพย์สุดา ปิยะพันธุ์ คุณศุภฤกษ์ หลิวรุ่งเรือง คุณณลลิตา เกสรประทุม และรุ่นพี่ รุ่นน้อง เพื่อน ๆ ทุกคน ที่คอยเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และขอขอบคุณสำหรับมิตรภาพและความทรงจำที่ดี ๆ ตลอดการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณคุณแม่อัมพา เรียบราชตรี ผู้เป็นที่พึ่งทางใจ ผู้เป็นกำลังใจสำคัญและเป็นผู้ที่ให้การสนับสนุนผู้วิจัยในเรื่องการศึกษามาโดยตลอด ขอขอบคุณคุณพงษ์พิช เพชรสกุลวงศ์ พี่ชายที่ให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในทุก ๆ เรื่อง ขอขอบคุณคุณขวัญชนกและคุณอรสุภา เพชรสกุลวงศ์ น้องสาวผู้ที่คอยให้คำปรึกษาและเป็นกำลังใจที่ดีแก่ผู้วิจัยเสมอมา และกราบขอบพระคุณครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิประสาทความรู้ทั้งปวงให้แก่ผู้วิจัย

เนื่องจากในวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 2549 เป็นวันครบรอบ 40 ปีของการเริ่มต้นการปฏิบัติวัฒนธรรม ประโยชน์หรือความดีใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศและขอระลึกถึงผู้ที่ประสบกับความสูญเสียในเหตุการณ์ครั้งนั้น ส่วนข้อผิดพลาดอันใดที่เกิดขึ้นกับสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอรับแต่เพียงผู้เดียว

ศรุตม์ เพชรสกุลวงศ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ.....	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	จ
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	ฉ
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	ฉ
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	ช
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	ช
แหล่งข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า	ช
1 สภาพทั่วไปของสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1949-1965)	1
การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1949-1953.....	1
การเมืองภายใต้รัฐบาลชั่วคราว	1
เศรษฐกิจกับการฟื้นฟูประเทศ	4
การฟื้นฟูเสถียรภาพการเงินการคลัง.....	5
การควบคุมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมของเอกชน.....	6
การปฏิรูปที่ดิน	7
ผลการดำเนินการทางเศรษฐกิจ	8
สภาพสังคมในระหว่าง ค.ศ. 1949 – 1953	10
การปฏิรูปแนวคิดพื้นฐานทางครอบครัว	10
การปฏิรูปความคิดและการรณรงค์สามต่อต้าน.....	11
นโยบายด้านสาธารณสุข	11
นโยบายด้านการศึกษา.....	12
นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรมและวรรณกรรม.....	14
การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957.....	16
การเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร.....	16
รัฐธรรมนูญฉบับถาวร	16
กลไกการบริหารประเทศ.....	17

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
1 (ต่อ)	การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 8 สมัยที่ 1	22
	การรณรงค์ร้อยบุปผาและการรณรงค์ต่อต้านฝ้ายขาว	22
	การพัฒนาเศรษฐกิจระหว่าง ค.ศ. 1954-1957	24
	หลักการและจุดมุ่งหมาย	24
	การดำเนินการ.....	25
	ผลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 1	27
	สภาพสังคมระหว่าง ค.ศ. 1954-1957	30
	นโยบายด้านสาธารณสุข.....	31
	นโยบายด้านการศึกษา.....	31
	นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม	32
	การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1958-1960.....	33
	สภาพทางการเมืองภายใต้้นโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน	33
	นโยบายก้าวกระโดดไกล (Great Leap Forward)	34
	นโยบายคอมมูนประชาชน (People's Commune)	35
	การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 6	36
	การพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้้นโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน ค.ศ.1958-1960	37
	นโยบายก้าวกระโดดไกล (Great Leap Forward).....	37
	นโยบายคอมมูนประชาชน (People's Commune)	39
	ผลทางเศรษฐกิจจากนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน.....	43
	การประชุมที่หลูซาน.....	45
	สภาพสังคมระหว่าง ค.ศ. 1958-1960	46
	นโยบายด้านสาธารณสุข.....	46
	นโยบายด้านการศึกษา.....	47
	นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม	47
	การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965.....	48
	สภาพทางการเมืองในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965	49

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
1 (ต่อ)	การประชุมผู้ปฏิบัติงานเจ็ดพันคน	50
	การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 10	51
	การรณรงค์ใน ค.ศ. 1963 และข้อกำหนด 10 ประการ	52
	การฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ ค.ศ. 1961-1965	53
	การดำเนินการ.....	54
	ผลของการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจตามแนวทางของหลิวเซ้าฉีกับ ตั้งเสี่ยวผิง	55
	สภาพสังคมระหว่าง ค.ศ. 1961-1965	57
	นโยบายด้านสาธารณสุข.....	58
	นโยบายด้านการศึกษา.....	59
	นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม	59
2	สาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรม	62
	แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติวัฒนธรรม.....	63
	สาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรม	67
	เกิดจากแนวคิดปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง	67
	เกิดจากการต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมือง	72
	เกิดจากแนวคิดลัทธิบูชาบุคคลของเหมาเจ๋อตง	74
	เกิดจากแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุทางเศรษฐกิจ นโยบายต่างประเทศ วิกฤตองค์กร จิตวิทยาและการตัดสินใจที่ผิดพลาด.....	75
	ด้านเศรษฐกิจ.....	75
	ด้านนโยบายต่างประเทศ.....	76
	วิกฤตองค์กร.....	76
	จิตวิทยา	77
	การตัดสินใจที่ผิดพลาด	77
	ความคิดเห็นของบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม.....	80

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ) การจัดช่วงเวลาของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม.....	84
การจัดช่วงเวลาเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 10 ปี (ค.ศ.1966-1976).....	84
การจัดช่วงเวลาเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 3 ปี (ค.ศ.1966-1969).....	86
3 การเมืองในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1969).....	89
สภาพการเมืองของจีนในระหว่างปลาย ค.ศ. 1965 ถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966.....	90
บทละคร “ให้รู้ถูกรับจากราชสำนัก”	90
การโจมตีบทละครเรื่องให้รู้ของเหยาเหวินหยวนและการประชุมเพื่อพิจารณา บทละคร.....	92
“จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม”	95
หนังสือพิมพ์กำแพงของเนี่ยหยวนจื่อ	96
การดำเนินการควบคุมสถานการณ์ของหลิวเซ้าฉีกับตั้งเสี่ยวผิง.....	98
การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 11 เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966.....	100
สภาพการเมืองของจีนในระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1966.....	103
การก่อกำเนตขบวนการพิทักษ์แดง (The Red Guards).	103
การดำเนินงานของขบวนการพิทักษ์แดง	104
แนวทางปฏิบัติของขบวนการพิทักษ์แดง	105
การประชุมที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน.....	105
การทำลายสี่เก่าของขบวนการพิทักษ์แดง	106
ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการปฏิวัติวัฒนธรรม	109
ความแตกแยกของขบวนการพิทักษ์แดง	111
สภาพการเมืองของจีนระหว่างเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1968.....	112
การยึดอำนาจเดือนมกราคม (January power seizure).....	112
เหตุการณ์ทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์ (February Adverse Current)	115
การจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ (Revolutionary Committees).....	115

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
3 (ต่อ)	วิกฤตการณ์อู่ฮั่น (Wuhan Incident) 119 เหตุการณ์กวาดล้างกลุ่ม “516”(The purge of the 516 Group)..... 121 การเข้ามามีอำนาจของกองทัพปลดแอกประชาชน 123 การสลายขบวนการพิทักษ์แดง 124 สภาพการเมืองของจีนระหว่างเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1968 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 126 การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 12 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1968 126 การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 9 เดือนเมษายน ค.ศ.1969 129 การลงมติรับรองรายงานทางการเมืองของหลินเปียว..... 130 ธรรมนูญของพรรคฉบับใหม่ 130 การเลือกคณะกรรมการกลางชุดใหม่ 131 การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 9 ครั้งที่ 1 เดือนเมษายน ค.ศ. 1969..... 133	119 121 123 124 126 126 129 130 130 131 133
4	เศรษฐกิจและสังคมในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1969)..... 138 สภาพเศรษฐกิจในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1969)..... 138 แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 3 (ค.ศ. 1966-1970) 139 ภาพรวมเศรษฐกิจของจีนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ. 1966-1969 140 ด้านเกษตรกรรม..... 142 ด้านอุตสาหกรรม 143 ด้านการคมนาคม 145 ด้านพาณิชย์กรรม 146 ผลการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม 149 วิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม 153 วิเคราะห์ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อผลผลิตมวลรวมประเทศ... 153	138 138 139 140 142 143 145 146 149 153 153

สารบัญ(ต่อ)

บทที่		หน้า
4 (ต่อ)	วิเคราะห์ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อรายได้ประชาชาติ.....	155
	วิเคราะห์ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อการกระจายการลงทุน ในด้านโครงสร้างเปรียบเทียบกับอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิต มวลรวม	157
	สภาพสังคมของจีนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1969)	159
	สภาพทั่วไปทางสังคมในระหว่าง ค.ศ. 1966-1969	160
	นโยบายทางสังคมที่สำคัญในระหว่าง ค.ศ. 1966-1969	160
	นโยบายด้านประชากร	161
	นโยบายด้านสาธารณสุข.....	163
	นโยบายด้านการศึกษา	164
	นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม.....	173
5	บทสรุป.....	180
	บรรณานุกรม	184
	ภาคผนวก ก	203
	ข.....	205
	ค	207
	ประวัติย่อผู้วิจัย	234

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงโครงสร้างและหน้าที่ของคอมมูนประชาชน	41
2 แสดงผลผลิตอุตสาหกรรมที่สำคัญระหว่าง ค.ศ. 1960-1965.....	56
3 แสดงรายได้ประชาชาติของจีนระหว่าง ค.ศ. 1965-1970.....	150
4 แสดงมูลค่าผลผลิตมวลรวม ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970	153
5 แสดงงบการบริโภคและการผลิตในส่วนต่าง ๆ จากรายได้ประชาชาติ	155
6 แสดงการกระจายการลงทุนในด้านโครงสร้างเปรียบเทียบกับอัตราการเจริญเติบโต ของมูลค่าผลผลิตมวลรวม	157
7 แสดงอัตราการเติบโตของประชากรในระหว่าง ค.ศ. 1965-1970.....	162
8 แสดงจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษา ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970	168

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่แสดงการแบ่งเขตการปกครองทางทหารทั้ง 6 เขตของสาธารณรัฐประชาชนจีน ในระหว่าง ค.ศ. 1949-1954.....	4
2 แผนผังแสดงระบบการศึกษาของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1951.....	14
3 แผนผังแสดงโครงสร้างการบริหารของพรรคคอมมิวนิสต์จีน.....	18
4 แผนที่แสดงการเดินทางของขบวนการพิทักษ์แดงไปทั่วประเทศใน ค.ศ. 1966-1968	109
5 กราฟแสดงการเปรียบเทียบราคาผลผลิตธัญพืชโดยเฉลี่ยระหว่างราคาในท้องตลาด กับราคาที่รัฐกำหนด ระหว่าง ค.ศ. 1952-1990	148
6 กราฟแสดงรายได้ประชาชาติของจีนระหว่าง ค.ศ. 1965-1970	150
7 กราฟแสดงอัตราการเติบโตของรายได้ประชาชาติ ระหว่าง ค.ศ. 1950-1985.....	152
8 กราฟแสดงการเปรียบเทียบมูลค่าผลผลิตมวลรวม ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970.....	154
9 กราฟเปรียบเทียบงบการบริโภคและการผลิตในส่วนต่างๆ จากรายได้ประชาชาติ	156
10 กราฟแสดงการกระจายการลงทุนในด้านโครงสร้าง ระหว่าง ค.ศ. 1953-1975.....	157
11 กราฟอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวม ระหว่าง ค.ศ. 1953-1975	158
12 กราฟแสดงการเปรียบเทียบอัตราการเติบโตของประชากรระหว่าง ค.ศ. 1965-1970	162
13 กราฟแสดงการเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970	169

บทนำ

การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพ (The Great Proletarian Cultural Revolution) หรือ การปฏิวัติวัฒนธรรม (The Cultural Revolution) คือ เหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดจากการรณรงค์ทางการเมืองของเหมาเจ๋อตง (Mao Zedong, 1893-1976) ในการต่อต้านและกวาดล้างศัตรูทางการเมือง ซึ่งเหมาเจ๋อตงเห็นว่าเป็นพวกชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ไข* ทั้งภายในพรรคในรัฐบาล และในแวดวงวัฒนธรรม ด้วยการใช้อาวุธการพิทักษ์แดง (The Red Guards) ** เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1966-1976

สำหรับสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้น เหมาเจ๋อตงผู้นำการปฏิวัติวัฒนธรรมได้ประกาศผ่าน “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม”*** และได้กล่าวเน้นย้ำอีกครั้งในการประชุมของศูนย์กลางในวันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1966 ว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพราะรัฐบาลที่ผ่านมาไม่ได้นำแนวคิดและประสบการณ์ของการปฏิวัติในอดีตหลายสิบปีของพรรคคอมมิวนิสต์ไปใช้ในการแก้ปัญหา อีกทั้งยังมีชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ไขภายในรัฐบาลจึงต้องทำการปฏิวัติล้มล้าง¹ พร้อมกันนี้หลินเปียว (Lin Biao, 1907-1971) ยังได้เสริมว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างชนชั้น

* พวกลัทธิแก้ไข (Revisionist) หมายถึง กลุ่มคนที่มีความคิดเห็นหรือแนวทางการปฏิบัติงานแตกต่างไปจากแนวความคิดของสังคมนิยมแบบมาร์ก-เลนิน จึงเรียกคนกลุ่มนี้ว่าเป็นพวกลัทธิแก้ไข

** ขบวนการพิทักษ์แดง (The Red Guards) หมายถึง กลุ่มเยาวชนจีนที่สนับสนุนเหมาเจ๋อตงในการทำการปฏิวัติวัฒนธรรม ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นของการปฏิวัติวัฒนธรรม มีจำนวนหลายล้านคนทั่วประเทศจีน โดยมีปลอกผ้าสีแดงติดแขนเสื้อเป็นสัญลักษณ์ ขบวนการพิทักษ์แดงถูกชี้นำให้ทำลายมรดกทางวัฒนธรรมของจีนและสิ่งซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของตะวันตก อีกทั้งยังเป็นกองกำลังสำคัญของเหมาเจ๋อตงในการกวาดล้างฝ่ายตรงข้ามกับตนเอง ด้วยการประณาม ทำลายทรัพย์สินและทำร้ายร่างกาย ขบวนการพิทักษ์แดงยุติบทบาทลงใน ค.ศ. 1968 หลังจากนั้นเยาวชนกลุ่มนี้ถูกส่งตัวไปชนบท เพื่อรับใช้มวลชน

*** ในจดหมายเวียน 16 พฤษภาคม ได้ระบุถึงข้อคิดเห็นที่สำคัญของเหมาเจ๋อตงที่ว่า ภายในพรรค ในรัฐบาล ในกองทัพ และผู้ทำงานด้านวัฒนธรรม มีกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ไขได้ปะปนเข้ามาเป็นจำนวนมาก เหมาเจ๋อตงคิดว่ามีแต่การทำการปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรมเท่านั้นที่สามารถยึดอำนาจกลับคืนมาจากพวกแนวทางทุนนิยมได้

¹Mao Zedong. (1966). “Just a Few Words”. In *China’s Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. edited by Michael Schoenhals. pp. 5-9.

กรรมมาชีพกับชนชั้นนายทุน และกล่าวว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดของประชาชน ทำลายแนวคิดเก่า* แล้วสร้างแนวคิดสังคมนิยมมาทดแทน¹

สำหรับนักวิชาการที่มีความเห็นสอดคล้องเกี่ยวกับสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมดังที่เหมาประกาศประกอบด้วย เจอร์รัลด์ ทันเนนบอม (Gerald Tannenbaum) ซึ่งมองว่าสาเหตุการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดจากการต่อสู้ทางชนชั้นภายในพรรคระหว่างชนชั้นกรรมมาชีพกับชนชั้นนายทุนในด้านวัฒนธรรม จึงทำให้เหมาเจ๋อตงโจมตีชนชั้นนายทุนในทางวรรณกรรม การศึกษา ศิลปะและการโฆษณา² ริชาร์ด บอม (Richard Baum) มองว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นความพยายามของเหมาเจ๋อตงและพรรคพวกในการฟื้นฟูแนวคิดที่เคร่งครัดแบบสังคมนิยม เพื่อให้ประเทศจีนเป็นประเทศสังคมนิยมบริสุทธิ์³ ส่วนเมอริช ไมส์เนอร์ (Maurice Meisner) กล่าวว่าเพราะเกิดปัญหาทางการเมืองและสังคมขึ้นจึงทำให้เหมาเจ๋อตงทำการปฏิวัติวัฒนธรรมมากกว่าทำการปฏิวัติวัฒนธรรมเพราะเกิดจากแนวคิดที่ผิดพลาดหรือเสียหายในอำนาจ⁴

ขณะที่นักวิชาการบางคนมองว่า สาเหตุแท้จริงของการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นแตกต่างจากที่เหมาเจ๋อตงได้ประกาศเอาไว้ ซึ่งนักวิชาการแต่ละคนต่างเสนอมุมมองในด้านต่างๆ อาทิเช่น อิมมานูเอล ซี วาย ฮู (Immanuel C.Y. Hsu) มองว่าสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นเกิดจากความต้องการฟื้นคืนอำนาจของเหมาเจ๋อตงเอง โดยอาศัยมวลชนทำการปฏิวัติ⁵ ส่วน จอห์น คิง แฟร์แบงก์ (John King Fairbank) มองว่านอกจากเหมาเจ๋อตงต้องการฟื้นคืนอำนาจแล้ว อาจเป็นความพยายามของเหมาเจ๋อตงที่ต้องการเปลี่ยนระบบอำนาจทางการเมืองจากการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางเป็นการกระจายอำนาจสู่ส่วนท้องถิ่น และเหมาเจ๋อตงคิดว่าการต่อสู้ทางชนชั้นควรเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมสังคมนิยม⁶ และแจ๊ค เกรย์ (Jack Gray) เสริมในมุมมองทางเศรษฐกิจว่า สาเหตุการเกิดการ

* การทำลายแนวคิดเก่าเป็นหนึ่งในการรณรงค์ทำลาย 4 เก้า ซึ่งประกอบด้วย การทำลายแนวคิดเก่า ประเพณีเก่า วัฒนธรรมเก่าและนิสัยเก่า โดยการรณรงค์ทำลาย 4 เก้าเกิดขึ้นในช่วงเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม

¹Lin Biao. (1966). "Why a Cultural Revolution?". In *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. edited by Michael Schoenhals. pp. 9-26.

²Gerald Tannenbaum. (1971). China's Cultural Revolution: Why It Had to Happen. In *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. pp. 60-66.

³Richard Baum. (1971). Ideology Redivivus. In *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. pp. 67-77.

⁴Maurice Meisner. (1999). *Mao's China and After: A History of the People's Republic*. p.300.

⁵Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China*. 5th ed. p. 696.

⁶John King Fairbank. (1992). *China: A New History*. pp. 384-386.

ปฏิวัติวัฒนธรรมเพราะความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระหว่างช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 กับผู้นำในระหว่างช่วงต้นทศวรรษที่ 1960¹ ซึ่งก็คือเหมาเจ๋อตงกับหลิวเซ้าฉี (Liu Shaoqi, 1898-1969)

ส่วน ฟิลิป บริดจ์แฮม (Philip Bridgham) ให้ความเห็นว่า เหมาเจ๋อตงทำการปฏิวัติวัฒนธรรมเพราะต้องการหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในความล้มเหลวของการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและเป็นการแก้ไขวิกฤตศรัทธาในความเป็นผู้นำของตนเอง² แฮร์รี ฮาร์ดิง (Harry Harding) กล่าวว่านอกจากเหมาเจ๋อตงต้องการรื้อฟื้นอำนาจของตนกลับคืนแล้ว เขายังต้องการได้รับการเคารพนับถืออย่างมาร์กซ์ และเลนินตลอดไป³ ส่วน เยียนเจียฉี (Yan Jiaqi) และเกาเกา (Gao Gao) มองว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดจากระบบเศรษฐกิจที่ล้มเหลว ความขัดแย้งในนโยบายต่างประเทศระหว่างจีนกับโซเวียต ความขัดแย้งในแนวทางการทำงานระหว่างเหมาเจ๋อตงกับหลิวเซ้าฉี ความต้องการรักษาสถานะทางอำนาจของเหมาเจ๋อตง และระบบข้าราชการการเมืองที่ผูกขาดในอำนาจล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม⁴

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นมีความหลากหลาย และแต่ละความคิดเห็นต่างก็มีเหตุผลสนับสนุน ในส่วนของผู้วิจัยเห็นว่าการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นไม่ได้เกิดจากสาเหตุปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยเฉพาะ เนื่องจากการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นผลสืบเนื่องของปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นก่อนหน้านั้น ทำให้สาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมมีทั้งสาเหตุหลักและสาเหตุรอง โดยสาเหตุหลักของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมคือความขัดแย้งทางการเมือง ส่วนผลของระบบเศรษฐกิจที่ล้มเหลว การสืบสานแนวทางการปฏิวัติ รวมถึงความขัดแย้งในทางวัฒนธรรม และสาเหตุอื่นๆ ล้วนแล้วแต่เป็นสาเหตุรอง

สำหรับช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมคือ ตั้งแต่ ค.ศ.1966-1976 นั้น เป็นการกำหนดเวลาจากการประชุมคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 ระหว่าง

¹Jack Gray. (1971). The Economics of Maoism. In *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. pp. 78-87.

²Philip Bridgham. (1971). Mao's "Cultural Revolution": Origin and Development, Part 1. In *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. pp. 17-30.

³Harry Harding. (1997). The Chinese State in Crisis, 1966-1969. In *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. pp.148-149.

⁴Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution*. p. 3.

วันที่ 27-29 มิถุนายน ค.ศ.1981 ซึ่งมติของที่ประชุมได้จัดแบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรม เป็น 3 ช่วง¹ คือ

ช่วงที่หนึ่ง เริ่มตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 จนถึงการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 ในเดือนเมษายน ค.ศ.1969 ช่วงเวลานี้ในทางการเมืองมีการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มอนุรักษ์นิยมนำโดยเหมาเจ๋อตง หลินเปียวและแก๊งสี่คน* (The Gang of Four) กับกลุ่มแนวคิดปฏิรูปนำโดยหลิวเซาฉี เต็งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping, 1904-1997) และพรรคพวก ซึ่งกลุ่มอนุรักษ์ได้ใช้หนังสือพิมพ์กำแพง (Big-character poster) ขบวนการพิทักษ์แดง และใช้สื่อต่างๆของพรรคคอมมิวนิสต์เป็นเครื่องมือในการต่อสู้และปราบปรามกลุ่มปฏิรูป จนทำให้หลิวเซาฉีหมดอำนาจทางการเมือง ถูกคุมขังและถึงแก่กรรมใน ค.ศ. 1969 ส่วนเต็งเสี่ยวผิงถูกปลดออกจากทุกตำแหน่งในทางการเมือง และถูกส่งตัวไปอยู่ที่มณฑลเจียงซี (Jiangxi) อีกทั้งช่วงเวลานี้ทั่วประเทศยังได้เกิดความวุ่นวายเนื่องจากการรณรงค์ทำลาย 4 เก้าของขบวนการพิทักษ์แดง จนทำให้กองทัพปลดแอกประชาชนจีน (Chinese People's Liberation Army) เข้าควบคุมสถานการณ์และร่วมในการบริหารประเทศในระยะเวลาหนึ่ง

ช่วงที่สอง จากการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 ในเดือนเมษายน ค.ศ.1969 จนถึงการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 10 ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1973 เป็นช่วงการขึ้นมาใช้อำนาจและการตกจากอำนาจของหลินเปียว ในฐานะทนายทนายทางการเมืองของเหมาเจ๋อตง รวมทั้งการเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกกรรมการการเมืองของนางเจียงชิงและพรรคพวกแก๊งสี่คน และการกลับเข้ามาทำงานทางการเมืองพร้อมทั้งรับตำแหน่งในคณะกรรมการกลางอีกครั้งของเต็งเสี่ยวผิง

ช่วงที่สาม จากการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 10 จนถึงวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ.1976 เหมาเจ๋อตงได้ให้เต็งเสี่ยวผิงกลับเข้ามาดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง และได้เสนอต่อคณะกรรมการกลางพรรคฯให้ยุติความยุ่งยากต่างๆอันเนื่องมาจากการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ดำเนินมา 8 ปี และเรียกร้องความสงบและความสามัคคีภายในพรรค² แต่การทำงานของเต็งเสี่ยวผิง

¹ดูมิซึย มูลศิลป์. (2540-2541, ตุลาคม-มกราคม). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. *ราชบัณฑิตยสถาน*. หน้า 88.

* แก๊งสี่คน (The Gang of Four) หมายถึง กลุ่มผู้สนับสนุนหลักจำนวน 4 คนของเหมาเจ๋อตงในการทำการปฏิวัติวัฒนธรรม อันประกอบด้วย นางเจียงชิง (Jiang Qing) เหยาเหวินหยวน (Yao Wenyuan) จางชุนเฉียว (Zhang Chunzhao) และหวางหงเหวิน (Wang Hongwen) แก๊งสี่คนขึ้นมามีอำนาจทางการเมืองตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรมและมีฐานอำนาจอยู่ที่เซียงไฮ้ โดยใช้หนังสือพิมพ์และสื่อต่างๆของพรรคเป็นเครื่องมือในการกำจัดคู่ต่อสู้ทางการเมืองของตน แก๊งสี่คนถูกจับกุมในวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ.1976 ถือเป็นจุดสิ้นสุดช่วงเวลากการปฏิวัติวัฒนธรรม

²วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. หน้า 27.

นั้น เหมาเจอตงเห็นว่าเป็นการดำเนินงานนอกแนวทางสังคมนิยมและมีความคิดฝ่ายขวา ดังนั้นเมื่อโจวเินไหลถึงแก่อสัญกรรมในวันที่ 8 มกราคม ค.ศ.1976 เหมาเจอตงจึงได้เลือกให้ฮว่ากว๋อเฟิง (Hua Guofeng, 1921-) ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน หลังจากการอสังกรรมของเหมาเจอตงในวันที่ 9 กันยายน ค.ศ.1976 ฮว่ากว๋อเฟิง เย่เจี้ยนอิง (Ye Jianying, 1897-1986) และหลี่เซี่ยนเนี่ยน (Li Xiannian, 1909-1992) ได้ร่วมกันจับกุมนางเจียงซิงและพรรคพวกในวันที่ 6 ตุลาคม ค.ศ.1976 ซึ่งถือเป็นการยุติการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ดำเนินมา 10 ปี

ผลของการปฏิวัติวัฒนธรรม ในทางการเมืองทำให้โครงสร้างของพรรคได้รับความเสียหาย กลไกทางการเมืองโดยรวมถูกทำลาย และประเทศต้องสูญเสียบุคลากรทางการเมืองในทุกระดับเป็นจำนวนมาก ในทางเศรษฐกิจทำให้ผลผลิตโดยรวมทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรมของประเทศได้รับความกระทบกระเทือน และในทางสังคมทำให้ประเทศต้องสูญเสียเยาวชนไปกับการเข้าร่วมขบวนการพิทักษ์แดงกว่า 10 ล้านคน รวมทั้งสถาบันการศึกษาทั่วประเทศต้องหยุดดำเนินการเรียนการสอน

ถึงแม้ว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นและครอบคลุมช่วงเวลาถึง 10 ปี ตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 ใน ค.ศ.1981 แต่เหตุการณ์ที่เป็นหัวใจสำคัญของการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นเกิดขึ้นในช่วง ค.ศ.1966-1969 คือ เกิดขึ้นเพียง 3 ปีเท่านั้น¹ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาช่วงเวลาดังกล่าว ในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อไป

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการตรวจสอบพบว่า ยังไม่มีการศึกษาเรื่อง การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ.1966-1969 ในงานวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย

ส่วนงานวิจัยในเอกสารภาษาไทยมีบทความของ ธเนศ สุวรรณพานิช เรื่องการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน ซึ่งตีพิมพ์ในหนังสือการปฏิวัติของจีน หน้า 76-117. เมื่อ พ.ศ. 2517 บทความนี้ได้กล่าวถึงสภาพเหตุการณ์ก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม และความคิดของปัญญาชนก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม ทำให้เห็นถึงสภาพโดยทั่วไปของประเทศจีนและความคิดของเหล่าปัญญาชนก่อนเกิดเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมใน ค.ศ. 1966

บทความของ รองศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ เรื่องการปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน (Cultural Revolution in China) ตีพิมพ์ในวารสารราชบัณฑิตยสถาน ปีที่ 23 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2540-มกราคม

¹John King Fairbank. (1992). *op. cit.* pp. 385.

2541. หน้า 85-119. บทความนี้ได้สรุปว่าจะอธิบายการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นค่อนข้างยาก ภายหลังจากการปฏิวัติวัฒนธรรมเหยื่อของการปฏิวัติวัฒนธรรมได้รับการกู้ชื่อ ส่วนผู้ดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมกลับกลายเป็นผู้ถูกกล่าวหา ผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมต่างจากที่เหมาเจ๋อตงเคยคาดหวังไว้ จนทำให้ชีวิตการปฏิวัติของเขาประสบผลสำเร็จร้อยละ 70 ล้มเหลวร้อยละ 30 โดยบทความนี้ได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดที่หลากหลายของนักวิชาการต่อการปฏิวัติวัฒนธรรม

งานเขียนของ ศาสตราจารย์ เขียน ถีระวิทย์ จากหนังสือการเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2519 งานเขียนฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นถึงสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนเกิดเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม และข้อคิดเห็นเรื่อสาเหตุของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม และผลของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

งานเขียนของ วรศักดิ์ มัทธโนบล จากหนังสือเศรษฐกิจการเมืองจีน ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2547 งานเขียนฉบับนี้ได้กล่าวถึงสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม แนวคิดที่นำไปสู่การเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม สภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม และผลของการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งบทความและงานเขียนต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีส่วนที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาสภาพของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาสาเหตุของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
3. เพื่อศึกษาสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ในช่วงของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ.1966-1969

4. เพื่อศึกษาผลทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของการปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ.1966-1969

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงสภาพของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม
2. ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน
3. ทำให้ทราบถึงสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

จีนในช่วงของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ.1966-1969

4. ทำให้ทราบถึงผลทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของการปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ.1966-

1969

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

สารนิพนธ์ฉบับนี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิวัติวัฒนธรรมของประเทศไทย สาธารณรัฐประชาชนจีน ค.ศ. 1966-1969 โดยจะเน้นการศึกษาสาเหตุและผลของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม รวมถึงสภาพการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าว

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยการอาศัยหลักฐานข้อมูลทุติยภูมิ (เอกสารชั้นรอง) ทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษในการศึกษา และนำเสนอผลการศึกษาโดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

แหล่งข้อมูลประกอบการศึกษาค้นคว้า

1. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ห้องสมุดป่วย อิงภากรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
5. ห้องสมุดสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
6. หอสมุดป่วย อิงภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
7. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
8. ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9. ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
10. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
11. สำนักหอสมุดแห่งชาติ
12. ข้อมูลออนไลน์

บทที่ 1

สภาพทั่วไปของสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1949-1965)

ในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 เหมาเจ๋อตง (Mao Zedong, 1893-1976) พร้อมด้วยคณะผู้นำคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและผู้นำพรรคการเมืองอื่นๆ ยืนอยู่บนพลับพลาของจัตุรัสเทียนอันเหมิน เหมาเจ๋อตงในฐานะประธานของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและประธานของรัฐบาลกลางได้ประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนต่อชาวจีนกว่าล้านคนที่มาชุมนุมกันที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ในเวลา 15:00 น. ว่า “ณ วันนี้ สาธารณรัฐประชาชนจีน ศูนย์กลางอำนาจของประชาชนได้ก่อตั้งขึ้นแล้ว”¹ พร้อมกันนั้นธงชาติจีนก็ขึ้นสู่ยอดเสา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาประวัติศาสตร์บทใหม่ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก็ได้เริ่มต้นขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยตลอดระยะเวลา 17 ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1949-1965 การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อนเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

1. การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1949-1953

ในระยะเริ่มต้นของการบริหารประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์จีนยังคงไม่มีความมั่นคงมากนัก ในทางการเมือง ทำให้สิ่งสำคัญของการบริหารประเทศในระยะนี้คือการกำหนดแนวทางหลักในการบริหาร โดยมีการแบ่งส่วนการบริหาร การจัดรูปแบบองค์กรต่าง ๆ ให้เหมาะสม เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเมืองให้แก่พรรคคอมมิวนิสต์จีนและประเทศที่สร้างขึ้นใหม่ ด้วยการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว รวมทั้งมีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 6 เขต ภายใต้การดูแลของกองทัพปลดแอกประชาชน

1.1 การเมืองภายใต้รัฐบาลชั่วคราว

การวางแผนบริหารประเทศที่จะได้รับการสถาปนาขึ้นใหม่ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน เริ่มต้นจากการจัดตั้งสภาที่ปรึกษาทางการเมืองของประชาชนจีน (Chinese People's Consultative Conference, CPPCC)^{*} เพื่อทำหน้าที่เสนอ “กฎหมายหลัก” (Organic Law) ที่ยึดถือ “หลักการ

¹ เหมาเจ๋อตง. (2549, 13 กุมภาพันธ์). *เหมาเจ๋อตง*, จอโลก. โมเดิร์นไนน์ทีวี. 10.00-11.00 น.

^{*} สภาที่ปรึกษาทางการเมืองของประชาชนจีน (Chinese People's Consultative Conference, CPPCC) ประกอบด้วยสมาชิกทั้งหมด 662 คน ในจำนวนนี้เป็นสมาชิกที่ไม่สิทธิออกเสียง 77 คน มาจากพรรคการเมืองใหญ่ 9 พรรค จำนวน 102 คน จากกลุ่มการเมืองย่อย ๆ 14 กลุ่ม จำนวน 142 คน จากองค์กรมวลชน 16 องค์กร จำนวน 206 คน จากหน่วยทหาร 6 หน่วย จำนวน 60 คน อีก 75 คน ได้รับเลือกมาในฐานะเป็นเอกชนที่มีชื่อเสียง

ปกครองร่วมกัน” (Common Program)* เป็นธรรมนูญการปกครองชั่วคราวที่กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ร่วมกันร่างขึ้นเพื่อเป็นแนวทางการปกครองประเทศในระยะแรก¹ และในวันที่ 29 กันยายน ค.ศ.1949 ที่ประชุมสภาที่ปรึกษาทางการเมืองของประชาชนจีนได้เลือกให้เหมาเจ๋อตงเป็นประธานสภาที่ปรึกษาทางการเมืองของสาธารณรัฐประชาชนจีนและเป็นประธานรัฐบาลประชาชนกลาง (Central People's Government) โดยมีจูเต๋อ (Zhu De, 1886-1976) หลิวเซ้าฉี (Liu Shaoqi, 1898-1969) และซ่งชิงหลิง (Song Qingling, 1893-1981) เป็นรองประธานรัฐบาลประชาชนกลาง มีสภารัฐบาลประชาชนกลาง (Central People's Government Council) เป็นองค์กรสูงสุดที่ทำหน้าที่บริหารประเทศ² ก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใน ค.ศ.1954

เรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนกระทำระหว่างการดำเนินการสถาปนาประเทศก็คือ การจัดตั้งรัฐบาล ในการจัดตั้งรัฐบาลนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เชิญพรรคการเมืองต่าง ๆ** เข้าร่วมในรัฐบาลผสมหรือรัฐบาลแนวร่วม (United-Front Government) โดยทุกพรรคการเมืองที่เข้าร่วมรัฐบาลยอมรับการเป็นผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และไม่มีเจตนาแย่งชิงอำนาจในการปกครองประเทศเหมือนกับพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตย³ ในการบริหารประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารโดยอาศัยหลักประชาธิปไตยรวมศูนย์ (Democratic Centralization)

* หลักการปกครองร่วมกัน (Common Program) มี 51 มาตราใน 4 หัวข้อหลัก คือ หลักการทั่วไป (General Principles) นโยบายด้านเศรษฐกิจ (Economic Policy) นโยบายด้านวัฒนธรรมและการศึกษา (Cultural and Educational Policy) และนโยบายที่นำไปสู่ความเป็นชาติ (Policy Toward Nationalities) รายละเอียดของ หลักการปกครองร่วมกันสามารถอ่านเพิ่มเติมได้จาก Mark Selden. (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change.* pp. 186-193.

¹Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China.* 2nd ed. p. 496. และ เขียน ธีระวิทย์. (2519). *การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน.* หน้า 135.

²Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China.* 5th ed. p. 648.

** พรรคการเมืองสำคัญที่ไม่ใช่พรรคคอมมิวนิสต์มีอยู่ 8 พรรคคือ 1. คณะกรรมการปฏิวัติพรรคก๊กมินตั๋งแห่งประเทศจีน (China Revolutionary Committee of the Kuomintang) 2. พรรคสันนิบาตประชาธิปไตยแห่งประเทศจีน (China Democratic League) 3. สมาคมสถาปนาประชาธิปไตยจีน (China Democratic National Construction Association) 4. สมาคมส่งเสริมประชาธิปไตยแห่งประเทศจีน (China Association for Promoting Democracy) 5. พรรคประชาธิปไตยชาวนาและกรรมกรแห่งประเทศจีน (China Peasants and Workers Democratic Party) 6. สมาคมสามก้นยายน (Chiu San Society) 7. พรรคเพื่อสาธารณประโยชน์แห่งประเทศจีน (Chih Kung Tang) และ 8. สันนิบาตประชาธิปไตยปกครองตนเองแห่งไต้หวัน (Taiwan Democratic Self-Government League)

³เขียน ธีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม.* หน้า 122.

ที่ว่า หน่วยงานระดับสูงสุดเป็นผู้เสนอนโยบายและแนวทางในการบริหารประเทศ สมาชิกพรรคฯ ในแต่ละระดับมีสิทธิวิจารณ์และแสดงความคิดเห็น แต่การตัดสินใจเลือกใช้นโยบายเป็นสิทธิของหน่วยงานระดับสูงสุดและทุกคนต้องปฏิบัติตาม¹

ในช่วง ค.ศ.1949-1954 ซึ่งเป็นช่วงที่การปกครองยังไม่มั่นคงนัก พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงได้ให้กองทัพปลดแอกประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองชั่วคราว โดยแบ่งเขตการปกครองเป็น 6 เขตคือ²

กองทัพภาคที่ 1 ปกครองเขตภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย มณฑลกานซู (Gansu) หนิงเซียะ (Ningxia) ซานซี (Shaanxi) ซินเจียง (Xinjiang) และชิงไห่ (Qinghai) ภายใต้การนำของนายพลผิงเต๋อไหว (Peng Dehuai, 1898-1974)

กองทัพภาคที่ 2 ปกครองเขตภาคตะวันตกเฉียงใต้ ประกอบด้วย กุ้ยโจว (Guizhou) ซีจี้กั๋ง (Xikang) หรือทิเบต (Tibet) ซื่อชวน (Sichuan) และหยุนหนาน (Yunnan) ภายใต้การนำของนายพลหลิวป๋อเจิง (Liu Bocheng, 1892-1986) ในตำแหน่งประธานคณะกรรมการทหารและการปกครองภาคตะวันตกเฉียงใต้ นายพลเฮ่อหลง (He Long, 1896-1969) ในตำแหน่งผู้บัญชาการเขต และเติ้งเสี่ยวผิง (Deng Xiaoping, 1904-1997) ในตำแหน่งเลขาธิการของคณะกรรมการกลางพรรคฯ รองประธานคณะกรรมการทหารและกรรมการทหารฝ่ายบริหารเขตภาคตะวันตกเฉียงใต้

กองทัพภาคที่ 3 ปกครองเขตภาคตะวันออก ประกอบด้วย อานฮุย (Anhui) ฝูเจี้ยน (Fujian) เจียงซู (Jiangsu) ซานตง (Shandong) และเจ้อเจียง (Zhejiang) ภายใต้การนำของนายพลหยาวชูสี่อ (Rao Shushi, 1903-1975)

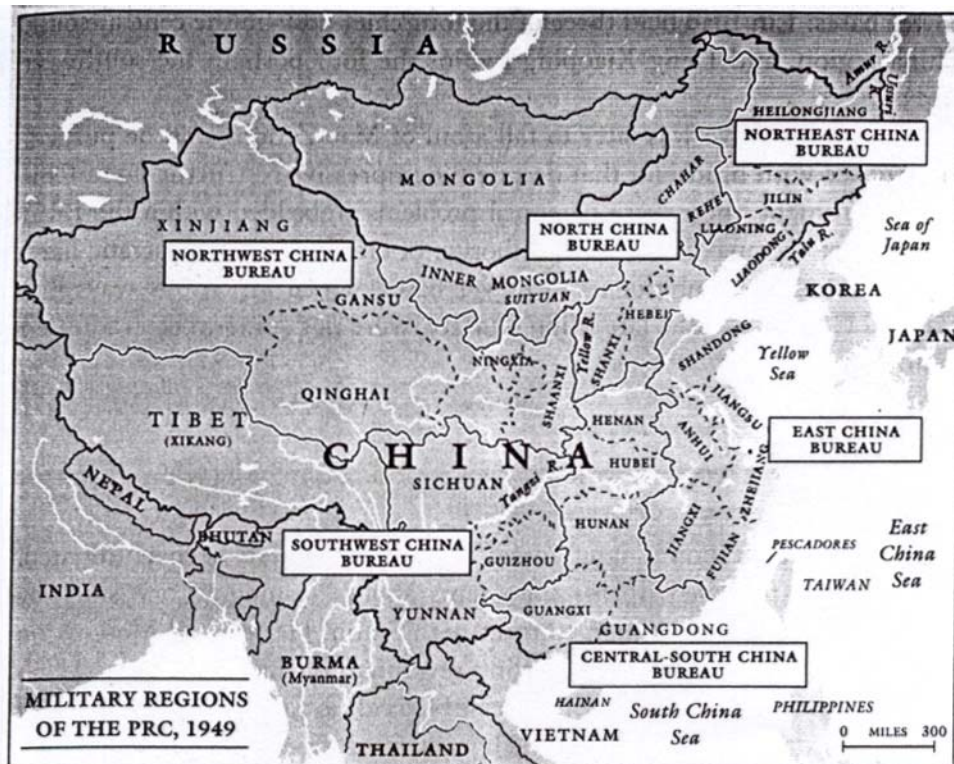
กองทัพภาคที่ 4 ปกครองเขตภาคกลางและใต้ ประกอบด้วย เหนหนาน (Henan) หูหนาน (Hunan) หูเป่ย์ (Hubei) เจียงซี (Jiangxi) กว่างซี (Guangxi) และกว่างตง (Guangdong) ภายใต้การนำของนายพลหลินเปี้ยว (Lin Biao, 1907-1971)

กองทัพภาคที่ 5 ปกครองเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย เฮยหลงเจียง (Heilongjiang) จี้หลิน (Jilin) เลอเหอ (Rehe) และเหลียวหนิง (Liaoning) ภายใต้การนำของเกอแก๊ง (Gao Gang, 1905-1954) เลขาธิการคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

¹Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op. cit.* pp. 646-647.

²Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 497-498., เหมามา. (2540). *ป่าเต็งของฉัน*. แปลโดย สุขสันต์ วิเวกเมธากร. หน้า 577. และ ลูเซียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *จีนสามยุค*. แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ. หน้า 340-341.

กองบัญชาการทหารส่วนกลาง ปกครองเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย ชาร์ฮ่า (Chahar) เหนือเป่ย์ (Hebei) ซานซี (Shanxi) และซุยหยวน (Suiyuan) ภายใต้การนำของนายพลจูเต๋อ เขตการปกครองทั้ง 6 เขตได้มีส่วนสร้างรากฐานการปกครองที่มั่นคงให้แก่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์เป็นอย่างมาก จนกระทั่งในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1954 เขตการปกครองทั้ง 6 เขตก็ถูกยกเลิกไป

ภาพประกอบ 1 แผนที่แสดงการแบ่งเขตการปกครองทางทหารทั้ง 6 เขตของสาธารณรัฐประชาชนจีน ในระหว่าง ค.ศ. 1949-1954 (Military Regions of The PRC, 1949-1954)

ที่มา: Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd ed. p. 498.

1.2 เศรษฐกิจกับการฟื้นฟูบูรณะประเทศ

ก่อน ค.ศ. 1949 สภาพเศรษฐกิจของประเทศจีนถูกควบคุมโดยพวกทุนนิยมภายในประเทศ และพวกจักรวรรดินิยมต่างชาติ รวมทั้งชนชั้นเจ้าที่ดินครอบครองที่ดินจำนวนมากและกดขี่ข่มเหงชาวไร่ชาวนา ประชาชนส่วนใหญ่ในชนบทมีชีวิตที่ยากลำบาก ต้องเผชิญกับภาวะสงครามยาวนาน อีกทั้งใน ค.ศ. 1949 ยังเกิดน้ำท่วมใหญ่ในหลายพื้นที่ส่งผลให้พื้นที่เพาะปลูกกว่า 8 ล้านเฮกตาร์เสียหาย

ประชาชนกว่า 40 ล้านคนไร้ที่อยู่อาศัย ในจำนวนนี้ประมาณ 7 ล้านคนอดอยากอย่างหนัก¹ ดังนั้นเมื่อพรรคคอมมิวนิสต์จีนยึดอำนาจและสามารถสถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1949 พรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงต้องเผชิญกับสภาพเศรษฐกิจที่อยู่ในขั้นวิกฤต การค้าล่มสลาย การเงินประสบภาวะเงินเฟ้อ ผลผลิตทั้งทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมตกต่ำ และประชาชนส่วนใหญ่อยู่ในภาวะอดอยาก และเมื่อพิจารณาสภาพการถือครองที่ดินของเกษตรกร โดยคิดถัวเฉลี่ยพื้นที่เพาะปลูกต่อจำนวนประชากร เกษตรกรจะมีพื้นที่เพาะปลูกต่อคนเพียงคนละ 3/8 ไร่เท่านั้น² ซึ่งตัวเลขดังกล่าวเป็นการสะท้อนถึงสภาพทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำและสภาพการขาดแคลนที่ดินทำกินของเกษตรกรซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานในทางเศรษฐกิจ

จากสภาพเศรษฐกิจของประเทศจีนใน ค.ศ. 1949 ดังกล่าว ทำให้ในช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1949-1953 ซึ่งเป็นระยะเริ่มต้นแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ รัฐบาลต้องเร่งบูรณะประเทศและเร่งเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเพื่อแก้ไขปัญหาค่าความอดอยากของประชาชน ทำให้รัฐบาลต้องเร่งดำเนินการฟื้นฟูเสถียรภาพภาวะทางการเงินของประเทศ ดำเนินการควบคุมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมของเอกชนและดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

1.2.1 การฟื้นฟูเสถียรภาพการเงินการคลัง

เนื่องด้วยปัญหาทางการเงินของประเทศจีนเป็นปัญหาที่สั่งสมมายาวนาน อีกทั้งภาวะทางการเงินเป็นกลจักรสำคัญในการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องแก้ไขปัญหามาตรการอย่างเร่งด่วน โดยเริ่มจากการจัดตั้ง “คณะกรรมการกลางการคลังและเศรษฐกิจ” (Central Financial and Economic Commission) ขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางในการควบคุมภาวะเศรษฐกิจตามเมืองใหญ่ๆ ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ

ในด้านการฟื้นฟูเสถียรภาพการเงินและแก้ไขปัญหาภาวะเงินเฟ้อมีเงินหยุน (Chen Yun, 1905-1996) เป็นผู้รับผิดชอบ สำหรับการฟื้นฟูเสถียรภาพทางการเงินเขาใช้มาตรการยุติ “สงครามเงินดอลลาร์” (Silver dollar battle) โดยประกาศห้ามการซื้อขายทองคำ เงินดอลลาร์ และลงโทษหนักแก่ใคร่ที่กักตุนสินค้ากว่า 200 คน³ รวมทั้งทำการปฏิรูประบบเงินตรา ควบคุมราคาสินค้า และจัดงบประมาณแบบสมดุล ส่วนปัญหาภาวะเงินเฟ้อเขาแก้ไขด้วยการลดปริมาณเงินหมุนเวียน โดยรณรงค์ให้ประชาชนลดการบริโภคและนำเงินมาฝากไว้กับธนาคาร รวมถึงการขายพันธบัตรรัฐบาล

¹Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *China's Socialist Economy: An Outline History (1949-1984)*. p. 18.

²เขียน ชีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 81.

³วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. หน้า 39-40.

เพิ่มอัตราดอกเบี้ยในระยะแรก และควบคุมปริมาณการให้สินเชื่อ¹ อีกทั้งยังได้ควบคุมการผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ที่จำเป็น และการสื่อสารคมนาคมให้สามารถดำเนินการต่อไปได้

ในการแก้ปัญหาทางการเงินการคลังมีต่งปู้ฉู่ (Dong Biwu, 1886-1975) เป็นผู้รับผิดชอบ เขาเป็นผู้จัดพิมพ์ธนบัตรใช้ในเขตปลดปล่อย จัดเตรียมระบบการเงินและดำเนินการจัดตั้งธนาคารกลางแห่งชาติตั้งแต่สมัยสงครามกลางเมือง² หลังจากนั้นเขาได้สานต่องานเดิมที่ทำไว้โดยการจัดตั้งธนาคารประชาชนจีน (The People's Bank of China) ขึ้นในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1948 และรวมสาขาต่าง ๆ ของธนาคารกลางจีน (The Central Bank of China) ให้อยู่ในการดูแลของธนาคารประชาชนจีน ซึ่งเริ่มต้นจาก 200 สาขาใน ค.ศ. 1950 แล้วขยายไปทั่วประเทศกว่าพันสาขา³

มาตรการต่าง ๆ ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศปรับตัวดีขึ้น จนทำให้ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 7 ครั้งที่ 3 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 6-9 มิถุนายน ค.ศ. 1950 ที่เป่ย์จิง เหมาเจ๋อตงได้กล่าวว่า “พวกเราประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง โดยสามารถจัดสรรการจัดเก็บงบประมาณแผ่นดินให้สมดุลกับรายจ่าย สามารถระงับภาวะเงินเฟ้อและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจก็เริ่มต้นดีขึ้น”⁴ เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาในระยะเริ่มแรกของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

1.2.2 การควบคุมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมของเอกชน

เนื่องจากอุตสาหกรรมการค้าภายในประเทศเป็นกลจักรที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยใน ค.ศ. 1949 รัฐบาลจำเป็นต้องเข้าควบคุมวิสาหกิจเอกชน ที่มีมูลค่าถึงร้อยละ 55.8 ของมูลค่าวิสาหกิจทั่วประเทศ⁵ รวมถึงรัฐบาลได้เข้าควบคุมผลผลิตอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมของประเทศประมาณถึงร้อยละ 40 โดยแบ่งเป็นกิจการประเภทการคมนาคมขนส่ง การค้าต่างประเทศ รวมถึงอุตสาหกรรมอโลหะและน้ำมันบริเวณแมนจูเรีย ซึ่งญี่ปุ่นได้พัฒนาเอาไว้ โดยทั้งหมดอยู่ภายใต้การดูแลของทั้งรัฐบาลกลาง รัฐบาลส่วนภูมิภาค และรัฐบาลส่วนท้องถิ่น ต้น

¹วันรัช มิ่งมถีนาคิน. (2525). *เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 118.

²วอร์ดี้ มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 40.

³George N. Ecklund. (1973). Banking and Finance. In *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 579.

⁴Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 38.

⁵Carl Riskin. (1987). *China's Political Economy: The Quest for Development Since 1949*. p. 47.

ค.ศ. 1950 รัฐบาลได้ดำเนินการยึดกิจการอุตสาหกรรมและเหมืองแร่ของกลุ่มนายทุนรวมทั้งสิ้น 2,800 แห่ง และยึดวิสาหกิจด้านการเงินการคลังของรัฐบาลก็กมิตั้งได้รวมทั้งสิ้น 2,400 แห่ง¹

ในด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมของประเทศจีนก่อน ค.ศ. 1956 สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภทคือ รัฐเป็นเจ้าของ สหกรณ์เป็นเจ้าของ เอกชนผู้ใช้แรงงานเป็นเจ้าของ และนายทุนเป็นเจ้าของ รัฐบาลต้องการควบคุมวิสาหกิจเอกชนทั้งหมดให้เป็นของรัฐ รัฐบาลจึงได้ออกระเบียบและข้อบังคับต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น ผู้ประกอบการจะต้องฝากเงินในธนาคารของรัฐทุกวัน และรัฐบาลเข้าควบคุมการดำเนินงานเป็นรายวัน รวมทั้งการใช้มาตรการเพิ่มภาษีรายได้ของภาคเอกชน พร้อมทั้งผูกขาดวัตถุดิบและการบริการ เพื่อให้วิสาหกิจเอกชนเปลี่ยนเป็นวิสาหกิจของรัฐร่วมกับเอกชน รวมถึงการใช้วิธีการรณรงค์มวลชน เช่น การรณรงค์ “ห้าต่อต้าน” (Five-Anti Campaign)* ซึ่งขบวนการห้าต่อต้านเริ่มขึ้น ค.ศ. 1952 โดยมีเป้าหมายที่จะโจมตีนายทุน ด้วยวิธีการต่าง ๆ เหล่านี้วิสาหกิจเอกชนก็เปลี่ยนสภาพเป็นวิสาหกิจร่วมระหว่างรัฐกับเอกชน²

สำหรับด้านการค้า ใน ค.ศ. 1950 สัดส่วนการค้าดำเนินการค้าของรัฐบาลและสหกรณ์มีเพียงประมาณร้อยละ 14 และร้อยละ 2 ของการค้าทั้งหมดตามลำดับ แต่จากการดำเนินมาตรการต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งคล้ายกับการควบคุมวิสาหกิจ ทำให้ใน ค.ศ. 1952 สัดส่วนการค้าของรัฐบาลและสหกรณ์รวมกันมีประมาณร้อยละ 50 ของการค้าทั้งหมด หลังจากนั้นสัดส่วนนี้ได้เพิ่มขึ้นตามลำดับ³

1.2.3 การปฏิรูปที่ดิน

การปฏิรูปที่ดินจัดได้ว่าเป็นนโยบายในการแก้ไขปัญหาระยะยาวที่เป็นปัญหาสังคมมานานของจีน และเป็นคำมั่นสัญญาของพรรคคอมมิวนิสต์ต่อประชาชน ใน ค.ศ. 1949 ที่ดินในภาคเกษตรร้อยละ 50 ถูกครอบครองโดยเจ้าที่ดินที่มีจำนวนเพียงร้อยละ 4 ของประชากร แต่ชาวนายากจนและลูกจ้างกสิกรที่มีจำนวนถึงร้อยละ 70 ของประชากรกลับถือครองที่ดินรวมกันเพียงร้อยละ 17 เท่านั้น⁴ และจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นของประเทศจีนจาก 500 ล้านคนใน ค.ศ. 1933⁵ เพิ่มเป็น

¹วอร์คเคิร์ท มัทธอนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 40.

*“ห้าต่อต้าน” (Five-Anti Campaign) ประกอบด้วย การต่อต้านการหลบเลี่ยงภาษี (tax evasion) ให้สินบนข้าราชการ (briber of officials) โกงสัญญาที่ทำกับรัฐบาล (cheating on government contracts) ขโมยทรัพย์สินของรัฐ (theft of state property) และขโมยข้อมูลลับในทางเศรษฐกิจของรัฐ (theft of state economic information)

²เทียน ฉีระวิทย์. (2519). เล่มเดิม. หน้า 74-75.

³แหล่งเดิม. หน้า 73.

⁴Colin Bown. (1980). *China: 1949-76*. p. 2.

⁵Alexander Eckstein. (1979). *China's Economic Revolution*. p. 16.

541.67 ล้านคนใน ค.ศ. 1949¹ ในขณะที่จำนวนพื้นที่เพาะปลูกกลับไม่ได้เพิ่มขึ้น* ยิ่งทำให้ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินที่สะสมมานาน ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของปัญหาความยากจนก็ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น

ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1950 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ประกาศใช้กฎหมายปฏิรูปที่ดินทั่วประเทศ โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แบ่งคนในชนบทออกเป็น 6 ประเภทคือ ราชาทิดิน กสิกรผู้มั่งคั่ง กสิกรที่มีฐานะปานกลาง กสิกรผู้ยากจน ลูกจ้างกสิกร และคนหลักลอย และตาม”มติเกี่ยวกับการแบ่งฐานะชนชั้นของบุคคลในชนบท” ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดฐานะของบุคคลคือ จำนวนที่ดินที่ครอบครองและลักษณะการใช้ที่ดินว่าได้ใช้เป็นเครื่องมือในการขูดรีดคนอื่นมากน้อยเพียงใด เมื่อระบุฐานะของบุคคลแล้ว จึงทำการริบที่ดินรวมถึงทรัพย์สิน เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับผู้ไม่มีที่ดินหรือมีไม่เพียงพอ² หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่ของพรรคซึ่งได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินร่วมกับสมาคมชาวนา ได้ทำการยึดที่ดินและนำที่ดินเหล่านั้นมาแบ่งให้แก่เกษตรกร โดยไม่จ่ายค่าตอบแทนแก่เจ้าของที่ดินเดิม³ เมื่อถึง ค.ศ. 1953 ที่ดิน 700 ล้านโหม่ว** หรือประมาณ 262.5 ล้านไร่ถูกนำมาจัดสรรแบ่งให้แก่ชาวนาที่ยากจนและชาวนาล้มละลายซึ่งมีอยู่กว่า 300 ล้านคนในขณะนั้น⁴

1.2.4 ผลการดำเนินการทางเศรษฐกิจ

จากการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศในระหว่าง ค.ศ. 1949-1953 พ้นตัวขึ้น เห็นได้จากอัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตอุตสาหกรรมใน ค.ศ. 1952 เพิ่มขึ้นร้อยละ 34 เมื่อเปรียบเทียบกับ ค.ศ. 1949⁵ สำหรับใน ค.ศ. 1953 เมื่อเปรียบเทียบกับ ค.ศ. 1949 พบว่าผลผลิตธัญพืชได้เพิ่มขึ้นจาก 108 ล้านตันเป็น 157 ล้านตัน ส่วนผลผลิตเหล็กกล้าเพิ่มขึ้นจาก 160,000 ตันเป็น 1.77 ล้านตัน ดัชนีผลผลิตทางการเกษตรและทาง

¹The Development of China (1949-89). (1989). p. 31.

*ในระหว่าง ค.ศ. 1929-1933 ประเทศจีนมีพื้นที่เพาะปลูก 103-115 ล้านเฮกตาร์ ส่วนใน ค.ศ. 1953-1957 มีพื้นที่เพาะปลูก 110 ล้านเฮกตาร์ (Wu, Yuan-li. 1973: 856)

²เทียน ฉีระวิทย์. (2519). เล่มเดิม. หน้า 86-87.

³วันรัช มิ่งมถีนาคิน. (2525). เล่มเดิม. หน้า 46.

** 1 โหม่ว (mu) เท่ากับ 0.067 เฮกตาร์ หรือ 670 ตารางเมตร หรือ 0.1647 เอเคอร์

⁴วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 44.

⁵Robert Michael Field. (1975). *Civilian Industrial Production in the People's Republic of China: 1949-74.* in *China: A Reassessment of the Economy.* edited by Joint Economic Committee Congress of the United States. p. 150.

อุตสาหกรรมที่ใช้ดัชนีของ ค.ศ. 1957 เท่ากับ 100 ได้เพิ่มจาก 54 และ 20 ใน ค.ศ. 1949 เป็น 83 และ 61 ใน ค.ศ. 1953 ตามลำดับ¹ ส่วนรายได้ประชาชาติมีมูลค่ารวมเพิ่มขึ้นจาก 35,800 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1949 เป็น 42,600 49,700 58,900 และ 70,900 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1950 1951 1952 และ 1953 ตามลำดับ² และทำให้รายได้ต่อคนต่อปีของประชากรใน ค.ศ. 1949 ที่ระดับ 67 ดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นเป็น 108 ดอลลาร์สหรัฐฯ ใน ค.ศ. 1953³ ประกอบกับการที่รัฐบาลใช้มาตรการควบคุม อุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม ทำให้ผลผลิตของธุรกิจเอกชนจากร้อยละ 55.8 ของผลผลิต อุตสาหกรรมทั้งหมดใน ค.ศ. 1949 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 14.0 ใน ค.ศ. 1953 แต่ขณะเดียวกัน ผลผลิตของวิสาหกิจร่วมทุนระหว่างรัฐบาลกับเอกชน* เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.5 ใน ค.ศ. 1949 เป็นร้อยละ 28.5 ใน ค.ศ. 1953 ส่วนมูลค่าผลผลิตของวิสาหกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ (State-owned enterprises) จากร้อยละ 34.7 ใน ค.ศ. 1949 เพิ่มขึ้นร้อยละ 57.5 ใน ค.ศ. 1953⁴ จากตัวเลข ดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มอุตสาหกรรมของเอกชนถูกเปลี่ยนเป็นของรัฐมากขึ้น ส่วนตัวเลขผู้ว่างงานในเมืองจากเดิม 4 ล้านคนใน ค.ศ. 1949 ก็ลดลงกว่าครึ่งใน ค.ศ. 1952 และในชนบทมีแรงงาน เพิ่มขึ้น 15.804 ล้านคนเพิ่มขึ้นจาก ค.ศ. 1949 ถึงสองเท่า⁵

จากตัวเลขทางเศรษฐกิจดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ในปลาย ค.ศ. 1953 พรรคคอมมิวนิสต์จีนสามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง อาทิเช่น แก้ไขสภาพความอดอยาก ปัญหาภาวะเงินเฟ้อ เสถียรภาพการเงิน การควบคุมการค้าและอุตสาหกรรมภายในประเทศ อีกทั้งยังสามารถเพิ่มผลผลิตทั้งทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและทำให้รายได้ประชาชาติโดยเฉลี่ยทั้งประเทศสูงขึ้น ซึ่งถือเป็นผลสำเร็จขั้นแรกในการบริหารเศรษฐกิจของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

¹Arthur G. Asebrook. (1975). *China: Economic Overview*. อ้างอิงใน วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์ และ วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์. (2519). *เศรษฐกิจจีนจากประสบการณ์และการค้นคว้า*. หน้า 28, 33.

²*The Development of China (1949-89)*. (1989). p. 21.

³Joint Economic Committee of The United States Congress. (1972). *People's Republic of China: An Economic Assessment*. อ้างอิงใน กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *รายงานภาวะเศรษฐกิจและการค้าของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 3-4.

*วิสาหกิจร่วมทุนระหว่างรัฐบาลกับเอกชนมี 2 ลักษณะ คือ การร่วมทุนระหว่างรัฐบาลกับเอกชน (Joint state-private enterprises) กับวิสาหกิจของเอกชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล (Private enterprises executing state orders)

⁴State Statistical Bureau. (1960). *Ten Great Years: Statistics of the Economic and Cultural Achievements of the People's Republic of China*. p. 38. quoted in Carl Riskin. (1987). *China's Political Economy: The Quest for Development Since 1949*. p. 96.

⁵Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 93.

1.3 สภาพสังคมในระหว่าง ค.ศ. 1949-1953

ภายหลังการสถาปนาประเทศขึ้นใหม่ แม้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่สะสมมายาวนานกว่าครึ่งศตวรรษจะไม่สามารถแก้ไขได้ในทันที แต่อย่างน้อยรูปแบบการปกครองใหม่ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ให้ความสำคัญกับชาวนา เกษตรกรและผู้ใช้แรงงานซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ก็ได้สร้างความหวังและชีวิตใหม่ให้กับประชาชนกลุ่มนี้ ส่วนพ่อค้า นักธุรกิจในระบบเก่าก็ต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ในระยะเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปสู่สังคมแบบสังคมนิยมระหว่าง ค.ศ. 1949-1953 นั้น พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีกระบวนการต่าง ๆ ในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มีทั้งการปฏิรูปแนวคิดพื้นฐานในระดับครอบครัวจนถึงการปฏิรูปแนวคิดของสังคมส่วนรวม ตลอดจนมีการกำหนดนโยบายสาธารณสุข การศึกษาและศิลปวัฒนธรรมขึ้นมาใหม่

1.3.1 การปฏิรูปแนวคิดพื้นฐานทางครอบครัว

ในวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 1950 รัฐบาลได้ประกาศกฎหมายปฏิรูปการแต่งงาน ซึ่งกฎหมายฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อให้หน่วยงานรัฐและองค์กรมวลชนได้ใช้เป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสถาบันครอบครัวและสภาพความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวแบบเก่าของจีน กฎหมายฉบับนี้ได้ให้ความเสมอภาคแก่สตรีในการมีชีวิตคู่ ยกเลิกระบบการแต่งงานแบบคลุมถุงชน ยินยอมให้สตรีมีสิทธิหย่าร้าง นอกจากนี้การซื้อเจ้าสาว การมีภรรยาหลายคน และการสมรสกับเด็กถือว่าผิดกฎหมาย¹ ในกฎหมายฉบับนี้ยังได้กำหนดอายุขั้นต่ำของผู้ที่จะสมรสได้คือ ผู้หญิงต้องมีอายุมากกว่า 18 ปี ส่วนผู้ชายต้องมีอายุมากกว่า 20 ปี ต่อมาพรรคคอมมิวนิสต์ได้โฆษณาให้คนสมรสเมื่ออายุมากกว่ากฎหมายกำหนด เพราะต้องการลดอัตราการเกิดของประชากร² ผลกระทบที่เกิดจากการประกาศกฎหมายปฏิรูปการแต่งงานก็คือ ในระหว่าง ค.ศ. 1950-1953 อัตราการหย่าร้างสูงขึ้นมาก โดยเพิ่มจาก 186,167 รายใน ค.ศ. 1950 เป็น 409,500 รายใน ค.ศ. 1951 และเพิ่มสูงสุด 1.1 ล้านรายใน ค.ศ. 1953³ การประกาศกฎหมายการปฏิรูปการแต่งงานในครั้งนี้ได้ดำเนินควบคู่ไปกับโครงการที่เกี่ยวข้องกับสตรีในหลาย ๆ โครงการ

นอกจากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์ได้ให้เหตุผลของการปฏิรูประบบครอบครัวว่า ระบบครอบครัวแบบดั้งเดิมไม่สอดคล้องกับระบบคอมมิวนิสต์คือ ไม่เอื้ออำนวยให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรม

¹ สมเกียรติ วันทะนะ. (2542). รัฐสังคมนิยมจีนก่อนปี 1979. ใน *จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21*. บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มหัทธโนบล. หน้า 50.

² เขียน ฉีระวิทย์. (2518, กรกฎาคม). การเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวในจีน. *วารสารสังคมศาสตร์*. 12(3): 51.

³ แหล่งเดิม. หน้า 51.

ไม่อำนวยความสะดวกให้แก่เอกชนคิดถึงผลประโยชน์ส่วนรวม อีกทั้งความจงรักภักดีที่มีต่อรัฐเป็นสิ่งที่พรรคคอมมิวนิสต์มีความต้องการในการปฏิวัติไม่ใช่ความภักดีต่อครอบครัว¹ จะเห็นได้ว่านอกจากผลของการประกาศกฎหมายปฏิรูปการแต่งงานนี้ จะทำให้ผู้หญิงซึ่งเคยถูกกดขี่ข่มเหงโดยผู้ชายตามลักษณะสังคมเก่าจะได้รับการปลดปล่อยแล้วยังเปรียบเสมือนการปลดปล่อยประชาชนจากแนวคิดเก่าๆ ของชนบทรรมนิยมประเพณีดั้งเดิมแบบขงจื้ออีกด้วย

1.3.2 การปฏิรูปความคิดและการรณรงค์สามต่อต้าน

ในระหว่าง ค.ศ. 1950–1951 รัฐบาลได้ทำการเคลื่อนไหวปฏิรูปทางความคิด (Thought Reform Movement) โดยให้บรรดานักวิชาการและปัญญาชนเข้ารับการศึกษอบรมในหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นซึ่งอยู่ในมหาวิทยาลัยหรือสถานที่ต่างๆ เป็นเวลา 6-8 เดือน เพื่อลบล้างแนวคิดเก่าและสอนให้รู้จักแนวคิดของสังคมนิยม โดยเฉพาะ “ความคิดเหมาเจ๋อตง” ควบคู่ไปกับแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) เฟรเดอริค เองเกิลส์ (Friederic Engels) วลาดิเมียร์ เลนิน (Vladimir Ilyich Lenin) และโจเซฟ สตาลิน (Joseph Stalin) อีกทั้งต้องเขียนอัตชีวประวัติของตนและครอบครัวตามความเป็นจริง² และเขียนคำสารภาพเกี่ยวกับความคิดเดิมของตนเองในการต่อต้านสังคมนิยม รวมทั้งให้สาบานว่าจะเปลี่ยนแนวคิดดั้งเดิมของตน³

ใน ค.ศ. 1951 รัฐบาลได้จัดให้มีการรณรงค์ทางสังคมที่เรียกว่าการรณรงค์ “สามต่อต้าน” (Three-Anti Campaign) ขึ้นซึ่งได้แก่ การต่อต้านการคอร์รัปชัน ต่อต้านการสูญเปล่า และต่อต้านระบบขุนนางศักดินา ซึ่งการรณรงค์ในครั้งนี้เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุงแนวคิดของผู้ปฏิบัติงานของรัฐบาลและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ผลของการรณรงค์ในครั้งนี้ทำให้สมาชิกพรรคประมาณร้อยละ 10 ถูกขับออกจากพรรค⁴

1.3.3 นโยบายด้านสาธารณสุข

ใน ค.ศ. 1949 ประเทศจีนประสบกับวิกฤตทางด้านสาธารณสุขอย่างรุนแรง ประชาชนโดยทั่วไปทั้งในชนบทและในเมืองมักประสบปัญหาด้านระบบทางเดินอาหาร เนื่องจากสภาพอากาศแคลนอาหารหรือการบริโภคอาหารที่ไม่เพียงพอและไม่ถูกสุขลักษณะ จนเป็นสาเหตุให้ประชาชน

¹แหล่งเดิม. หน้า 49.

²ทวิป วรดิลก. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. หน้า 1100.

³ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2517). การปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน. ใน *การปฏิวัติของจีน*. หน้า 79-80.

⁴สมเกียรติ วันทะนะ. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 52-53.

จำนวนมากต้องป่วยและเสียชีวิตด้วยโรคไข้รากสากน้อย โรคบิด และโรคอหิวาตกโรค¹ ส่วนทารกที่เกิดใหม่ถึงอายุ 1 ขวบมีอัตราการตายสูงถึง 200 คนต่อทารก 1,000 คน และประมาณร้อยละ 30 ของเด็กตายก่อนอายุ 5 ขวบ ในด้านการให้บริการด้านสาธารณสุขก็มีอยู่อย่างจำกัด โดยที่เตียงในโรงพยาบาล 1 เตียงต้องรองรับประชากรในเขตเมืองถึง 6,550 คน² จากตัวเลขดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่ามาตรฐานและการให้บริการด้านสาธารณสุขของรัฐบาลอยู่ในขั้นวิกฤต ดังนั้นในการประชุมสาธารณสุขแห่งชาติครั้งที่ 1 (First National Health Conference) ที่เป่ย์จิง ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1950 ที่ประชุมได้วางนโยบายในการพัฒนาการแพทย์และสาธารณสุขที่สำคัญไว้ 4 ข้อดังนี้³

1. ส่งเสริมระบบสาธารณสุขที่ให้บริการแก่ชาวนา คนงาน และทหาร อย่างทั่วถึง
2. ให้ความสำคัญกับการป้องกันโรค
3. ทำการรณรงค์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านสาธารณสุข
4. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างแพทย์แผนโบราณกับแผนปัจจุบัน

จากนโยบายในด้านการให้ความสำคัญกับการป้องกันโรคนดังกล่าวทำให้ปลาย ค.ศ. 1950 รัฐบาลได้สั่งปิดสถานบริการทางเพศทั้งหมด เพื่อป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ต่อมาใน ค.ศ. 1953 รัฐบาลได้ฉีดวัคซีนป้องกันไข้ทรพิษ ให้กับประชาชนประมาณ 307 ล้านคนทั่วประเทศ

1.3.4 นโยบายด้านการศึกษา

แนวทางของระบบการศึกษาของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 อย่างคือ การเมือง การผลิตและการควบคุมของพรรค 1) การเมืองเป็นหัวใจสำคัญของแนวทางในการศึกษา จุดประสงค์ทางการเมืองควบคุมหลักสูตร กิจกรรมทางการเมืองมุ่งเน้นให้เกิดผลที่เด็กนักเรียนและครูผู้สอน ในทุกชั้นเรียนจะต้องเรียนเกี่ยวกับการเมืองเป็นสำคัญ 2) การผลิตและแรงงานถูกกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรในการเรียนการสอน 3) ระบบการศึกษาทั้งหมดต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของพรรคคอมมิวนิสต์⁴

¹Robert M. Worth. (1973). Health and Medicine. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 657.

²วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เศรษฐกิจสาธารณสุขรัฐประชาชนจีน*. หน้า 152-153.

³Robert M. Worth. (1973). *op. cit.* p. 660.

⁴Theodore His-en Chen. (1973). Education. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 692.

เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์เข้าบริหารประเทศใน ค.ศ. 1949 โครงสร้างระบบการศึกษายังคงใช้โครงสร้างการศึกษาในสมัยสาธารณรัฐ ซึ่งจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา 6 ปี แบ่งเป็นประถมศึกษาต้น 4 ปี ประถมศึกษาปลาย 2 ปี ระดับมัธยมศึกษาอีก 6 ปี แบ่งเป็นมัธยมต้นและมัธยมปลายอย่างละ 3 ปี มีทั้งสายสามัญและสายอาชีพ โดยมีการเพิ่มระบบการศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษาเพื่อมวลชน (Mass Education) โดยมีผู้ปฏิบัติงานของพรรค (Cadre) เป็นผู้สอน¹ ส่วนการศึกษาระดับสูงหรือระดับอุดมศึกษาใช้เวลา 4 ปี สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ แนวทางการศึกษาได้เปลี่ยนจากการศึกษาตามแบบระบบเก่าที่เน้นแนวคิดขงจื้อเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับแนวคิดของสังคมนิยม และเพิ่มความรู้ทางการเมืองตามแนวทางของเหมาเจ๋อตงเข้าไปในหลักสูตรการศึกษา² ใน ค.ศ. 1950 เมื่อสหภาพโซเวียตได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาช่วยเหลือด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของจีน ตามคำกล่าวที่ว่า “เรียนรู้จากสหภาพโซเวียต” (Learn from the Soviet Union) จึงทำให้ภาษารัสเซียเข้ามามีความสำคัญแทนที่ภาษาอังกฤษ โดยการเรียนการสอนตามระบบรัสเซียนี้ทำให้แนวทางการศึกษาหลักสูตรการศึกษาและหนังสือเรียนใหม่ของจีนทั้งหมดเป็นแบบสหภาพโซเวียต ซึ่งแนวทางนี้ใช้จนกระทั่งเกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับรัสเซียใน ค.ศ. 1960³

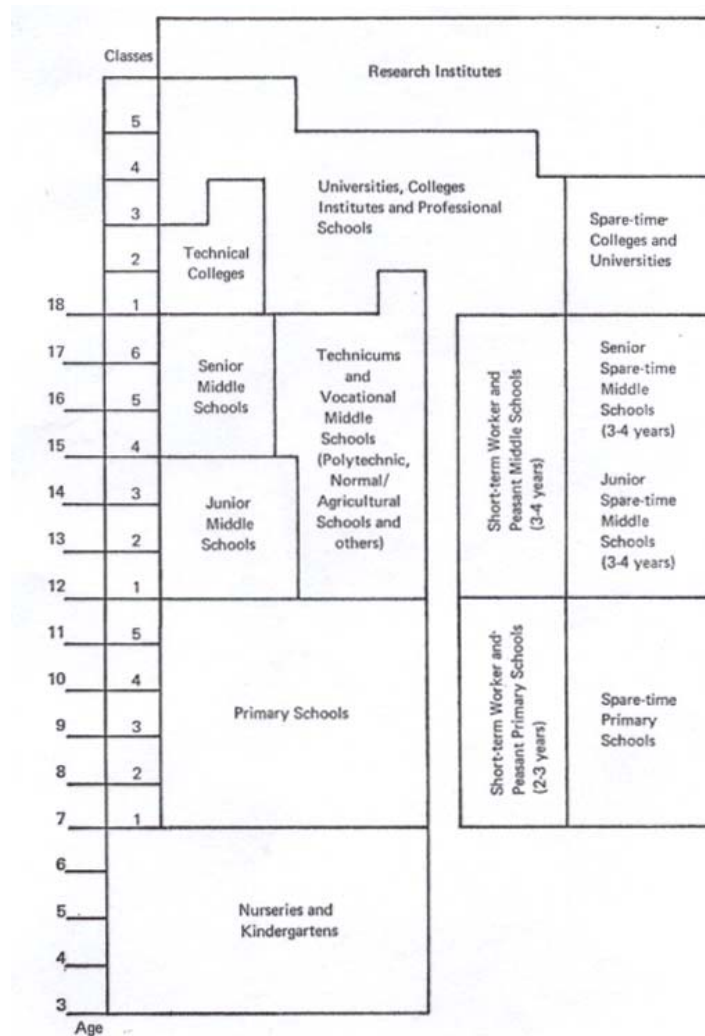
ต่อมาใน ค.ศ. 1951 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เปลี่ยนแปลงระยะเวลาในการศึกษาเสียใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการเมือง ทำให้ระยะเวลาการศึกษาระดับประถมศึกษาได้ลดลงจาก 6 ปี เป็น 5 ปี โดยให้เหตุผลว่าระบบการศึกษาเดิมเป็นของชนชั้นกลางในสังคมเก่า และการศึกษาที่ใช้เวลานานนั้น เป็นวิธีการของชนชั้นกลางที่จะกีดกันมิให้คนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งเป็นชาวนาให้ได้รับการศึกษา หลังการเปลี่ยนแปลง 2 ปี รัฐบาลได้ประกาศเลื่อนแผนการเปลี่ยนระบบการศึกษาดังกล่าวออกไป โดยให้เหตุผลว่าเกิดจากความไม่พร้อมและไม่เพียงพอของผู้สอนและอุปกรณ์การสอน⁴

¹เซียน ฉีระวิทย์. (2516, 1 ตุลาคม). การศึกษาในประเทศจีน. *วิทยาสาร*. 24(37): 11.

²สารสิน วีระผล. (2518, มกราคม). การปฏิวัติทางการศึกษาในสาธารณรัฐประชาชนจีน. *วารสารสังคมศาสตร์*. หน้า 46.

³Theodore His-en Chen. (1973). *op. cit.* p. 693.

⁴*Ibid.* p. 695.

ภาพประกอบ 2 แผนผังแสดงระบบการศึกษาของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1951

ที่มา: Theodore His-en Chen. (1973). Education. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 694.

1.3.5 นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรมและวรรณกรรม

ตั้งแต่ ค.ศ. 1949 แนวทางในการเขียนนวนิยาย บทกวี หรือบทละครขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายทางการเมืองเป็นสำคัญ¹ เนื่องจากความเห็นของเหมาเจ๋อตงต่องานศิลปะและวรรณกรรมว่า “ศิลปะไม่ได้มีไว้เพื่อศิลปะ (Art is not for art’s sake) แต่ศิลปะมีไว้เพื่อรับใช้มวลชน และสำหรับ

¹S. H. Chen. (1973). Language and Literature under Communism. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 715.

พวกเรา (พรรคคอมมิวนิสต์จีน) วรรณกรรมและศิลปะมีไว้เพื่อประชาชน...รับใช้ประชาชน... จุดมุ่งหมายเพื่อรับใช้มวลชน ประชาชนกว่าร้อยละ 90 คือกรรมอาชีพ เกษตรกรและทหาร”¹ และในวันที่ 25 มีนาคม ค.ศ. 1949 พรรคคอมมิวนิสต์ได้จัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการละครของกระทรวงวัฒนธรรม เพื่อปฏิรูปแนวทางวรรณคดีและศิลปะให้สอดคล้องกับแนวทางสังคมนิยม ทำให้ละครแบบดั้งเดิม ประเภทไสยศาสตร์หรืออภินิหาร ประเภทปลุกเร้ากามารมณ์ ประเภทส่งเสริมค่านิยมแบบศักดินา ประเภทดูหมิ่นชนชั้นกรรมอาชีพ หรือประเภทที่ตัวเอกยอมจำนนต่อศัตรูถูกสั่งห้าม² ส่วนแนวทางการเขียนนวนิยายหลังจาก ค.ศ. 1949 ก็เหมือนแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ คือผู้เขียนมักจะเขียนเกี่ยวกับชีวิตของเกษตรกร กรรมกรและทหารหรือบางครั้งก็เขียนเกี่ยวกับผู้ปฏิบัติงานของพรรคให้มีลักษณะของผู้ที่ทำงานที่ ทุ่มเท อุทิศตนและไม่มีความผิดพลาด และเรื่องมักจะจบลงด้วยการที่สามารถเอาชนะอุปสรรคได้ด้วยการดำเนินตามแนวทางความคิดของเหมาเจ๋อตง³ หรือไม่ก็ต้องพรรณนาถึงข้อดีของระบบเศรษฐกิจการเกษตรแบบใหม่ และจะต้องให้สะท้อนภาพของบุคคลที่มีแนวคิดใหม่และมีความหวังใหม่ในชีวิต⁴

ศิลปวัฒนธรรมและวรรณกรรมนั้นมีส่วนช่วยสนับสนุนเป้าหมายทางการเมือง และส่งเสริมนโยบายของพรรคในรูปแบบต่างๆ เสมอมา เช่น ในช่วงนโยบายการปฏิรูปที่ดิน (ค.ศ. 1949 - 1952) นักเขียนหลายคนต่างได้เขียนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน อาทิ ดิงหลิง (Ding Ling) เขียนนิยายเรื่อง พระอาทิตย์ส่องแสงเหนือแม่น้ำซางกาน (Sun Over Sangkan River) โจวลี่ป้อ (Chou Lipo) เขียนนิยายเรื่องว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน หัวหอรานเขียนเรื่องสั้นเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้จากการรณรงค์ปฏิรูปที่ดิน⁵ ในช่วงสงครามเกาหลี ก็มีเรื่อง 3,000 ไมล์เพื่อแผ่นดินที่รัก (Three Thousand Miles of Lovely Land) ซึ่งเขียนโดยหยางชู (Yang Shu) ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1952 ในเรื่องกล่าวถึงชีวิตของอาสาสมัครที่ไปสร้างทางรถไฟในเกาหลีเหนือระหว่างเกิดสงครามเกาหลี⁶ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ศิลปวัฒนธรรมและวรรณกรรมแบบเก่าก็ยังคงปรากฏอยู่ จึงทำให้ใน ค.ศ. 1952 พรรคคอมมิวนิสต์เริ่มรณรงค์มวลชนวิพากษ์วิจารณ์งานของนักเขียนที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์

¹Richard F. S. Yang. (1973). The Performing and Visual Arts and Music. in *China: A Handbook*. p. 737.

²อำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; & นฤมิตร สอดสุข. (2524). *จีนการต่อสู้สองแนวทาง*. หน้า 97.

³S. H. Chen. (1973). *op. cit.* pp. 722-723.

⁴*Ibid.* p. 725.

⁵อำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 98-99.

⁶S. H. Chen. (1973). *op. cit.* p. 729.

2. การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957

เมื่อการฟื้นฟูประเทศในช่วงแรกของพรรคคอมมิวนิสต์จีนประสบความสำเร็จได้ด้วยดี ในระยะต่อจากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดตั้งองค์การบริหารอย่างเป็นทางการขึ้น ด้วยการประกาศใช้รัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกใน ค.ศ. 1954 ทำให้การเมืองมีเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันในทางเศรษฐกิจ รัฐบาลได้เริ่มนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 1 มาใช้ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ถึง ค.ศ. 1957 ส่วนในทางสังคมการรณรงค์วิถึขบวนการ และการต่อต้านฝ่ายขวาที่เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1956-1957 ได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนเป็นอย่างมาก

2.1 การเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับถาวร

ระยะเวลากว่า 4 ปี พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้สร้างรัฐบาลชั่วคราวที่มีเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเมือง พร้อมทั้งจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นบริหารประเทศได้สำเร็จในระดับหนึ่งแล้วนั้น ก้าวต่อไปของพรรคคอมมิวนิสต์คือการจัดตั้งองค์การบริหารอย่างเป็นทางการขึ้นมาทดแทนองค์กรชั่วคราวที่จัดตั้งขึ้นในระยะแรก

2.1.1 รัฐธรรมนูญฉบับถาวร

เมื่อสภาที่ปรึกษาทางการเมืองของประชาชนได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเสร็จสิ้นลง สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติชุดที่ 1 ได้เปิดประชุมสภาสมัยแรก ในวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1954 ที่ประชุมมีมติรับร่างรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐประชาชนจีนฉบับถาวร โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประกอบด้วย 3 หมวด 106 มาตรา โดยเฉพาะมาตราที่ 2 ของหมวดที่ 1 ในรัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน องค์กรที่ประชาชนใช้อำนาจอธิปไตย คือสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ (National People's Congress, NPC) และสภาผู้แทนประชาชนท้องถิ่นระดับต่าง ๆ¹ รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีรูปแบบคล้ายกับรัฐธรรมนูญในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก ซึ่งได้แบ่งแยกหน้าที่ขององค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐออกเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจศาลและอัยการ²

การประชุมสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติครั้งนี้ ที่ประชุมได้เลือกให้เหมาเจ๋อตงดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐประชาชนจีน จูเต๋อ ดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดี หลิวเซ้าฉี ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการประจำ (Standing Committee) ของสภาผู้แทนประชาชนฯ โดยมีซ่งชิงหลิง ดำรงตำแหน่งรองประธานพร้อมกับผู้นำคนอื่น ๆ อีก 12 คน ในตำแหน่งเดียวกันนี้ โดยมีโจวเอินไหล ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพร้อมกับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ คณะผู้นำ

¹ Wu, Yuan-li, editor. (1973). *China: A Handbook*. pp. 799-810.

² เจียน อี้ระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 135-136.

เหล่านี้ถือเป็นคนคณะผู้บริหารสูงสุดของรัฐที่เข้ามาแทนที่รัฐบาลชั่วคราวที่ตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1949¹ เมื่อเปรียบเทียบผู้ดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ของรัฐบาลถาวรกับรัฐบาลชั่วคราวในแต่ละตำแหน่งนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นคนคนเดียวกัน การจัดการประชุมสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติเพื่อรับร่างรัฐธรรมนูญนั้น เป็นการจัดสรรอำนาจหน้าที่ในการบริหารประเทศให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้นและเป็นการสร้างความชอบธรรมในการบริหารประเทศอย่างสมบูรณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ถึงแม้ว่าหลักการในรัฐธรรมนูญจะได้ประกาศไว้อย่างชัดเจนว่า องค์กรที่ประชาชนใช้อำนาจรัฐ คือสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ และในการบริหารประเทศมีการแบ่งแยกหน้าที่ขององค์กรต่างๆที่ใช้อำนาจรัฐตามที่กล่าวมาแล้ว แต่ในทางปฏิบัติแล้วองค์กรหลักระดับสูงสุดในการบริหารประเทศนั้นประกอบด้วย สมัชชาพรรคแห่งชาติ (National Party Congress) คณะกรรมการกลาง (Central Committee) คณะกรรมการกรมการเมือง (Politburo) คณะกรรมการประจำของกรมการเมือง (Politburo Standing Committee) และเลขาธิการกลาง (Secretary General) ซึ่งหน่วยงานทั้งหมดขึ้นตรงต่อพรรคคอมมิวนิสต์ อีกทั้งพรรคคอมมิวนิสต์ควบคุมอำนาจในรัฐสภา รัฐบาลปฏิบัติตามนโยบายที่ได้รับมอบหมายจากพรรค และเมื่อรวมกับหลักประชาธิปไตยรวมศูนย์แล้วจะเห็นว่าอำนาจเบ็ดเสร็จในการบริหารประเทศเป็นของพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยเฉพาะคณะกรรมการกรมการเมืองถาวร ซึ่งถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจมากที่สุดในการตัดสินใจนโยบายสำคัญต่างๆ

2.1.2 กลไกการบริหารประเทศ

โครงสร้างหลักในการบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนประกอบด้วยสถาบันหลัก 3 สถาบัน คือ พรรคคอมมิวนิสต์จีน รัฐบาล และกองทัพปลดแอกประชาชน

2.1.2.1 พรรคคอมมิวนิสต์จีน (Chinese Communist Party, CCP)

องค์ประกอบสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์จีนประกอบด้วย²

สมัชชาพรรคแห่งชาติ (National Party Congress) เป็นศูนย์รวมของผู้นำและอำนาจสูงสุดของพรรคฯ การประชุมสภาในแต่ละวาระจะมีการเลือกคณะกรรมการกลาง (Central Committee) ขึ้นมาชุดหนึ่งจากตัวแทนผู้เข้าร่วมการประชุม คณะกรรมการกลางที่ได้รับเลือกจะเป็นผู้กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศต่อไป

คณะกรรมการกลาง (CCP Central Committee) เป็นคณะบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากการประชุมสมัชชาพรรคแห่งชาติ โดยคณะกรรมการกลางประกอบด้วยสมาชิกถาวรและสมาชิกสำรอง คณะกรรมการกลางจะเป็นผู้เลือกประธาน และเลือกคณะกรรมการกรมการเมือง (Politburo) ขึ้นมาชุดหนึ่ง โดยคณะกรรมการกรมการเมืองก็จะเลือกคณะกรรมการประจำของกรมการ

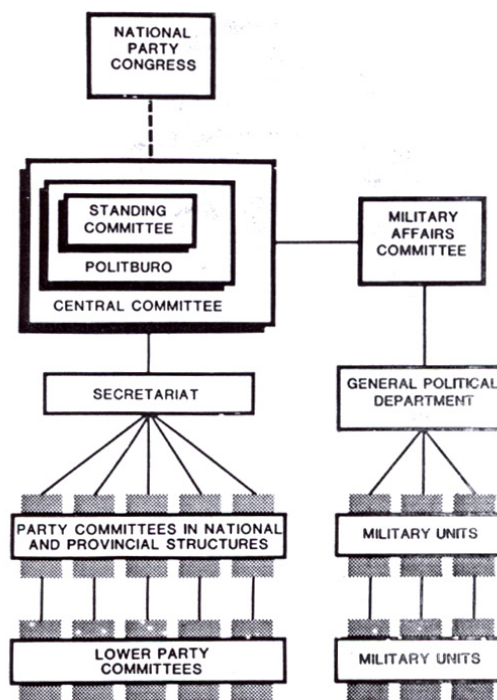
¹วอร์คิงดี มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 47-48.

²เขียน อีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 129-134.

เมือง (Standing Committee) ขึ้นมาชุดหนึ่งเช่นกัน เพื่อเป็นกลุ่มผู้นำที่ใช้อำนาจสูงสุดของพรรคในการบริหารประเทศ ในขณะที่พรรคไม่ได้อยู่ในสมัยประชุมใหญ่ งานต่าง ๆ ที่คณะกรรมการกลางจัดทำ มีผลเท่ากับเป็นงานที่จัดทำโดยที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกพรรคแห่งชาติ และโดยทั่วไปการประชุมคณะกรรมการกลางเพื่อเลือกคณะบุคคลตามตำแหน่งดังกล่าวถือว่าเป็น “การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 1”

คณะกรรมการกรมการเมือง (Politburo) หรือคณะกรรมการเมืองพรรค ประกอบด้วยสมาชิก 3 ประเภทคือ สมาชิกคณะกรรมการประจำของกรมการเมือง (Politburo Standing Committee) สมาชิกคณะกรรมการและสมาชิกสำรอง ซึ่งสมาชิกทั้งหมดได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการกลางพรรคคณะกรรมการเมืองมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารประเทศทั้งในส่วนของพรรคคอมมิวนิสต์ กองทัพ และรัฐบาล โดยเฉพาะคณะกรรมการกรมการเมืองถาวรมีหน้าที่ตัดสินใจในการบริหารงานของคณะกรรมการกลาง และตัดสินใจในปัญหาสำคัญต่างๆของประเทศ อาทิเช่น การออกกฎหมาย และการวางแผนงบประมาณ

สำนักเลขาธิการ (Central Secretariat) เป็นหน่วยงานการบริหารงานของคณะกรรมการกรมการเมือง (Politburo) ซึ่งมีเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นผู้รับผิดชอบสูงสุด

ภาพประกอบ 3 แผนผังแสดงโครงสร้างการบริหารของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

2.1.2.2 รัฐบาล (Government)

รัฐบาลทำหน้าที่บริหารประเทศในนามของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1954 ได้แบ่งอำนาจการบริหารของรัฐบาลออกเป็น 3 ส่วนนั่นคือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจศาลและอัยการ

อำนาจนิติบัญญัติ สถาบันที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติคือ สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1954 มาตรา 2 และมาตรา 21 ระบุว่า อำนาจสูงสุดของรัฐมาจากประชาชน องค์การที่ประชาชนใช้อำนาจรัฐคือ สภาผู้แทนประชาชนระดับต่างๆ¹ โดยสภาผู้แทนประชาชนเป็นองค์การที่มีอำนาจแก้ไขรัฐธรรมนูญ ควบคุมให้มีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ ตัดสินปัญหาสงครามและสันติภาพ ปัญหางบประมาณ ปัญหาพรมแดน และมีอำนาจแต่งตั้งและถอดถอน ประธานาธิบดี รองประธานาธิบดี ประธานศาลสูงสุด ประธานอัยการสูงสุด ฯลฯ เนื่องจากจำนวนสมาชิกของสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติมีจำนวนมาก จึงได้มีการเลือกคณะกรรมการประจำของสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติขึ้น เพื่อให้เป็นองค์การใช้อำนาจรัฐในระหว่างที่สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ ไม่ได้อยู่ในสมัยประชุม อีกทั้งเพื่อความสะดวกในการเรียกประชุมประจำและการใช้อำนาจปฏิบัติงานรวมหมู่²

อำนาจบริหาร ผู้ที่ใช้อำนาจบริหาร คือ ประธานาธิบดีและคณะรัฐมนตรี โดยตำแหน่งประธานาธิบดีมีขึ้นพร้อมกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใน ค.ศ. 1954 * ซึ่งรัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ประธานาธิบดี เป็นองค์การอิสระ เป็นประมุขของรัฐ เป็นตัวแทนของรัฐในความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เป็นผู้บัญชาการสูงสุดทั้งสามกองทัพ เป็นประธานในที่ประชุมของสภาป้องกันแห่งชาติ (National Defense Council) และเป็นผู้เรียกประชุมสภาสูงสุดแห่งชาติ (Supreme State Conference) นอกจากนั้น ประธานาธิบดียังอาจใช้ดุลยพินิจส่วนตัวในฐานะประมุขของรัฐในการควบคุมองค์การฝ่ายบริหารทั่วทั้งประเทศ⁴ ถึงแม้ว่าผู้ดำรงตำแหน่งนี้เป็นคนแรกคือ เหมาเจ๋อตงจะเป็น

¹Constitution of the People's Republic of China. (1954). *China: A Handbook*. edited by Wu, Yuan-li. p. 800.

²เขียน ฉีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 136.

* ก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใน ค.ศ. 1954 โครงสร้างของรัฐบาลไม่มีตำแหน่งประธานาธิบดี โดยหน่วยงานที่ใช้อำนาจของประธานประเทศ คือ คณะกรรมการของรัฐบาลกลางประชาชน แต่ประธานคณะกรรมการของรัฐบาลกลางประชาชน ไม่ใช่องค์กรรัฐอิสระ และไม่ใช่ประมุขของรัฐ เพราะโดยฐานะแล้วเป็นเพียงส่วนหนึ่งในคณะกรรมการของรัฐบาลกลางประชาชนเท่านั้น ผู้จัดการออนไลน์. (2547). *ประวัติความเป็นมาของตำแหน่งประธานาธิบดี*. (ออนไลน์).

⁴เขียน ฉีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 139.

ประธานสูงสุดของสถาบันหลักทั้ง 3 แต่ในทางปฏิบัติแล้ว การบริหารงานภายในรัฐบาลในช่วง 15 ปีแรกของการปกครองเป็นหน้าที่รับผิดชอบของโจวเินไหล และการบริหารงานภายในพรรคเป็นหน้าที่ของหลิวเซาฉี¹

คณะรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีเป็นคณะผู้บริหารงานสูงสุดของประเทศ ประกอบด้วยตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ รวมทั้งประธานของคณะกรรมการต่างๆที่มีฐานะเทียบเท่ากระทรวง คณะรัฐมนตรีมีหน้าที่ปฏิบัติตามมติและข้อกฎหมายที่ผ่านจากสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ และคณะกรรมการประจำของสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ² ส่วนในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีนั้น คณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จะเป็นผู้เสนอชื่อและต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา³

อำนาจศาลและอัยการ รัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1954 มาตราที่ 47 ระบุว่า ศาลสูงสุดของรัฐเป็นหนึ่งในองค์กรปกครองสูงสุดของรัฐ⁴ โดยมีศาลหรือศาลประชาชนเป็นองค์กรพิพากษาของรัฐ ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในทุกมณฑล เขตปกครองตนเอง และเทศบาลนคร ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง โดยศาลประชาชนแบ่งเป็นศาลประชาชนชั้นสูง ชั้นกลาง และชั้นพื้นฐาน และมีองค์กรพิพากษาสูงสุดของประเทศ คือศาลสูงสุดของประชาชน (Supreme People's Court) ซึ่งมีอิสระในการใช้อำนาจพิพากษา และเป็นองค์กรสูงสุดที่ทำหน้าที่ตรวจสอบงานพิพากษาของศาลประชาชนระดับต่างๆ และศาลประชาชนเฉพาะด้าน เช่นศาลทหาร ศาลการคมนาคม ศาลรถไฟ เป็นต้น ส่วนตำแหน่งประธาน รองประธาน และกรรมการของศาลสูงสุดสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติเป็นผู้แต่งตั้ง⁵

อัยการหรือสำนักอัยการ เป็นองค์กรควบคุมทางกฎหมายของชาติและเป็นองค์กรที่มีอิสระและจะไม่ถูกแทรกแซงโดยฝ่ายบริหาร สำนักอัยการทำหน้าที่ตรวจสอบคดีที่มีความสำคัญต่อประเทศชาติ เช่น คดีเกี่ยวกับความมั่นคง คดีที่ทำให้เกิดความแตกแยกในชาติ คดีที่มีโทษร้ายแรง เป็นต้น⁶ ในทางปฏิบัติระบบกฎหมายและศาลมีบทบาทหน้าที่จำกัด เพราะเมื่อมีการรณรงค์มวลชนเกิดขึ้น กระบวนการของศาลจะหยุดชะงัก นอกจากนั้นคดีต่างๆอาจตกลงกันโดยผ่าน “คณะกรรมการไกล่เกลี่ยของประชาชน” ในกระบวนการตัดสินการพิจารณาการกระทำของคนต้อง

¹ลูเซียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 344.

²ผู้จัดการออนไลน์. (2547). *ฐานะและบทบาทของคณะรัฐมนตรี และโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาล (ออนไลน์)*.

³เซียน ชิระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 141.

⁴Constitution of the People's Republic of China. (1954). *op. cit.* p. 807.

⁵เซียน ชิระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 146.

⁶ผู้จัดการออนไลน์. (2547). *อัยการสูงสุด*. (ออนไลน์).

พิจารณาปัจจัยทางสังคมประกอบอย่างกว้างขวาง ฉะนั้นผู้พิพากษาไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางกฎหมายมากเท่าไรนัก แต่ต้องสื่อสารกับประชาชนเข้าใจ¹

2.1.2.3 กองทัพปลดแอกประชาชนจีน (Chinese People's Liberation Army, PLA)

มาตราที่ 20 ของรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1954 ระบุว่า กองทัพเป็นของประชาชน มีหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติ ปกป้องอธิปไตย ความมั่นคงด้านพรมแดน และความปลอดภัยของประเทศ² โดยกระทรวงกลาโหมได้รับการจัดตั้งขึ้นภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใน ค.ศ. 1954 มีสภาป้องกันแห่งชาติ (National Defence Council) เป็นองค์กรสูงสุดในทางทฤษฎี งานด้านนโยบายส่วนใหญ่จะอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมการกิจการทหาร (Military Affairs Committee) ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน³

องค์ประกอบและหน้าที่สำคัญของกองทัพปลดแอกประชาชนจีนประกอบด้วย⁴ 1) กองทัพปลดแอกประชาชนจีน เป็นกองทหารประจำการของรัฐ หน้าที่หลักคือพิทักษ์และปกป้องประเทศและประชาชน อีกทั้งยังมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมในยามจำเป็นด้วย 2) กองกำลังติดอาวุธของตำรวจประชาชนจีน หน้าที่คือรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและรักษาระเบียบของสังคม และ 3) ทหารบ้าน ในยามสงครามมีหน้าที่ทำการสู้รบเพื่อการป้องกันรักษาประเทศ ในยามสงบมีหน้าที่ช่วยเหลือในการรักษาระเบียบของสังคม ทั้งนี้ทหารบ้านจะปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การชี้นำขององค์การทหาร ลักษณะพิเศษของโครงสร้างอำนาจในการป้องกันประเทศของจีนคือ อำนาจชี้ขึ้นขึ้นอยู่กับศูนย์กลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน นโยบายที่สำคัญในการป้องกัน การต่อสู้ และการเสริมสร้างความมั่นคงภายในประเทศ ก็กำหนดโดยคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน⁵ ในระหว่าง ค.ศ. 1954-1968 สายการบังคับบัญชาของทหาร ถัดจากส่วนกลางลงไปได้แก่ ภาคทหาร 13 ภาค เขตทหาร 23 เขต และกรมทหารต่างๆตามลำดับ ทุกๆระดับมีแผนกเสนาธิการทหารเพื่อเชื่อมโยงการทำงาน คำสั่งของกระทรวงกลาโหมผ่านโดยตรงไปยังภาค เขต กรมทหารตามลำดับ เพื่อที่จะให้การเมืองอยู่เหนือกองทัพ จึงทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ควบคุมกองทัพอย่างเป็นระบบจากสายการบังคับบัญชาเบื้องสูงลงเบื้องล่าง⁶

¹เขียน ชีระวิทย์. (2519). เล่มเดิม. หน้า 147.

²Constitution of the People's Republic of China. (1954). *op. cit.* p. 802.

³เขียน ชีระวิทย์. (2519). เล่มเดิม. หน้า 148.

⁴ผู้จัดการออนไลน์. (2547). องค์ประกอบของกองกำลังติดอาวุธแห่งชาติ. (ออนไลน์).

⁵ผู้จัดการออนไลน์. (2547). บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่อกองกำลังติดอาวุธ. (ออนไลน์).

⁶เขียน ชีระวิทย์. (2519). เล่มเดิม. หน้า 148.

2.1.3 การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 8 สมัยที่ 1

การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 8 สมัยที่ 1 (First Session of The Eighth National Congress of the CCP) จัดขึ้นระหว่างวันที่ 15-27 กันยายน ค.ศ.1956 ที่เป่ย์จิง การประชุมในครั้งนี้ถือเป็นการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นครั้งแรกหลังจากสถาปนาประเทศและห่างจากการประชุมครั้งก่อนถึง 11 ปี* มีตัวแทนที่เข้าร่วมประชุม 1,026 คน จากสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ทั่วประเทศประมาณ 10.73 ล้านคน ในการประชุมครั้งนี้ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้มีการเลือกคณะกรรมการการเมืองถาวร (Politburo Standing Committee) จำนวน 6 คน ซึ่งจะได้รับตำแหน่งบริหารในพรรคควบคู่กันไป ประกอบด้วย เหมาเจ๋อตงดำรงตำแหน่งประธานพรรค หลิวเซ้าฉี โจวเอินไหล จูเต๋อ และเฉินหยุน ดำรงตำแหน่งรองประธานพรรคตามลำดับ โดยมีเต็งเสี่ยวผิงเป็นเลขาธิการพรรค¹ และในการประชุมครั้งนี้ได้มีการนำแนวคิด “ว่าด้วยความสัมพันธ์หลักสิบประการ” (On Ten Major Relationships)^{**} ของเหมาเจ๋อตงเสนอต่อที่ประชุม โดยแนวคิดนี้เป็นการนำแนวทางการพัฒนาประเทศตามแบบโซเวียตรวมกับแนวทางในการพึ่งตนเอง² จึงกลายเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศและนำประเทศไปสู่การเป็นรัฐสังคมนิยมต่อไป

2.1.4 การรณรงค์รื้อขบวนการและการรณรงค์ต่อต้านฝ่ายขวา

เนื่องจากเหมาเจ๋อตงต้องการรับฟังความคิดเห็นของนักวิชาการ สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ในระดับต่างๆ และบุคคลทั่วไปต่อแนวทางในการพัฒนาประเทศที่พรรคคอมมิวนิสต์จีน

* การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 7 (The Seventh National Congress of the CCP) จัดขึ้นระหว่างวันที่ 23 เมษายน ถึง 11 มิถุนายน ค.ศ.1945 ที่เถียนอัน (Yan'an)

¹วอร์คัตต์ มัททโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 57.

^{**} ความสัมพันธ์ทั้งสิบประกอบด้วย 1. ความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมหนักกับอุตสาหกรรมเบาและเกษตรกรรม 2. ความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมตามชายฝั่งกับอุตสาหกรรมในดินแดนส่วนใน 3. ความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างสรรค์เศรษฐกิจกับการสร้างสรรค์กำลังป้องกันประเทศ 4. ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและหน่วยการผลิตกับตัวผู้ผลิต 5. ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค 6. ความสัมพันธ์ระหว่างชนชาติขั้นกับชนชาติส่วนน้อย 7. ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กับพรรคที่มีใช้คอมมิวนิสต์ 8. ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิวัติกับปฏิปักษ์ปฏิวัติ 9. ความสัมพันธ์ระหว่างถูกกับผิด 10. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนกับต่างประเทศ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมจาก Mark Selden, editor. (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change*. pp. 314-322., เหมาเจ๋อตง. (2545). *บทนิพนธ์คัดสรร ชุดที่หนึ่ง: ว่าด้วยความสัมพันธ์ใหญ่ๆ 10 ประการ เกี่ยวกับปัญหาการจัดการกับความขัดแย้งภายในหมู่ประชาชนอย่างถูกต้อง*. หน้า 3-57.

²Mark Selden, editor. (1979). *op. cit.* p. 315.

กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนั้น เพื่อที่จะได้นำความคิดเห็นที่ได้มาจากทั้งภายในและภายนอกพรรคมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับการกำหนดนโยบายของพรรค จึงทำให้ในวันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 1956 เหมาเจ๋อตงได้เสนอต่อที่ประชุมผู้นำระดับสูงว่า ทางพรรคคอมมิวนิสต์จีนควรให้เสรีภาพในการแสดงออกแก่ปัญญาชนและนักคิดทั้งด้านงานศิลปะ วรรณกรรมและงานวิจัย สามารถแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ได้อย่างเสรี จากการประชุมได้ขยายผลเป็นการรณรงค์ที่เรียกว่า “การรณรงค์ร้อยบุปผา” (The Hundred Flowers Campaign) ซึ่งเป็นคำที่ยืมความคิดมาจากข้อความในบทกวีโบราณที่ว่า “ร้อยบุปผาบานพร้อมพริก ร้อยสำนักประชันภูมิ” (Let a Hundred Flowers Blossom, Let a Hundred Schools of Thought Contend)¹

การรณรงค์ร้อยบุปผาในระยะเริ่มต้น พวกปัญญาชนมีความหวาดระแวงต่อเจตนาแฝงของเหมาเจ๋อตง ทำให้ปัญญาชนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริงของตนเองออกมา แต่เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ทำการส่งเสริมการรณรงค์มากขึ้น ทำให้พวกปัญญาชนกล้าแสดงออกมากขึ้น โดยเฉพาะปัญญาชน ข้าราชการ สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์บางคน รวมถึงผู้ปฏิบัติงานของพรรคที่มีตำแหน่งสูงต่างก็แสดงความคิดเห็น ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานและแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ เมื่อสถานการณ์บานปลายจึงทำให้เหมาเจ๋อตงตัดสินใจเริ่มการรณรงค์ต่อต้านแนวคิดฝ่ายขวา (Anti-Right Campaign) ด้วยการตีพิมพ์บทความเรื่อง “ว่าด้วยการดำเนินการอันถูกต้องในการขจัดข้อขัดแย้งระหว่างประชาชน” (On the Correct Handling of Contradictions among the People) * ลงในหนังสือพิมพ์ประชาชนรายวัน (Renminri) ในวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ. 1957 ซึ่งความตอนหนึ่งมีว่า ชนชั้นนายทุนยังคงมีอยู่ การต่อสู้ระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นนายทุน การต่อสู้ระหว่างพลังทางการเมืองฝ่ายต่างๆ ยังคงดำเนินต่อไปเป็นเวลายาวนานและบางครั้งก็รุนแรงยิ่งขึ้น² ซึ่งเสมือนเหมาเจ๋อตงได้ให้การสนับสนุนและให้ความเห็นชอบต่อการรณรงค์ต่อต้านฝ่ายขวาอย่างเปิดเผย

ผลของการรณรงค์เห็นได้จากรายงานผลการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 3 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 20 กันยายน ถึง 9 ตุลาคม ค.ศ. 1957 ที่เป่ย์จิงว่า

¹วอร์คีย์ มัทธโนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 59-60.

* เดิมเป็นคำปราศรัยของเหมาเจ๋อตงต่อที่ประชุมขยายวงของการประชุมสูงสุดแห่งชาติครั้งที่ 11 (The Eleventh Session (enlarged) of the Supreme State conference) ในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1957 ต่อมาได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมและนำไปตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เหียนหมินยี่เป่าฉบับวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ. 1957 Mark Selden, editor. (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change*. pp. 323-330. และ เหมาเจ๋อตง. (2545). *บทนิพนธ์คัดสรร ชุดที่หนึ่ง : ว่าด้วยความสัมพันธ์ใหญ่ๆ 10 ประการ เกี่ยวกับปัญหาการจัดการกับความขัดแย้งภายในหมู่ประชาชนอย่างถูกต้อง*. หน้า 3-57.

²Mark Selden, editor. (1979). *op. cit.* p. 329.

ผลจากการรณรงค์ต่อต้านฝายขวา ทำให้มีผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นฝ่ายขวาประมาณ 60,000 คน และเมื่อการดำเนินการกวาดล้างขยายไปทั่วประเทศ ทำให้มีปัญญาชนคนสำคัญๆ ถูกโจมตีอย่างรุนแรงว่าเป็นนักปฏิวัติซ้อน รวมถึงสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์และผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นฝ่ายขวา ถูกจับกุม และถูกนำตัวไปใช้แรงงานในชนบทเพื่อปรับปรุงแนวความคิดรวมแล้วประมาณ 300,000 ถึง 700,000 คน¹ นอกจากนี้ ในการประชุมครั้งนี้เหมาเจ๋อตง หลิวเซาฉีและเติ้งเสี่ยวผิงยังได้เปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 2 ซึ่งจะเริ่มมีผลบังคับใช้ใน ค.ศ. 1958 โดยได้นำแนวคิดนโยบายก้าวกระโดดไกลเข้าแทนที่²

จะเห็นได้ว่าการรณรงค์ร้อยบุปผา จากเดิมที่ต้องการให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของปัญญาชน ผลกลับกลายเป็นการรณรงค์กวาดล้างแนวคิดฝ่ายขวา จนกระทั่งนำไปสู่การรณรงค์ปรับปรุงการทำงานของผู้ปฏิบัติงานภายในพรรค เจตนาแรกเริ่มของการรณรงค์ร้อยบุปผาเป็นจริงดังที่เหมาเจ๋อตงกล่าวไว้หรือไม่ หรือเป็นเพราะผลของการรณรงค์ที่ไม่เป็นดังความตั้งใจเดิมจึงทำให้ผลของการรณรงค์ร้อยบุปผาลิ้นสุดลงด้วยการกวาดล้างแนวคิดฝ่ายขวา

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจระหว่าง ค.ศ. 1954-1957

เพียงเวลา 4 ปีหลังจากการสถาปนาประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็สามารถแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจได้สำเร็จในระดับหนึ่ง หลังจากนั้นพรรคคอมมิวนิสต์จึงได้มีการวางแผนแนวทางในการดำเนินการบริหารประเทศทางด้านเศรษฐกิจอย่างเป็นระบบ ด้วยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะห้าปีขึ้นเป็นครั้งแรก สำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 1 จะมีผลบังคับใช้ระหว่าง ค.ศ. 1953-1957 แต่ในทางปฏิบัติได้ประกาศใช้จริงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1955 เนื่องจากประเทศจีนประสบปัญหา เช่น ขาดความพร้อมด้านข้อมูลที่ใช้ในการวางแผน เป็นต้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับที่ 1 เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ลอกเลียนแบบมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต โดยมีจุดมุ่งหมาย การดำเนินงานและผลของการปฏิบัติงานตามแผนดังนี้

2.2.1 หลักการและจุดมุ่งหมาย

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับที่ 1 (1953-1957) รัฐบาลจีนวางแนวทางหลักไว้ 3 ประการคือ³

¹John King Fairbank. (1992). *China: A New History*. p. 365.

²Craig Dietrich. (1994). *People's China: A Brief History*. 2nd ed. p. 117.

³Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 115.

1 ผลักดันโครงการขนาดใหญ่กว่า 156 โครงการที่เป็นความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียต และโครงการขนาดกลางอีกกว่า 694 โครงการ เพื่อให้เกิดเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากประเทศเกษตรกรรมไปเป็นประเทศอุตสาหกรรม

2 ผลักดันให้เกิดการเพิ่มผลผลิตทางเกษตรกรรม ด้วยการเปลี่ยนระบบการเกษตรแบบต่างคนต่างทำเป็นการรวมกลุ่มทางการเกษตร

3 ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม จากเอกชนเปลี่ยนเป็นการร่วมทุนระหว่างเอกชนกับรัฐบาลและเปลี่ยนเป็นของรัฐบาลโดยสมบูรณ์

2.2.2 การดำเนินการ

จากหลักการและจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ฉบับที่ 1 ทำให้รัฐบาลมีแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรมและพาณิชยกรรมดังนี้

2.2.2.1 การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม

เนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 1 เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักเป็นอันดับแรก อุตสาหกรรมเบาเป็นอันดับสองและการเกษตรเป็นอันดับสาม จึงทำให้รัฐบาลลงทุนในด้านอุตสาหกรรมตลอดระยะเวลา 5 ปีเป็นเงิน 24,850 ล้านบาท หรือร้อยละ 58.2 ของจำนวนเงินลงทุนทั้งหมดของจีน¹ ซึ่งการลงทุนเป็นการมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมเหล็กกล้า ถ่านหิน พลังงานไฟฟ้า น้ำมัน ซีเมนต์ และอื่นๆ นอกจากนี้ยังได้เริ่มตั้งโรงงานผลิตเครื่องจักรและโรงงานผลิตอาวุธ²

สำหรับการพิจารณาแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมที่สำคัญอาศัยหลักความปลอดภัย ใกล้เคียงกับแหล่งวัตถุดิบและเชื้อเพลิง ใกล้กับตลาดกระจายผลผลิต แต่ในทางปฏิบัติตลาดกระจายผลผลิตแหล่งวัตถุดิบและเชื้อเพลิงไม่ได้กระจายอยู่ทั่วประเทศ จึงทำให้เขตอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังกระจุกตัวอยู่ตามเมืองชายฝั่งทะเลเพียงไม่กี่เมือง โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือเขตแมนจูเรียซึ่งเป็นแหล่งอุตสาหกรรมเก่า หรือที่อันชาน (Anshan) เป็นแหล่งอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้าที่สำคัญ โดยโครงการใหญ่ ๆ ทั้งหมด 694 โครงการ มีถึง 222 โครงการที่ตั้งอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเมืองชายฝั่ง สำหรับโครงการอุตสาหกรรมที่สร้างขึ้นใหม่จะกระจายไปยังภาคเหนือ ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันตกเฉียงใต้³

¹ *Ibid.* p. 117.

² กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 55.

³ Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 117-118.

2.2.2.2 การพัฒนาด้านเกษตรกรรม

ภายหลังการปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้กระบวนการพัฒนาด้านเกษตรกรรมเข้าสู่แนวทางสังคมนิยม รัฐบาลจึงใช้ระบบนารวมที่ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ปลาย ค.ศ.1951 โดยได้แบ่งกระบวนการในการพัฒนาจากการปฏิรูปที่ดินไปสู่ระบบนารวมไว้ 3 ขั้นตอน¹

ขั้นตอนแรกคือ การจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual aid team) ในแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิกประมาณ 5-10 ครอบครัว ซึ่งจะช่วยเหลือกันตามช่วงเวลาเพาะปลูก และตามความสมัครใจ โดยแต่ละบุคคลยังคงมีสิทธิในที่ดิน เครื่องมือและสัตว์เลี้ยงอยู่เหมือนเดิม ตั้งแต่ ค.ศ. 1950 มีการจัดตั้งกลุ่มในรูปแบบนี้กว่า 2 ล้านกลุ่มและมีจำนวนเพิ่มขึ้นสูงสุดกว่า 6.27 ล้านกลุ่ม ใน ค.ศ. 1952 ครอบคลุมร้อยละ 60.3 ของครอบครัวเกษตรกรทั่วประเทศ

ขั้นตอนที่สองคือ จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ผู้ผลิตขั้นพื้นฐาน (Lower producers cooperatives) หรือ สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร (Agricultural Producer's Cooperative, APC) ในแต่ละกลุ่มจะประกอบด้วยสมาชิก 20-25 ครอบครัว ร่วมมือกันทำงานในที่นา ใช้เครื่องมือและสัตว์เลี้ยงร่วมกัน บุคคลยังคงมีสิทธิในที่ดิน แต่ค่าตอบแทนจะได้รับตามอัตราส่วนของเงินทุนและแรงงานที่ทำ โดยรัฐเป็นผู้ควบคุมการผลิต บุคคลยังมีสิทธิแบ่งที่ดินบางส่วนสำหรับการเพาะปลูกส่วนตัว โดยที่ดินส่วนตัวต้องไม่เกินร้อยละ 5 ของที่ดินสหกรณ์ การจัดกลุ่มสหกรณ์ผู้ผลิตเบื้องต้นนี้ ใน ค.ศ.1953 ก็มีจำนวน 15,053 กลุ่ม และเมื่อถึง ค.ศ.1956 ก็มีจำนวนสูงสุดถึง 682,000 กลุ่ม ครอบคลุมถึงร้อยละ 96.3 ของครอบครัวเกษตรกรทั่วประเทศ

ขั้นตอนที่สามคือ จัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ผู้ผลิตขั้นสูงหรือขั้นก้าวหน้า (Advanced or higher producers cooperatives) สมาชิกประกอบด้วยครอบครัวประมาณ 100-400 ครอบครัว ร่วมกันทำงาน แต่ทรัพย์สินทั้งหมดจะเป็นของส่วนกลาง บุคคลจะไม่มีสิทธิในทรัพย์สินอีกต่อไป และสมาชิกจะได้รับเงินค่าตอบแทนตามหน่วยของงานและจำนวนวันที่ทำงานเท่านั้น ซึ่งใน ค.ศ. 1957 กลุ่มสหกรณ์ขั้นต่ำกว่า 6 แสนกลุ่มหรือร้อยละ 94.7 เปลี่ยนเป็นกลุ่มสหกรณ์ขั้นก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมร้อยละ 97.0 ของครอบครัวเกษตรกรทั่วประเทศ

จากกระบวนการในการพัฒนาด้านเกษตรกรรมดังกล่าว ทำให้ในภาคการผลิตถูกแบ่งเป็น 3 ระดับด้วยกัน ระดับแรกคือ “ครัวเรือนการผลิต” เป็นการผลิตที่แต่ละครัวเรือนรับผิดชอบโดยตรง ระดับต่อมาคือ “กลุ่มการผลิต” เป็นการผลิตที่แต่ละครัวเรือนมารวมตัวกันเป็นกลุ่มๆ กลุ่มละไม่กี่ครัวเรือน ระดับที่สามคือ “กองการผลิต” เป็นระดับที่รวมเอาครัวเรือนนับสิบหรือนับร้อยครัวเรือน

¹Frederick W. Crook. (1975). The Commune System in the People's Republic of China, 1963-74. in *China: A Reassessment of the Economy*. edited by Joint Economic Committee Congress of the United States. p. 373.

เข้ามาทำการผลิต ทั้งสามระดับนี้จะมีภาระการผลิตที่จะต้องตกลงกับรัฐไม่เหมือนกัน แต่ที่ไม่ต่างกันก็คือ ต่างล้วนเป็นระบบการบริหารจัดการตามหลักการที่ฝ่ายสังคมนิยมมักนำมาปฏิบัติ นั่นคือ ระบบนา รวม (Collective Farms System)¹

2.2.2.3 การพัฒนาด้านพาณิชยกรรม

ถึงแม้ว่าแนวทางการดำเนินการรวมกิจการของรัฐบาลที่มีต่อวิสาหกิจต่างๆของ เอกชนที่ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่ใน ค.ศ. 1949-1953 จะประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่ เนื่องจากผลผลิตของวิสาหกิจเอกชนใน ค.ศ. 1953 ยังคงมีอยู่ถึงร้อยละ 36.8² จึงทำให้ตั้งแต่ ค.ศ. 1954-1955 รัฐบาลได้ออกมาตรการต่างๆ อาทิเช่น ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1954 รัฐบาลกลางได้รับรอง แนวทางการควบรวมวิสาหกิจเอกชนเป็นวิสาหกิจร่วมทุนระหว่างรัฐบาลกับเอกชน ของ คณะกรรมการการคลังและเศรษฐกิจ ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1955 รัฐบาลได้รับรองรายงานการ ประชุมการขยายการร่วมลงทุนระหว่างรัฐบาลกับเอกชนในด้านอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม³ เพื่อ กัดดันให้วิสาหกิจเอกชนรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลและกลายเป็นวิสาหกิจของรัฐบาลทั้งหมด

2.2.3 ผลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 1

จากการเปรียบเทียบการลงทุนของรัฐบาลตั้งแต่ ค.ศ. 1953-1957 ปรากฏว่า รัฐบาลจีน เน้นการลงทุนในอุตสาหกรรมหนักเป็นอันดับแรก คือร้อยละ 29.2 ใน ค.ศ. 1953 เพิ่มขึ้น 34.9 40.5 39.7 และ 44.4 ในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957 ตามลำดับ ลงทุนในเกษตรกรรม ป่าไม้ และชลประทาน เป็นอันดับสอง คือร้อยละ 9.7 ใน ค.ศ. 1953 ลดเหลือ 4.6 6.7 8.0 และ 8.6 ในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957 ตามลำดับ และลงทุนในอุตสาหกรรมเบาเป็นอันดับสาม คือร้อยละ 6.2 ใน ค.ศ. 1953 แล้วเป็น 7.4 5.7 6.4 และ 7.9 ในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957 ตามลำดับ⁴

ผลจากการดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ฉบับที่ 1 ทำให้รายได้ ประชาชาติตลอดระยะเวลา 5 ปีนี้เพิ่มขึ้นโดยตลอดจาก 70,900 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1953 เป็น 74,800 78,800 88,200 และ 90,800 ล้านหยวนในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957 ตามลำดับ⁵ หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ย

¹วอร์คิงดี มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 52.

²Carl Riskin. (1987). *China's Political Economy: The Quest for Development Since 1949*. p. 96.

³Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 139-145.

⁴Alexander Eckstein. (1966). *Communist China's Economic Growth and Foreign Trade: Implication for U.S. Policy*. pp. 43-44.

⁵*The Development of China (1949-89)*. (1989). p. 21.

ร้อยละ 8.9 ต่อปี¹ ในด้านอุตสาหกรรม ผลจากการดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ฉบับที่ 1 ปรากฏว่า ประเทศจีนมีอัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 16 เมื่อเทียบกับ ค.ศ. 1952 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 22 เมื่อเทียบกับ ค.ศ. 1947² หากคิดเป็นมูลค่าผลผลิตอุตสาหกรรมรวมจะเพิ่มขึ้นจาก 3.4 พันล้านหยวนเป็น 7.8 พันล้านหยวนหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 128 เมื่อแยกประเภทของผลผลิตปรากฏว่าประเทศจีนสามารถผลิตเหล็กได้เพิ่มขึ้นจาก 1.3 ล้านตันใน ค.ศ. 1952 เป็น 5.3 ล้านตันใน ค.ศ. 1957 พลังงานไฟฟ้าเพิ่มจาก 7.2 ล้านกิโลวัตต์ใน ค.ศ. 1952 เป็น 19.3 ล้านกิโลวัตต์ใน ค.ศ. 1957³ ถ่านหิน เพิ่มจาก 66.49 ล้านตันใน ค.ศ. 1952 เป็น 130.0 ล้านตันใน ค.ศ. 1957 ส่วนน้ำมันดิบเพิ่มจาก 0.436 ล้านตันใน ค.ศ. 1952 เป็น 1.458 ล้านตันใน ค.ศ. 1957⁴ โดยประเภทของอุตสาหกรรมหนักที่เพิ่มขึ้นมากที่สุดสามอันดับแรกคือ เหล็กกล้า เพิ่มขึ้นร้อยละ 297 เคมีภัณฑ์ เพิ่มขึ้นร้อยละ 249 และเครื่องอุปโภค เพิ่มขึ้นร้อยละ 234⁵

ในด้านเกษตรกรรม ผลจากการดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ฉบับที่ 1 ปรากฏว่า ผลผลิตรวมทางการเกษตรใน ค.ศ. 1957 ผลิตได้ 195.05 ล้านตันเพิ่มขึ้นจาก 163.90 ล้านตันใน ค.ศ. 1952 โดยมีพื้นที่ทางการเกษตรเพิ่มขึ้นจาก 123.98 ล้านเฮกตาร์ใน ค.ศ. 1952 เป็น 133.63 ล้านเฮกตาร์ใน ค.ศ. 1957⁶ จากจำนวนพื้นที่ในการเพาะปลูกที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยทำให้ผลผลิตข้าวที่ผลิตใน ค.ศ. 1952 จาก 154.4 ล้านตัน เพิ่มเป็น 185.0 ล้านตันใน ค.ศ. 1957 ซึ่งเพิ่มขึ้นเพียง 1.2 เท่าและหากคิดจากผลผลิตต่อคนใน ค.ศ. 1952 ผลิตได้ 272 กิโลกรัมต่อคนต่อปีเพิ่มเป็น 290 กิโลกรัมต่อคนต่อปีใน ค.ศ. 1957⁷ ซึ่งจะเห็นได้ว่าแทบจะไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย ผลผลิตฝ้ายใน ค.ศ. 1952 ผลิตได้ 1.304 ล้านตัน เพิ่มเป็น 1.640 ล้านตันใน ค.ศ. 1957⁸ ซึ่งก็เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย

จากการใช้มาตรการควบคุมอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมทำให้มูลค่าผลผลิตของวิสาหกิจที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ (State-owned enterprises) มีมูลค่าเพิ่มขึ้นจาก 17,170 ล้านหยวนใน

¹*Ibid.* p. 4.

²Robert Michael Field. (1975). *op. cit.* p. 150.

³Witold Rodzinski. (1988). *The People's Republic of China: Reflections on Chinese Political History since 1949.* p. 55.

⁴Nai-Ruenn Chen; & Walter Galenson. (1969). *The Chinese Economy Under Communism.* p. 76.

⁵*Ibid.* p. 62.

⁶The World Bank. (1983). *China: Socialist Economic Development.* p. 367.

⁷Nai-Ruenn Chen; & Walter Galenson. (1969). *op. cit.* p. 94.

⁸*Ibid.* p. 96.

ค.ศ. 1952 เป็น 40,180 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1957¹ มูลค่าผลผลิตของวิสาหกิจร่วมทุนระหว่างรัฐบาลกับเอกชนเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 28.5 ใน ค.ศ. 1953 เป็นร้อยละ 32.5 ใน ค.ศ. 1956 ส่วนมูลค่าผลผลิตของธุรกิจเอกชนลดลงจากร้อยละ 14.0 ใน ค.ศ. 1953 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 3.0 ใน ค.ศ. 1955² และในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ.1956 รัฐบาลประกาศว่าธุรกิจเอกชนได้ถูกกำจัดไปหมดแล้ว³

เมื่อเปรียบเทียบการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมนั้นจะพบว่า ใน ค.ศ. 1957 รัฐบาลลงทุนในภาคอุตสาหกรรมมีมูลค่ารวม 7,900 ล้านหยวน สูงกว่าใน ค.ศ. 1952 ที่มีมูลค่าเพียง 1,900 ล้านหยวนถึงกว่า 4 เท่า โดยในจำนวนนี้เป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมหนักถึง 7,100 ล้านหยวน อุตสาหกรรมเบาเพียง 800 ล้านหยวน ในขณะที่เดียวกันกลับมีการลงทุนในภาคเกษตรกรรมใน ค.ศ. 1957 เพียง 1,300 ล้านหยวน โดยเพิ่มขึ้นจาก ค.ศ. 1952 ที่มีเพียง 600 ล้านหยวน 2 เท่า⁴ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าใน ค.ศ. 1957 รัฐบาลเน้นการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรมถึง 6 เท่า

การที่รัฐบาลให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมหนักและสินค้าทุนก่อนอุตสาหกรรมเบาและเน้นอุตสาหกรรมเบา ก่อนเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแนวทางที่ไม่เหมาะกับประเทศจีนที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมและประชากรส่วนใหญ่ของประเทศก็เป็นเกษตรกร แต่จากคำปราศรัยของเหมาเจ๋อตงในการประชุมว่าด้วยการทำงาน เมื่อวันที่ 30 มกราคม ค.ศ.1962 ที่กล่าวว่า

เราจำเป็นต้องเลียนแบบสหภาพโซเวียต ในเมื่อเราไม่มีประสบการณ์ของเราเองในการก่อสร้างทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านอุตสาหกรรมหนัก เราได้ลอกเลียนแบบมาจากสหภาพโซเวียต แทบทุกสิ่งทุกอย่าง ที่เป็นการสร้างสรรค์ในส่วนของเราเองมีน้อยมาก การกระทำดังกล่าวในสมัยนั้นจำเป็นอย่างที่สุด⁵

เป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศจีนมีตัวเลือกที่จำกัดจึงทำให้ต้องเลือกแนวนโยบายดังกล่าวเนื่องจากเหตุผลสองประการ คือ ประการแรก ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จีนถูกตัดขาดจากนานาชาติ คงเหลือเพียงสหภาพโซเวียตเท่านั้นที่จะให้ความช่วยเหลือด้านการเงินและเทคโนโลยีได้ ประการที่สอง การที่จีนมีจำนวนประชากรมาก ทำให้ผู้นำคิดว่าหากเน้นพัฒนาการเกษตรจะทำให้ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชากรได้ทัน จึงจำเป็นต้องเลือกพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งได้ผลเร็ว

¹The Development of China (1949-89). (1989). p. 19.

²Carl Riskin. (1987). *op. cit.* p. 96.

³เทียน ฉีระวิทย์. (2519). เล่มเดิม. หน้า 76.

⁴State Statistical Bureau. quoted in. The World Bank. (1983). *op. cit.* p. 328.

⁵กฤษณ์ วรางกูร. (2522). *เหมาวิจารณ์ตนเอง เบื้องหลังแก๊งสี่คนและประวัติเต็งเดี่ยวผิง*. หน้า 216.

กว่า¹ และเนื่องจากจีนยังไม่มีประสบการณ์ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจมาก่อน การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 จึงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากโซเวียต โดยใน ค.ศ. 1950 สหภาพโซเวียตตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนระหว่าง ค.ศ.1953-1967 ด้วยการส่งเครื่องจักรและก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมที่ทันสมัยให้จำนวน 300 โรงงาน คิดเป็นมูลค่าทั้งหมดประมาณ 3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ² และยังส่งเจ้าหน้าที่ระดับสูงทั้งทางด้านเทคนิคและทางด้านบริหารไปร่วมดำเนินการด้วยจำนวน 3,000 คนมาช่วยจีนอีกด้วย นอกจากนี้ จีนก็ส่งนักศึกษาของตนไปศึกษาต่อยังสหภาพโซเวียต 7,000 คน และอีก 5,000 คนสำหรับเข้ารับการอบรมเพื่อเป็นช่างเทคนิคต่อไป³ และจีนยังได้กู้เงินจากรัสเซียใน ค.ศ. 1954 จำนวน 24,000 ล้านบาท เพื่อใช้ลงทุนในโครงการต่างๆ 156 โครงการด้วยกัน โดยเงินจำนวนนี้คิดเป็นร้อยละ 6 ของการลงทุนด้านการก่อสร้างประเภททุน⁴

ถึงแม้ว่าผลการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 1 ซึ่งลอกเลียนแบบมาจากโซเวียต ที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักจะประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ผลที่ตามมาคือ ประชากรในเขตเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 30 แต่ในขณะที่ประชากรในเขตชนบทเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 9 ซึ่งการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเขตเมืองส่งผลให้เกิดภาวะขาดแคลนอาหาร⁵ ส่วนเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเติบโตทางอุตสาหกรรมที่ได้ร้อยละ 18.7 ต่อปี แต่อัตราการเติบโตทางเกษตรกรรมมีเพียงร้อยละ 3.8 ต่อปีเท่านั้น⁶ จากผลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับดังกล่าว ทำให้การพัฒนาทางเศรษฐกิจของจีนขาดความสมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม ทำให้กลุ่มผู้นำของจีนต้องทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาและเห็นว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบสหภาพโซเวียตนั้นไม่เหมาะสมกับจีน จึงทำให้กลุ่มผู้นำต้องคิดหาทางออก จึงนำมาซึ่งนโยบายก้าวกระโดดไกล (Great Leap Forward) และคอมมูนประชาชน (People's Commune)

2.3 สภาพสังคมระหว่าง ค.ศ. 1954-1957

แนวทางการพัฒนาประเทศทางการเมืองและเศรษฐกิจที่สำคัญและส่งผลกระทบต่อเหตุการณ์ทางสังคมในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957 ก็คือ การรณรงค์รื้อยุบผูกขาดและการต่อต้านฝ่ายขวา

¹วันรัช มิ่งมถินาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 14.

²กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 14-15.

³วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 53.

⁴นพพร สุวรรณพานิช. (2517). เมฆเซตุนและความคิดของเขา ใน *การปฏิวัติของจีน*. หน้า 31.

⁵Alexander Eckstein. (1979). *op. cit.* p. 54.

⁶Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 543.

การรณรงค์ในครั้งนี้เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ. 1956-1957 ซึ่งเดิมพรรคคอมมิวนิสต์ต้องการให้เสรีภาพในการแสดงออกแก่นักวิชาการ ปัญญาชนในแขนงต่าง ๆ แต่การแสดงความเห็นกลับบานปลายจนวิพากษ์วิจารณ์การทำงานและแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์เริ่มต้นตอบโต้ นักวิชาการด้วยการรณรงค์ต่อต้านฝ่ายขวา ซึ่งมีผลทำให้นักวิชาการ ปัญญาชนในแขนงต่าง ๆ ถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกลัทธิแก้ ต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์ และบางส่วนถูกจับกุมขัง บางส่วนถูกนำไปใช้แรงงานในชนบท

2.3.1 นโยบายด้านสาธารณสุข

แนวทางในการดำเนินนโยบายด้านสาธารณสุขในระหว่าง ค.ศ. 1954-1957 เป็นการแก้ไขปัญหาในการให้บริการด้านสาธารณสุขในระยะเริ่มแรก อาทิเช่น ปัญหาจำนวนแพทย์และสถานบริการด้านสาธารณสุขไม่เพียงพอ ปัญหาการกระจายการบริการด้านสาธารณสุขในพื้นที่ชนบท เป็นต้น จากปัญหาความไม่เพียงพอของจำนวนแพทย์และสถานบริการด้านสาธารณสุขที่เกิดขึ้น จึงทำให้รัฐบาลต้องเร่งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน จนทำให้ใน ค.ศ. 1956 จำนวนเตียงผู้ป่วยในสถานบริการด้านสาธารณสุขทั่วประเทศเพิ่มเป็น 262,000 เตียงจากเดิมที่มีเพียง 66,000 เตียงใน ค.ศ. 1947 ใน ค.ศ. 1957 โฮเปียว (Ho Biao) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข (Deputy Minister of Health) ได้เพิ่มให้ทั่วประเทศมีสถานสอนแพทย์แบบจีนเพิ่มเป็น 10 แห่ง และศูนย์ฝึกอบรมด้านการแพทย์ 23 แห่ง และใน ค.ศ. 1959 ในแต่ละจังหวัดได้มีการตั้งวิทยาลัยการแพทย์ ซึ่งสามารถผลิตแพทย์แผนปัจจุบันประมาณ 40,000 คนในระยะเวลา 10 ปี¹

ผลการดำเนินงานในด้านสาธารณสุขตั้งแต่ ค.ศ. 1949 - 1955 ทำให้รัฐบาลสามารถลดอัตราการเสียชีวิตของเด็กได้ครึ่งหนึ่ง สามารถควบคุมโรคพยาธิ 5 โรคที่สำคัญได้แก่ มาลาเรีย โรคเท้าช้าง พยาธิปากขอ พยาธิลิสมานเนีย (kala-azar or leishmaniasis) พยาธิคริสโตโซเมีย (schistosomiasis) ได้ และสามารถให้บริการแก่ประชาชนในชนบทได้ครอบคลุมร้อยละ 85²

2.3.2 นโยบายด้านการศึกษา

จากการปฏิรูปด้านการศึกษาในระหว่าง ค.ศ. 1952-1955 ส่งผลให้จำนวนนักเรียนนักศึกษาใน ค.ศ. 1957 เพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับ ค.ศ. 1949 ดังนี้ นักศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มจาก 130,058 คนเป็น 441,000 คน ระดับมัธยมศึกษาเพิ่มจาก 1.27 ล้านคน เป็น 7.06 ล้านคน และระดับประถมศึกษาเพิ่มจาก 24.39 ล้านคนเป็น 64.28 ล้านคน โดยมีนักศึกษาที่มาจากครอบครัว

¹Robert M. Worth. (1973). op. cit. p. 662.

²Ibid. p. 660-661.

กรรมกรและชาวนาเพิ่มจากร้อยละ 19.1 ใน ค.ศ. 1952 เป็นร้อยละ 48 ใน ค.ศ. 1959¹ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าระหว่าง ค.ศ. 1955 – 1958 จะมีการขยายตัวของจำนวนโรงเรียนระดับประถมศึกษาในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างมาก แต่ระดับคุณภาพของการเรียนการสอนกลับไม่ได้มีการปรับปรุงให้ดีขึ้นเลย เมื่อเปรียบเทียบคุณภาพการศึกษาจะเห็นว่า มีจำนวนนักเรียนในชนบทที่ได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษามากขึ้น แต่จำนวนนักเรียนที่จะได้รับการศึกษาในระดับที่ตีพอที่จะไปศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษากลับมีจำนวนน้อยลง²

2.3.3 นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม

ในช่วงเริ่มต้นการปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ มรดกทางวัฒนธรรม ทั้งศิลปะ วรรณคดี ปรัชญา การวาดภาพ การแสดงงิ้ว ตลอดจนวัฒนธรรมพื้นเมืองเก่า ๆ ต่างก็ถูกประณามว่าเป็นวัฒนธรรมในระบบศักดินา แต่ใน ค.ศ. 1955 มรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าวกลับได้รับการยอมรับมากขึ้น การแสดงงิ้วเป่ย์จิงได้รับความนิยมขึ้นอีกครั้ง

นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรมและวรรณกรรมนั้นมีส่วนช่วยสนับสนุนเป้าหมายทางการเมือง และส่งเสริมนโยบายของพรรคในรูปแบบต่างๆ เสมอมา เช่น ในการรณรงค์แก้ไขท่งทำนอง (ค.ศ. 1954-1955) ได้มีการเขียนบทความวิจารณ์โจมตีนักเขียนที่มีชื่อเสียง เช่น หยูผิงป้อผู้เขียนเรื่อง คั่นคว่าความฝันในหอแดง ซึ่งถูกโจมตีว่าขาดแนวคิดของลัทธิมาร์กซ์-เลนินและความคิดเหมาเจ๋อตง ผลการรณรงค์ครั้งนี้ทำให้นักเขียนส่วนใหญ่สารภาพผิดและสัญญาว่าจะแก้ไขแนวคิดของตนเอง³

เมื่อมีการรณรงค์ร้อยบุปผาใน ค.ศ. 1956 ผลงานทางวรรณกรรมดีเด่นหลายชิ้นเกิดขึ้น เช่น บทละครเรื่อง ฟ้าคะนอง และ ตะวันขึ้น ของเฉาหยู อีกทั้งบทละครอื่น ๆ ที่เคยถูกสั่งห้ามรวม 26 เรื่องก็ได้รับการอนุญาตให้แสดงได้ แต่ใน ค.ศ. 1957 เกิดการรณรงค์ต่อต้านฝ่ายขวาขึ้น การดำเนินการภายใต้คำขวัญ “กำจัดหญ้าพิษเพื่อให้ดอกไม้หอมแบ่งบานได้” ทำให้เกิดการกวาดล้างนักเขียน ศิลปินจำนวนมากอย่างไม่เป็นธรรม ซึ่งการกวาดล้างในครั้งนี้ทำให้เกิดการถดถอยในแวดวงวรรณคดีและศิลปะอย่างมาก⁴ สำหรับนักเขียนนวนิยายที่มีชื่อเสียงในช่วง 10 ปีแรกนี้ได้แก่ ปาจิน (Ba Jin) เหมาตุ้น (Mao Dun) เหลาซี (Lao Shi) ดิงหลิง (Ding Ling) และชาวชุน (Shao Chun)⁵

¹ สารสิน วีระผล. (2518, มกราคม). *เล่มเดิม*. หน้า 46.

² ลูเซี่ยน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 496.

³ อานวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 100.

⁴ *แหล่งเดิม*. หน้า 101-102.

⁵ S. H. Chen. (1973). op. cit. p. 722.

3. การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1958-1960

นโยบายก้าวกระโดดไกลและนโยบายคอมมูนประชาชนเป็นนโยบายหลักที่สำคัญทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระหว่าง ค.ศ. 1958-1960 จากการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจให้ก้าวกระโดด โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเหล็กที่ผู้นำได้กำหนดเอาไว้ว่า จะต้องพัฒนาการผลิตเหล็กกล้าให้ทันสหราชอาณาจักรภายใน 15 ปี จึงทำให้ประชาชนทุกคนในประเทศจีนขณะนั้น ต่างก็อยู่ภายใต้บรรยากาศของความมุ่งมั่นและร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอย่างขนานใหญ่ ซึ่งความมั่นใจในแนวทางการบริหารประเทศของเหล่าผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนในขณะนั้นมีส่วนช่วยกระตุ้นให้เป้าหมายของนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชนถูกกำหนดไว้สูงเกินกว่าความเป็นจริง

3.1 สภาพทางการเมืองภายใต้นโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน

ผลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 1 ตามแบบสหภาพโซเวียตทำให้ผู้นำได้มีการปรับเปลี่ยนแผนพัฒนาให้เหมาะสมกับจีนโดยเหมาเจ๋อตงเริ่มการประชุมสัมพัทธ์แนวคิดของนโยบายก้าวกระโดดไกลในโอกาสต่างๆ ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 8 ครั้งที่ 3 เมื่อปลาย ค.ศ. 1957 ต่อด้วยการประชุมที่หางโจว (Hangzhou) การประชุมที่หนานนิง (Nanning) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1958 และการประชุมที่เฉิงตู (Chengdu) ในเดือนมีนาคม¹ ซึ่งการประชุม 3 ครั้งหลังนี้เป็นการประชุมผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ทั้งจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และในวันที่ 28 มกราคม ค.ศ. 1958 ในการประชุมสูงสุดแห่งรัฐ (Supreme State Conference) เหมาเจ๋อตงได้กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจของจีนว่า อุตสาหกรรมของจีนเพิ่งจะเริ่มต้น แต่มีการเกษตรที่ล่าช้าถึงกระนั้นก็ตามเขาก็มีจุดมุ่งหมายที่จะนำประเทศจีนไปอยู่ในระดับเดียวกับประเทศสหราชอาณาจักรให้ได้ภายใน 15 ปี และคาดการณ์ว่า เมื่อถึงเวลานั้นประเทศจีนจะสามารถผลิตเหล็กกล้าได้ 40 ล้านตัน จากปัจจุบัน 5 ล้านตัน ผลิตถ่านหินได้ 500 ล้านตัน จากปัจจุบัน 100 ล้านตัน และจะสามารถผลิตไฟฟ้าได้เพิ่มจากปัจจุบัน 10 เท่า อีกทั้งยังมองว่าจะต้องพัฒนาการเกษตรที่ล่าช้าให้ทันกับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใน 8 ปี²

จนกระทั่งถึงการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 8 สมัยที่ 2 (Second Session of Eighth of the National Congresses of the CCP) ระหว่างวันที่ 5-23 พฤษภาคม ค.ศ. 1958 ที่เป่ย์จิง ในที่ประชุมได้นำความเห็นของเหมาเจ๋อตงจากการประชุมสูงสุดแห่งรัฐเมื่อต้นปีมา

¹Kenneth Leiberthal. (1997). The Great Leap Forward and the split in the Yan'an leadership, 1985-65. in *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by Roderick MacFarquhar 2nd ed. p. 98.

²Stanley Karnow. (1990). *Mao and China: A Legacy of Turmoil*. 3rd ed. p. 85.

พิจารณาและหลิวเซาฉีได้กล่าวถึงความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศจีนให้ทัดเทียมสหราชอาณาจักรภายใน 15 ปีต่อที่ประชุมอีกครั้งหนึ่ง¹

ผลการประชุมครั้งนี้สรุปได้ 2 ประเด็นหลักคือ แนวทางการสร้างสรรค์สังคมนิยมภายใต้หลักการ “มากกว่า ดีกว่า เร็วกว่า และถูกกว่า” (greater, better, faster, more economical results) และแนวทางการสร้างสรรค์สังคมนิยมภายใต้นโยบาย “เดินบนขาทั้งสอง” (walking on two legs) * ซึ่งแนวทางทั้งสองเป็นพัฒนาการของแนวคิดเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ซึ่งเหมาเจ๋อตงเคยเสนอไว้ในแนวคิด “ว่าด้วยความสัมพันธ์หลักสิบประการ” เมื่อ ค.ศ. 1956 จากการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งนี้ ได้ทำให้แนวคิดภายใต้หลักการ “มากกว่า ดีกว่า เร็วกว่า ถูกกว่า” และนโยบาย “เดินบนขาทั้งสอง” พัฒนาเป็นกลายเป็นนโยบาย “ก้าวกระโดดไกล” และ “คอมมูนประชาชน”

3.1.1 นโยบายก้าวกระโดดไกล (Great Leap Forward)

นโยบายก้าวกระโดดไกล คือนโยบายที่เน้นการพัฒนาผลผลิตทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมให้เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยหลักการ “มากกว่า ดีกว่า เร็วกว่า และถูกกว่า” และ “เดินบนขาทั้งสอง” อาศัยแรงงานที่มีอยู่เป็นจำนวนมากของจีนให้เป็นประโยชน์ โดยทำงานผสมผสานกันทั้งในภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

จากเดิมไปอี้โป (Bo Yibo) ผู้ดูแลระบบเศรษฐกิจของประเทศในขณะนั้นได้เสนอร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ประจำ ค.ศ. 1958 ต่อสภาประชาชน (People Congress) ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1958 ว่าผลผลิตทางการเกษตรจะเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.1 จากปีก่อนหน้า และผลผลิตธัญพืชเพิ่มขึ้นเป็น 196 ล้านตันหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.9 จากปีก่อนหน้า แต่ตัวเลขดังกล่าวได้ถูกเปลี่ยนเป็น 212 ล้านตัน และในเดือนมิถุนายนก็ถูกปรับอีกครั้งเป็น 250 ล้านตัน หรือเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 35 ของปีก่อนหน้า³

¹Robert R. Bowie; & John K. Fairbank. (1971). *Communist China, 1955-1959: Policy Documents with Analysis* Analysis prepared at Harvard University under the Joint Auspices of the Center for International Affairs and the East Asian Research Center. p. 422.

* “เดินบนขาทั้งสอง” (walking on two legs) หมายถึง หลักของการพัฒนาที่ให้ความสำคัญทั้งสองส่วนอย่างสมดุล อาทิเช่น ความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรม ระหว่างอุตสาหกรรมที่ดำเนินการโดยรัฐบาลกลางกับรัฐบาลท้องถิ่น และระหว่างวิสาหกิจขนาดใหญ่กับวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง

³K. C. Yeh. (1973). *Agricultural Policies and Performance*. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 506.

ส่วนการผลิตเหล็กจากเดิมกำหนดเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ไว้จำนวน 6.2 ล้านตัน แต่ถูกปรับเป็น 8-8.5 ล้านตันในเดือนพฤษภาคมและปรับอีกครั้งเป็น 10.7 ล้านตันในเดือนสิงหาคม¹

วิธีการของการดำเนินนโยบาย ในภาคเกษตรอาศัยแรงงานในพื้นที่ร่วมกันทำการเพาะปลูกและร่วมกันทำงานด้านชลประทานในพื้นที่ของตนเอง เพื่อประหยัดเงินทุน และแรงงานเดียวกันนี้ยังสามารถทำการผลิตอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ใช้อัตราส่วนแรงงานต่อทุนที่ผันแปรได้ เช่น โรงงานปุ๋ยเคมีขนาดเล็ก โรงงานไฟฟ้าขนาดเล็ก หรือโรงงานถลุงเหล็กขนาดเล็ก เป็นต้น ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ใช้อัตราส่วนแรงงานต่อเครื่องจักรคงที่ที่ใช้เทคโนโลยีทันสมัย² ซึ่งวิธีนี้ตรงกับนโยบาย “เดินบนขาทั้งสอง”

3.1.2 นโยบายคอมมูนประชาชน (People's Commune)

หากจะเปรียบเทียบนโยบายก้าวกระโดดไกลเป็นจุดมุ่งหมายหลักที่สำคัญทางการเมือง นโยบายคอมมูนประชาชนก็เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ทำให้จุดมุ่งหมายนั้นเป็นจริง เนื่องจากนโยบายคอมมูนประชาชนอาศัยแนวคิดตามหลักการ “มากกว่า ดีกว่า เร็วกว่า และถูกกว่า” อีกทั้งนโยบายคอมมูนประชาชนเป็นพัฒนาการที่สำคัญต่อจากระบบสหกรณ์แบบก้าวหน้าที่มีอยู่แล้ว ซึ่งเป็นการสร้างลัทธิสังคมนิยมโดยให้ประชาชนทั้งหมดเป็นเจ้าของร่วมกัน (Ownership by the whole people)³ ด้วยการให้หน่วยการผลิตทั้ง 3 ระดับ คือ ครัวเรือนการผลิต กลุ่มการผลิต และกองการผลิตทั่วประเทศที่สร้างขึ้นก่อนหน้านี้รวมกันเป็นคอมมูนประชาชน อีกทั้งรัฐบาลยังต้องการให้ระบบคอมมูนประชาชนเป็นหน่วยย่อยของการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมในชนบท⁴

แนวคิดคอมมูนประชาชน เริ่มต้นจากใน ค.ศ. 1955 เหมาเจ๋อตงได้แนะนำ ด้านการผลิตควรที่จะรวมกองการผลิตในแต่ละหมู่บ้านเข้าด้วยกัน แล้วให้เป็น “หนึ่งหมู่บ้านต่อหนึ่งคอมมูน” ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่เหมาเจ๋อตงกล่าวถึงแนวคิดนี้⁵ ต่อมาคอมมูนประชาชนแห่งแรกจัดตั้งขึ้น โดยกลุ่มชาวนา 27 กลุ่มในตำบลสุยผิง (Suiping) อำเภอซินหยาง (Xinyang) มณฑลเหอหนาน (Henan) ร่วมกันจัดตั้งขึ้นในเดือนเมษายน ค.ศ. 1958 โดยมีชื่อว่า “เว่ยซิงคอมมูน” (Weixing Commune) หรือ “คอมมูนสปูตนิค” เมื่อเหมาเจ๋อตงและคณะกรรมการการเมืองได้เดินทางไปสังเกตการณ์การรวมกลุ่มในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1958 ก็ประทับใจมากและสนับสนุนให้การจัดตั้งคอมมูนประชาชนเป็น

¹Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op. cit.* p. 655.

²วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 19.

³เทียน ฉีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 99.

⁴กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 49-50.

⁵วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 69.

นโยบายของรัฐบาลอย่างเป็นทางการ¹ และจากการประชุมของคณะกรรมการการเมือง (Politburo) ที่เป่ย์ไต้เหอ ได้มีมติให้จัดตั้งคอมมูนประชาชนขึ้นอย่างเป็นทางการในวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ. 1958 จากนั้นการจัดตั้งคอมมูนก็ขยายไปยังส่วนต่างๆของประเทศ

3.1.3 การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 6

การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 8 ครั้งที่ 6 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 28 พฤศจิกายน ถึง 10 ธันวาคม ค.ศ. 1958 ที่เมืองอู่ชาง (Wuchang) มณฑลหูเป่ย์ (Hubei) ในการประชุมครั้งนี้มีวาระที่สำคัญ 2 ประการคือ วาระที่หนึ่งเหมาเจ๋อตงได้แสดงความต้องการที่จะไม่สมัครเข้าชิงตำแหน่งประธานาธิบดีต่ออีกหนึ่งสมัย ซึ่งคณะกรรมการกลางของพรรคก็รับรองข้อเสนอดังกล่าว โดยเหมาเจ๋อตงได้ให้เหตุผลของการลาออกว่า เขาจะได้ “ทุ่มเทเกี่ยวกับปัญหาทิศทางนโยบายและแนวทางของพรรคและรัฐ อีกทั้งจะได้มีเวลามากขึ้นในการศึกษาทฤษฎีของมาร์กซ์² ทำให้การลาออกของเหมาเจ๋อตงมีผลอย่างเป็นทางการในเดือนเมษายน ค.ศ. 1959 ในการลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีของเหมาเจ๋อตงในครั้งนี้มีข้อถกเถียงมากมายแต่หลักฐานที่ปรากฏในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมแสดงให้เห็นว่า การลาออกเป็นความคิดริเริ่มของตนเอง³

วาระที่สอง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในปีหน้า จากการดำเนินนโยบายก้าวกระโดด โกลคอบคู่กับนโยบายคอมมูนประชาชนทำให้ปลาย ค.ศ. 1958 สามารถผลิตฝ้ายเพิ่มจาก 1.6 ล้านตัน เป็น 3.3 ล้านตัน ถ่านหินเพิ่มจาก 130 ล้านตันเป็น 270 ล้านตัน เหล็กเพิ่มจาก 5.3 ล้านตันเป็น 11.0 ล้านตัน⁴ โดยรวมคาดการณ์ว่าผลผลิตอุตสาหกรรมจะต้องเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าร้อยละ 65 ซึ่งแบ่งเป็นน้ำมันเพิ่มขึ้นร้อยละ 50 และพลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 40 เครื่องจักรเพิ่มขึ้น 3 เท่า เหล็กและถ่านหินเพิ่มขึ้น 2 เท่า⁵ จากตัวเลขดังกล่าวจึงทำให้กลุ่มผู้นำ กำหนดให้ใน ค.ศ. 1959 จะต้องผลิตฝ้ายให้ได้ 5 ล้านตัน ถ่านหิน 380 ล้านตันและเหล็ก 18 ล้านตัน⁶ และในวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1958 ยังได้กล่าวถึงความสำเร็จของการดำเนินนโยบายคอมมูนประชาชน ว่า “เพียงไม่กี่เดือนก็รวบรวมกองการผลิตทั่วประเทศกว่า 740,000 แห่งรวมเป็นคอมมูนประชาชน 26,000 คอมมูน เกษตรกรกว่า 120

¹Mark Selden, editor. (1979). *op. cit.* pp. 395-396.

²Robert R. Bowie; & John K. Fairbank. (1971). *op. cit.* p. 487.

³เทียน ฉีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 140.

⁴Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* p. 66

⁵Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op. cit.* p. 657.

⁶Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* p. 66.

ล้านครอบครัวทั่วประเทศหรือเท่ากับร้อยละ 99 เข้าร่วมในระบบคอมมูน”¹ ทั้ง ๆ ที่เมื่อตอนเริ่มต้นจัดตั้งคอมมูนอย่างเป็นทางการในเดือนสิงหาคม มีครอบครัวเกษตรกรเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่เข้าร่วม² ซึ่งจะเห็นว่าการดำเนินการจัดตั้งคอมมูนเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจคิดได้ว่าเป็นความพร้อมและประสิทธิภาพของรัฐบาลในการบริหาร หรือเป็นการสร้างตัวเลขของเจ้าหน้าที่ในระดับต่าง ๆ

3.2 การพัฒนาเศรษฐกิจภายใต้นโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน ค.ศ. 1958-1960

ในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 8 สมัยที่ 1 (First Session of The Eighth National Congress of the CCP) ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 15-27 กันยายน ค.ศ. 1956 ที่เป่ย์จิง* ได้มีการเสนอร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 2 และมีการเสนอร่างหลักการดังกล่าวต่อที่ประชุมที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องใน ค.ศ. 1957 แต่ปัญหาความไม่สมดุลของแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับแรก ทำให้กลุ่มผู้นำพรรคเห็นว่าประเทศจีนควรที่จะมีแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแบบเฉพาะของตนเองที่ไม่ลอกเลียนแบบใคร ดังนั้นในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 8 สมัยที่ 2 (Second Session of The Eighth National Congress of the CCP) ระหว่างวันที่ 5-23 พฤษภาคม ค.ศ. 1958 ที่เป่ย์จิงจึงได้มีการประกาศแนวทางการพัฒนาประเทศตามหลักการ “มากกว่า ดีกว่า เร็วกว่า และถูกกว่า” และนโยบาย “เดินบนขาทั้งสอง” มีผลทำให้ไม่มีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 2 มาใช้ แต่กลับแทนที่ด้วยนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน

3.2.1 นโยบายก้าวกระโดดไกล (Great Leap Forward)

นโยบายก้าวกระโดดไกลเป็นนโยบายที่ตอบสนองต่ออุดมการณ์ของเหล่าผู้นำประเทศในขณะนั้นที่ต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาภาคเกษตรกรรมและการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศตะวันตกอย่างรวดเร็วและพัฒนาเกษตรกรรมให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของจำนวนประชากรจำนวนมากของประเทศ ซึ่งนโยบายก้าวกระโดดไกลนี้ส่งผลกระทบครั้งใหญ่และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชนทั่วทั้งประเทศ

ในการประชุมขยายวงของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เป่ย์ไต้เหอ ในวันที่ 13-30 สิงหาคม ค.ศ. 1958 ที่ประชุมได้เสนอแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในปีหน้า ซึ่งที่ประชุมได้

¹Robert R. Bowie; & John K. Fairbank. (1971). *op. cit.* p. 490.

²K. C. Yeh. (1973). *op. cit.* p. 507.

* ศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับนี้ได้จาก Wu Yuan-li, editor. (1973). *China: A Handbook.*

สรุปมติที่สำคัญ 2 ประเด็นคือ 1) การกำหนดให้เพิ่มผลิตเหล็กกล้าให้ได้ 10.7 ล้านตันภายในสิ้นปีนี้ และ 2) การจัดตั้งคอมมูนประชาชนไปสู่พื้นที่ชนบท¹ นอกจากนั้นผู้นำยังได้กำหนดเป้าหมายผลผลิต ัญพีชให้ได้เกิน 250 ล้านตันหรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 35² และนอกจากการกำหนดเป้าหมายให้ผลิต เหล็กกล้าให้ได้ 2 เท่าของปีก่อนหน้าแล้ว ที่ประชุมยังได้กำหนดให้ใน ค.ศ. 1959 ต้องผลิตเหล็กกล้าให้ ได้ 27-30 ล้านตัน และผลิตัญพีชให้ได้ 400-500 ล้านตัน³ การประชุมในครั้งนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ สำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศจีน

3.2.1.1 การดำเนินการ

เมื่อกลุ่มผู้นำประเทศได้กำหนดเป้าหมายการผลิตมาแล้ว โดยเฉพาะการผลิต เหล็กกล้า เจ้าหน้าที่ของรัฐในทุกภาคส่วนจึงต้องเร่งกำลังการผลิตทั้งทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม อย่างเต็มกำลัง ด้วยการรณรงค์มวลชนระดมแรงงานและทรัพยากรเท่าที่มีอยู่ทำการผลิตทั้งในด้าน อุตสาหกรรมและเกษตรกรรมด้วยความมุ่งมั่น โดยมีระบบการทำงานของคอมมูนประชาชนช่วย สนับสนุน การดำเนินงานพัฒนาอยู่ภายใต้แนวคิด “เดินบนขาทั้งสอง” โดยพัฒนาทั้งทางเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและเทคโนโลยีพื้นบ้าน ใช้แรงงานในส่วนที่เป็นเทคโนโลยีแบบ เก่า เน้นการลงทุนในส่วนที่ทันสมัย⁴

ในด้านอุตสาหกรรมหนักโดยเฉพาะการผลิตเหล็กกล้า ซึ่งมีการกำหนดเป้าหมายไว้ สูงนั้นทำให้เกิดการระดมกำลังแรงงานจำนวนมหาศาลเร่งกำลังการผลิตเหล็กกล้าในทุกพื้นที่ของ ประเทศ หากพื้นที่ใดขาดแคลนถ่านหินซึ่งเป็นเชื้อเพลิงสำคัญในการหลอมแร่เหล็กก็จะตัดไม้ทำลาย ป่านำฟืนมาเป็นเชื้อเพลิงแทนถ่านหิน หรือพื้นที่ใดขาดแคลนแร่เหล็กซึ่งเป็นวัตถุดิบสำคัญก็จะใช้การ ขนส่งในทุกรูปแบบรวมถึงการใช้แรงงานคนเพื่อขนส่งแร่เหล็กไม่ว่าจะมีระยะทางไกลเพียงใด และหาก พื้นที่ใดไม่มีเตาหลอมเหล็กขนาดใหญ่ที่ใช้ในอุตสาหกรรมก็จะทำการสร้างเตาหลอมเหล็กขึ้นมาเอง เรียกว่า “เตาหลอมเหล็กหลังบ้าน” ซึ่งใน 8 เดือนแรกของ ค.ศ. 1958 มีเตาหลอมทั่วประเทศเพียง 240,000 แห่ง แต่หลังจากเดือนกันยายน ประชาชนกว่า 50 ล้านคนก็เข้ามีส่วนร่วมในการหลอมเหล็ก และมีเตาหลอมเพิ่มขึ้นกว่า 600,000 แห่ง⁵

ส่วนในด้านอุตสาหกรรมแขนงอื่น ๆ รัฐบาลดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลด้วยการ ให้แรงงานในพื้นที่ของตนเองทำการผลิตในอุตสาหกรรมขนาดเล็ก โดยเลือกอุตสาหกรรมที่สามารถ

¹Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 234.

²K. C. Yeh. (1973). *op. cit.* pp. 505-506.

³Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 234.

⁴K. C. Yeh. (1973). *op. cit.* p. 506.

⁵Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 237-238.

ปรับเปลี่ยนระหว่างแรงงานต่อทุนได้ง่าย เช่น โรงงานปุ๋ยเคมีขนาดเล็ก โรงไฟฟ้าขนาดเล็ก หรือโรงถลุงเหล็กขนาดเล็ก ส่วนในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่ใช้อัตราส่วนแรงงานต่อเครื่องจักร (labour-capital ratio) ค่อนข้างคงที่ก็ใช้วิธีทันสมัย¹

ในด้านเกษตรกรรม รัฐบาลก็ได้ระดมแรงงานในพื้นที่ที่ทำการผลิตเหล็กหรืออุตสาหกรรมอื่นๆอยู่แล้วในตอนกลางคืนให้มาทำการเกษตรในตอนกลางวัน รวมถึงการระดมแรงงานในการสร้างและซ่อมระบบชลประทาน เข้าทำงานในไร่นา โดยใช้แรงงานและเทคนิคที่ทันสมัยในการผลิต ลงทุนสร้างระบบชลประทาน ระบบอนุรักษ์ดินชั้นหนาใหญ่² เพื่อช่วยให้การผลิตทางการเกษตรได้ผลดีขึ้น

3.2.1.2 ผลการดำเนินงาน

เมื่อถึงสิ้น ค.ศ. 1958 มีรายงานผลผลิตเหล็กกล้าว่าสามารถผลิตได้ 11.08 ล้านตัน และสามารถผลิตแร่เหล็กได้อีกกว่า 13.69 ล้านตัน³ รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นจาก 90,800 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1957 เป็น 111,800 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1958⁴ ในด้านการเกษตร สิ้น ค.ศ. 1958 มีพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นจาก 120.8 ล้านเฮกตาร์ใน ค.ศ. 1957 เป็น 121.2 ล้านเฮกตาร์ ใน ค.ศ. 1958 ผลิตธัญพืชได้ 200 ล้านตันเพิ่มขึ้นกว่าปีก่อนหน้า 15 ล้านตัน สำหรับผลผลิตเหล็กมีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลใน ค.ศ. 1959 โดยรัฐบาลได้ประกาศว่าจำนวนเหล็กกล้าที่ผลิตได้ใน ค.ศ. 1958 มีเพียง 8 ล้านตันที่ได้มาตรฐาน ส่วนเหล็กกล้ากว่า 4.16 ล้านตันหรือร้อยละ 30.4 ต่ำกว่ามาตรฐาน⁵ เพราะเกิดจากการอาศัยแรงงานมากกว่าเทคนิคในการผลิต การทำลายป่าไม้เพื่อนำมาเป็นเชื้อเพลิงในการถลุงเหล็ก การนำเครื่องใช้ในครัวเรือนที่เป็นเหล็กมาถลุงให้เป็นเหล็กกล้า ทำให้กระบวนการในการผลิตเหล็กกล้าไม่ได้มาตรฐานเพียงพอ ส่งผลให้ผลผลิตเหล็กกล้าที่ได้ต่ำกว่ามาตรฐาน และก่อให้เกิดผลเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจในระยะยาว

3.2.2 นโยบายคอมมูนประชาชน

คอมมูนประชาชนเป็นการรวมกองการผลิตเดิมที่ได้พัฒนามาก่อนหน้านี้ให้เป็นหน่วยงานที่มีขนาดใหญ่ขึ้น คอมมูนเป็นศูนย์รวมทางการเมือง เศรษฐกิจและสวัสดิการทางสังคมทุกอย่างของรัฐ และคอมมูนประชาชนรับผิดชอบดูแลและบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหมดภายใน

¹วันรัช มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 19.

²K. C. Yeh. (1973). *op. cit.* p. 506.

³Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 239-240.

⁴*The Development of China (1949-89)*. (1989). p. 21.

⁵Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 239-240.

คอมมูน ทำให้ภายในคอมมูนประกอบด้วยร้านค้า โรงพยาบาล โรงเรียน ธนาคาร ศาลาประชาคมและหน่วยฝึกทหาร อีกทั้งรัฐบาลยังได้สร้างโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กไว้ในแต่ละคอมมูน คอมมูนประชาชนมีหลายประเภท แต่คอมมูนประชาชนส่วนใหญ่เป็นคอมมูนเพื่อการเกษตร เพราะสมาชิกที่อยู่ในคอมมูนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เนื่องจากนโยบายคอมมูนประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการก้าวสำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ อีกทั้งยังมีส่วนช่วยสนับสนุนนโยบายก้าวกระโดดไกลให้สามารถเร่งกำลังการผลิตและรองรับความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมในอนาคต จึงทำให้การดำเนินการของคอมมูนประชาชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นรัฐสังคมนิยม

3.2.2.1 การดำเนินการ

ในการดำเนินการตามนโยบายคอมมูนประชาชนนั้นโครงสร้างภายในคอมมูนประชาชนจะประกอบด้วยหน่วยย่อยทางการผลิตในระดับต่างๆ ดังนี้¹

ครอบครัว (family) มีสมาชิกประมาณ 4-5 คน ทำการเพาะปลูกบนพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งมีเนื้อที่ไม่เกินร้อยละ 5 ของพื้นที่เพาะปลูกทั้งหมด และเลี้ยงสัตว์เลี้ยงขนาดเล็กเช่น เป็ด ไก่

หน่วยการผลิต (production team) มีสมาชิกประมาณ 30-40 ครอบครัว ทำหน้าที่ในการผลิตทั่วไป เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก

กองการผลิต (production brigade) มีสมาชิกประมาณ 5-10 หน่วยการผลิต รับผิดชอบการผลิตขนาดใหญ่ เช่น การเลี้ยงวัวและสุกรจำนวนมาก ทำโครงการชลประทานขนาดเล็ก ทำการเพาะปลูก ทำอุตสาหกรรมขนาดเล็ก มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา การรักษาพยาบาลขั้นพื้นฐาน บางแห่งอาจมีสถานีผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กด้วย

คอมมูนประชาชน (people's commune) มีสมาชิกประมาณ 10-20 กองการผลิต ตอบสนองความต้องการของสังคมในระดับที่สูงขึ้น มีการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ต้องใช้เทคโนโลยีที่มีขนาดใหญ่และซับซ้อนขึ้น ทำหน้าที่เพาะปลูกในพื้นที่ขนาดใหญ่ที่ใช้เครื่องจักรทุ่นแรง เช่น รถแทรกเตอร์ จัดทำโครงการชลประทานขนาดกลาง มีสถานีผลิตพลังงานไฟฟ้า สถานีทดลองและสาธิตทางการเกษตร ทำฟาร์มปศุสัตว์ขนาดใหญ่ รับผิดชอบโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา รวมถึงโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องมีส่วนร่วมับคอมมูนอื่น

ขนาดและจำนวนสมาชิกของคอมมูนไม่ได้กำหนดจำนวนที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับลักษณะสภาพภูมิประเทศและความเหมาะสมของการผลิต โดยเฉลี่ยแล้วแต่ละคอมมูนอาจประกอบด้วยกองการผลิต 20-100 หน่วย และหน่วยการผลิตราว 300-400 หน่วย แต่บางคอมมูนมี

¹The World Bank. (1983). *op. cit.* p. 56.

กองการผลิตเพียง 5-10 หน่วย และมีหน่วยการผลิตเพียง 50-100 หน่วย ตามปกติหน่วยการผลิตคือ หมู่บ้านเล็กๆ หรือประชาชนที่อยู่เป็นกลุ่ม ๆ ละ 20-40 ครอบครัว ในแต่ละคอมมูนมีประชากรตั้งแต่ 20,000 ถึง 80,000 คน หรือประมาณ 4,000-6,000 ครอบครัว มีพื้นที่เพาะปลูกราว 3,000-12,000 เฮกตาร์¹ เนื่องจากเหมาเจอตงมักให้ความสำคัญแก่ความคิดริเริ่มของผู้นำส่วนท้องถิ่น และให้อิสระแก่ผู้นำส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ² จึงทำให้การจัดตั้งคอมมูนประชาชนมิได้เกิดขึ้นพร้อมกันทั่วประเทศ หากพื้นที่ใดเหมาะสมและมีความพร้อมก่อนก็สามารถจัดตั้งคอมมูนประชาชนได้ก่อน

การทำงาน จะตกลงกันว่าแต่ละปีแต่ละหน่วยการผลิตจะต้องส่งผลผลิตจำนวนเท่าไร ไปรวมไว้ในกองกลางคอมมูน เพื่อเป็นภาษีส่งให้รัฐบาล และอีกส่วนหนึ่งเพื่อขายให้รัฐบาลตามราคาที่กำหนดไว้แน่นอน รัฐบาลก็จะนำผลผลิตนี้ไปขายแก่คอมมูนที่ขาดแคลน หน่วยการผลิตมีอิสระพอสมควรในการตัดสินใจในการลงทุน เช่น ซื้อเครื่องมือเกษตร ขยายสวนผลไม้ ปรับปรุงระบบชลประทาน เป็นต้น³ สิ่งสำคัญของระบบคอมมูนประชาชนคือ สามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานแก่สมาชิก มีการแบ่งผลผลิตไปสู่สมาชิกอย่างเท่าเทียมกัน โดยคิดจากหน่วยแรงงานของครอบครัว และมีการหักผลผลิตส่วนหนึ่งให้แก่ผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่สามารถทำงานได้ และรัฐบาลจะปันผลผลิตให้แก่หน่วยการผลิตที่มีผลผลิตตกต่ำ⁴

ตาราง 1 แสดงโครงสร้างและหน้าที่ของคอมมูนประชาชน

สถาบัน	จำนวนคนเฉลี่ยในแต่ละหน่วย	หน้าที่รับผิดชอบ
ครอบครัว	4-5	พื้นที่ส่วนตัว กระจายผลผลิตในแต่ละคน
หน่วยการผลิต	150 (30-40 ครอบครัว)	บริหารผลผลิตทางการเกษตร กระจายรายได้ภายในครอบครัว
กองการผลิต	1,100 (7-8 หน่วยการผลิต)	โรงเรียนประถม บริการทางการแพทย์ขั้นพื้นฐาน อุตสาหกรรมขนาดเล็ก
คอมมูนประชาชน	15,000 (13-15 กองการผลิต)	โรงเรียนมัธยม คลินิกรักษาโรค ตลาด อุตสาหกรรมขนาดเล็ก หน่วยการปกครอง

ที่มา: The World Bank. (1983). *China: Socialist Economic Development*. p. 55.

¹วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 57.

²เทียน ฉีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 111.

³วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 58.

⁴The World Bank. (1983). *op. cit.* pp. 57-58.

หลักประกันและรายได้ของสมาชิก ครอบครัวที่เป็นสมาชิกของคอมมูนจะได้รับหลักประกันในการดำรงชีพ คอมมูนส่วนใหญ่ให้หลักประกันแก่สมาชิกตามคำขวัญที่เรียกว่า “หลักประกัน 7 ประการ” หรือ “หลักประกัน 10 ประการ” แต่อย่างน้อยคอมมูนต้องจัดหลักประกัน 7 อย่างให้แก่สมาชิก ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล การคลอดบุตร การแต่งงานและงานศพ¹ แต่ในบางคอมมูนก็ให้หลักประกัน 10 อย่าง ที่เพิ่มขึ้นได้แก่ การศึกษา บริการตัดผม ความบันเทิง ปัจจัยทำความอบอุ่นในฤดูหนาวหรือปัจจัยทำความเย็นในฤดูร้อน บางแห่งให้หลักประกันหลายอย่าง บางแห่งให้น้อยอย่างตามแต่การตัดสินใจของกองการผลิต²

3.2.2.2 ผลการดำเนินการ

เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 1958 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดตั้งระบบคอมมูนขึ้นในชนบทต่างๆ ของประเทศถึง 26,578 คอมมูน ประกอบด้วยสมาชิก 123 ล้านครอบครัว ประมาณร้อยละ 99.1 เป็นครอบครัวชาวนา³ ในระยะเริ่มต้นการจัดตั้งคอมมูน หลายคอมมูนไม่สามารถจัดการแบ่งงานต่างๆ ในกองการผลิตของตนได้อย่างเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถจัดสรรผลตอบแทนที่เป็นระบบได้ ในคอมมูนบางแห่งแทนที่จะแบ่งโดยใช้หลัก “ทุกคนทำตามความสามารถ แบ่งตามการใช้แรงงาน” กลายเป็น “ทุกคนทำตามความสามารถ แบ่งตามความต้องการ”^{*} จึงทำให้บางคอมมูนจะมีอาหารสนองตอบสมาชิกมากจนเกินเลยจากจำนวนสมาชิกที่มีอยู่จริง อาหารในแต่ละมื้อจึงถูกกินเหลือหรือไม่ก็ถูกกินทิ้งกินขว้าง ในระยะเวลาเพียงไม่กี่เดือน หลายคอมมูนเริ่มขาดแคลน ในขณะที่อีกหลายคอมมูนไม่สามารถสร้างผลผลิตได้ตามเป้าที่วางเอาไว้⁴ เพราะระบบคอมมูนประชาชนก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมากมาย อาทิเช่น 1) ปัญหาในการจัดสรรอำนาจควบคุมเครื่องมือการผลิตระหว่างหน่วยการผลิต กองการผลิตและคอมมูนประชาชน 2) การจัดสรรผลตอบแทนตามหลัก “ทุกคนทำตามความสามารถ แบ่งตามความต้องการ” ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ว่า “ทำมากหรือน้อยได้เท่ากัน ทำงานหรือไม่ทำงานก็ได้เท่ากัน” จึงทำให้ประชาชนเกิดความเกียจคร้าน เอาเปรียบผู้อื่น 3) ปัญหาจากการรวมศูนย์อำนาจ

¹Michael Freeberne. (1971). *The People's Republic of China*. p. 387.

²เขียน วีระวิทย์. (2519). *การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 112.

³Frederick W. Crook. (1975). *op. cit.* p. 373.

^{*} เริ่มแรกของการจัดตั้งคอมมูนใช้คำขวัญอุดมคติของมาร์กซ์ที่ว่า “ให้ตามความสามารถ ได้ตามความต้องการ” (From each according to his ability, to each according to his needs) ผู้นำสำนึกดีว่ายังไม่มีความพอที่จะแจกฟรีเช่นนั้น ประกอบทั้งจิตใจของประชาชนก็ยังไม่สูงพอที่จะเรียกร้องเอาสิ่งที่จำเป็นจริงๆ คอมมูนที่เห็นสภาพความจริงค่อยๆ ปรับปรุงแก้ไข ด้วยเปลี่ยนคำขวัญตามหลักของลัทธิสังคมนิยมที่ว่า “ให้ตามความสามารถ ได้ตามงานที่ทำ” (From each according to his ability, to each according to his work) (เขียน วีระวิทย์. 2519:115)

⁴บุญศักดิ์ แสงระวี. (2538). *เติ้งเสี่ยวผิง ชีวิตการต่อสู้*. หน้า 262.

มากขึ้นไป การโอนทรัพย์สินไปเป็นของคอมมูน การเกณฑ์แรงงานโดยพลการ และการแบ่งปันรายได้ที่ไม่แน่ชัด ทำให้สมาชิกในคอมมูนขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน¹ และจากการเร่งการผลิตในภาคเกษตรโดยขาดความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับการบำรุงรักษาดิน มุ่งแต่การผลิตในจำนวนมาก ทำให้ผลิตผลที่ได้ไม่มีคุณภาพ ประกอบกับเกิดอุทกภัยอย่างหนักและสภาพอากาศที่แปรปรวนใน ค.ศ. 1959-1960 จึงทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลงอย่างมาก

3.2.3 ผลทางเศรษฐกิจจากนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน

จากการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศภายใต้นโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน ผลปรากฏว่า ในช่วง ค.ศ. 1958-1960 ผลผลิตทางเศรษฐกิจในภาพรวมเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับที่ 1 โดยรายได้ประชาชาติใน ค.ศ. 1960 เพิ่มขึ้นเป็น 122,000 ล้านหยวนจาก 78,800 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1955 และทำให้รายได้ต่อคนใน ค.ศ. 1960 เพิ่มขึ้นเป็น 183 หยวนจาก 129 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1955²

ส่วนผลผลิตอุตสาหกรรมสำคัญ อาทิเช่น แร่เหล็กใน ค.ศ. 1957 ผลิตได้ 5.9 ล้านตัน เพิ่มขึ้นเป็น 13.7 และ 20.5 ล้านตันใน ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1959 ตามลำดับ ส่วนเหล็กกล้าใน ค.ศ. 1957 ผลิตได้ 5.4 ล้านตัน เพิ่มขึ้นเป็น 8.0 ใน ค.ศ. 1958 และ 13.4 ล้านตัน ค.ศ. 1959³ แต่ภายหลังกลับใช้งานได้จริงในอุตสาหกรรมเพียง 8.63 ล้านตัน⁴ ผลผลิตถ่านหินเพิ่มจาก 130 ล้านตันใน ค.ศ. 1957 เป็น 270 และ 348 ล้านตันใน ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1959 ตามลำดับ ส่วนไฟฟ้าใน ค.ศ. 1957 ผลิตได้ 19.3 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง เพิ่มขึ้นเป็น 27.5 และ 41.5 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมงใน ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1959 ตามลำดับ และสำหรับน้ำมันดิบเพิ่มจาก 1.458 ล้านตันใน ค.ศ. 1957 เป็น 2.264 และ 3.700 ล้านตันใน ค.ศ. 1958 และ ค.ศ. 1959 ตามลำดับ⁵

ถึงแม้ว่า จากภาพรวมทางอุตสาหกรรมระหว่าง ค.ศ. 1957-1959 จะมีอัตราการเติบโตที่เพิ่มขึ้น แต่ปรากฏว่าหากนำอัตราการเจริญเติบโตดังกล่าวมาเทียบระหว่าง ค.ศ. 1958-1960 อย่างละเอียดจะพบว่า ผลผลิตอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นสูงสุดใน ค.ศ. 1958 ที่ร้อยละ 45 นั้นจะลดลงใน ค.ศ.

¹ เล่มเดิม. หน้า 262-263.

² State Statistical Bureau Statistical Yearbook of China. quoted in Kevin B. Bucknall. (1989). *China and The Open Door Policy*. p. 182.

³ Nai-Ruenn Chen; & Walter Galenson. (1969). *op. cit.* p. 64.

⁴ Wu, Yuan-li, editor. (1973). *China: A Handbook*. pp. 850-851.

⁵ Nai-Ruenn Chen; & Walter Galenson. (1969). *op. cit.* p. 64.

1959 เหลือร้อยละ 22 และลดลงต่ำสุดใน ค.ศ. 1960 เหลือเพียงร้อยละ 4 เท่านั้น¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ผลผลิตอุตสาหกรรมในระหว่าง ค.ศ. 1958-1960 ไม่ได้มีอัตราการเจริญเติบโตที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ส่วนผลผลิตทางการเกษตร อาทิ ข้าวใน ค.ศ. 1957 ผลิตได้ 185 ล้านตัน เพิ่มขึ้นเป็น 250 และ 270 ล้านตันใน ค.ศ. 1958 และ 1959 ตามลำดับ แต่เมื่อถึง ค.ศ. 1960 เหลือเพียง 150 ล้านตันเท่านั้น หรือตัวเลขจากสำนักงานการเกษตรสหรัฐอเมริกาที่ฮ่องกง (U.S. Agricultural Officer) ประเมินว่า ค.ศ. 1957 ผลิตได้ 185 ล้านตันเพิ่มเป็น 193.5 ล้านตันใน ค.ศ. 1958 แต่เหลือ 167.7 ล้านตันใน ค.ศ. 1959 และต่ำสุดเหลือเพียง 159.0 ล้านตันใน ค.ศ. 1960² เมื่อพิจารณาจากผลผลิตข้าวเฉลี่ยต่อคนในเขตชนบทใน ค.ศ. 1957 อยู่ที่ 205 กิโลกรัมต่อคน ลดลงเหลือ 201 กิโลกรัมต่อคนใน ค.ศ. 1958 และใน ค.ศ. 1959 ลดลงเหลือ 183 กิโลกรัมต่อคน ส่วนใน ค.ศ. 1960 เหลือเพียง 156 กิโลกรัมต่อคน³

จากการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลควบคู่กับนโยบายคอมมิวนิสต์ประชาชนส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่าง ค.ศ. 1957-1960 จะเพิ่มขึ้นสูงสุดใน ค.ศ. 1958-1959 เท่านั้น โดยแบ่งเป็นการเพิ่มขึ้นสูงสุดทางอุตสาหกรรมใน ค.ศ. 1958 แต่ก็เริ่มตกต่ำลงใน ค.ศ. 1959 ส่วนเกษตรกรรมที่เพิ่มขึ้นสูงสุดใน ค.ศ. 1959 ก็เริ่มตกต่ำลงใน ค.ศ. 1960 ถึงแม้ว่าภาพรวมทางเศรษฐกิจจะตกต่ำในระหว่าง ค.ศ. 1959-1960 แต่สภาพทางเศรษฐกิจดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในทุกภาค ส่วนการผลิต สาเหตุที่ทำให้ภาวะเศรษฐกิจโดยรวมตกต่ำในระหว่าง ค.ศ. 1959-1960 เนื่องมาจาก 3 ปัจจัยหลักคือ 1) ผลของสภาพอากาศที่แปรปรวน โดยใน ค.ศ. 1959-1960 เกิดอุทกภัย ภัยแล้งและภัยไข้เจ็บขึ้นทั่วประเทศ 2) เจ้าหน้าที่พรรคฯ เพิ่มตัวเลขผลผลิต จากการกำหนดเป้าหมายของการผลิต เหล็กกล้าให้ได้ 10.7 ล้านตันเมื่อถึงสิ้น ค.ศ. 1958 ทั้ง ๆ ที่ 8 เดือนแรกของปีผลิตได้เพียง 4.5 ล้านตันเท่านั้น การจะบรรลุผลตามเป้าหมายนั้น จึงต้องผลิตเหล็กกล้าให้ได้มากกว่า 6 ล้านตันในเวลาเพียง 4 เดือน ส่วนถ่านหินก็กำหนดเป้าหมายไว้ที่ 220.8 ล้านตัน ทั้ง ๆ ที่ 8 เดือนแรกผลิตได้เพียง 120.97 ล้านตันหรือเพียงร้อยละ 55 เท่านั้น⁴ จากตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้น้อยมากที่จะประสบความสำเร็จหรือหากประสบความสำเร็จก็ได้ผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐานเพียงพอ อีกทั้งยังมีการสร้างตัวเลขของผู้ปฏิบัติงานขึ้นอีกด้วย 3) ความขัดแย้งระหว่างเงินกับสหภาพโซเวียตทำให้สหภาพโซเวียตถอนความช่วยเหลือที่ให้แก่จีนทั้งหมดใน ค.ศ. 1960

¹Robert Michael Field. (1975). *op. cit.* p. 150-151.

²Nai-Ruenn Chen; & Walter Galenson. (1969). *op. cit.* p. 98.

³Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 553.

⁴Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 236-237.

เหตุปัจจัยทั้งหลายได้ส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเริ่มตกต่ำใน ค.ศ. 1959 และทำให้ประชาชนโดยทั่วไปประสบภาวะอดอยาก ตัวเลขจากหลายแหล่งต่างประเมินตรงกันว่า ผลจากภัยธรรมชาติก็ดี นโยบายที่ผิดพลาดก็ดี หรือแม้แต่การถอนความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตก็ดี ต่างล้วนมีผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการทำให้ชาวจีนต้องเสียชีวิตเพราะความอดอยากยากแค้นกว่า 20-30 ล้านคน¹

3.2.4 การประชุมที่หลูชาน

ในการประชุมขยายวงของคณะกรรมการการเมืองของพรรคที่หลูชาน (Lushan) มณฑลเจียงซี (Jiangxi) ระหว่างวันที่ 2 กรกฎาคม ถึง 1 สิงหาคม ค.ศ.1959 ได้มีการพิจารณาถึงข้อผิดพลาดของการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและนโยบายคอมมูนิสประชาชน ซึ่งในวันที่ 14 กรกฎาคม เฝิงเต๋อไหว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้เขียนจดหมายส่วนตัวถึงเหมาเจ๋อตงและนำเสนอจดหมายด้วยตนเอง* โดยเนื้อความในจดหมายได้กล่าวถึงปัญหาและข้อผิดพลาดของนโยบายก้าวกระโดดไกล แต่ในวันที่ 16 กรกฎาคม เหมาเจ๋อตงนำจดหมายของเฝิงเต๋อไหว สำเนาแจกในที่ประชุม โดยให้ที่ประชุมพิจารณาเนื้อหาในจดหมาย และในวันที่ 17 กรกฎาคม หนังสือพิมพ์หลูชานรายวันได้ตีพิมพ์จดหมายส่วนตัวดังกล่าว² อีกทั้งในวันที่ 23 กรกฎาคม เหมาเจ๋อตงได้กล่าวอภิปรายจดหมายส่วนตัวดังกล่าวอีกครั้งในที่ประชุม โดยได้เชื่อมโยงประเด็นในจดหมายกับประเด็นที่เฝิงเต๋อไหวมีแนวคิดที่สนับสนุนให้จีนรักษาสัมพันธภาพกับรัสเซียเอาไว้** จึงทำให้เฝิงเต๋อไหวถูกกล่าวหาว่ามีแนวคิดเอียงขวาและโจมตีพรรค³

ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการกลางของพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 8 ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 2-16 สิงหาคม ค.ศ.1959 ที่หลูชาน ต่อจากการประชุมขยายวงของคณะกรรมการการเมืองครั้งที่ผ่านมา เดิมการประชุมครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อคัดค้านแนวคิดฝ่ายซ้ายและกล่าวถึงข้อผิดพลาดของการรณรงค์ก้าวกระโดดไกลไปข้างหน้า แต่การประชุมกลับเป็นการกล่าวหาเฝิงเต๋อไหวว่าเป็นพวกฝ่ายขวาที่โจมตีพรรค โดยโจมตีเฝิงเต๋อไหวว่าเป็น “หัวหน้ากลุ่มต่อต้านพรรค” พร้อมทั้ง

¹วอร์คัตตี้ มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 75.

* สามารถอ่านจดหมายส่วนตัวฉบับแปลได้จาก Mark Selden. editor. (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change*. pp. 476-480.

²ทวีป วรดิลก. (2545). *เหมาเจ๋อตง ย้อนแย้งกับปฏิวัติ*. หน้า 410.

** โดยเฝิงเต๋อไหวเห็นว่ารัสเซียมีส่วนช่วยเหลือจีนในด้านความมั่นคงโดยเฉพาะการป้องกันการโจมตีด้วยปรมาณูและการเป็นแหล่งของอาวุธที่ทันสมัย โดยแนวคิดดังกล่าวขัดแย้งกับพรรค

³Kenneth Leiberthal. (1997). *op. cit.* pp. 105-106.

ปลดเผิงเต๋อไห่ออกจากตำแหน่ง¹ และเปลี่ยนประเด็นการประชุมในครั้งนี้เป็นการคัดค้านแนวคิดฝ่ายขวา² ทั้งหมดเพื่อเป็นการเบี่ยงเบนประเด็นที่เหมาเจ๋อตงและพวกฝ่ายซ้ายจะถูกโจมตีในข้อผิดพลาดของการรณรงค์ก้าวกระโดดไกล ซึ่งผลของการประชุมในครั้งนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคณะบุคคลที่จะเข้ามาบริหารประเทศ โดยบุคคลที่มีบทบาทเด่นในการวิพากษ์วิจารณ์เผิงเต๋อไห่ก็คือ หลินเปียว และการประชุมครั้งนี้ทำให้หลินเปียวได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมแทนเผิงเต๋อไห่รวมถึงแสดงให้เห็นถึงความแตกแยกทางความคิดภายในพรรคคอมมิวนิสต์ถึงแนวทางในการพัฒนาประเทศ

3.3 สภาพสังคมระหว่าง ค.ศ. 1958-1960

นโยบายก้าวกระโดดไกลและนโยบายคอมมูนิสประชาชนที่เริ่มต้นใน ค.ศ. 1958 นั้นนอกจากจะส่งผลกระทบต่อทางการเมืองและเศรษฐกิจซึ่งเป็นเป้าหมายหลักแล้ว นโยบายดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อทางสังคมในวงกว้างอีกด้วย นโยบายก้าวกระโดดไกลและนโยบายคอมมูนิสประชาชนเป็นนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักเป็นอันดับแรก อุตสาหกรรมเบาและการเกษตรเป็นอันดับรอง จึงทำให้วิถีชีวิตโดยรวมของอาชีพกรรมกรซึ่งเป็นแรงงานหลักในการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักมีสภาพที่ดีขึ้นกว่าอาชีพอื่น ๆ และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างกรรมกรในเขตเมืองกับเขตชนบท กรรมกรที่ทำงานในเขตเมืองก็จะได้รับค่าจ้างแรงงานมากกว่ากรรมกรที่ทำงานในเขตชนบท จากสภาพดังกล่าวจึงทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวนมากจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท กล่าวคือ การที่แรงงานจำนวนมากในเขตชนบทย้ายเข้าสู่เขตเมือง ทำให้ในเขตชนบทขาดแคลนแรงงานในการผลิตอุตสาหกรรมเบาและการผลิตทางการเกษตร ส่วนในเขตเมืองก็ทำให้เกิดปัญหาการว่างงานและความแออัดของประชากรที่เกินกว่าที่เขตเมืองจะรองรับได้ ซึ่งทั้งสองด้านก็ส่งผลกระทบต่อภาวะทางสังคมทั้งสิ้น

3.3.1 นโยบายด้านสาธารณสุข

จากการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนิสประชาชนใน ค.ศ. 1958 นโยบายทางด้านสาธารณสุขประกอบด้วยสาระสำคัญคือ³

1. ให้รณรงค์แก้ไขและป้องกันปัญหาโรคพยาธิที่สำคัญทั้ง 5 ที่เป็นมากในประชาชน
2. ให้สร้างศูนย์สุขภาพในทุก ๆ คอมมูนิส รวมถึงสร้างสถานีสถานีสุขภาพในแต่ละกองการผลิต
3. จัดส่งเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขจากในเมืองไปประจำที่ศูนย์สุขภาพในชนบท
4. ส่งเสริมให้ประชาชนเปิดเผยประวัติด้านสุขภาพเพื่อจัดหาแนวทางป้องกันโรค

¹ดูมิซัย มูลศิลป์. (2540-2541, ตุลาคม-มกราคม). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. หน้า 90.

²หลี่อินเฉียว. (2543). น้ำตาเหมาเจ๋อตง. แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี. หน้า 260.

³Robert M. Worth. (1973). *op. cit.* p. 662.

จากนโยบายด้านสาธารณสุขและนโยบายทางการเมืองที่ต้องการให้การปฏิบัติงานสาธารณสุขมีส่วนส่งเสริมและปรับปรุงการผลิต จึงทำให้มีการเปลี่ยนระบบในการรักษาพยาบาล จากเดิมที่คนไข้จะต้องเดินทางมาพบแพทย์ที่สถานพยาบาล ก็เปลี่ยนเป็นระบบใหม่ โดยให้แพทย์ไปรักษาคนไข้ตามไร่ นา ตามหมู่บ้านในชนบทแทน ซึ่งวิธีการนี้นอกจากจะได้ประโยชน์จากการรักษาผู้ป่วยโดยตรงแล้ว แพทย์ยังสามารถทำงานด้านการป้องกันโรคและมีส่วนช่วยทำงานการผลิตอีกด้วย¹

3.3.2 นโยบายด้านการศึกษา

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1958 คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ออกประกาศนโยบายการศึกษา (Directive Concerning the Educational Work) ฉบับใหม่ เพื่อให้ระบบการศึกษาสอดคล้องกับสภาวะทางการเมืองในสมัยก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน และสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลนจำนวนโรงเรียน แนวทางการศึกษาจึงได้จัดสรรให้นักเรียนทำงานใช้แรงงานควบคู่ไปกับการเรียนภาคทฤษฎีในห้องเรียน เพื่อฝึกให้เด็กเรียนรู้การแบ่งงาน การทำงานร่วมกัน รู้จักเสียสละต่อส่วนรวม ไม่ดูถูกการใช้แรงงานว่าเป็นของต่ำ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างสรรค์สังคมจีนใหม่² โดยในช่วงการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล มีนักเรียนที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาเพิ่มขึ้นประมาณ 20 ล้านคน โดยโรงเรียนเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากคอมมูนท้องถิ่น แต่เมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ โรงเรียนเหล่านี้เกือบทั้งหมดก็ปิดทำการ³

นอกจากนั้นรัฐบาลยังต้องการส่งเสริมให้ผู้ใหญ่ได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น จึงได้สร้างระบบการศึกษาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ด้วยการเปิดโรงเรียนหลักสูตรระยะสั้น เพื่อฝึกหัดวิชาชีพตามแต่ความถนัด เปิดโรงเรียนสอนนอกเวลา เพื่อให้การศึกษาแก่ผู้ที่ไม่มีเวลาว่างมานั่งเรียนในโรงเรียนทั่ว ๆ ไป โดยใช้เวลาหลังจากเลิกงานแล้ว หรือสอนตามโรงงานที่กรรมกรทำงานอยู่ โดยใน ค.ศ. 1958 รัฐบาลเปิดเผยตัวเลขว่ามีโรงเรียนสอนนอกเวลา 26,000 แห่ง โรงเรียนเทคนิคสอนนอกเวลา 588,000 แห่งและสถาบันการศึกษาชั้นสูง 150,000 แห่ง⁴

3.3.3 นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม

ในระหว่างการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล มรดกทางวัฒนธรรมของสังคมเก่าถูกต่อต้านจากสังคมอีกครั้ง เพราะในช่วงเวลานี้ต่างก็ให้ความสำคัญกับการมุ่งสู่แนวทางสังคมนิยม และ

¹วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 154.

²เทียน ฉีระวิทย์. (2516, 1 ตุลาคม). *เล่มเดิม*. หน้า 12.

³ลูเซียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 496.

⁴Theodore His-en Chen. (1973). *op. cit.* pp. 695-696.

ละทิ้งมรดกทางวัฒนธรรมเก่า อีกทั้งในช่วงเวลานี้พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ระดมนักเขียนและศิลปินจำนวนมากให้ทำงานที่รับใช้นโยบายนี้ อาทิเช่น ส่งให้ไปใช้ชีวิตตามคอมมูน โรงงาน และในกองทัพ เพื่อเขียนเรื่องราวของมวลชน¹ ผลงานที่ออกมาในช่วงเวลานี้ก็เพื่อกระตุ้นนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน เช่น ใน ค.ศ. 1958 โจวลี่ป้อ ได้เขียนเรื่องการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ในหมู่บ้านอันห่างไกล (Great Changes in a Mountain Village) ส่วนหลิวชิง (Liu Qing) ก็เขียนเรื่องผู้สร้างซากา (Saga of the Builders) ใน ค.ศ. 1960 แต่ก็เชื่อว่าในช่วงเวลานี้นวนิยายเกี่ยวกับวีรบุรุษจะไม่มีเลย โดยผลงานเกี่ยวกับวีรบุรุษที่โดดเด่นได้แก่ผลงานของโจวซูลี่ (Zhao Shuli) เรื่องน้ำพุมหัศจรรย์ (Magic Spring Caves) ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1959 โดยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทำสงครามกองโจรต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นในมณฑลชานซี²

ผลจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งได้ทำให้บุคคลในแวดวงศิลปะและวรรณกรรมถูกกล่าวโทษไปด้วยว่าต้องมีส่วนต้องรับผิดชอบกับวิกฤตเศรษฐกิจ เพราะนักเขียนได้สร้างตัวละครเอกเป็นแบบอย่างของนักปฏิวัติชนชั้นกรรมาชีพ เพื่อผลักดันการผลิตของมวลชนจนเกินเลยจากความเป็นจริง³

4. การบริหารประเทศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965

เมื่อการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชนประสบกับความล้มเหลว จนนำมาซึ่งวิกฤตทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและแนวทางในการนำประเทศก้าวไปสู่การเป็นรัฐสังคมนิยมของพรรคคอมมิวนิสต์จีน หลิวเซ่าฉี ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี โจวเินไหล ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เต็งเสี่ยวผิง ซึ่งดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคและรองนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งที่ และเฉินหยุน ซึ่งดูแลงานทางด้านเศรษฐกิจ เป็นกลุ่มผู้นำระดับสูงในพรรคและในรัฐบาลที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารประเทศในทางเศรษฐกิจในขณะนั้น จึงทำให้มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าดังกล่าว แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาครั้งนี้คือ หลิวเซ่าฉีกับเต็งเสี่ยวผิง ซึ่งทั้งสองคนได้เลือกแนวทางที่เน้นความเชี่ยวชาญและเน้นปรับปรุงเทคนิควิธีในการผลิตโดยละเลยแนวทางการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตงซึ่งเป็นแนวทางที่ปฏิบัติมาก่อนหน้า จึงทำให้เกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาแบ่งออกเป็น 2 แนวทางซึ่งแตกต่างกัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งและการเกิดเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม

¹ อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 104.

² S. H. Chen. (1973). *op. cit.* p. 726.

³ อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 105.

4.1 สภาพทางการเมืองในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965

ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 9 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 14-18 มกราคม ค.ศ. 1961 ที่เป่ย์จิง เนื่องจากขณะนั้นเป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ จึงทำให้ที่ประชุมได้กำหนดแนวทางหลักของการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยเน้นการพัฒนาการเกษตรเป็นอันดับแรก อุตสาหกรรมเป็นอันดับรองแทนนโยบายเดิม โดยดำเนินนโยบายตามหลักการ “แก้ไข มั่นคง ปรับออก และเพิ่มมาตรฐาน” (readjustment, consolidation, filling out, and raising standards) หรือเรียกว่า หลักการ “เซ็มมู่ 8 อักซว”^{*} แทนที่หลักการ “มากกว่า ดีกว่า เร็วกว่า และถูกกว่า”¹ ที่ใช้ในช่วงดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล ส่วนในด้านรูปแบบการปกครอง พรรคได้ลดการควบคุมที่เข้มงวดจากส่วนกลางและให้อิสระในการตัดสินใจในส่วนภูมิภาคมากขึ้น โดยเฉพาะมีการรื้อฟื้นรูปแบบการปกครองของทหารก่อน ค.ศ. 1954 ด้วยการแบ่งออกเป็น 6 ภูมิภาค² เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ในขณะนั้น

แนวทางการแก้ปัญหาหนึ่งที่สอดคล้องกับหลักการเซ็มมู่ 8 อักซวคือ การรื้อฟื้นระบบความรับผิดชอบที่เคยใช้กลับมาอีกครั้ง โดยเป็นการดำเนินการทั้งในภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม ในภาคเกษตรกรรมนั้นเริ่มจากการลดขนาดของคอมมูนประชาชน ทำให้หน่วยการผลิตมีขนาดเล็กลง แล้วก็กระจายอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบให้แก่กลุ่มการผลิตและกองการผลิตในระดับต่างๆ ในโครงสร้างเดิม ในส่วนอุตสาหกรรมนั้นก็ได้มีการจัดระเบียบบริหารจัดการขึ้นมาใหม่ และให้ความสำคัญกับความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้กับการผลิต

ในส่วนการบริหารจัดการนั้นได้มีการกำหนดรายได้ของผู้ปฏิบัติงานให้มีความแตกต่างกันออกไปตามความสามารถ กลุ่มการผลิตหรือโรงงานหรือวิสาหกิจใดที่สามารถสร้างผลผลิตหรือมีกำไรเกินเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ ก็จะได้รับรางวัลหรือโบนัส³ อีกทั้งรัฐบาลยังได้ใช้แนวนโยบายผ่อนคลายความเข้มงวดทางการเกษตรกรรม ด้วยมาตรการที่เรียกว่า “สามเสรีและหนึ่งประกัน” ได้แก่ ทำการ

^{*} “เซ็มมู่ 8 อักซว” (Eight-Character Directive, ป่าจื่อฟางเจิน) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากอักษร 8 ตัวคือ แก้ไข (readjustment, เถียวเจ็ง) ตั้งมั่น (consolidation, กังกู่) ขยายผล (Substantiation, ชงสี่อ) และยกระดับ (upgrading, ตี้กาว) โดยคำว่า “แก้ไข” หมายถึง การแก้ไขข้อผิดพลาดที่สำคัญทางเศรษฐกิจจากที่ผ่านมา “ตั้งมั่น” หมายถึง การสานต่อเศรษฐกิจในส่วนที่ประสบความสำเร็จให้มั่นคงยิ่งขึ้น “ขยายผล” หมายถึง การขยายผลในภาคการผลิตที่ตั้งมั่นได้แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และ “ยกระดับ” หมายถึง ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของสินค้าและผลผลิตให้มีคุณภาพมากขึ้น (วรศักดิ์ มหัทธโนบล. 2547: 85)

¹Kenneth Leiberthal. (1997). *op. cit.* pp. 113-114.

²*Ibid.* p. 114.

³Richard Evans. (1993). *Deng Xiaoping and the Making of Modern China.* pp. 162-163.

ผลิตบนแปลงที่ดินส่วนตัวได้โดยเสรี นำไปขายยังตลาดได้เสรี และทำและขายหัตถกรรมในครัวเรือนได้อย่างเสรี และรัฐบาลรับจะซื้อพืชผลในราคาที่เหมาะสม¹

จากแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากจะทำให้มีการเน้นการพัฒนาเกษตรกรรมมากยิ่งขึ้นแล้วยังทำให้เกิดการยกเลิกนโยบายที่ส่งเสริมอุตสาหกรรมและระบบโครงการก่อสร้างพื้นฐาน รวมถึงปิดโรงงานขนาดกลางและขนาดเล็ก ทำให้แรงงานในอุตสาหกรรมดังกล่าวไม่มีงานทำ จึงมีการเคลื่อนย้ายของแรงงานจำนวนมากเพื่อเข้าไปหางานทำในเมือง เป็นที่มาของปัญหาทางสังคมในขณะนั้น² ถึงแม้ว่าหลักการใหม่จะเป็นแนวทางที่คงสิ่งที่ดีที่เป็นพื้นฐานในทางเศรษฐกิจไว้ และแก้ไขข้อผิดพลาดจากการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนิสประชาชน แต่สิ่งสำคัญก็คือแนวทางนี้เป็นแนวทางที่ขัดแย้งอย่างสิ้นเชิงกับแนวทางที่ดำเนินมาก่อนหน้าซึ่งริเริ่มโดยเหมาเจ๋อตง

จะเห็นได้ว่าหลักการและแนวนโยบายที่หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงนำมาใช้แก้ไขปัญหานั้น ล้วนแล้วแต่เป็นนโยบายที่เหมาเจ๋อตงได้ก้าวข้ามแนวทางเหล่านี้มาแล้ว เมื่อหลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงนำกลับมารื้อฟื้นอีกครั้งหนึ่ง จึงมีส่วนทำให้เหมาเจ๋อตงคิดว่าทั้งสองได้นำแนวทางที่ผิดแผกแตกต่างไปจากแนวทางสังคมนิยมหรือแนวทางปฏิวัติปฏิวัติกลับมาใช้อีกครั้งหนึ่ง

ผลจากการแก้ไขปัญหานำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเหมาเจ๋อตงกับหลิวเซาฉีและเต็งเสี่ยวผิง จะตามมดั่งปรากฏจากการประชุมครั้งต่างๆ ดังนี้

4.1.1 การประชุมผู้ปฏิบัติงานเจ็ดพันคน (Seven Thousand Cadres Conference)

การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมผู้ปฏิบัติงานในทุกระดับและในทุกพื้นที่ของพรรค มีผู้เข้าร่วมในการประชุมทั่วประเทศกว่า 7,000 คน จัดขึ้นระหว่างวันที่ 11 มกราคม ถึง วันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1962 จุดประสงค์ของการประชุมในครั้งนี้คือการให้ผู้ปฏิบัติงานของพรรคได้เข้าใจถึงแนวคิดของผู้นำและสถานการณ์ของประเทศในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน ในการประชุมหลิวเซาฉีได้ กล่าวต่อที่ประชุมถึงหลักการของประชาธิปไตยรวมศูนย์ว่าไม่ใช่การฟังความเห็นของคนๆ เดียว อีกทั้งในวันที่ 26 และ 27 มกราคม เขาได้กล่าววิจารณ์การต่อต้านแนวคิดฝ่ายขวาในการประชุมที่หลูซุชาน รวมถึงเรียกร้องให้ฟื้นคืนสถานะของเหมิงเต๋อไหวอีกด้วย³ ส่วนเหมาเจ๋อตงได้ปราศรัยในวันที่ 30 มกราคมว่า การทำงานต้องฟังความคิดเห็นของมวลชน ต้องอาศัยหลักประชาธิปไตยรวมศูนย์ ไม่ใช่เป็นการตัดสินใจคนเดียว และกล่าวยอมรับว่าที่ผ่านมาพรรคฯยังขาดประสบการณ์การทำงานในระยะยาว แต่ความบกพร่องผิดพลาดที่เกิดขึ้นทุกคนต้องมีส่วนรับผิดชอบ⁴

¹Immanuel C. Y. Hsu. (1975). *op. cit.* p. 835.

²อำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 28-29.

³Kenneth Leiberthal. (1997). *op. cit.* p. 117.

⁴กฤษณ์ วรางกูร. (2522). *เล่มเดิม*. หน้า 199, 208, 230.

นอกจากนี้ หลิวเซาฉียังกล่าวต่อที่ประชุมต่าง ๆ ว่า สาเหตุของการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจจากนโยบายก้าวกระโดดไกลนั้น ร้อยละ 70 เกิดจากการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด อีกร้อยละ 30 เกิดจากสภาวะอากาศที่ผันแปร และการถอนความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียต¹ ซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่ได้กล่าวถึงเหมาเจ๋อตงอย่างตรงไปตรงมาก็ตาม แต่ผู้ฟังทุกคนต่างรู้ว่าหลิวเซาฉีกล่าวพาดพิงเหมาเจ๋อตง

4.1.2. การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 10

การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 10 ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 24-27 กันยายน ค.ศ. 1962 หลิวเซาฉีได้เสนอเอกสารแนวทางปฏิบัติงานใหม่ซึ่งครอบคลุมในทุกภาคส่วน อาทิเช่น ด้านของคอมมูนประชาชน 60 ข้อ ด้านอุตสาหกรรม 70 ข้อ ด้านวิทยาศาสตร์ 14 ข้อ ด้านหัตถกรรม 35 ข้อ ด้านการเงิน 6 ข้อ ด้านศิลปะและวรรณกรรม 8 ข้อ เป็นต้น² อีกทั้งเสนอต่อที่ประชุมให้ชะลอการจัดตั้งคอมมูนและให้ใช้นโยบายเกี่ยวกับการปฏิบัติงานที่ผ่อนคลายนมากขึ้น จึงทำให้เหมาเจ๋อตงไม่พอใจ โดยเหมาเจ๋อตงกล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรคข้อผิดพลาดทั้งหลายของการรวมกลุ่มมิได้เกิดจากการวางนโยบายที่ผิดพลาด แต่เกิดจากรัฐบาลยังไม่ได้ทำงานหนักเพียงพอ การล้มเลิกหรือชะลอการรวมกลุ่มไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหา แต่เป็นการเลี่ยงปัญหา สิ่งที่รัฐบาลต้องทำคือ การรณรงค์ศึกษาสังคมนิยม เร่งให้การศึกษาแก่ชาวนาให้มีความรู้ความเข้าใจในลัทธิการเมืองอย่างทั่วถึง และเตือนว่า “เราต้องไม่ลืมการต่อสู้ทางชนชั้น”³

ดังนั้นเมื่อการฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำตามแนวทางของหลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงผ่านไปไ้ระยะหนึ่งแล้วนั้น เหมาเจ๋อตงเห็นว่าแนวทางที่หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงปฏิบัติอยู่เป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดเอียงขวา โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ปฏิบัติงานของพรรคในชนบทเกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยเหมากล่าวว่า “ปัจจุบันรัฐของเรา อำนาจประมาณหนึ่งในสามตกอยู่ในมือของศัตรูหรือผู้เห็นอกเห็นใจศัตรู” ทั้งหมดนี้เป็นผลพวงที่เกิดจากการกระทำของพวกเขาฝ่ายขวาภายในพรรค ซึ่งเหมาได้ให้สมญาเป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1962 ว่า “พวกลัทธิแก้”⁴ และทำให้เหมาเจ๋อตงเห็นว่าจำเป็นต้องทำการต่อสู้ทางความคิดอีกครั้ง ด้วยการรณรงค์ “ศึกษาสังคมนิยม”

¹Kenneth Leiberthal. (1997). *op. cit.* p. 117.

²*Ibid.* p. 115.

³วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 56.

⁴อำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 27.

4.1.3 การรณรงค์ใน ค.ศ. 1963 และข้อกำหนด 10 ประการ

นอกจากการรณรงค์ให้ศึกษาสังคมนิยมแล้ว ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1963 เหมาเจ๋อตง ยังได้เสนอต่อคณะกรรมการกลางพรรค ให้พรรคทำการรณรงค์เรื่อง “สี่ชำระล้าง” (Four clean-ups)* และ “ห้าต่อต้าน” (Five-antis)** ซึ่งมีเนื้อหาของการรณรงค์ทั้งสองนั้นคล้ายๆ กับการรณรงค์ “สามต่อต้าน” และ “ห้าต่อต้าน” ที่เคยใช้ใน ค.ศ. 1951-1952 โดยเฉพาะการรณรงค์สี่ชำระล้างมีจุดประสงค์เพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติงานของพรรคในชนบททุกระดับ ตั้งแต่คณะกรรมการพรรค เลขาธิการพรรค ธุรการและผู้ปฏิบัติงานระดับล่าง¹ อีกทั้งเหมาเจ๋อตงยังรณรงค์คำขวัญต่างๆ อาทิ “จากคอมมูนกลับไปสู่คอมมูน” เพื่อมุ่งให้เยาวชนในชนบทที่ได้รับการศึกษากลับไปพัฒนาชุมชนของตน เป็นการลดความแออัดของเมือง ตามหลักเพื่อลด “ความเหลื่อมล้ำอันยิ่งใหญ่ทั้งสาม” ซึ่งได้แก่ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรม และระหว่างแรงงานที่ใช้สมองกับแรงงานที่ใช้มือ² หรือการรณรงค์ “สาม สาม” สามอันแรกคือ สนับสนุนสาม “ลัทธิ” ประกอบด้วย ลัทธิการถือกรรมสิทธิ์ร่วม ลัทธิรักชาติ ลัทธิสังคมนิยม สามอันที่สองคือ สามต่อต้าน “สิ่งไม่ดี” ประกอบด้วย ทุนนิยม ศักดินา ฟุ่มเฟือย สามอันที่สามคือ สนับสนุนสาม “ความจำเป็น” ประกอบด้วย สร้างสังคมสังคมนิยม รักษาการถือกรรมสิทธิ์ร่วม และการปฏิบัติงานคอมมูน³

ต่อมาในวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1963 เหมาเจ๋อตงก็ได้เสนอ “ข้อกำหนด 10 ประการ” (the First Ten-Point Decision)*** ขึ้น โดยสรุปเนื้อหาเสนอให้รัฐบาลพิจารณากลับกรองเรื่องต่างๆ ของสถานการณ์การเมืองภายในให้จริงจังมากขึ้นและให้เผชิญหน้ากับกระแสการต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมจีนที่กำลังมีปัญหาเพิ่มขึ้นในทุกขณะ⁴ ซึ่งเห็นได้ชัดว่าการรณรงค์ของเหมาเจ๋อตงตลอด ค.ศ.

* “สี่ชำระล้าง” ประกอบด้วย การชำระล้างบัญชี (ที่มีการตกแต่งตัวเลข) การชำระล้างคลังสินค้า (โกดังหรือยุ้งฉาง) การชำระล้างทรัพย์สินส่วนรวม (ที่มีการให้ถือครองกรรมสิทธิ์เอกชนในระดับหนึ่ง) และการชำระล้างการให้คะแนน (ในระบบความรับผิดชอบ)

** “ห้าต่อต้าน” ประกอบด้วย การต่อต้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงและการโจรกรรมในเมือง ต่อต้านการแก่งกำไรและการค้ากำไรเกินควร ต่อต้านการใช้จ่ายที่สุรุ่ยสุร่ายและสูญเปล่า ต่อต้านการกระจายอำนาจ (ที่ให้ผู้นำระดับอื่นมีส่วนในการตัดสินใจในระบบความรับผิดชอบ) และต่อต้านระบบเจ้าขุนมูลนาย (วรคัคดี มัททโนบล. 2547: 95)

¹ John King Fairbank. (1992). *op. cit.* p. 376.

² ลูเซียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 397.

³ Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 561.

*** ศึกษา “ข้อกำหนด 10 ประการ” เพิ่มเติมได้จาก Mark Selden. editor. (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change.* pp. 536-541.

⁴ วรคัคดี มัททโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 95-96.

1963 นั้นเป็นข้อเสนอที่ตรงข้ามกับแนวทางการดำเนินงานของหลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงอย่างสิ้นเชิง จึงทำให้ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1963 หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงได้เสนอเอกสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวศึกษาสังคมนิยม โดยเรียกว่า “ข้อกำหนด 10 ประการครั้งที่ 2” (The Second Ten-Point Decision) ซึ่งเนื้อหาโน้มน้าวมุ่งเน้นให้เกิดเอกภาพในหมู่ผู้ปฏิบัติงานและมวลชนให้ได้มากถึงร้อยละ 95 ด้วยการมอบความไว้วางใจให้กับองค์กรและผู้ปฏิบัติงานในระดับรากหญ้าเป็นผู้ดำเนินการเอง¹ หรือก็คือการให้ความสำคัญกับการรวมอำนาจการตัดสินใจไว้ที่ผู้ปฏิบัติงานและองค์กรส่วนกลางมากกว่าที่จะกระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่มวลชน และเมื่อพิจารณาอย่างละเอียดจะพบว่า “ข้อกำหนดหลัง 10 ประการ” ที่ประกาศนั้นเสมือนกับการรองรับความคิดเห็นของเหมาเจ๋อตงใน “ข้อกำหนด 10 ประการ” ที่ได้ออกมาก่อนหน้านี้ แต่ความจริงแล้ว “ข้อกำหนดหลัง 10 ประการ” เป็นการรับรองความถูกต้องของหลักการและแนวทางที่หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงได้ดำเนินการมา²

ในระหว่าง ค.ศ. 1964-1965 หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงก็ยังคงดำเนินการบริหารประเทศไปตามแนวทางเดิมของตน และยังสกัดกั้นข้อเสนอของเหมาเจ๋อตงด้วยวิธีการต่าง ๆ ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1964 กลุ่มของหลินเปียวก็ได้สร้างคะแนนนิยมให้กับเหมาเจ๋อตงด้วยการจัดพิมพ์ข้อความคัดสรรของงานนิพนธ์เล่มต่างๆของเหมาเจ๋อตงมารวมไว้เป็นเล่มเล็ก ปกสีแดง โดยให้ชื่อว่า “คิตีพจน์เหมาเจ๋อตง” (Quotations from Chairman Mao) ซึ่งเดิมหลินเปียวได้เคยตีพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ “กองทัพปลดแกรายวัน” (Liberation Army Daily) ตั้งแต่วันที่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1961 โดยหลินเปียวได้ให้เหตุผลของการคัดสรรบทความต่าง ๆ ว่าเป็นเพราะข้อความเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ควรเรียนรู้และสามารถนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ที่สำคัญก็คือ การศึกษาการเมืองแทบทุกบทเรียนจะต้องใช้งานของเหมาเจ๋อตงเพราะมันเป็นเสมือนสิ่งชี้้นำทางอุดมการณ์³

4.2 การฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ ค.ศ. 1961-1965

ภายหลังจากความล้มเหลวทางเศรษฐกิจจากนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชนแล้ว รัฐบาลไม่ได้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจในระยะต่อไปอีก แต่รัฐบาลมุ่งปรับปรุงและแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ ด้วยการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางการเกษตรอย่างจริงจังและเร่งด่วน เนื่องจากภาวะขาดแคลนอาหารทำให้รัฐบาลต้องสั่งซื้อธัญพืชและฝ้ายจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก โดยตั้งแต่ ค.ศ. 1961 ประเทศจีนต้องสั่งซื้อข้าวสาลีจากต่างประเทศถึงปีละ 5 ล้านตัน⁴ ทั้งที่ก่อน

¹แหล่งเดิม. หน้า 96.

²แหล่งเดิม. หน้า 96.

³แหล่งเดิม. หน้า 97.

⁴กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 22.

หน้านี้ประเทศจีนสามารถผลิตธัญพืชและข้าวสาลีเพียงพอต่อการบริโภคของคนในประเทศ และในบางปีสามารถส่งออกจำหน่ายต่างประเทศได้อีกด้วย

ในด้านอุตสาหกรรมเบาที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก ภายหลังจากเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและการถอนความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียต เนื่องจากอุตสาหกรรมเหล่านี้ไม่มีผลิตผลทางการเกษตรเป็นวัตถุดิบที่จะป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรม จึงส่งผลกระทบต่อแรงงานและผลผลิตอุตสาหกรรม¹ ทำให้แรงงานบางส่วนไม่มีงานทำส่งผลต่อภาวะการว่างงานและเนื่องจากขาดวัตถุดิบในระบบอุตสาหกรรมจึงทำให้ผลผลิตอุตสาหกรรมลดลงอย่างมาก

การแก้ปัญหาหรือการฟื้นฟูเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ภายใต้การนำของหลิวเซาฉีและเติ้งเสี่ยวผิง รัฐบาลได้วางแผนโดยแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน และในระยะยาว ในระยะเร่งด่วนใช้หลักการที่สำคัญคือ การลดค่าใช้จ่ายภายในประเทศลงและลดเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจลงจากเดิมที่ตั้งเอาไว้ ส่วนในระยะยาวคือการปรับเปลี่ยนเป้าหมายในการผลิตโดยให้ความสำคัญแก่ภาคเกษตรกรรมเป็นอันดับแรก อุตสาหกรรมเบาเป็นอันดับสองและอุตสาหกรรมหนักเป็นอันดับสาม และฟื้นฟู “ระบบความรับผิดชอบ” ที่ยกเลิกไปเมื่อดำเนินนโยบายคอมมิวนิสต์ประชาชน

4.2.1 การดำเนินการ

จากแนวทางการแก้ไขวิกฤตที่ได้วางไว้ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแก้ไขปัญหาในระยะเร่งด่วนก็คือ เฉินหยุน แนวทางที่เฉินหยุนเสนอมีด้วยกัน 4 ด้านคือ 1) ปรับตัวเลขจำนวนลูกจ้างและควบคุมจำนวนประชากรให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม 2) ตัดการลงทุนและปรับหรือลดอัตราเร่งในโครงการก่อสร้างต่าง ๆ ลงมา 3) ลดโครงการขยายโรงงานต่าง ๆ ลง ยกเว้นอุตสาหกรรมที่จำเป็น ส่วนที่ไม่จำเป็นนั้นจะพิจารณาปิด ชะลอ หรือปรับปรุงเป็นต้น และ 4) ให้การสนับสนุนทางด้านเกษตรกรรมให้มากขึ้น² เพื่อให้สามารถผลิตธัญพืชเลี้ยงประชาชนอย่างเพียงพอและเพื่อให้เศรษฐกิจฟื้นตัวขึ้นโดยเร็ว และในขณะเดียวกันก็พยายามหาทางให้ประชาชนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำ กลับไปสู่ชนบท³

ส่วนแนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาวผู้มีหน้าที่รับผิดชอบคือ เฉินหยุน จูเต๋อ และเติ้งจื่อฮุย (Deng Zihui, 1898-1972) ด้วยการใช้หลักการ “เพิ่มมุ่ง 8 อักษร” และการปรับเปลี่ยนเป้าหมายในการผลิต ให้ความสำคัญกับภาคเกษตรเป็นอันดับแรก ภาคอุตสาหกรรมเบาเป็นอันดับสองและอุตสาหกรรมหนักเป็นอันดับสาม อีกทั้งยังได้ฟื้นฟู “ระบบความรับผิดชอบ” ที่ยกเลิกไปเมื่อดำเนินนโยบายคอมมิวนิสต์ประชาชน รวมถึงการเข้ามาตราการต่าง ๆ ที่ผ่อนคลายความเข้มงวด เช่น ใช้

¹Robert Michael Field. (1975). *op. cit.* p. 151.

²วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 89.

³วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 21.

มาตรการ “สามเสรี หนึ่งประกัน” (Three private and one guarantee) ซึ่งได้แก่ ที่ดินส่วนตัว ตลาดเสรี ขายหัตถกรรมในครัวเรือนได้เสรี และรัฐบาลให้ประกันว่าจะรับซื้อพืชผลในราคาที่เหมาะสม¹ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกษตรกรมีแรงจูงใจในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร

ในด้านการผลิตทางการเกษตร ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากเดิมกำหนดผลผลิตและทำการผลิตรวมในระดับคอมมูน ก็กลับมาทำการผลิตในระดับหน่วยการผลิต โดยหน่วยการผลิตนั้น ทำการผลิตภายใต้แผนการผลิตที่วางแผนไว้โดยกองการผลิต² สำหรับอุตสาหกรรมเบาที่เน้นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและเลี้ยงตัวเองได้ในระดับคอมมูน ส่วนอุตสาหกรรมหนักก็เน้นอุตสาหกรรมที่ส่งเสริมการเกษตร เช่น โรงงานปุ๋ยเคมี โรงงานผลิตรถแทรกเตอร์ และเครื่องมือทางการเกษตรอื่น ๆ³ ในด้านการจัดตั้งคอมมูนประชาชนก็ยังคงดำเนินการต่อไป แต่ลดขนาดของคอมมูนให้เล็กลง ทำให้จำนวนคอมมูนประชาชนใน ค.ศ. 1963 เพิ่มขึ้นเป็น 74,000 แห่งจาก ค.ศ. 1961 ที่มีอยู่ 26,000 แห่ง⁴ สำหรับการส่งเสริมการผลิตภายในคอมมูน นอกจากหลักประกันสังคมแล้ว สมาชิกของคอมมูนยังอาจมีรายได้เพิ่มอีก 2 ทางคือ รายได้จากผลิตผลในที่ทำกินส่วนตัว (private plot) และรายได้จากการทำงานซึ่งคิดเป็นหน่วยแรงงาน (work point) และบางครั้งก็มีแบ่งปันของแจก (free supplies) หรือ โบนัส (bonus)⁵

4.2.2 ผลของการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจตามแนวทางของหลิวเซ้าฉีกับเต็งเสี่ยวผิง

ผลของการแก้ไขปัญหาในระยะเร่งด่วนก็คือ ใน ค.ศ. 1961 รัฐบาลสามารถลดผู้ปฏิบัติงานลงได้ 8 ล้านคน และลดจำนวนประชากรในเขตเมืองไปสู่ชนบทลงได้ 10 ล้านคน และใน ค.ศ. 1962 ก็สามารถลดลูกจ้างได้มากกว่า 10 ล้านคน และลดจำนวนประชากรในเขตเมืองไปสู่ชนบทลงได้ 12 ล้านคน จนถึงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1963 รวมลูกจ้างที่ถูกปลดลงแล้วเท่ากับ 20 ล้านคน และสามารถย้ายผู้อาศัยในเมืองออกไปสู่ชนบทได้ 26 ล้านคน นอกจากนั้นยังสามารถตัดการลงทุนลงได้จาก ค.ศ. 1961 ซึ่งอยู่ที่ 38.4 พันล้านหยวนลงเหลือ 6.7 พันล้านหยวนใน ค.ศ. 1962 ส่วนโครงการต่าง ๆ สามารถลดลงได้ 2 ใน 3 และรัฐบาลสามารถลดการขยายโรงงานจาก ค.ศ. 1959 ลงได้ร้อยละ 38 ใน ค.ศ. 1962 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายการผลิตเหล็กกล้าที่ตั้งเอาไว้ที่ 18.66 ล้านตันนั้นถูกลดลงมา

¹แหล่งเดิม. หน้า 56.

²นพพร สุวรรณพานิช. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 46-47.

³กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 57.

⁴Frederick W. Crook. (1975). *op. cit.* pp. 372-374

⁵เขียน ธีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 112-113.

เหลือ 6.67 ล้านตัน รวมทั้งยังปรากฏว่าปลาย ค.ศ. 1962 ผลการผลิตทางการเกษตรเพิ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในรอบ 2-3 ปีที่ผ่านมา ทั้งนี้โดยอัญพืชสามารถผลิตได้ 160,000 ล้านกิโลกรัม มากกว่าเมื่อปีก่อนหน้านี้ 12,500 ล้านกิโลกรัม¹ สภาพดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าภาวะเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในภาวะฟื้นตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้

ส่วนแนวทางในการแก้ไขปัญหาระยะยาว ได้ทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นจาก 92,400 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1962 เป็น 100,000 116,600 และ 138,700 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1963-1965 ตามลำดับ² และทำให้รายได้ต่อคนใน ค.ศ. 1965 เพิ่มขึ้นเป็น 194 หยวนจาก 183 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1960³ ภาพรวมผลผลิตทางการเกษตรใน ค.ศ. 1965 เพิ่มขึ้นร้อยละ 42.2 เมื่อเทียบกับ ค.ศ. 1960 อุตสาหกรรมเบามีมูลค่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 27.8 ส่วนอุตสาหกรรมหนักมีมูลค่าลดลงร้อยละ 37.2⁴

ตาราง 2 แสดงผลผลิตอุตสาหกรรมที่สำคัญระหว่าง ค.ศ. 1960-1965 (หน่วย: ล้านตัน)

อุตสาหกรรม	1960	1961	1962	1963	1964	1965
ถ่านหิน	325	180	180	190	200	210
เหล็กกล้า	15.2	12.0	8.0	9.0	10.0	11.0
ปุ๋ยเคมี	2.48	1.45	2.12	3.00	3.60	4.60
น้ำมันดิบ	4.50	4.50	5.30	5.90	7.00	8.00
ซีเมนต์	13.5	6.0	6.0	7.0	8.0	9.0
ไม้	33.0	27.0	29.0	32.0	34.0	36.0
กระดาษ	2.13	1.00	1.00	1.00	1.50	1.50
น้ำตาล	0.92	0.70	0.48	0.54	1.10	1.50
ผ้าฝ้าย(ล้านเมตร)	6,000	3,000	3,000	3,300	3,600	3,900

ปรับปรุงจาก: Nai-Ruenn Chen; & Walter Galenson. (1969). *The Chinese Economy Under Communism*. p. 66.

¹วรงค์ดี มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 89-90.

²*The Development of China (1949-89)*. (1989). p. 21.

³*State Statistical Bureau Statistical Yearbook of China*. (1984). quoted in Kevin B. Bucknall. (1989). *China and The Open Door Policy*. p. 182.

⁴*The Development of China (1949-89)*. (1989). p. 5.

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่าผลผลิตอุตสาหกรรมที่สำคัญระหว่าง ค.ศ. 1960-1965 ทุกประเภทมีแนวโน้มลดลงต่ำสุดในระหว่าง ค.ศ. 1961-1962 และผลผลิตจะเพิ่มขึ้นใน ค.ศ. 1963 เป็นต้นมา ส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทางอุตสาหกรรมใน ค.ศ. 1965 เท่ากับ 140,200 ล้านหยวน ลดลงจาก 163,700 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1960¹ จากตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าภาวะเศรษฐกิจที่ฟื้นตัวในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965 นั้นยังคงมีผลผลิตที่ต่ำกว่าช่วงการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล

ผลการพัฒนาเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1965 ทำให้มีพื้นที่ทางการเกษตรลดลงจาก 133.63 ล้านเฮกตาร์ใน ค.ศ. 1957 เหลือเพียง 119.63 ล้านเฮกตาร์เท่านั้น ส่วนผลผลิตทางการเกษตรลดลงเล็กน้อยจาก 195.05 ล้านตันใน ค.ศ. 1957 เหลือ 194.55 ล้านตันใน ค.ศ. 1965² มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทางเกษตรกรรมใน ค.ศ. 1965 เท่ากับ 83,300 ล้านหยวน เพิ่มขึ้นจาก 45,700 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1960 ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ อาทิเช่น ข้าว ใน ค.ศ. 1965 ผลิตได้ 194.53 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจาก ค.ศ. 1960 ที่ผลิตได้ 143.50 ล้านตัน ฝ้ายผลิตได้ 2.098 ล้านตัน เพิ่มขึ้นจาก ค.ศ. 1960 ที่ผลิตได้ 1.063 ล้านตันตามลำดับ³

4.3 สภาพสังคมระหว่าง ค.ศ. 1961-1965

เมื่อนโยบายทางการเมืองและเศรษฐกิจอ่อนคลายมากขึ้นจากแนวทางการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ของหลิวเซาฉีกับตั้งเสี่ยวผิง ส่งผลให้สภาพทางสังคมและนโยบายทางสังคมในช่วงเวลานี้ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อหลิวเซาฉีกับตั้งเสี่ยวผิงเลือกใช้แนวทางการพัฒนาที่เน้นความเชี่ยวชาญทางเทคนิคมากกว่าสำนึกของแนวทางสังคมนิยมทั้งในด้านสาธารณสุข การศึกษา และศิลปวัฒนธรรม ในด้านหนึ่งได้ทำให้เกิดการเน้นการผลิตบุคลากรในด้านต่าง ๆ ที่มีคุณภาพมากกว่าปริมาณ แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับทำให้เหมาเจอตงเห็นว่าแนวทางที่หลิวเซาฉีกับตั้งเสี่ยวผิงดำเนินอยู่นั้นแตกต่างไปจากแนวทางสังคมนิยมที่ดำเนินมาก่อนหน้านี้ เหมาเจอตงจึงดำเนินการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยม (Socialist Education Movement) ขึ้นในระหว่าง ค.ศ. 1962-1965

¹State Statistical Bureau Statistical Yearbook of China. (1984). quoted in Kevin B. Bucknall. (1989). *op. cit.* p. 184.

²The World Bank. (1983). *op. cit.* p. 367.

³State Statistical Bureau Statistical Yearbook of China. (1984). Quoted in Kevin B. Bucknall. (1989). *op. cit.* pp. 183-184.

4.3.1 นโยบายด้านสาธารณสุข

จากในช่วงการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล แนวนโยบายด้านสาธารณสุขตามแนวทางของเหมาเจ๋อตงนั้น เน้นการใช้แรงงานที่มีความเชี่ยวชาญน้อย เข้ากับวิถีชีวิตในชนบทได้ดี เน้นการป้องกันและการใช้ยาสมุนไพร โดยไม่เน้นมาตรฐานในการรักษา พนักงานด้านการแพทย์จะได้รับค่าตอบแทนต่ำ แต่แนวทางของหลิวเซ้าจี้กลับเห็นว่าควรรู้ใช้เทคนิคการรักษาแบบตะวันตก สร้างระบบรวมศูนย์อำนาจในเมือง ส่งเสริมให้พนักงานด้านการแพทย์มีรายได้สูง ๆ และมีความเชี่ยวชาญมาก ๆ¹

ดังนั้นในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965 แนวโน้มของการพัฒนาด้านสาธารณสุขของจีนจึงได้ปรับเปลี่ยนให้มีการผสมผสานความรู้ทางการแพทย์ระหว่างแพทย์แผนปัจจุบันแบบตะวันตกกับแพทย์แผนโบราณของจีน โดยเน้นการเพิ่มช่องทางให้บริการสาธารณสุขที่จำเป็นแก่ประชาชนในชนบท การเพิ่มศักยภาพของแพทย์แผนโบราณให้สามารถแบ่งเบางานทางการแพทย์ ในขณะที่เดียวกันก็สนับสนุนให้ทำการศึกษาวิธีการรักษาแบบแผนปัจจุบัน และส่งเสริมการแพทย์แผนปัจจุบันให้สามารถวินิจฉัยและรักษาโรคได้

ผลของการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวทำให้ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1960 ประเทศจีนสามารถควบคุมโรคพยาธิสำคัญทั้ง 5 โรคได้ และใน ค.ศ. 1965 ก็สามารถผลิตแพทย์แผนปัจจุบันได้มากกว่า 100,000 คน พยาบาลกว่า 450,000 คนรวมทั้งสูตินารีแพทย์ เภสัชกรและผู้ช่วยฝ่ายเทคนิคอีกเป็นจำนวนมาก² แต่จากการดำเนินงานทางการแพทย์และสาธารณสุขตามแนวทางใหม่ของหลิวเซ้าจี้กับเต็งเสี่ยวผิง ที่มุ่งเน้นผลิตแพทย์และพนักงานสาธารณสุขในด้านคุณภาพมากกว่าในด้านปริมาณ ทำให้จำนวนเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุขมีไม่เพียงพอ ทำให้เหมาเจ๋อตงได้วิจารณ์ในเดือนมิถุนายน 1965 ว่า³

“... ในเมื่อกระทรวงสาธารณสุขไม่ใช่กระทรวงของประชาชนเช่นนี้แล้ว จึงน่าจะเปลี่ยนชื่อเรียกเสียใหม่เป็น กระทรวงสาธารณสุขเพื่อเขตเมือง หรือกระทรวงสาธารณสุขเพื่ออภิสิทธิ์ชน หรือถ้าจะให้ถูก ก็ต้องเรียกว่า กระทรวงสาธารณสุขเพื่ออภิสิทธิ์ชนในเมือง การศึกษาด้านการแพทย์ต้องเปลี่ยนแปลง การศึกษาใช้เพียง 3 ปีก็พอแล้ว ข้อสำคัญคือต้องศึกษาและปฏิบัติไปพร้อมๆกัน เมื่อหมอบปอยู่ชนบทก็จะพบกับงานที่ไม่ต่ำกว่าความรู้ความสามารถจนเกินไป หมอเหล่านี้จะทำงานได้ดีกว่าหมอซึ่งเอาแต่ชุติตประชาชนและดีกว่าหมอผีเป็นไหน ๆ...”

¹วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 152-153.

²Robert M. Worth. (1973). *op. cit.* p. 664.

³วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 155-156.

จากการวิจารณ์ของเหมาเจ๋อตงดังกล่าว ทำให้มีการประชุมระดับชาติและระดับมณฑล เพื่ออภิปรายการศึกษาแพทย์เพื่อชนบท ซึ่งจัดโดยกระทรวงสาธารณสุข การประชุมได้ตกลงที่จะจัดการฝึกอบรมคนจำนวนมากให้เป็น “ทั้งชาวนาและหมอ” และวางแนวทางไว้ว่า จะสร้างพนักงานสาธารณสุข (Health Personnel) ซึ่งมีหน้าที่ด้านการผลิตอย่างเต็มที่พร้อมกับทำงานสาธารณสุขไปด้วย จะสร้างพนักงานแพทย์ (medical personnel) ซึ่งทำงานด้านการผลิตส่วนหนึ่งและทำงานด้านรักษาพยาบาลส่วนหนึ่ง ในทุกระดับคอมมูนจะมีหมอซึ่งจบจากโรงเรียนแพทย์ ทำงานร่วมกับหมอเชี่ยวชาญเฉพาะโรค ซึ่งจะมาเยือนเป็นครั้งคราว¹

4.3.2 นโยบายด้านการศึกษา

หลังจากประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ แนวโน้มของการศึกษาก็ได้เปลี่ยนมาเน้นคุณภาพการศึกษามากกว่าการเพิ่มปริมาณ ผลของการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางของหลิวเซ้าฉีกับเต็งเสี่ยวผิงทำให้มีจำนวนสถาบันการศึกษาชั้นสูง เพิ่มขึ้นจาก 117,000 แห่ง ใน ค.ศ. 1950-1951 เป็น 820,000 แห่ง ใน ค.ศ. 1962-1963 และมีสถาบันระดับอุดมศึกษา เพิ่มขึ้นจาก 18,000 แห่ง ใน ค.ศ. 1950-1951 เป็น 200,000 แห่ง ใน ค.ศ. 1962-1963² แต่ทว่าระหว่าง ค.ศ. 1960-1964 จากความไม่แน่นอนของนโยบายการศึกษาระหว่างแนวทางในการเน้นการเพิ่มจำนวนนักเรียนกับการเน้นคุณภาพของการศึกษา ทำให้ผู้จบการศึกษาประสบปัญหาการว่างงานในบางขณะ โดยเฉพาะนักศึกษาที่จบการศึกษาจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัยใน ค.ศ. 1962 มีจำนวนมากเกินกว่าความต้องการในระบบการทำงาน ทำให้รัฐบาลต้องแก้ไขปัญหการว่างงานด้วยการให้นักศึกษาเข้าร่วมโครงการ กลับสู่ชนบท (Go to the Countryside Campaign) ตามมติของที่ประชุมคณะกรรมการกลางชุดที่ 8 ครั้งที่ 10 ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1962 เพื่อให้นักศึกษาพัฒนาชนบท แต่กลับทำให้นักศึกษาไม่พอใจมากขึ้น³

4.3.3 นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม

ภายหลัง ค.ศ. 1960 นโยบายในด้านศิลปวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 2 แนวทางอย่างชัดเจนคือ ฝ่ายปฏิวัติกับฝ่ายปฏิรูป ฝ่ายปฏิวัติซึ่งนำโดยเจียงซิง มีจุดประสงค์ต้องการเร่งรัดให้เกิด

¹แหล่งเดิม. หน้า 156.

²Theodore His-en Chen. (1973). *op. cit.* p. 698.

³ลูเซียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม.* หน้า 497.

สังคมสังคมนิยมอย่างแท้จริงในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนฝ่ายปฏิรูปนำโดยนักวิชาการ นักเขียนและหน่วยงานของรัฐบาลบางส่วน¹

เมื่อหลิวเซาฉีและเต็งเสี่ยวผิงเข้าฟื้นฟูวิกฤตเศรษฐกิจ ในด้านศิลปะและวรรณคดีได้มีการรื้อฟื้นรูปแบบศิลปะและวรรณคดีแบบเก่าขึ้นมาอีกครั้ง ละครประวัติศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับจักรพรรดิ นายพล บัณฑิต ผู้กล้าและนางงามมีให้เห็นทั่วไป ซึ่งหนึ่งในละครประวัติศาสตร์ที่ได้รับการรื้อฟื้นก็คือเรื่อง ใหล่ย์ถูกปลดออกจากตำแหน่ง (Hai Rui's Dismissal from Office) ก็ได้ตีพิมพ์ใน ค.ศ. 1961²

ในการประชุมสัมมนาศิลปะ วรรณคดีและการสร้างภาพยนตร์ เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ. 1961 โจวเอินไหลได้กล่าวคำปราศรัยถึงปัญหาของการสร้างงานศิลปะว่านักเขียนไม่กล้าคิดนอกกรอบ และให้เปิดใจให้กว้างเพื่อให้ผู้อื่นแสดงความคิดเห็น การทำงานในแวดวงศิลปวัฒนธรรมยังคงกลัวที่จะถูกรัฐบาลวิพากษ์วิจารณ์ว่าอยู่นอกกรอบสังคมนิยมจึงทำให้เกิดงานที่ลอกเลียนแบบกัน³ และในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1962 โจวเอินไหลได้ปราศรัยต่อนักเขียนละครพูด อุปรากรและละครสำหรับเด็กที่เป่ย์จิง ในการปราศรัยครั้งนี้เขาได้แสดงให้เห็นว่าแนวทางในการทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมยังคงมีปัญหาในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข⁴

ในระหว่าง ค.ศ. 1962-1964 แนวทางของศิลปะและวรรณคดีก็ยังคงมีการรื้อฟื้นวรรณคดีประเภทไสยศาสตร์และอภินิหารต่าง ๆ ซึ่งเคยถูกสั่งห้าม ในขณะที่ตัวละครที่เชิดชูชนชั้นกรรมมาชีพกลับไม่ได้รับการสนใจเท่าที่ควร ซึ่งแนวโน้มในลักษณะนี้ได้ทำให้เหมาเจ๋อตงวิจารณ์แนวโน้มของผลงานศิลปะและวรรณคดีถึง 2 ครั้งคือ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม ค.ศ. 1963 โดยกล่าวว่า “รูปแบบศิลปะต่าง ๆ เช่น ละคร ดนตรี วิจิตรศิลป์ ระบาย ภาพยนตร์ ภาพยนตร์กลอนและวรรณคดี มีปัญหาไม่น้อย...เกิดการดัดแปลงทางสังคมนิยมในแขนงต่าง ๆ เป็นอันมาก และในแขนงต่าง ๆ ยังถูกคนตายครอบครองอยู่จนทุกวันนี้... ชาวพรรคคอมมิวนิสต์เป็นอันมากกระตือรือร้นในการส่งเสริมศิลปะศักดิ์นิมาและทุนนิยม แต่ไม่กระตือรือร้นในการส่งเสริมศิลปะสังคมนิยม” และครั้งที่สองเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1964 โดยเหมาเจ๋อตงกล่าวว่า “สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ปฏิบัติตามนโยบายพรรค วางตัวเป็นเจ้าใหญ่

¹ สมเกียรติ วันทะนะ. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 79.

² อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 105.

³ บุญศักดิ์ แสงระวี, บรรณาธิการ. (2545). *บทนิพนธ์คลาสสิก เหมาเจ๋อตง โจวเอินไหล ว่าด้วยศิลปวัฒนธรรม*. หน้า 115-123.

⁴ *แหล่งเดิม*. หน้า 156-162.

นายโต ไม่ใกล้ชิดกับกรรมกร ชาวนาและทหาร ไม่สะท้อนการปฏิวัติสังคมนิยมและสร้างสรรค์สังคมนิยม ไม่ก็ปีมานี้ถึงกับถลาไปสู่ขอบแห่งลัทธิเก่า”¹

ในฤดูร้อน ค.ศ. 1964 เจียงซิงได้จัดให้มีการจัดประกวดจิ๋วสมัยใหม่ขึ้นในเป่ย์จิง โดยมีจิวกว่า 29 แห่งจากมณฑลต่าง ๆ มาแข่งขัน โดยตัดแปลงจิ๋วแบบดั้งเดิมให้ผสมผสานกับเทคนิคสมัยใหม่ เนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับสงครามปฏิวัติ สงครามต่อต้านญี่ปุ่น การต่อสู้ทางชนชั้นในยุคหลังการปฏิวัติ เป็นต้น ซึ่งงานในครั้งนี้เป็นที่พิสูจน์ว่าการแสดงแบบดั้งเดิมสามารถนำมาตัดแปลงและปรับปรุงให้ทันสมัยได้²

ต่อมาเมื่อมีนักวิชาการต่อต้านแนวคิดของเหมาเจ๋อตงผ่านบทความในคอลัมน์ต่าง ๆ อาทิเช่น “สนทนายามเย็น ณ เอียนซาน” “บันทึกจากหมู่บ้านสามครอบครัว” และ “บทละครให้รู้ย ตำนานจักรพรรดิ” ในระหว่าง ค.ศ. 1961-1965 จึงทำให้ในปลาย ค.ศ. 1965 เหยาเหวินหยวน (Yao Wenyuan, 1931-2005) ได้ส่งบทความวิจารณ์การแสดงเรื่อง “ให้รู้ยถูปลดจากตำแหน่ง” ให้แก่เหมาเจ๋อตง โดยวิจารณ์ว่า การแสดงภาพของให้รู้ยเป็นการพยายามรักษาอำนาจของชนชั้นศักดินา และการยกย่องให้รู้ยเป็นการกระทบกระทั่งกับเหมาเจ๋อตง ซึ่งเหมาเจ๋อตงพยายามนำบทความนี้ออกตีพิมพ์ในเป่ย์จิง แต่ถูกกลุ่มของหลิวเซ้าฉีขัดขวางจนต้องนำไปตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เหวินฮุยเป้า (Wenhui Bao) ฉบับวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 1965 และตีพิมพ์ซ้ำในวารสารซินจูเป้า (Xinzhu Bao) วันที่ 30 พฤศจิกายน ค.ศ. 1965³ ซึ่งต่อมาบทความฉบับนี้ได้กลายเป็นชนวนของการก่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมใน ค.ศ. 1966

กล่าวได้ว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของหลิวเซ้าฉีกับเต็งเสี่ยวผิงที่เน้นการเพิ่มผลผลิตเพื่อให้ประเทศหลุดพ้นจากสภาวะความอดอยากของประชากร ด้วยการนำนโยบายสามเสรีหนึ่งประกันเข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการแก้ปัญหา แต่แนวทางเหล่านี้ทำให้เหมาเจ๋อตงพิจารณาว่าหลิวเซ้าฉีกับเต็งเสี่ยวผิงกำลังจะนำประเทศจีนไปสู่เส้นทางทุนนิยม เพื่อป้องกันประเทศจากแนวทางทุนนิยมและเพื่อจำกัดหลิวเซ้าฉีกับเต็งเสี่ยวผิงซึ่งถือเป็นผู้เดินเส้นทางทุนนิยม ซึ่งนำไปสู่เหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม

¹อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 106-109.

²*แหล่งเดิม*. หน้า 109.

³Richard F. S. Yang. (1973). *op. cit.* p. 742.

บทที่ 2

สาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรม

ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปี ตั้งแต่สถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้นมา การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญเหตุการณ์หนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ถือได้ว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความสับสน ความแตกแยก ความไม่เข้าใจ และทำให้เกิดผลกระทบต่อชาวจีนหลายล้านคน อีกทั้งยังเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดคำถาม ความประหลาดใจ ความสงสัยและความคิดเห็นที่แตกต่างกันมากมายในบรรดานักวิชาการ และผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องราวของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนจากภายนอกประเทศมา โดยตลอด ทั้งในด้านสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมและช่วงเวลาของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลและความเป็นมาของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม ผู้วิจัยจึงพยายามที่จะศึกษาและนำเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายของนักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

เมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ “การปฏิวัติวัฒนธรรม” โดยทั่วไปจะหมายถึง เหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในกลางทศวรรษที่ 1960 ถึงกลางทศวรรษที่ 1970 แต่เหตุการณ์การเคลื่อนไหววัฒนธรรมใหม่ (the New Culture Movement) ในระหว่าง ค.ศ. 1915-1919 ของนักศึกษาจีนที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศและมีแนวคิดประชาธิปไตย ที่เห็นว่าวัฒนธรรมเก่าแก่ของจีนตามคติขงจื้อ นั้นเป็นสิ่งที่ทำให้ประเทศจีนล้าหลังและเป็นเหตุให้ประเทศจีนไม่สามารถพัฒนาได้ทัดเทียมกับชาติตะวันตก ปัญญาชนเหล่านี้จึงทำการเคลื่อนไหวเพื่อกระตุ้นให้สังคมจีนเกิดการปฏิรูปทางความคิด โดยนิตยสารเยาวชนใหม่* (the New Youth magazine) ได้เรียกเหตุการณ์การเคลื่อนไหวในครั้งนั้นว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม” (Cultural Revolution) [wenhua geming]¹ ส่วนเหตุการณ์ “การปฏิวัติวัฒนธรรม” ที่เกิดขึ้นในระหว่าง ค.ศ. 1966-1976 มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพ”** (The Great Proletarian Cultural Revolution) [Wuchanjieji Wenhua Dageming] โดยการศึกษาในครั้งนั้น เมื่อกล่าวถึง “การปฏิวัติวัฒนธรรม” จะหมายถึง เหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในกลางทศวรรษที่ 1960

* นิตยสารเยาวชนใหม่ (the New Youth magazine) ก่อตั้งใน ค.ศ. 1915 โดยเฉินดูซิ่ว (Chen Duxiu, 1879-1942) ผู้ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 1921

¹Maurice Meisner. (1999). *Mao's China and After: A History of the People's Republic*. p. 295.

** สุขสันต์ วิเวกเมธากร ใช้คำว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่อย่างไร้ชนชั้น” (มาตาม เต็งหยง. 2546: 3)

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิวัติวัฒนธรรม

นิยามความหมายของคำว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม” นั้น แหล่งข้อมูลแต่ละประเภทและนักวิชาการแต่ละคน ได้ให้ความหมายถึงเหตุการณ์ที่แตกต่างกัน เริ่มต้นจากงานนิพนธ์ของเหมาเจ๋อตงเรื่อง “ว่าด้วยลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่” เหมาเจ๋อตงได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมจีนสมัยใหม่ด้วยการเรียก “การเปลี่ยนแปลง” นั้นว่าเป็น “การปฏิวัติ” หรือก็คือปรากฏการณ์ที่เขาเรียกว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม” เหมาเจ๋อตงได้นิยามการปฏิวัติวัฒนธรรมว่า “เป็นการสะทอนจิตสำนึกของการปฏิวัติทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ”¹ และมองว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง” เพราะเหมาเจ๋อตงคิดว่าวัฒนธรรมกับจิตสำนึกนั้นมีความสัมพันธ์กันและเพื่อให้จิตสำนึกที่ดีดำรงอยู่ สังคมจึงจำเป็นต้องมีการปฏิวัติวัฒนธรรมอยู่เป็นระยะๆ เพราะไม่เช่นนั้นจิตสำนึกที่ดีก็จะหายไป และจะทำให้สังคมปั่นป่วนเนื่องจากผู้คนปราศจากจิตสำนึก²

ส่วนแหล่งข้อมูลประเภทสารานุกรม ได้ให้นิยามความหมายของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมที่หลากหลาย อาทิเช่น Encyclopedia Britannica Online ให้ความหมายว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยเหมาเจ๋อตง เพื่อสร้างจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชนขึ้นมาใหม่ เนื่องจากเหมาเจ๋อตงกลัวว่าสังคมจะเกิดการแบ่งชนชั้นตามสังคมจีนเก่า และเหมาเจ๋อตงเชื่อว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมจะเป็นการแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดจากการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล”³

The Cambridge Encyclopedia of China ให้ความหมายว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นตัวแทนของจุดมุ่งหมายของเหมาเจ๋อตงที่จะป้องกันการปฏิวัติของจีนจากแนวทางที่เขาเชื่อว่าเป็นแนวทางของสหภาพโซเวียต เพื่อปกป้องประเทศจีนจากแนวทางของลัทธิแก้ที่ต่อสู้หรือฟื้นฟูระบบทุนนิยม และอ้างว่าเพื่อความจำเป็นที่จะต้องให้เยาวชนรุ่นใหม่ได้อุทิศตนเป็นทายาทการปฏิวัติ ดังนั้นจึงดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม”⁴

The Columbia Encyclopedia ให้ความหมายว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมคือการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ของเยาวชนจีนที่ริเริ่มโดยเหมาเจ๋อตง เพื่อพยายามที่จะปกป้องการพัฒนาแนวทางศักดินาตามแบบโซเวียต ด้วยการปิดโรงเรียนและปลุกกระดมให้นักเรียนเข้าร่วมขบวนการพิทักษ์แดงเพื่อ

¹เหมาเจ๋อตง. “ว่าด้วยลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่”. สรรพนิต เหมาเจ๋อตง เล่ม 2 (ตอนปลาย). หน้า 751-761. อ้างอิงใน วรศักดิ์ มัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. หน้า 99.

²วรศักดิ์ มัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. หน้า 100.

³Encyclopedia Britannica Online. (2004) *Cultural Revolution*. (Online).

⁴Roderick MacFarquhar; & David Shambaugh. (1991). Cultural Revolution. in *The Cambridge Encyclopedia of China*. edited by Hock, Brian. p. 270.

ต่อต้านครู ปี่ญญาชน พรรคฯ และผู้เดินตามแนวทางทุนนิยม รวมถึงการปลุกฝังลัทธิขงจื้อของ
เหมาเจ๋อตง”¹

A Dictionary of Contemporary History ให้ความหมายว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการ
เคลื่อนไหวครั้งใหญ่ในประเทศจีน ซึ่งเหมาเจ๋อตงคาดหวังให้การปฏิวัติของคอมมิวนิสต์คงอยู่ตลอดไป
และคาดหวังที่จะกลับมาควบคุมอำนาจทางการเมืองอีกครั้ง”²

Encyclopedia of Modern Asia ให้ความหมายว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการรณรงค์
ทางความคิดครั้งใหญ่ที่สุดและสำคัญที่สุดของเหมาเจ๋อตง เพราะการเคลื่อนไหวทางการเมืองในครั้งนี้
เป็นการเคลื่อนไหวที่ส่งผลกระทบในวงกว้างและยาวนานต่อเนื่อง และการปฏิวัติวัฒนธรรมได้ทำให้
ลัทธิขงจื้อของเหมาเจ๋อตงโดดเด่นยิ่งขึ้น”³

Historical Dictionary of Revolutionary China ให้ความหมายว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม
นำไปสู่ยุคครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์คอมมิวนิสต์จีน ไม่มีเหตุการณ์ร่วมสมัยใดของจีนที่จะมี
ผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศได้เท่ากับการปฏิวัติวัฒนธรรมอีกแล้ว”⁴

สำหรับแหล่งข้อมูลประเภทอื่นเช่นประเภทบทความและหนังสือวิชาการต่างก็ให้ความเห็นที่
แตกต่างกันออกไป อาทิเช่น เจมส์ วอลส์ (James Walsh) จากนิตยสาร Time กล่าวถึงการปฏิวัติ
วัฒนธรรมว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพไม่เหมือนกับสงครามเพิร์ลฮาร์เบอร์
ไม่มีระเบิดหรือการยึดดินแดนหรือชัยชนะของกองทัพ จุดจบไม่มีชัยชนะหรือการยอมแพ้ มันมีแต่ทำให้อารยธรรมเก่าแก่ของโลกต้องล้มคว่ำ ประชาชนกว่าหนึ่งในห้าของจีนต้องได้รับผลกระทบจากความ
ระทมทุกข์และการทำลายล้างในครั้งนี้”⁵

รุท โรกาสกี (Ruth Rogaski) กล่าวว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม เป็นการรณรงค์ทางการเมืองใน
ประเทศจีนที่เริ่มต้นโดยเหมาเจ๋อตงประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน เพื่อกำจัดศัตรูทางการเมืองและ

¹The Columbia Encyclopedia. (2005, July) *The Cultural Revolution*. (Online).

²Duncan Townson. (1999). *A Dictionary of Contemporary History, 1945 to the present*.
pp. 94-96.

³Nick Knight; & Colin Mackerras. (2002). Cultural Revolution-China. in *Encyclopedia of
Modern Asia*. edited by Levinson, David; & Christensen, Karen. p. 221.

⁴James C.F. Wang. (1992). Great Proletarian Cultural Revolution (1966-1976). in *Historical
Dictionary of Revolutionary China, 1839-1976*. edited by Leung, Edwin Pak-wah. p. 141.

⁵James Walsh. (1996, 13 May). *A Time of Fury*. (Online).

ปฏิวัติสังคมนิยม ในความสับสนอลหม่านทางสังคมและการล้มล้างทางการเมืองในครั้งนี้ ได้ทำให้คนนับพันต้องตาย และหลายล้านคนถูกจำคุกหรือถูกเนรเทศ¹

แฮร์รี ฮาร์ดิง (Harry Harding) กล่าวว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นความคาดหวังของเหมา เจ๋อตงที่หวังว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งแสดงความสำคัญของเขาและสนับสนุนให้เขาคงอยู่ตลอดไป และแทนที่ความผิดพลาดในช่วงเวลาที่ผ่านมา ในแง่นี้การปฏิวัติวัฒนธรรมดูผิวเผินแล้วดูเหมือนวิกฤตการณ์เมืองเหมือนอย่างในประเทศต่าง ๆ ประสบผลจากความวุ่นวายในประเทศจีนทำให้เกิดการจลาจลและความวุ่นวายในสังคม จนทำให้กองทัพต้องเข้ามาปกครองและพรรคคอมมิวนิสต์จีนเริ่มต้นสร้างสถาบันทางการเมืองขึ้นใหม่”²

ลูเซียน ดับเบิลยู พาย (Lucian W. Pye) กล่าวว่า “ความพิสดารของการปฏิวัติวัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงพฤติกรรมอันพิกลของผู้นำวัยชราคนหนึ่งที่มีต่อเด็กวัยรุ่นจำนวนล้าน ๆ คน ที่เข้าร่วมในสงครามเด็ก (Children's Crusade) เท่านั้น แต่ยังอยู่ที่ข้อเท็จจริงที่ว่าเหมาเจ๋อตงกำลังพยายามที่จะทำลายพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าที่สุดในชีวิตการเมืองของเขาเองอีกด้วย การปฏิวัติวัฒนธรรมนำเอาทั้งความบ้าคลั่งและความมีเหตุมีผลเข้ามาไว้ด้วยกัน ในรูปแบบของการผสมผสานอันพิกลพิการของอุดมคติกับความเป็นจริง”³

อีกทั้งยังมีนักวิชาการบางคนเช่น โทนี แซช (Tony Saich) กล่าวว่า “ความพยายามที่จะทำความเข้าใจถึงเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นไม่ได้อธิบายได้ง่าย ๆ เหมือนกับกล่าวว่าเป็นการต่อสู้สองแนวทางระหว่างลัทธิสังคมนิยมกับลัทธิแก้ มั่นอาจจะไม่มีวันเข้าใจอย่างชัดเจนว่าแท้จริงแล้วอะไรคือสิ่งที่เหมาต้องการจากการเคลื่อนไหวในครั้งนี้⁴ ส่วน ไมเคิล เชินฮอลส์ (Michael Schoenhals) กล่าวว่าเสริมว่า “จุดมุ่งหมายของการปฏิวัติวัฒนธรรม ไม่มีต้นฉบับ ไม่มีรูปแบบ ไม่มีบท ไม่มีการวางแผน ไม่มีจุดมุ่งหมายอันแน่ชัด”⁵ และสำหรับมติจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1981 ได้กล่าวว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม

¹Ruth Rogaski. (2004). *Cultural Revolution*. (Online).

²Harry Harding. (1997). The Chinese state in crisis, 1966-9. in *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by Roderick MacFarquhar. pp. 148-149.

³ลูเซียน ดับเบิลยู พาย. (2547). *จีนสามยุค*. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ. หน้า 537. ซึ่งข้อมูลในการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้เป็นข้อมูลฉบับจัดพิมพ์ครั้งที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2518 และสำหรับต้นฉบับภาษาอังกฤษได้ตีพิมพ์ตั้งแต่ ค.ศ. 1972

⁴Tony Saich. (2001). *Governance and Politics of China*. p. 42.

⁵Michael Schoenhals, editor. (1996). *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a dinner party*. pp. 3-4.

เกิดขึ้นจากการที่พรรคฯ ขาดประสบการณ์และเกิดจากความบกพร่องในการบริหารประเทศ ในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงสถานการณ์ของประเทศในขณะนั้น ซึ่งเป็นความผิดพลาดร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อทุกส่วนเป็นเวลายาวนาน”¹

จากความเห็นต่าง ๆ ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการที่จะนิยามหรือให้ความหมายต่อเหตุการณ์ การปฏิวัติวัฒนธรรมของนักวิชาการและจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ นั้นต่างก็มีความเห็นที่แตกต่างและหลากหลาย แต่สิ่งหนึ่งที่เห็นพ้องต้องกันก็คือ การปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นริเริ่มโดยเหมาเจ๋อตง เพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองอย่างหนึ่งอย่างใด เหตุการณ์ในครั้งนั้นได้นำไปสู่ความวุ่นวาย และส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงภายในประเทศจีน สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) เป็นเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดจากการรณรงค์ทางการเมืองของเหมาเจ๋อตงในการต่อต้านและกวาดล้างศัตรูทางการเมืองที่เหมาเจ๋อตงเห็นว่าเป็นพวกชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ไข ทั้งภายในพรรค ในรัฐบาล และในแวดวงวัฒนธรรมด้วยการใช้ขบวนการพิทักษ์แดง (The Red Guards) จนนำไปสู่ความวุ่นวายและส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงภายในประเทศ”

สภาพโดยทั่วไปของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนก่อนเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม ประกอบด้วย การเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ของประชาชนในระหว่าง ค.ศ. 1958-1960 ภายใต้การดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน ที่นำโดยคณะผู้นำระดับสูงในพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยมีจุดประสงค์เพื่อเร่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่จากการดำเนินการภายใต้นโยบายดังกล่าวกลับส่งผลให้ประเทศจีนต้องประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในระหว่าง ค.ศ. 1960-1962 ซึ่งคณะผู้นำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่เข้ามารับหน้าที่ในการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจในครั้งนี้ นำโดยหลิวเซาฉี ซึ่งหลิวเซาฉีและคณะได้ดำเนินการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นด้วยแนวทางที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและความเชี่ยวชาญในเทคนิควิธีเพื่อปรับปรุงการผลิต โดยผ่อนปรนความเข้มงวดของการผลิตตามแนวทางของสังคมนิยมที่ได้ปฏิบัติมาในระหว่างการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชน โดยแนวทางการแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจของหลิวเซาฉีดังกล่าว ทำให้เหมาเจ๋อตงซึ่งเป็นผู้ดำเนินการบริหารประเทศก่อนหน้าหลิวเซาฉีและเป็นหนึ่งในผู้ริเริ่มดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนประชาชนไม่พอใจ จึงทำให้ในระหว่าง ค.ศ. 1962-1965 เหมาเจ๋อตงได้พยายามแสดงความคิดเห็นและรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการยึดมั่นในแนวทางของสังคมนิยมมากยิ่งขึ้น แต่การรณรงค์ศึกษาสังคมนิยมของเหมาเจ๋อตงได้ถูกหลิวเซาฉีขัดขวางมาโดยตลอด จึงทำให้เหมาเจ๋อตงหาทางออกด้วยการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมใน ค.ศ. 1966

¹Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong “The Cultural Revolution” Achievements of the People’s Republic. (1981). p. 15.

2. สาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรม

เนื่องจากการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นเหตุการณ์สำคัญที่มีผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก อีกทั้งยังมีผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง จึงทำให้การอธิบายสาเหตุของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมของนักวิชาการแต่ละคนนั้นมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันอย่างมาก จากการศึกษาถึงสาเหตุของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นพอที่จะสรุปได้จากแนวคิดของบรรดานักวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมได้เป็น 4 ประเด็นหลักคือ เกิดจากแนวคิดในการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง เกิดจากแนวคิดการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมือง เกิดจากแนวคิดลัทธิบูชาบุคคลของเหมาเจ๋อตง และแนวคิดจากบริบทแวดล้อมอื่นๆ อาทิเช่น สาเหตุทางเศรษฐกิจ นโยบายต่างประเทศ วิกฤตภายในองค์กร เป็นต้น และได้นำเสนอตัวอย่างแนวคิดของบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม

2.1 เกิดจากแนวคิดในการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง

แนวคิดอุดมคติในการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตงนี้เกิดจากการอธิบายสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมโดยเหมาเจ๋อตงเองผ่าน “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม” และเหมาเจ๋อตงได้กล่าวถึงอีกครั้งในการปราศรัยในที่ประชุมแรงงานกลาง (Central Work Conference) ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1966 โดยมีหลินเปียวเป็นผู้ปราศรัยสนับสนุนถึงสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมในการประชุมครั้งนี้ และได้มีนักวิชาการบางส่วนให้การสนับสนุนแนวคิดนี้เช่นกัน

เหมาเจ๋อตงอธิบายสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมผ่าน “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม” ว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้ทางชนชั้น และระบุว่า ภายในพรรค ในรัฐบาล ในกองทัพ และผู้ปฏิบัติงานด้านวัฒนธรรม มีกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ได้ปะปนเข้ามาเป็นจำนวนมาก เหมาเจ๋อตงคิดว่ามีแต่การทำกรปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรมเท่านั้นที่สามารถยึดอำนาจกลับคืนมาจากพวกแนวทางทุนนิยมได้¹ นอกจากนี้เหมาเจ๋อตงยังกล่าวถึงสาเหตุของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมในการประชุมของศูนย์กลางนำ ในวันที่ 25 ตุลาคม 1966 ว่าเพราะที่ผ่านมารัฐบาล (ภายใต้การนำของหลิวเซ่าฉี) ไม่นำแนวคิดและประสบการณ์ของการปฏิวัติมาใช้แก้ปัญหาเหมาเจ๋อตงกลัวว่าเมื่อตนตายไป แนวทางการปฏิวัติก็ตายตามไปด้วย และกล่าวว่า “...เมื่อตนเลิกเดินแนวทางที่สองแต่ผู้นำที่เดินในแนวทางที่หนึ่งไม่สามารถจัดการปัญหาได้ ตนจึงจำเป็นต้องรับผิดชอบแก้ไขปัญหา...” และในการประชุมครั้งนี้เหมาเจ๋อตงยังกล่าวถึงผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อความผิดพลาดในการบริหารประเทศนั้นคือ หลิวเซ่าฉีและเต็งเสี่ยวผิง ดังนี้ “...พวกคุณลุ่มใจ ข้าพเจ้าก็เหมือนกัน ข้าพเจ้าไม่โทษคุณสหาย เวลานั้นแสนสั้น สหายบางคนกล่าวว่าพวกเขาไม่มีเจตนาทำผิด

¹Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong “The Cultural Revolution” Achievements of the People’s Republic. (1981). pp. 32-33.

แต่ทำไปเพราะสับสน มันอภัยได้ ไม่เหมือนกับที่เราโทษสหายหลิวและสหายเต็ง...”¹ ซึ่งต่อมาทั้งสองคนจึงกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของการปฏิวัติวัฒนธรรม

ในวันเดียวกันนั้น หลินเปียว ได้กล่าวสนับสนุนการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมของเหมาเจ๋อตงในที่ประชุมว่า

มีความจำเป็นที่จะต้องเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมเพราะมีแนวทางที่สองเกิดขึ้นในพรรค จึงต้องทำการปฏิวัติเพื่อปรับเปลี่ยนแนวคิดของประชาชน ทำลายแนวคิดเก่า สร้างแนวคิดสังคมนิยมใหม่ การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้สองแนวทางในทางการเมืองระหว่างชนชั้นกรรมาชีพกับชนชั้นศักดินา²

พร้อมกันนั้น หลินเปียวยังได้กล่าวถึงกระบวนการและเป้าหมายของการปฏิวัติวัฒนธรรมว่า

...เริ่มจากโรงเรียนและต่อไปยังสังคม การเคลื่อนไหวโจมตีเริ่มจากแวดวงวัฒนธรรมไปสู่เศรษฐกิจการเมือง และไปสู่สังคม โดยเฉพาะประโยชน์ทางการเมือง มีความสำคัญมาก ผู้มีอำนาจที่เดินแนวทางทุนนิยมถูกลากออกจากพรรค พวกชนชั้นกลางที่มีอำนาจในสังคมไม่ได้รับการเชื่อถือ และพวกที่แอบต่อต้านการปฏิวัติถูกกำจัดออกไป... และกล่าวอย่างชัดเจนว่า ...เหมือนที่ประธานเหมากล่าวในหนังสือพิมพ์ก่าฟางต่อต้านหลิวเซ้าชี่กับเต็งเสี่ยวผิงว่า มีพวกแสดงว่าเป็นทุนนิยม พวกเขาบังคับแนวทางทุนนิยมและขัดขวางการเคลื่อนไหวของการปฏิวัติวัฒนธรรม พวกเขานำความจริงมากลับดำเป็นชาวล้อมและกีดกันการปฏิวัติ ปกปิดความคิดที่แตกต่างจากตน ก่อวินาศกรรม และก็พึงพอใจ พวกเขาหยิ่งยโสอย่างทุนนิยม และยุบคุณธรรมของชนชั้นกรรมาชีพ ความชั่วร้ายมีมากเท่าไร? หลังจากนั้นไม่กี่วันก็เริ่มเข้าใจในต้นเหตุของปัญหา...³

และกล่าวถึงจุดประสงค์ของการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าเป็นการปลุกฝังความคิดปฏิวัติให้กับเยาวชนโดยกล่าวว่า

...ความเปลี่ยนแปลงที่รุนแรงเกิดขึ้นในทุกส่วนของสังคมและเข้าถึงความคิดของทุกคน ในการเคลื่อนไหวแนวคิดของประธานเหมาต้องได้รับการแพร่ขยายออกไปในหมู่ประชาชน จะต้องปลุกฝังอยู่ใน

¹Mao Zedong. (1996). "Just a Few Words". in *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner party*. edited by Michael Schoenhals. pp. 5-9.

²Lin Biao. (1996). "Why a Cultural Revolution?". in *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. edited by Michael Schoenhals. p. 10.

³*Ibid.* pp. 11-12.

ใจของประชาชนและต้องพยายามให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างยิ่งใหญ่ต่อเยาวชนและต่อสังคมในรุ่นต่อไป สาเหตุของการเคลื่อนไหว เยาวชนจะได้เติบโตขึ้นไปเป็นนักปฏิวัติที่สมบูรณ์...¹

จากคำกล่าวของหลินเปียวพอที่จะสรุปถึงแนวคิดและสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมได้ดังนี้ คือ เพื่อกำจัดชนชั้นศักดินาที่เกิดขึ้น เพื่อป้องกันการเกิดลัทธิกั๊กในประเทศจีนและเพื่อปลูกจิตสำนึกการเป็นนักปฏิวัติให้แก่เยาวชน

จากคำกล่าวของเหมาเจ๋อตงและหลินเปียวในการประชุมครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุ กระบวนการและจุดประสงค์ของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมในความคิดของเหมาเจ๋อตง ซึ่งนักวิชาการที่มีความเห็นสอดคล้องเกี่ยวกับสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมดังที่เหมาเจ๋อตงประกาศประกอบด้วย เจอร์รัลด์ ทันเนนบอม (Gerald Tannenbaum) ซึ่งมองว่าสาเหตุการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางเศรษฐกิจกับโครงสร้างทางวัฒนธรรม โดยให้ความเห็นว่าเมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปแต่โครงสร้างทางวัฒนธรรมยังคงเป็นแบบเก่า ไม่ซ้าก็เร็วก็จะเกิดปัญหา เพราะโครงสร้างทางวัฒนธรรมแบบเก่าจะทำงานตอบสนองต่อความสัมพันธ์ของผลผลิตแบบเก่า ซึ่งตอบสนองเฉพาะชนชั้นเกษตร เมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางวัฒนธรรมไม่เปลี่ยนก็จะเกิดปัญหาในที่สุด² ซึ่งนำไปสู่ประเด็นปัญหาของการต่อสู้สองแนวทางภายในพรรคระหว่างเหมาเจ๋อตงที่สนับสนุนลัทธิสังคมนิยมกับศัตรูของเหมาที่เป็นพวกลัทธิกั๊ก โดยให้เหตุผลว่าหลิวเซ่าฉีเป็น “ผู้เดินเส้นทางทุนนิยมที่สำคัญคนหนึ่ง” เป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่ทุนนิยมทั้งในชนบท ในพรรค ซึ่งทำให้ระบบการศึกษาก็ตัดขาดจากมวลชน มีผลต่อนโยบายระหว่างประเทศ กลายเป็นจำเลยว่าเป็นพวกลัทธิกั๊กและเดินตามแนวทางทุนนิยมอย่างโซเวียต จึงทำให้เหมาเจ๋อตงดำเนินการโจมตีชนชั้นนายทุนในแวดวงศิลปะ วรรณกรรม การศึกษา และการโฆษณา³ และกล่าวว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมยังเป็นการปลูกฝังแนวคิดของการปฏิวัติตามแนวทางที่ถูกต้องให้กับคนรุ่นใหม่อีกด้วย⁴

ริชาร์ด บอม (Richard Baum) มองว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นความพยายามของเหมาเจ๋อตงและพรรคพวกในการฟื้นฟูแนวคิดที่เคร่งครัดแบบสังคมนิยม เพื่อให้ประเทศจีนเป็นประเทศสังคมนิยมบริสุทธิ์ พิจารณาการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าเป็นความพยายามครั้งสุดท้ายของพวกนิยมลัทธิเหมาใน

¹ *Ibid.* p. 10.

² Gerald Tannenbaum. (1971). *China's Cultural Revolution : Why It Had to Happen.* in *China in Ferment : Perspectives on the Cultural Revolution.* edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. p. 60.

³ *Ibid.* p. 65.

⁴ *Ibid.* pp. 65-66.

การฟื้นฟูแนวคิดที่เคร่งครัดภายหลังช่วงการปฏิวัติ เพื่อเปลี่ยนให้ประเทศจีนเป็นประเทศสังคมนิยม ในความหมายนี้ แนวทางหลักของความขัดแย้งภายในประเทศจีนดูเหมือนเกิดจากความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันระหว่างความจำเป็นของแนวคิดเหมาเจ๋อตงกับความทันสมัย (“ความเชี่ยวชาญ” กับ “ความเป็นแดง”) มันเป็นมุมมองของเหมาเจ๋อตงที่เห็นสังคมที่ดี (แดง) อาจจะเป็นพื้นฐานที่ไปด้วยกันไม่ได้หรือไม่ลงรอยกันกับสังคมและเศรษฐกิจสมัยใหม่ (ความเชี่ยวชาญ)¹ ส่วนเมอริช ไมส์เนอร์ (Maurice Meisner) กล่าวเสริมว่า เพราะเกิดปัญหาทางการเมืองและสังคม จึงทำให้เหมาเจ๋อตงทำการปฏิวัติวัฒนธรรมมากกว่าทำการปฏิวัติวัฒนธรรมเพราะเกิดจากแนวคิดที่ผิดพลาดหรือกระหายในอำนาจ²

นิค ไนค์ (Nick Knight) และ คอลิน แมคเคอราส (Colin Mackerras) มองว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดจากการรณรงค์ทางความคิดและการต่อสู้ทางอำนาจระหว่างกลุ่มของเหมาเจ๋อตงและผู้สนับสนุนกับกลุ่มการปกครองที่นำโดยหลิวเซาฉีและเติ้งเสี่ยวผิง เหมาเจ๋อตงเชื่อว่ามีอำนาจจำเป็นสำหรับต้องใช้นโยบายสังคมนิยมในทางเศรษฐกิจและสังคมของจีนและต้องมีการรณรงค์ปฏิวัติที่ต่อเนื่องซึ่งจะเป็นหนทางที่จะปกป้องพรรคและผู้ปฏิบัติงานจากการกลายเป็นลัทธิผู้นำ โดยเหมาเจ๋อตงเชื่อว่าพรรคคอมมิวนิสต์จีนกำลังจะเปลี่ยนแนวทางและกลัวว่าการเติบโตของลัทธิผู้นำชั้นสูงและลัทธิศักดินาภายในพรรค จะทำให้แนวทางในการปฏิวัติจบสิ้นลงและเกิดการฟื้นคืนของทุนนิยม เพื่อเป็นการปกป้องพรรค และผู้ปฏิบัติงานของพรรค จากลัทธิทุนนิยมจึงต้องทำการปฏิวัติวัฒนธรรม³

สำหรับ สจิวต อาร์ ชาร์ม (Stuart R. Schram) มองว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นพัฒนาการทางความคิดของเหมาเจ๋อตง ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1957 ในระหว่างการรณรงค์ร้อยบุปผา เหมาเจ๋อตงได้กล่าวสุนทรพจน์หัวข้อ “ความขัดแย้งที่ถูกต้องระหว่างประชาชน” (On the Correct Handling of Contradictions Among the People) ซึ่งเหมาเจ๋อตงหมายถึงความขัดแย้งในทางสังคมนิยมและเสนอว่าส่วนผลของความขัดแย้งเป็นตัวเร่งให้พัฒนาไปสู่ลัทธิสังคมนิยม รวมถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับมวลชน และความขัดแย้งระหว่างผู้นำกับผู้ตาม⁴ และในการประชุมผู้ปฏิบัติงาน 7,000 คน

¹Richard Baum. (1971). Ideology Redivivus. in *China in Ferment : Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. pp. 67-77.

²Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 300.

³Nick Knight; & Colin Mackerras. (2002). Cultural Revolution-China. in *Encyclopedia of Modern Asia*. edited by David Levinson; & Karen Christensen pp. 221-222., Nick Knight. (2001). Cultural Revolution. in *Dictionary of the Politics of the People's Republic of China*. edited by Colin Mackerras, Donald H. McMillen & Andrew Watson. p. 77.

⁴Stuart R. Schram. (1969). The Political Thought of Mao Tse-tung. pp. 305-306. quoted in J.A.G. Roberts. (2000). *Modern China: An Illustrated History*. pp. 246-247.

เมื่อ ค.ศ.1962 เหมาเจ๋อตงได้แสดงถึงความตั้งใจที่จะให้ประชาชนต่อต้านพรรคตรวจสอบการทำงานของพรรค โดยเหมาเจ๋อตงเชื่อว่าแนวทางในการบริหารมุ่งสู่แนวทางทุนนิยมและมีแนวโน้มที่ต่อต้านสังคมนิยม และต่อต้านแนวทางการปฏิวัติ เพื่อต่อต้านแนวทางดังกล่าว เหมาเจ๋อตงจึงได้เริ่มการเคลื่อนไหวศึกษาสังคมนิยม (Socialist Education Movement) ด้วยการให้ตระหนักถึงการสร้างแนวคิดที่ถูกต้อง วรรณคดีปฏิวัติภายในพรรคและรัฐบาลหลาย ๆ ครั้ง สร้างแนวคิดการต่อสู้ทางชนชั้น แต่กลับมีความไม่เห็นด้วยเกิดขึ้น¹ จึงต้องดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม แบริน อาร์ เทรน (Brian R. Train) เสริมว่าในมุมมองของเหมาเจ๋อตง ขั้นสุดท้ายของการปฏิวัติจะทำให้ประชาชนเปลี่ยนไป จะทำให้เกิดการสร้างคนของสังคมนิยมขึ้นใหม่ และป้องกันการสร้างระบบชนชั้นขึ้นภายในพรรคและรัฐบาล ด้วยความช่วยเหลือจากกองทัพปลดแอกและใช้ลัทธิบูชาบุคคล²

สำหรับ วรศักดิ์ มหัทธโนบล ได้อธิบายว่า การที่เหมาเจ๋อตงเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้น เพราะเกิดจากแนวความคิดที่ไม่ต้องการให้ประเทศจีนออกนอกแนวทางสังคมนิยม หากแต่เพราะเกิดจากความต้องการแย่งชิงอำนาจ และเนื่องจากกลุ่มของหลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงเองก็ต้องการที่จะกำจัดเหมาเจ๋อตงให้พ้นไปจากแนวทางของตนด้วยเช่นกัน จึงทำให้การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้³

แต่ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 27-29 มิถุนายน ค.ศ. 1981 ได้มีมติเกี่ยวกับการประเมินฐานะทางประวัติศาสตร์ของเหมาเจ๋อตงในการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยมติในที่ประชุมได้ปฏิเสธเหตุผลตามแนวทางที่เหมาเจ๋อตงและหลินเปียวได้กล่าวเอาไว้เมื่อเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยกล่าวว่า การที่เหมาเจ๋อตงดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม เป็นการตัดสินใจที่ผิดพลาดและมีแนวคิดเชิงซ้าย แสดงว่าได้ละทิ้งแนวคิดของตนเอง อีกทั้งการปฏิวัติวัฒนธรรมยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดลัทธิมาร์กซ์-เลนิน และก็ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของประเทศอีกด้วย⁴ และการกล่าวว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้กับแนวทางลัทธิกั๋วหมินต๋องหรือหนทางทุนนิยมนั้น เป็นการกล่าวที่ไม่มีหลักฐานและยังเอาสิ่งที่ถูกกับสิ่งที่ผิดในทางทฤษฎีและนโยบายสำคัญไปปะปนกัน จึงทำให้เกิดการพิจารณาว่าผู้ปฏิบัติงานระดับสูง

¹U.S. Library of Congress. (2005). *The Cultural Revolution, 1966-76*. (Online).

²Brian R. Train. (2005). *The Great Proletarian Cultural Revolution*. (Online).

³วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. หน้า 140-141.

⁴*Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong "The Cultural Revolution" Achievements of the People's Republic*. (1981). pp. 32-33.

ภายในองค์กรต่าง ๆ ของพรรคฯ และของรัฐเป็นผู้กุมอำนาจที่เดินเส้นทางทุนนิยม ซึ่งหลักฐานได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นการใส่ร้ายของหลินเปียว เจียงชิ่งและพวก¹

อีกทั้งสาเหตุที่การปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดขึ้นยาวนานถึง 10 ปีนั้น มติในที่ประชุมได้กล่าวว่าการเกิดจากการที่พรรคฯ ไม่ได้มีประสบการณ์อย่างเพียงพอในทางความคิดในการแก้ไขปัญหาทางสังคม เมื่อเกิดปัญหาในด้านการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างกระบวนการพัฒนาสังคมเป็นสังคมนิยมจึงทำให้การพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ซึ่งไม่ใช่การต่อสู้ทางชนชั้นเป็นการต่อสู้ทางชนชั้นไป อีกทั้งยังถือว่าความแตกต่างทางความคิดภายในพรรคล้วนเป็นผลจากการต่อสู้ทางชนชั้นในสังคมนิยมทั้งสิ้น จึงทำให้เกิดการต่อสู้ภายในพรรคอย่างรุนแรงและทำให้เกิดคิดว่าเป็นการรักษาความบริสุทธิ์ของลัทธิมาร์กซ์²

2.2 เกิดจากการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมือง

เมื่อพิจารณาถึงเหตุการณ์และผลที่เกิดขึ้นในระหว่างเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้ในระดับสูงภายในพรรคคอมมิวนิสต์จำนวนมากถูกโจมตี ถูกตรวจสอบ และถูกทารุณกรรม จึงทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างจากที่เหมาเจ๋อตงได้ประกาศไว้ โดยแนวคิดนี้เห็นว่าสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้น แท้จริงแล้วเหมาเจ๋อตงทำเพื่อแย่งชิงและฟื้นคืนอำนาจทางการเมืองของตนภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีน

บรรดานักวิชาการที่มีความคิดเห็นตามแนวคิดนี้ส่วนหนึ่งได้แก่ อี แอล เวลไรท์ (E. L. Wheelwright) และบรูซ แมคฟาร์แลน (Bruce McFarlane) ตีความว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจของผู้ในระดับสูงภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีน³ รวมถึง อิมมานูเอล ซี วาย ฮู (Immanuel C. Y. Hsu) มองว่าสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นเกิดจากความต้องการฟื้นคืนอำนาจของเหมาเจ๋อตงขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยอ้างเหตุผลว่าเห็นถึงอันตรายของพวกลัทธิแก๊งอย่างหลิวเซาฉี และพวก จิ้งอาศัยมวลงชนทำการปฏิวัติ⁴

โรดริค แมคฟาร์ฮาร์ (Roderick MacFarquhar) กล่าวว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากความขัดแย้งส่วนบุคคล เป็นความจำเป็นอันดับแรกของเหล่าผู้นำที่ต้องการได้อยู่ในตำแหน่งเหมาเจ๋อตงเป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยไม่มีใครกล้าท้าทายอำนาจของเขานานเท่าที่เขาสามารถควบคุมนโยบายการปฏิวัติได้ จากประสบการณ์ตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1950 ถึงต้นปี 1962 ทำ

¹Ibid. p. 34.

²Ibid. pp. 44-45

³E. L. Wheelwright, & Bruce McFarlane. (1971). *The Chinese Road to Socialism: Economics of the Cultural Revolution*. pp. 212-224.

⁴Immanuel C.Y. Hsu. (1995). *op. cit.* p. 696.

ให้เหมาเจ๋อตงรู้ว่าถ้าเขายอมให้หลิวเซ่าฉี ตั้งเสี่ยวผิง หรือโจวเอนไหลเป็นผู้กำหนดนโยบาย แนวความคิดของตนจะไม่ได้รับการปฏิบัติหรือบางทีตนเองอาจจะต้องถอยออกไปด้วย¹ ดังนั้นสิ่งที่เหมาเจ๋อตงต้องการในการทำการปฏิวัติพรรคคอมมิวนิสต์จีนก็คือ เหมาเจ๋อตงต้องการย้ายหลิวเซ่าฉี และคนอื่น ๆ ที่ต้องการจะเป็นผู้นำแข่งกับตนออกไป และทำให้ตนเองสามารถที่จะควบคุมพรรคในตำแหน่งสูงสุด²

สำหรับ แฮร์รี ฮาร์ดิง (Harry Harding) กล่าวว่า สาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือการที่เหมาเจ๋อตงต้องการรื้อฟื้นอำนาจของตนเองกลับคืนมา และเขายังต้องการให้แนวคิดของเขาได้รับการเคารพนับถือเช่นเดียวกับลัทธิมาร์กซ์-เลนินตลอดไป โดยใช้อำนาจส่วนตัวที่มีปลดปล่อยกระแสสังคมที่เข้มแข็ง แต่กลับไม่สามารถควบคุมมันได้³

ส่วน ริชาร์ด โซโลมอน (Richard Solomon) นักการทูตสหรัฐอเมริกาแสดงความคิดเห็นต่อกรณีนี้ว่า “เหมาเจ๋อตงมุ่งมั่นอย่างมากที่จะยกย้ายถ่ายเทดุลอำนาจทางการเมือง เขาสร้างความสับสนอลหม่านไปทั่วด้วยจุดมุ่งหมายที่จะเข้าควบคุมพรรค เขาไม่โง่เขลา เขาเข้าใจดีว่าสิ่งที่เขาทำเป็นการสร้างความขัดแย้งและบั่นทอนกำลังของฝ่ายตรงข้าม ทำให้เขาสามารถสร้างดุลอำนาจและการบังคับบัญชาของตนขึ้นใหม่ได้”⁴

เจมส์ ซี เอฟ หวาง (James C.F. Wang) กล่าวว่า แนวคิดของการแย่งชิงอำนาจเป็นสมมติฐานจากความขัดแย้งภายในกลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีน (โดยเฉพาะระหว่างเหมาเจ๋อตงกับหลิวเซ่าฉี) ซึ่งพัฒนามากลายเป็นความบาดหมางด้านนโยบายจนนำไปสู่การต่อสู้แย่งชิงอำนาจ เริ่มต้นจากเหมาเจ๋อตงและคนรอบข้างต้องการฟื้นฟูลัทธิผู้นำและชนชั้นพิเศษในสังคม นำไปสู่ความขัดแย้งกับหลิวเซ่าฉีซึ่งต้องการพัฒนานโยบายไปสู่เส้นทางทุนนิยม⁵

แต่แนวคิดนี้ เขียน ถีระวิทย์โต้แย้งว่าไม่มีเหตุผลเพียงพอเนื่องจาก เหมาเจ๋อตงมีตำแหน่งเป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน เป็นตำแหน่งที่ใหญ่กว่าหลิวเซ่าฉีที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำรัฐบาล ดังนั้นเหมาเจ๋อตงจะอาศัยอำนาจของพรรคฯ ปลดหลิวเซ่าฉีออกเมื่อไรก็ได้ ถ้าหากเหมาเจ๋อตงไม่ชอบหลิวเซ่าฉีจริง เหมาเจ๋อตงน่าจะใช้อำนาจของพรรคปลดหลิวเซ่าฉีตั้งแต่เริ่มแรกดีกว่าเสี่ยงต่อการตอบโต้ของหลิวเซ่าฉี อีกทั้งยังปล่อยให้เขาดำรงตำแหน่งอยู่ต่อไป และตลอดระยะเวลาปีเศษตั้งแต่เริ่มการ

¹Roderick MacFarquhar. (1997). *The Origins of the Cultural Revolution: 3 the Coming of the Cataclysm 1961-1966*. pp. 470-471.

²*Ibid.* pp. 472-473.

³Harry Harding. (1997). *op. cit.* pp.148-149.

⁴ริชาร์ด โซโลมอน. (2549, 13 กุมภาพันธ์). *เหมาเจ๋อตง*, จอโลก. โมเดิร์นไนน์ ทีวี. 10:00 – 11:00.

⁵James C.F. Wang. (1992). *op. cit.* pp. 141-142.

ปฏิวัติวัฒนธรรม หลิวเซาฉีไม่ได้ตกเป็นเป้าหมายของการกำจัด แต่ถูกยกเป็นสัญลักษณ์ของความชั่ว โดยถูกเรียกว่า “ครุฑซอฟต์แวร์” หรือ “คนในระดับสูงของพรรคที่เดินตามทางลัทธิทุนนิยม” หากหลิวเซาฉีจะแย่งชิงอำนาจเหมาเจ๋อตงจริง เหมาเจ๋อตงคงไม่ปล่อยให้หลิวเซาฉีดำรงตำแหน่งเป็นเวลานาน และถ้าเหมาเจ๋อตงต้องการกำจัดหลิวเซาฉีเพราะเรื่องส่วนตัวแล้ว ก็ควรระบุตัวหลิวเซาฉีให้เป็นศัตรูทางการเมืองเสียแต่เริ่มแรกโดยไม่ต้องเสี่ยงต่อการโจมตีของพวกเขาหลิวเซาฉี ฉะนั้น เหตุผลที่ว่าเป็นการชิงอำนาจกันจึงฟังไม่ขึ้น¹

2.3 เกิดจากแนวคิดลัทธิขบวนการบุคคลของเหมาเจ๋อตง

เหตุผลของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมในแนวทางนี้ ต่างก็ได้ปฏิเสธแนวคิดการต่อสู้ทางอำนาจระหว่างเหมาเจ๋อตงกับผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับเขา แต่เป็นการเพิ่มมุมมองทางด้านการศึกษาสหุ การปฏิวัติวัฒนธรรม โดยต้องการเน้นแนวคิดการเสริมสร้างลัทธิขบวนการบุคคลของเหมาเจ๋อตงเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย

จอห์น คิง แฟร์แบงก์ (John King Fairbank) มองว่านอกจากสาเหตุหลักที่เหมาเจ๋อตงต้องการฟื้นคืนอำนาจแล้ว ยังเกิดจากสาเหตุอื่น เช่น ลัทธิขบวนการบุคคล ความไม่เชื่อถือในระบบการบริหารงานแบบข้าราชการ ซึ่งเหมาเจ๋อตงเห็นว่าการสร้างสถาบันการปกครองแบบรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางจะทำให้เกิดการแบ่งชนชั้นทางสังคม เหมาเจ๋อตงพยายามเปลี่ยนระบบอำนาจทางการเมืองจากการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางเป็นการกระจายอำนาจสู่ส่วนท้องถิ่น และเหมาเจ๋อตงคิดว่าการต่อสู้ทางชนชั้นควรเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมสังคมนิยม จึงทำให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม²

ทางด้าน ฟิลิป บริดจ์แฮม (Philip Bridgham) ได้ให้ความเห็นว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้ทางอำนาจระหว่างเหมาเจ๋อตงกับผู้ที่มีวิจารณ์เขาภายหลังจากความล้มเหลวของนโยบายก้าวกระโดดไกลและความล้มเหลวของการเป็นผู้นำรวมหมู่ภายหลังการประชุมที่หลูซัน ในกลาง ค.ศ. 1959 ทำให้เหมาเจ๋อตงสูญเสียอำนาจในการบริหาร จึงทำให้การประชุมที่หลูซันกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติวัฒนธรรม เหตุการณ์ในช่วงเวลา 3 ปีต่อมาเป็นสิ่งบ่งชี้ว่านโยบายดังกล่าวของเหมาเจ๋อตงผิดพลาด ผลจากวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลถึงความเชื่อมั่นในฐานะผู้นำของเหมาเจ๋อตง แต่เหมาเจ๋อตงก็กลับมาดำเนินการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยมใน ค.ศ. 1962 และการปฏิวัติวัฒนธรรมก็เป็นส่วนสำคัญ

¹เขียน ฉีระวิทย์. (2519). *การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 189-190.

²John King Fairbank. (1992). *China: A New History*. pp. 384-386.

ต่อเนื่องของการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยมภายใต้คณะใหม่และวิธีการใหม่¹ ฟิลิป บริดจ์แฮมได้สรุปสาเหตุที่เหมาเจ๋อตงเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรมว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการแก้ไขลัทธิบูชาบุคคลของตนเอง เสริมสร้างศรัทธาในความเป็นผู้นำของตนและนำแนวคิดของตนแทนที่แนวคิดของลัทธิแก้ไข²

ฟรานซ์ ไมเคิล (Franz Michael) กล่าวว่า หลังจากโจมตีฝังเต๋อไห่ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อฤดูร้อน ค.ศ. 1959 เหมาเจ๋อตงก็เริ่มสร้างความศรัทธาในลัทธิบูชาบุคคลของตนขึ้นมาในทันทีทันใด จากเดิมที่แนวคิดลัทธิบูชาบุคคลถูกแทนที่ด้วยแนวคิดการนำรวมหมู่ แต่ปลาย ค.ศ. 1959 ลัทธิบูชาบุคคลของเหมาก็กลับฟื้นคืนอีกครั้ง การกลับมาครั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็น “ยุคแห่งทฤษฎีมาร์กซ์-เลนินที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น” (Greatest Marxist-Leninist theorist of the epoch) แต่เป็นศาสดาผู้ซึ่งมีคำตอบให้กับทุกปัญหา ทั้งที่ในความเป็นจริงและเป็นสิ่งที่เหมาเจ๋อตงก็รู้ว่าคนจำนวนมากไม่ยอมรับลัทธิบูชาบุคคลและแนวทางที่จะสร้างลัทธิบูชาบุคคลดังกล่าว³

2.4 เกิดจากแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุทางเศรษฐกิจ นโยบายต่างประเทศ วิกฤตองค์กรจิตวิทยาและการตัดสินใจนโยบายที่ผิดพลาด

เหตุผลของแนวทางอื่น ๆ ที่จะนำเสนอนี้ บรรดานักวิชาการต่างก็มีได้ปฏิเสธว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดจากเหตุผลทางการเมืองหรือเหตุผลทางอุดมคติ เพียงแต่นักวิชาการเหล่านี้ต่างก็เน้นการนำเสนอเหตุผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมในมุมมองที่แตกต่างออกไป ซึ่งประกอบด้วยด้านต่างๆ ดังนี้

2.4.1 ด้านเศรษฐกิจ

แจ๊ค เกรย์ (Jack Gray) เสริมในมุมมองทางเศรษฐกิจที่ว่า สาเหตุการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมเพราะความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างผู้นำในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระหว่างผู้นำช่วงปลายทศวรรษที่ 1950 กับผู้นำในระหว่างช่วงต้นทศวรรษที่ 1960⁴ ซึ่งก็คือเหมาเจ๋อตงกับหลิวเซ้าฉี

¹Philip Bridgham. (1971). Mao's "Cultural Revolution": Origin and Development, Part 1. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. p. 17.

²*Ibid.* p. 19.

³Franz Michael. (1971). The Struggle for Power. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. pp. 56-57.

⁴Jack Gray. (1971). The Economics of Maoism. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. pp. 78-80.

2.4.2 ด้านนโยบายต่างประเทศ

ทอมัส โรบินสัน (Thomas Robinson) กล่าวว่า นโยบายต่างประเทศเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยเฉพาะเขาเจอตงเห็นว่า แนวคิดของพวกลัทธิแก๊งที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตส่งผลต่อนโยบายการเมือง เศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศ¹ อย่างไรก็ตามในขณะนั้นนโยบายไม่ได้เพียงแค่อัดอานอเมริกาและต่อต้านโซเวียตเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการขยายและโฆษณาการปฏิวัติไปสู่โลกที่สาม จีนนี้ก็ฝันเอาไว้ว่าปฏิบัติการครั้งนี้จะทำให้ประเทศเป็นผู้นำในโลกใหม่หรือโลกกำลังพัฒนาในเอเชีย แอฟริกาและอเมริกาได้ ไม่เพียงแต่กระทบต่อโซเวียตแต่ยังกระทบถึงนโยบายระหว่างประเทศด้วย²

มติจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1981 สนับสนุนแนวคิดนี้โดยมองว่าปัญหาจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของจีนกับโซเวียตเป็นส่วนหนึ่งของสาเหตุการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยกล่าวว่า

...ฝ่ายนำของโซเวียตทำทลายให้เกิดการโต้แย้งขึ้นระหว่างจีนกับโซเวียต และทำให้การโต้แย้งทางหลักการระหว่างทั้งสองพรรคกลายเป็นการพิพาทระหว่างประเทศ ทำการกดดันประเทศจีนทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและการทหารอย่างรุนแรง ทำให้ประเทศจีนต้องต่อสู้คัดค้านลัทธิลัทธิสังคมนิยมของสหภาพโซเวียต...ทำให้การเคลื่อนไหวคัดค้านลัทธิแก๊งและป้องกันลัทธิแก๊งภายในประเทศ จึงทำให้ความหลงผิดในการขยายวงการต่อสู้ทางชนชั้นซึ่มลึกเข้าไปในพรรคมากขึ้น...ทำให้พรรคยากที่จะต้านทานทรยศณะเอียงซ้ายบางอย่างที่เขมาเจอตงและพวกเสนอกออกมาได้ และการพัฒนาของทัศนเอียงซ้ายเหล่านี้ก็ทำให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม³

2.4.3 วิกฤตองค์กร

ชาร์ล นูเฮาเซอร์ (Charles Neuhauser) กล่าวว่า สัญญาณบอเหตุที่เกิดจากความผิดปกติขององค์กรเริ่มตั้งแต่การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 9 ที่มีขึ้นใน ค.ศ. 1963 แต่ไม่ได้เกิดขึ้น ตามด้วยการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 10

¹Thomas Robinson. (1991). China confronts the Soviet Union: warfare and diplomacy on China's Inner Asian frontiers. in *The Cambridge History of China. Vol. 15 The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution 1966-1982.* edited by Roderick MacFarquhar; & John K. Fairbank. p. 220.

²*Ibid.* p. 227.

³*Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong "The Cultural Revolution" Achievements of the People's Republic.* (1981). pp. 45-46.

กับครั้งที่ 11 ที่มีระยะห่างกันถึง 4 ปี แสดงให้เห็นถึงความผิดปกติที่เกิดขึ้นภายในพรรค¹ และเสริมว่า กลาง ค.ศ. 1961 พรรคคอมมิวนิสต์จีนมีสมาชิก 17 ล้านคนและส่วนใหญ่เป็นสมาชิกใหม่ มีสมาชิกที่เป็นสมาชิกก่อนการก่อตั้งประเทศไม่เกินร้อยละ 20 หรือ 3.4 ล้านคน สมาชิกใหม่ที่รับเข้ามาจำนวนมากเป็นข้าราชการในระบบเก่า และในจำนวนนี้มีผู้ที่ได้รับการฝึกฝนแนวคิดนั้นมีจำนวนไม่มาก สมาชิกใหม่ที่รับเข้ามาและเจ้าหน้าที่ใหม่กับเจ้าหน้าที่เก่าของพรรคหรือผู้ปฏิบัติงานเก่านั้นมีประสบการณ์ไม่เหมือนกัน แต่พรรคก็ไม่ได้สนใจ การรับสมาชิกเน้นประสบการณ์มากกว่าอุดมการณ์ทางการเมือง² ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดปัญหาในแนวทางการดำเนินงาน จากปัญหาวิกฤตภายในองค์กร นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างเหมาเจ๋อตงกับศัตรูของเขา โดย ชาร์ล นูเฮาเซอร์ เห็นว่าผลของการลดอำนาจของเหมาเจ๋อตงภายในพรรค ความขัดแย้งระหว่างนักปฏิวัติรุ่นเก่ากับนักปฏิวัติรุ่นใหม่ และการมองข้ามนโยบายของเหมาเจ๋อตง สิ่งเหล่านี้นำไปสู่วิกฤตภายในองค์กร จนนำไปสู่การปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งเห็นได้จากการที่เหมาเจ๋อตงย้ำเตือนถึงความจำเป็นเร่งด่วนถึงอันตรายของการฟื้นตัวของทุนนิยมในประเทศจีน³

2.4.4 จิตวิทยา

โรเบิร์ต เจ ลิฟตัน (Robert Jay Lifton) มองการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าเป็นความต้องการภายในจิตใจของเหมาเจ๋อตงที่ต้องการให้แนวคิดปฏิวัติคงอยู่ตลอดไป และเป็นความวิตกกังวลว่าเมื่อตนเองตายไปแล้วแนวคิดในการปฏิวัติของตนเองจะสูญเปล่าไปด้วย กล่าวกันว่าแนวทางการปฏิวัติจะถูกพวกลัทธิแก้ทำลาย ดังนั้นเหมาเจ๋อตงจึงต้องการสืบทอดแนวคิดในอุดมคติตลอดกาลของตนเองสู่ผู้นำรุ่นต่อไป และการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการเน้นความสำคัญของเยาวชนและเป็นการสรรเสริญเหมาเจ๋อตงในฐานะเทพเจ้า เหมาเจ๋อตงที่ไม่มีวันผิดพลาด⁴

2.4.5 การตัดสินใจที่ผิดพลาด

จงไห่วิน (Zong Huaiwen) มองว่า การวิเคราะห์ที่ผิดพลาดของเหมาเจ๋อตงไม่สามารถแยกแยะได้ในขณะนั้น แต่เหมาเจ๋อตงกลับแทนที่ความผิดพลาดด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรม แทนที่ด้วย

¹Charles Neuhauser. (1971). The Chinese Communist Party in the 1960s: Prelude to the Cultural Revolution. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Richard Baum; & Louise Bennett. p. 31.

²*Ibid.* pp. 31-32.

³*Ibid.* pp. 36-40.

⁴Robert Jay Lifton. (1971). The Death of the Leader. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Richard Baum; & Louise Bennett. pp. 88-94.

การกล่าวโทษสังคมที่ซับซ้อนและกล่าวโทษปัจจัยทางประวัติศาสตร์ พรรคคอมมิวนิสต์จีนไม่ได้มีการเตรียมการที่ดี ไม่มีประสบการณ์ แนวคิดหรือการดำเนินการ เพื่อรับการท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมแบบสังคมนิยม ภายใต้สภาวะการณ์ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ผู้นำพรรคกลับพิจารณาว่าเป็นความขัดแย้งใหม่และปัญหาของการต่อสู้ทางชนชั้น และเมื่อเผชิญหน้ากับปัญหาของการต่อสู้ทางชนชั้นเข้าจริงๆ ผู้นำพรรคกลับคือสิ่งที่ใช้วิธีแก้ปัญหาแบบเก่า ด้วยการจัดการรณรงค์มวลชนให้สร้างความสับสนอลหม่าน และเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากสภาวะแวดล้อม โดยที่ผลการต่อสู้ทางชนชั้นกลับเป็นการกระทำคามผิดและแผ่ขยายออกไปในวงกว้าง¹

นอกจากนั้น ยังมีนักวิชาการที่ถึงแม้ว่ามีได้ปฏิเสธเหตุผลตามแนวทางต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น แต่ต่างมองว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นไม่ได้เกิดจากเหตุผลอันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะการปฏิวัติวัฒนธรรมเสมือนความสูงงอมของเหตุผลหลาย ๆ อย่างประกอบกัน จนกลายเป็นเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งนักวิชาการเหล่านี้ต่างก็มีเหตุผลประกอบดังนี้

อริฟ เดอริลิก (Arif Dirlik) กล่าวว่า เหตุผลของการทำการปฏิวัติอีกครั้งเพื่อเคลื่อนย้ายอำนาจให้แก่ฝ่ายซ้าย และการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อขัดขวางกระบวนการเปลี่ยนจากสังคมนิยมเป็นทุนนิยม²

เจียน เจียฉี (Yan Jiaqi) และเกาเกา (Gao Gao) มองว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมมิได้เกิดจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งโดยเฉพาะ นอกจากเกิดจากระบบเศรษฐกิจของจีนแล้ว การปฏิวัติวัฒนธรรมยังเป็นผลจากปัจจัย 4 อย่าง ได้แก่ 1) นโยบายต่างประเทศที่เปลี่ยนไปของโซเวียตภายหลังจาก สตาลินเสียชีวิต ทำให้โซเวียตกับจีนมีนโยบายที่ขัดแย้งกัน 2) ความขัดแย้งระหว่างหลิวเซาฉีกับเหมาเจ๋อตงขยายเพิ่มขึ้นในเรื่องแนวทางการทำงานทางการเมือง 3) เกี่ยวกับธรรมชาติของพรรคคอมมิวนิสต์และการต่อสู้ภายในพรรคที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ หลิวเซาฉีได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นจากคณะกรรมการกลางเหมาเจ๋อตงสนใจที่จะรักษาสถานะและอำนาจของตน ทำให้เหมาเจ๋อตงต้องการที่จะล้มอำนาจหลิวเซาฉี 4) เกิดจากระบบการเมืองที่ผูกขาดอำนาจของจีน ทำให้ไม่มีเครื่องมือทางประชาธิปไตยที่จะช่วยเหลือระหว่างประชาชนกับรัฐบาล แนวคิดแบบข้าราชการ สิทธิพิเศษ และปรากฏการณ์อื่น ๆ ของการฉ้อราษฎร์บังหลวง ความละโมภซึ่งเกิดขึ้นภายในพรรคและในรัฐบาล³

สจิวต อาร์ ชาร์ม (Stuart R. Schram) มองว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับความคิดของเหมาเจ๋อตงในเรื่องหลักไดอะเล็กติก (dialectic) และการต่อสู้ทางชนชั้น เพียงแต่เหตุผลของการ

¹Zong Huaiwen. (1989). *Years of Trial, Turmoil and Triumph: China From 1949 to 1988*. p. 128.

²Arif Dirlik. (2000). *Postmodernity's Histories: The Past as Legacy and Project*. pp. 23-24.

³Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution*. p. 3.

ต่อสู้ทางชนชั้นจะมีน้ำหนักมากกว่าหลักไดอะเล็กติกและให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเมืองและจิตวิทยาของเหมาเจ๋อตงไม่ได้สำคัญไปกว่าสติปัญญา สำหรับเหมาเจ๋อตงนั้นความคิดของเขาเท่านั้นที่ถูกต้องตามหลักของลัทธิมาร์กซ์-เลนินมากกว่าผู้ซึ่งเขาเห็นว่าเป็นพวกลัทธิแก่ ซึ่งการนำความคิดไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เหมาเจ๋อตงเห็นว่าเป็นผลสะท้อนของการต่อสู้ทางชนชั้น..และเป็นสิ่งสำคัญเร่งด่วนที่จะต้องต่อต้านพวกปฏิปักษ์ปฏิวัติที่อยู่ภายในพรรค และกล่าวว่า มันชัดเจนว่าการที่เหมาเจ๋อตงปฏิเสธตำแหน่งผู้นำนั้น เหมาเจ๋อตงไม่ได้คิดที่จะปฏิเสธตำแหน่งนี้อย่างแท้จริง¹

เคนเนท ลิเบอร์ทาล (Kenneth Lieberthal) ให้ความเห็นว่าเหมาเจ๋อตงมีจุดมุ่งหมาย 4 ประการในการปฏิวัติวัฒนธรรม ได้แก่ 1) ต้องการเปลี่ยนแปลงตำแหน่งทายาททางการเมือง หาผู้นำที่จะนำแนวคิดของเขาไปปฏิบัติแทนผู้นำปัจจุบัน 2) ต้องการแก้ไขรัฐบาลศักดินาให้ถูกต้อง 3) ต้องการให้เยาวชนจีนได้เรียนรู้ประสบการณ์ในการปฏิวัติ ในคำกล่าวที่ว่า “สร้างทายาทของการปฏิวัติ” ด้วยการสร้างสถานการณ์ของการปฏิวัติขึ้นมาเพื่อให้คนรุ่นหลังปฏิวัติได้เรียนรู้ช่วงเวลาของการปฏิวัติ และ 4) ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายในวงกว้าง เพื่อค้นหาทางที่จะลดรายได้ที่ไม่เท่าเทียมและลดการกระตุ้นทางวัตถุ การเพิ่มรายได้และการจ่ายโบนัสในด้านสาธารณสุข รวมทั้งในด้านการศึกษา²

สำหรับ เซียน ธีระวิทย์ ได้เสนอสาเหตุความเป็นไปได้ของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมไว้ 3 อย่างคือ 1) มูลเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมโดยอาศัยทฤษฎีของลัทธิมาร์กซ์ ความคิดแบบนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของเหมาเจ๋อตง ซึ่งถือหลักไดอะเล็กติก 2) เกิดจากความขัดแย้งกันของผู้นำ ปัญหานี้อาจแยกพิจารณาเป็นการขัดแย้งกันในเรื่องส่วนตัวและการขัดแย้งกันในด้านอุดมการณ์ และ 3) ปัญหาการเปลี่ยนวัฒนธรรมการเมือง³ และกล่าวว่าก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรมจะเริ่มต้นเป็นขบวนการของมวลชนในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 นั้น มีพัฒนาการทางสังคมที่สำคัญ 2 ประการที่เอื้ออำนวยให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม นั่นคือ พฤติกรรมของปัญญาชนที่มักเผยแพร่ลัทธิเสรีนิยม และพฤติกรรมของข้าราชการเฉื่อยชาและไร้สมรรถภาพ⁴

ส่วน วุฒิชัย มูลศิลป์ ให้ความเห็นว่า ประเด็นสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดจากการต่อสู้เพื่ออำนาจ (the power struggle) นั้นถูกกล่าวถึงมากที่สุด โดยเฉพาะจากนักวิชาการตะวันตก

¹Stuart R. Schram. (1991). Mao Tse-tung's thought from 1949 to 1976. In *The Cambridge History of China. Vol. 15 The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution 1966-1982.* edited by Roderick MacFarquhar; & John K. Fairbank. p. 81.

²Kenneth Lieberthal. (1995). *Governing China: From Revolution Through Reform.* p. 112.

³เซียน ธีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม.* หน้า 189-195.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 195.

และได้หวั่น แต่นักวิชาการจีนปฏิเสธ ส่วนในประเด็นที่ว่า เป็นความพยายามของเหมาเจ๋อตงที่จะทำตัว เป็นจักรพรรดิของจีนนั้น นักวิชาการของจีนปฏิเสธว่าเป็นการตีความที่ผิด โดยวุฒิชัย มูลศิลป์ เห็นว่า ถ้าดูจากสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ชัดเจนที่สุดคือการกวาดล้างคู่แข่งทางการเมือง และการทำลายวัฒนธรรมที่เป็นมรดกของชาติในช่วงแรก ตามด้วยการต่อสู้เพื่ออำนาจในช่วงหลัง และ เครื่องมือการกวาดล้างคู่แข่งทางการเมืองก็คือ เยาวชนพิทักษ์แดง¹

2.5 ความคิดเห็นของบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม

มุมมองของชาวจีนผู้ซึ่งประสบกับเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมโดยตรง อาทิเช่น ยุงจาง (Jung Chang) ผู้เขียนเรื่องหงส์ป่า (Wild Swans) ซึ่งเธอเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการพิทักษ์แดงเมื่อ เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมได้กล่าวว่า “เหมาเจ๋อตงรู้สึกว่าเขาเองกำลังถูกคุกคามอย่างรุนแรง เหมาเจ๋อตงมองตัวเองประหนึ่งเป็น สตาลินที่กำลังจะถูกครุสชอฟกล่าวประณามในขณะที่ยังมีลมหายใจอยู่ ดังนั้นเหมาเจ๋อตงจึงได้กลับ และกวาดล้างหลิวเซาฉีซึ่งตนเองคิดว่าเป็น “ครุสชอฟของจีน” และตั้ง เสี่ยวผิง รวมถึงพรรคพวกในพรรค”² เหมาเจ๋อตงได้เน้นว่าบรรดาเจ้าหน้าที่ในพรรคคอมมิวนิสต์ที่ พยายามปกป้องพวกปัญญาชนกับศัตรูทางชนชั้นอื่น ๆ ที่เป็นฝ่ายปฏิปักษ์นั้นเป็น “พวกที่อยู่ในอำนาจ ที่ฝึกฝฝายทุนนิยม” และได้ประกาศสงครามกับบุคคลเหล่านี้ทันที³

ตั้งหยง ลูกสาวของตั้งเสี่ยวผิงผู้ที่ถูกกล่าวหาว่า “เป็นผู้เดินเส้นทางทุนนิยมหมายเลขสอง” กล่าวว่า

การระบือขึ้นของการปฏิวัติวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องบังเอิญ มันเป็นเรื่องความผิดพลาดของพวกเขาเพียงชั่ววัย ที่ลุกลามไปถึงจุดสุดยอดที่ต้องเกิดขึ้นแน่นอน หลังการสถาปนาประเทศจีนใหม่ได้ผ่านการปฏิรูปตาม แบบสังคมนิยมอย่างได้ผลในทางปฏิบัติเป็นเวลา 7 ปี ภายใต้สภาวะแวดล้อมทั้งในและนอกประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์จีนเริ่มป่วยไข้ด้วยความหยิ่งทะนงจากความเชื่อมั่นตนเองในชัยชนะ เกิดการ คาดการณ์สูงเกินไปกับความสำเร็จ และรุดหน้าสู่ระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์อย่างรีบด่วน ความคิดที่ไม่คำนึงถึงความเป็นจริงไปฟองขึ้นทุกที่ ถึงกับเดินหน้าไปอย่างละเมียดกฎเกณฑ์ทางเศรษฐกิจ ความคิด ทางทฤษฎีของพวกเขาฝ่ายซ้ายจัดเติบโตกล้าขึ้นทุกวัน จนเป็นฝ่ายกุมสภาพของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ในช่วง เวลาเดียวกัน ลัทธิบูชาบุคคลและความเป็นเผด็จการก็เพิ่มขึ้น ขณะที่ความเป็นประชาธิปไตยถูกบั่นทอน ลงทุกที...ประธานเหมาซึ่งสามารถกุมอำนาจสูงสุดไว้เบ็ดเสร็จเริ่มไม่พอใจและไม่อาจรับฟังความคิดเห็นที่ แตกต่าง เริ่มใช้มาตรการต่าง ๆ ทั้งในเรื่องนโยบาย การจัดตั้งองค์กร การบริหารบุคคลอย่างเด็ดขาด

¹วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540, ตุลาคม – 2541, มกราคม). *การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน*. หน้า 85-88.

²ยุง จาง. (2545). *หงส์ป่า*. แปลโดย จิตรภรณ์ ตันรัตนกุล. หน้า 437.

³แหล่งเดิม. หน้า 439.

กำจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อตัวเอง เพื่อเป็นหลักประกันในการดำเนินการใด ๆ ที่ท่านเห็นว่าเป็นการถูกต้อง ในการพัฒนาการปฏิบัติต่อไปอย่างไรสิ่งกีดขวาง¹ ...การปฏิบัติวัฒนธรรมเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจาก ความคิดที่ผิดพลาด จากการคาดการณ์ที่ผิดพลาด นำไปสู่การกระทำที่ผิดพลาด เมื่อพื้นฐานผิดพลาด จึง ต้องเดินไปบนเส้นทางที่ยากลำบาก² ...มันเป็นเรื่องราวระบายความบ้าคลั่งอย่างสุดขีด เป็นเรื่องการขึ้น ลงอย่างซับซ้อนวุ่นวาย และเป็นช่วงประวัติศาสตร์ที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ สิ่งที่ยั่งยืนเหลือไว้ ไม่ใช่ เพียงความเจ็บปวดตรวร้าย แต่ยังอาจใช้เป็นบทเรียนสำคัญทางประวัติศาสตร์³

จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่า ความคิดเห็นของเหล่านักวิชาการและผู้ที่เกี่ยวข้องตามที่ได้ นำเสนอมาต่างก็มีเหตุผลในการสนับสนุนการวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์และการแสดงความคิดเห็น ด้วยกันทั้งสิ้น ซึ่งผู้วิจัยมิได้ปฏิเสธความคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้นำเสนอมา ส่วนความเห็นของผู้วิจัยเองนั้น เห็นว่าสาเหตุของการปฏิบัติวัฒนธรรมเกิดจากเหตุปัจจัยที่หลากหลายประกอบกัน แต่เห็นว่าการ ปฏิบัติวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากสาเหตุของการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองมากกว่าสาเหตุอื่น เนื่องจาก

1) เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติวัฒนธรรมชี้ชัดว่าการปฏิบัติ วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมือง ก่อนการปฏิบัติวัฒนธรรม เหมาเจอตงต้องลง จากอำนาจไม่ว่าจะด้วยความสมัครใจหรือไม่ก็ตาม หรือจะลงจากอำนาจเพราะแรงกดดันจากความ ผิดพลาดในการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลที่สุดแล้วแต่ แต่สิ่งที่เป็นประจักษ์พยานก็คือ เหมาเจอตง ได้ลงจากตำแหน่งผู้นำสูงสุดของฝ่ายบริหาร โดยมีหลิวเซาฉีเข้ามารับตำแหน่งหน้าที่บริหารแทน และ เหมาเจอตงเห็นว่าตลอดระยะเวลาที่หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงดำเนินการฟื้นฟูประเทศตั้งแต่ ค.ศ. 1961-1965 นั้นทั้งสองคนได้ปฏิเสธแนวทางของตนที่ได้ปฏิบัติมาก่อนหน้านี้ พร้อมกันนั้นหลิวเซาฉี กับเต็งเสี่ยวผิงยังได้สร้างฐานอำนาจของตนขึ้นมาใหม่โดยผ่านผู้ปฏิบัติงานของพรรค ผู้ปฏิบัติงานของ รัฐบาลและนักวิชาการ ทำให้หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงมีอำนาจและมีบทบาทสำคัญในการบริหารมาก ขึ้นทุกขณะ และเหตุการณ์ภายหลังการปฏิบัติวัฒนธรรม เหมาเจอตงสามารถฟื้นคืนอำนาจทางการเมือง ของตนขึ้นมาใหม่ ผ่านการจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ที่ประกอบไปด้วยฝ่ายที่สนับสนุนตนเองแทบ ทั้งสิ้น ส่วนผู้นำระดับสูงและผู้ปฏิบัติงานในฝ่ายของหลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงถูกกำจัดออกไปจากแวด วงทางการเมือง (ดูจากภาคผนวก ข)

2) ในระหว่างการปฏิบัติวัฒนธรรม เหมาเจอตงได้ใช้เยาวชนเป็นเครื่องมือในการก่อการ ปฏิบัติวัฒนธรรม โดยมีได้ใช้กระบวนการทางการเมืองที่กระทำสืบต่อกันมาของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

¹ เต็งหยง. (2546). *เต็งเสี่ยวผิง: ว่าด้วยการปฏิบัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจจีนใหม่*. แปล โดย สุขสันต์ วิเวกเมธากร. หน้า 3.

² *แหล่งเดิม*. หน้า 43.

³ *แหล่งเดิม*. หน้า 405.

นั่นก็คือการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนในการแก้ไขปัญหา* โดยการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติเป็นการพิจารณาและตัดสินใจปัญหาโดยอาศัยกระบวนการของพรรคฯ แต่เหมาเจ๋อตงกลับเลือกใช้การรณรงค์ทางการเมืองแทน หรือหากจะกล่าวได้ว่าเพราะว่าเหมาเจ๋อตงไม่เชื่อถือในพรรคฯ ไม่เชื่อถือในกระบวนการของพรรคฯ ไม่เชื่อถือบุคลากรส่วนใหญ่ของพรรคฯ แล้วทำไมเหมาเจ๋อตงถึงได้จัดการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติขึ้นอีกครั้งเมื่อศัตรูทางการเมืองของตนถูกโค่นล้มไปแล้วใน ค.ศ. 1969 นั่นก็เพราะว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมไม่ได้เป็นเหตุผลมาจากนโยบาย ไม่ได้มาจากเหตุผลทางการเมือง ความผิดพลาดไม่ได้เกิดจากพรรค แต่เพราะว่าเหมาเจ๋อตงต้องการโค่นล้มอำนาจของศัตรูและฟื้นคืนอำนาจของตนเองเท่านั้น

3) ถึงแม้ว่าก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม ตามโครงสร้างองค์กร เหมาเจ๋อตงจะมีอำนาจสูงสุดในพรรคฯ แต่ก็ยังมีสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติเป็นองค์กรที่มีอำนาจสูงสุดตามรัฐธรรมนูญและไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของเหมาเจ๋อตง เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม องค์กรที่สำคัญต่างอยู่ภายใต้การควบคุมของเหมาเจ๋อตงทั้งสิ้นและในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม สภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติไม่มีการจัดการประชุม ส่งผลให้ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมเหมาเจ๋อตงคือผู้มีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว เมื่อเหมาเจ๋อตงสามารถกำจัดศัตรูทางการเมืองและควบคุมองค์กรต่างๆ ได้เป็นผลสำเร็จแล้ว เหมาเจ๋อตงได้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กรทางการเมืองให้มีรูปแบบใกล้เคียงกับก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงคือ ทุกองค์กรที่สำคัญต่างอยู่ภายใต้การควบคุมโดยตรงต่อเหมาเจ๋อตง ซึ่งพัฒนาการของการจัดโครงสร้างองค์กรดังกล่าว เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า เหมาเจ๋อตงดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมเพื่อกำจัดศัตรูทางการเมืองของตน และต้องการควบคุมอำนาจการปกครองสูงสุดของประเทศแต่เพียงผู้เดียว สามารถศึกษาแผนผังแสดงองค์กรทางการเมืองที่สำคัญใน ค.ศ. 1966, 1968, 1969 จากภาคผนวก ก

สำหรับแนวคิดอื่น ๆ อาทิเช่น แนวคิดในอุดมคติตามที่เหมาเจ๋อตงกล่าวอ้าง แนวคิดของลัทธิบูชาบุคคลของเหมาเจ๋อตงนั้นเป็นสิ่งที่เหมาเจ๋อตงอาศัยข้อได้เปรียบของตนเอง ที่ยังมีภาพลักษณ์ของผู้นำที่ยิ่งใหญ่ตลอดกาลมาใช้ให้เป็นประโยชน์ และนำแนวคิดทฤษฎีที่ตนเองเคยใช้เป็นแนวทางมาเป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมในการอธิบายเหตุผลของการปฏิวัติวัฒนธรรม สำหรับแนวคิดในแง่ของความขัดแย้งจากพลังการผลิต ผู้วิจัยเห็นว่าเหมาเจ๋อตงเป็นผู้ซึ่งไม่มีความชำนาญอย่างลึกซึ้งในทางเศรษฐศาสตร์หรือการอธิบายปัจจัยที่มีผลในการผลิตคงไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ตนเองไม่มี

* การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ชุดที่ 8 (ครั้งแรก) เมื่อวันที่ 15-27 กันยายน ค.ศ.1956 การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ชุดที่ 8 (ครั้งที่สอง) เมื่อวันที่ 5-13 พฤษภาคม ค.ศ.1958 การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ชุดที่ 9 เมื่อวันที่ 1-18 เมษายน ค.ศ.1969

ความรู้อย่างลึกซึ้งซึ่งเช่นนี้ หากจะนำมากล่าวอ้างก็คงจะเป็นเพียงเหตุผลที่เป็นส่วนประกอบมากกว่าที่จะเป็นเหตุผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างแท้จริง และสำหรับเหตุผลอื่นๆ อาทิเช่น เหตุผลจากนโยบายต่างประเทศ วิกฤตองค์กร จิตวิทยาหรือการตัดสินใจที่ผิดพลาดของผู้นำล้วนแต่เป็นเหตุผลแวดล้อมที่ทำให้การปฏิวัติวัฒนธรรมต้องเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สำหรับข้อโต้แย้งของ เขียน วีระวิทย์ว่าเหตุผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมไม่ได้เกิดจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองนั้น ผู้วิจัยกลับมีความคิดเห็นที่แตกต่างออกไปดังนี้

1) ถึงแม้ว่าในขณะที่นั้นเหมาเจ๋อตงจะมีตำแหน่งเป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน แต่ในช่วงก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรมระหว่าง ค.ศ. 1965-1966 ผู้วิจัยคิดว่าเหมาเจ๋อตงไม่ได้มีอำนาจทางการเมืองเหนือไปกว่าหลิวเซ้าฉีซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้นำรัฐบาล เนื่องจากหากเหมาเจ๋อตงมีอำนาจทางการเมืองเหนือกว่าหลิวเซ้าฉีจริงทำไมเหมาเจ๋อตงจึงไม่ใช้อำนาจที่ตนเองมีอยู่สั่งให้กองทัพปลดแอกประชาชนลุกขึ้นขับไล่หรือกดดันให้หลิวเซ้าฉีออกจากตำแหน่ง แต่เหมาเจ๋อตงกลับปลุกระดมให้เยาวชนก่อตั้งเป็นขบวนการพิทักษ์แดงเข้าดำเนินการกวาดล้างหลิวเซ้าฉีและศัตรูทางการเมืองอื่น ๆ แทนกองทัพปลดแอกประชาชน เหตุการณ์นี้ทำให้อดคิดไม่ได้ว่า มิใช่เหมาเจ๋อตงมีอำนาจเหนือกว่าหลิวเซ้าฉีและต้องการให้เยาวชนได้เรียนรู้ประสบการณ์ในการปฏิวัติ แต่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเพราะเหมาเจ๋อตงไม่มีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้นแล้ว หากเหมาเจ๋อตงยังคงมีอำนาจอยู่ก็ไม่แน่ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากกองทัพปลดแอกประชาชนเสียทั้งหมดหรืออาจจะไม่แน่ใจในกำลังของตนเองว่าจะมีมากกว่าฝ่ายของหลิวเซ้าฉีหรือไม่ ซึ่งเหตุการณ์ที่สนับสนุนเหตุผลที่กล่าวมาอย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดก็คือ เหตุการณ์ทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1967 ที่เหล่านายพลจากกองทัพปลดแอกประชาชนบางส่วนออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมของเหมาเจ๋อตง

2) เหตุที่เหมาเจ๋อตงไม่กำจัดหลิวเซ้าฉีไปตั้งแต่เริ่มแรกของการปฏิวัติวัฒนธรรม ผู้วิจัยมีความเห็น 2 ประการคือ ประการแรกในระยะเริ่มต้นเหมาเจ๋อตงเองไม่มั่นใจในท่าทีของกองทัพซึ่งเป็นฝ่ายที่อยู่ตรงกลางระหว่างตนเองกับหลิวเซ้าฉีและอาจมองได้ว่ากองทัพปลดแอกประชาชนอาจจะไม่เข้าแทรกแซง รวมถึงเหมาเจ๋อตงไม่มั่นใจในกำลังของหลิวเซ้าฉี และประการที่สองหากกำจัดหลิวเซ้าฉีตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม จะเป็นการทำลายตัวตนของผู้เดินเส้นทางทุนนิยมอันเป็นสัญลักษณ์ที่ชั่วร้ายเร็วเกินไป การรักษาชีวิตหลิวเซ้าฉีเอาไว้จะเป็นประโยชน์และเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่การปฏิวัติวัฒนธรรมมากกว่าการกำจัด และเมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมสูงอมและประสบความสำเร็จแล้ว หลิวเซ้าฉีก็ไม่มีประโยชน์อีกต่อไป เขาเสียชีวิตด้วยโรคปอดบวมในที่คุมขังเมื่อ ค.ศ. 1969

3) แม้ว่าหลิวเซ้าฉีจะไม่ได้ปฏิบัติตามแนวทางของเหมาเจ๋อตงแต่หลิวเซ้าฉีก็ไม่ได้คิดกำจัดเหมาเจ๋อตง ผู้วิจัยคิดว่าในช่วงเวลาก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม ทั้งฝ่ายของเหมาเจ๋อตงและฝ่ายของหลิว

เช่าดี ต่างก็ไม่ได้มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดด้วยกันทั้งสองฝ่าย ฝ่ายของหลวงเช่าดีแม้จะมีอำนาจมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้มีอำนาจมากกว่าهماเจอตงและก็ไม่สามารถกำจัดهماเจอตงได้ เพราะهماเจอตงเองยังคงมีบารมีและอำนาจทางการเมืองอยู่ส่วนหนึ่ง ฝ่ายของهماเจอตงเองก็ไม่สามารถอาศัยกำลังของกองทัพปลดแอกประชาชนในการกำจัดหลวงเช่าดีได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หมาเจอตงจึงใช้ยาวชนเป็นเครื่องมือในการกำจัดหลวงเช่าดีแทน

3. การจัดช่วงเวลาของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม

ในเรื่องการแบ่งช่วงเวลาของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นก็เป็นอีกหัวข้อหนึ่งที่นักวิชาการต่างมีความเห็นที่หลากหลาย เนื่องจากเหตุการณ์ของการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นมีทั้งชนวนของเหตุการณ์จุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การเกิดเหตุการณ์ การประกาศของหมาเจอตงต่อคณะกรรมการกลาง อีกทั้งยังมีการรับรองการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์อีกด้วย ซึ่งแต่ละช่วงเวลาที่ถูกกล่าวมาทั้งหมดนี้ต่างก็เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

ส่วนจุดสิ้นสุดของการปฏิวัติวัฒนธรรมก็เป็นปัญหาไม่น้อยไปกว่าจุดเริ่มต้น เนื่องจากลักษณะปัญหาใกล้เคียงกับจุดเริ่มต้นของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม นั่นก็คือ คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์เคยประกาศยุติการปฏิวัติวัฒนธรรมแล้ว แต่เหตุการณ์ทั้งกระบวนการยังไม่สิ้นสุด การเสียชีวิตของหมาเจอตงผู้ริเริ่มการปฏิวัติวัฒนธรรมหรือช่วงเวลาของการจับกุมแก๊งสี่คนต่างก็สามารถจัดเป็นช่วงเวลาของการสิ้นสุดการปฏิวัติวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงนำเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายของการจัดช่วงเวลาของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีการอ้างถึงมากที่สุด 2 แบบ คือ การจัดช่วงเวลาเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 10 ปี (ค.ศ. 1966-1976) กับการจัดช่วงเวลาเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 3 ปี (ค.ศ. 1966-1969)

3.1 การจัดช่วงเวลาเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 10 ปี (ค.ศ. 1966-1976)

“มติเกี่ยวกับปัญหาทางประวัติศาสตร์บางประการของพรรคคอมมิวนิสต์จีนนับตั้งแต่สร้างประเทศเป็นต้นมา” ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1981 ได้กำหนดระยะเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นเวลา 10 ปี คือระหว่างวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 จนถึงเดือนตุลาคม ค.ศ. 1976 โดยแบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 3 ระยะเวลาคือ ระยะเวลาที่ 1 เริ่มตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 จนถึงการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 ระยะเวลาที่ 2 เริ่มตั้งแต่การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 จนถึงการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 10 ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.

1973 ระยะที่ 3 เริ่มการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 10 จนถึงการจัดกุมแก๊งสี่คนในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1976¹

นักวิชาการที่มีความเห็นตรงกันกับการกำหนดของมติพรรคคอมมิวนิสต์จีนเมื่อ ค.ศ. 1981 อาทิเช่น ซีวี เจมส์ (C. V. James) กล่าวว่า การปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งเกิดขึ้น 10 ปีระหว่างเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1966 ถึงเดือนตุลาคม ค.ศ. 1976 เป็นการตอบสนองของการโต้กลับอย่างรุนแรงและความตายของประชาชนชาวจีนจำนวนมาก ทำให้ถูกเรียกว่าเป็นสิบปีแห่งความสูญเสียอันยาวนาน การปฏิวัติวัฒนธรรมที่เริ่มต้นและนำโดยเหมาเจ๋อตงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ ช่วงแรกจากเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1966 ถึง ค.ศ. 1969 ช่วงที่สองจาก ค.ศ. 1970 ถึง ค.ศ. 1973 และช่วงที่สามจาก ค.ศ. 1973 ถึง ค.ศ. 1976²

โรเดอริก แมกฟาร์การ์³ ก็เป็นนักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่จัดแบ่งช่วงเวลาตามมติพรรคคอมมิวนิสต์ เอียนเจียฉี และเกาเกา ผู้ทำการวิจัยเรื่องการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างละเอียดและมีผลงานใน ค.ศ. 1996 ก็แบ่งตามมติพรรค ค.ศ. 1981 และแบ่งช่วงการศึกษาเป็น 3 ช่วง⁴

วิทอล รอดซินสกี (Witold Rodzinski) จัดแบ่งเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมตามมติพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยแบ่งเป็น 3 ช่วงคือ ช่วงที่หนึ่ง ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1966 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 ช่วงที่สอง ตั้งแต่เดือนเมษายน ค.ศ. 1969 ถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1973 และช่วงที่สาม ตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1973 ถึงเดือนกันยายน ค.ศ. 1976⁵ ส่วนเมอร์ซ ไมส์เนอร์⁶ และ ครีก ดีทริช (Craig Dietrich)⁷ ได้จัดแบ่งช่วงเวลาตามมติพรรคคอมมิวนิสต์จีนเช่นกัน แต่แบ่งช่วงย่อยออกเป็น 2 ช่วงคือ ค.ศ. 1966-1969 และ ค.ศ. 1969-1976

¹Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong "The Cultural Revolution" Achievements of the People's Republic. (1981). pp. 36-41.

²C. V. James, editor. (1989). *Information China: The Comprehensive and Authoritative Reference Source of New China*. Vol. 1. p. 253.

³Roderick MacFarquhar. (1997). The Succession to Mao and the end of Maoism, 1969-82. in *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by MacFarquhar, Roderick. 2nd ed. p. 310.

⁴ดูรายละเอียดใน Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution*.

⁵Witold Rodzinski. (1988). *The People's Republic of China : Reflections on Chinese Political History since 1949*. pp. 117-203.

⁶Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p.353.

⁷Craig Dietrich. (1994). *People's China: A Brief History*. pp.178-235.

สำหรับนักวิชาการไทยที่นำเสนอผลงานเกี่ยวกับการปฏิวัติวัฒนธรรมและกำหนดช่วงเวลา ตามการกำหนดของมติพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้แก่ ทวีป วรดิลก¹ วุฒิชัย มูลศิลป์² และวรศักดิ์ มหัทธโนบล³

3.2 การแบ่งช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 3 ปี (ค.ศ. 1966-1969)

สำหรับการจัดแบ่งช่วงเวลาเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น 3 ปี เนื่องจากมองว่า เหตุการณ์สำคัญตามจุดมุ่งหมายของเหมาเจ๋อตงผู้ริเริ่มการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นได้ประสบความสำเร็จแล้ว อีกทั้งในช่วงเวลา 3 ปีแรกของเหตุการณ์เป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุด มีการเปลี่ยนแปลงและความวุ่นวายเกิดขึ้นมากที่สุดและเป็นช่วงเวลาที่เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อชาวจีนในวงกว้าง และในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 9 ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 พรรคคอมมิวนิสต์จีนก็ได้ประกาศถึงการสิ้นสุดของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม จากเหตุผลต่างๆเหล่านี้ จึงทำให้นักวิชาการจำนวนหนึ่งมีความเห็นที่แตกออกไปจากมติของพรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 1981 อาทิเช่น

จอห์น คิง แฟร์แบงก์ เห็นว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดขึ้นจริงเพียง 3 ปีเศษจากต้น ค.ศ. 1966 ถึงเมษายน ค.ศ. 1969 แต่เหตุการณ์ต่างๆที่ตามมาขึ้นนับได้จนถึง ค.ศ. 1976⁴ ซึ่งการแบ่งช่วงเวลา เช่นนี้ แฮร์รี ฮาร์ดิง⁵ ก็เห็นด้วยกับเขา อีกทั้งจอห์น คิง แฟร์แบงก์ ยังได้วิเคราะห์และจัดแบ่งช่วงเวลา การปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น 3 ปีเศษโดยอาศัยเหตุการณ์ทางการเมืองทำให้สามารถแบ่งช่วงเวลา ตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 1965 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 ออกเป็น 4 ช่วงเวลาย่อยได้แก่⁶

1) ปลาย ค.ศ. 1965 ถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 เป็นช่วงเวลาดึงเครียดระหว่างฝ่ายเหมา เจ๋อตงกับฝ่ายหลิวเซ้าฉี เหมาเจ๋อตงเริ่มไล่ศัตรูทางการเมืองออกจากตำแหน่งหรือลดตำแหน่ง ภายในพรรค ในรัฐบาลและในกองทัพ จนถึงการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 11 ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966

2) ตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1966 เหมาเจ๋อตงได้จัดตั้งขบวนการพิทักษ์แดง ปิดการเรียนการสอนและปิดระบบการทำงานของพรรค รื้อถอนโครงสร้างองค์กรของพรรค

¹ทวีป วรดิลก. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. หน้า 1181.

²วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540, ตุลาคม – 2541, มกราคม). *เล่มเดิม*. หน้า 85-119.

³วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 98.

⁴John King Fairbank. (1992). *op. cit.* p. 385.

⁵Harry Harding. (1997). *op. cit.* pp.150-151.

⁶John King Fairbank. (1988). *The Great Chinese Revolution: 1800-1985*. p. 317.

คอมมิวนิสต์ สนับสนุนขบวนการพิทักษ์แดงกว่าสิบล้านคนเดินทางไปเป่ย์จิง และให้ขบวนการพิทักษ์แดงดำเนินการทำลาย“สี่เก่า” (ความคิดเก่า วัฒนธรรมเก่า ประเพณีเก่า นิสัยเก่า) ทำลายโครงสร้างรัฐบาล จนเกิดความสับสนวุ่นวายโดยทั่วไป

3) ตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ถึงกลาง ค.ศ. 1968 เป็นช่วงเวลาของการยึดอำนาจโดยอาศัยการดำเนินงานของขบวนการพิทักษ์แดง เหมาเจอตงพยายามจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ด้วยการรวมสามฝ่ายเข้าด้วยกัน คือ องค์กรมวลชน ผู้ปฏิบัติงานที่เหลือรอดและกองทัพปลดปล่อยประชาชน แต่องค์กรนี้ก็ไม่สามารถควบคุมประเทศได้ เพราะเกิดการปะทะกันระหว่างขบวนการพิทักษ์แดงที่ก้าวร้าวกับขบวนการพิทักษ์แดงฝ่ายอนุรักษ์ ช่วงเวลาสิ้นสุดลงกลาง ค.ศ. 1968 เมื่อเหมาเจอตงสลายขบวนการพิทักษ์แดงและเรียกให้กองทัพปลดปล่อยประชาชนเข้ามาแทนที่

4) ตั้งแต่กลาง ค.ศ. 1968 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 เป็นช่วงที่เหมาเจอตงพยายามฟื้นฟูพรรคและรัฐบาลขึ้นมาใหม่ โดยการเข้าแทรกแซงของกองทัพ สิ้นสุดเมื่อการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 9 ในเดือนเมษายน 1969

อริฟ เดอร์ลิก ได้กล่าวว่า หากแบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมต่างกัน ก็จะทำให้ความเข้าใจปัญหาต่างกัน เพราะถ้าจำกัดวงของการเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมให้อยู่ในช่วง ค.ศ. 1966-1969 มันจะให้ภาพของการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าเป็นความยุ่งเหยิง การเคารพลัทธิบูชาบุคคลอย่างบ้าคลั่ง เกิดการแบ่งแยกชั่วคราวทางการเมืองในระดับบน และเกิดความขัดแย้งทางสังคมในระดับล่าง เกิดความวุ่นวายที่ปราศจากสาเหตุ และการหลีกเลี่ยงออกจากสังคมโลกของจีน แต่หากเราแบ่งการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็น “สิบปีแห่งความหายนะ” ระหว่าง ค.ศ. 1966-1976 ภาพของการปฏิวัติวัฒนธรรมก็กลายเป็นเกิดการแตกแยกทางการเมืองในระดับบน และเกิดระบบการกดขี่ในระดับล่าง¹ และนักวิชาการที่มีความเห็นสอดคล้องกับแนวทางนี้ประกอบด้วย ไมเคิล โชเฮินฮาลส์ (Michael Schoenhals) ที่กล่าวว่า ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ. 1966-1969 เป็นช่วงเวลาที่สำคัญหลักของการปฏิวัติวัฒนธรรม ส่วนช่วงระหว่าง ค.ศ. 1971-1976 เป็นช่วงเวลามหัศจรรย์²

สำหรับ ฌอง ไดบิเยร์ (Jean Daubier) ผู้ซึ่งศึกษาการปฏิวัติวัฒนธรรมและมีผลงานออกมาใน ค.ศ. 1974 ได้แบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมระหว่าง ค.ศ. 1966-1969 ออกเป็น 4 ช่วงเวลาย่อยคือ ช่วงแรกตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1965 ถึงเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ช่วงที่สองตั้งแต่เดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1967 ช่วงที่สามตั้งแต่เดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน ค.ศ.

¹Arif Dirlik. (2000). *op. cit.* pp. 27-28.

²Michael Schoenhals. (2002). Was the Cultural Revolution Really Necessary? in *China's Communist Revolutions: Fifty Years of the People's Republic of China.* edited by Werner Draguhn; & David S. G. Goodman. p. 160.

1967 และช่วงที่สี่ตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ. 1967 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 รวมถึง ฌอง เอสเมียง (Jean Esmein) ที่มีผลงานใน ค.ศ. 1975 ได้แบ่งช่วงเวลาเหมือนกับฌอง โดบิเยร์¹

สำหรับนักวิชาการไทย คือ เขียน อีระวิทย์ ได้แบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 จนถึงสิ้นสุดในเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 เมื่อมีการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 9²

นอกจากเหตุผลต่างๆของนักวิชาการแต่ละคนที่กล่าวมาจะมีส่วนในการตัดสินใจแบ่งช่วงเวลาของการศึกษาการปฏิวัติวัฒนธรรมแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นที่น่าสังเกตในการจัดแบ่งช่วงเวลาก็คือ ช่วงเวลาของงานวิจัยหรืองานเขียนที่เกี่ยวกับการปฏิวัติวัฒนธรรม หากเป็นช่วงเวลาที่มีนักวิชาการต่าง ๆ เขียนงานวิจัยก่อนการประกาศตามมติของพรรคคอมมิวนิสต์ ค.ศ. 1981 นักวิชาการส่วนใหญ่ก็จะจัดแบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมเพียง 3 ปี ตามเหตุการณ์สำคัญและคำประกาศของพรรคคอมมิวนิสต์จีนก่อนหน้านั้น แต่ภายหลังเมื่อมีประกาศตามมติของพรรคคอมมิวนิสต์จีนออกมาใน ค.ศ. 1981 งานวิชาการหลังจากนี้ก็มักจะแบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นช่วงเวลา 10 ปี

สำหรับผู้วิจัย เหตุผลที่เลือกทำการวิจัยการปฏิวัติวัฒนธรรมในช่วงเวลา 3 ปี (ระหว่าง ค.ศ. 1966-1969) เนื่องจากเห็นว่า หัวใจสำคัญของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดลงในระยะเวลา 3 ปีแรก เมื่อพิจารณาจากคำกล่าวของเหมาเจ๋อตงที่กล่าวถึงสาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมว่า เพื่อกำจัดผู้ที่เป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ ตลอดระยะเวลา 3 ปีดังกล่าวเหมาเจ๋อตงประสบความสำเร็จแล้ว ดังนั้นการปฏิวัติวัฒนธรรมก็ควรที่จะสิ้นสุดลง ส่วนเหตุการณ์อีก 7 ปีให้หลัง (ค.ศ. 1970-1976) เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากการปฏิวัติวัฒนธรรมเท่านั้น อีกทั้งผู้วิจัยมีความเห็นว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดจากสาเหตุของการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจทางการเมืองมากกว่าเหตุผลอื่นๆ เมื่อการแย่งชิงอำนาจกลับคืนมาของเหมาเจ๋อตงสิ้นสุดลงโดยเหมาเจ๋อตงสามารถจัดตั้งคณะรัฐบาลชุดใหม่ในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 เมื่อ ค.ศ. 1969 ดังนั้นกระบวนการของการปฏิวัติวัฒนธรรมก็ควรที่จะยุติลงเช่นกัน แต่กระนั้นผู้วิจัยก็ได้ปฏิเสธเหตุผลของบรรดานักวิชาการท่านอื่นๆที่แบ่งช่วงเวลาของการปฏิวัติวัฒนธรรมครอบคลุมระยะเวลา 10 ปี และในบทต่อไป ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงเวลาของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม ระหว่าง ค.ศ. 1966-1969 ออกเป็น 4 ช่วงเวลาย่อยตามแบบของจอห์น คิง แพร์แบงค์

¹ดูรายละเอียดใน Jean Daubier. (1974). *A History of the Chinese Cultural Revolution.*, Jean Esmein. (1975). *The Chinese Cultural Revolution.*

²เขียน อีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 195.

บทที่ 3

การเมืองในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1969)

ภายหลังจากเหมาเจ๋อตงลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดีซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดในด้านการบริหารประเทศใน ค.ศ. 1959 หลิวเซ้าฉีเข้ามารับตำแหน่งหน้าที่แทน และเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกลและคอมมูนิสประชาชนใน ค.ศ. 1961 หลิวเซ้าฉีในฐานะผู้นำประเทศได้เข้าแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นด้วยการปรับเปลี่ยนแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจจากการให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมหนักเป็นอันดับแรก อุตสาหกรรมเบาและเกษตรกรรมเป็นอันดับรอง เปลี่ยนเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรรมเป็นอันดับแรกและอุตสาหกรรมเป็นอันดับรอง และดำเนินนโยบายที่มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพในการผลิต ทั้งทางด้านเทคนิควิธีและการส่งเสริมในแง่ของรายได้ มากกว่าการให้ความสำคัญกับแนวทางของสังคมนิยมที่ปฏิบัติมาก่อนหน้านี้ ซึ่งเหมาเจ๋อตงคิดว่าหลิวเซ้าฉีและพวกกำลังนำประเทศออกจากแนวทางของสังคมนิยมไปสู่แนวทางทุนนิยม เมื่อเหมาเจ๋อตงดำเนินการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยมในระหว่าง ค.ศ. 1962-1965 แต่ก็ถูกหลิวเซ้าฉีขัดขวางมาโดยตลอด เหมาเจ๋อตงจึงคิดกำจัดผู้ที่ตนคิดว่าเป็นผู้ที่เดินแนวทางทุนนิยมด้วยการทำการปฏิวัติวัฒนธรรมใน ค.ศ. 1966

เหมาเจ๋อตงเปิดฉากการปฏิวัติวัฒนธรรมโดยใช้หนังสือพิมพ์กำแพงประกาศ “ถล่มกองบัญชาการ” และการจัดตั้งขบวนการพิทักษ์แดงขึ้นเพื่อตรวจสอบ กวาดล้าง ทำลายศัตรูทางการเมืองและสร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นทั่วประเทศ เกิดการตอบโต้ของกลุ่มผู้นำที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผู้เดินเส้นทางทุนนิยม” ในขณะที่ความสับสนวุ่นวายของการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นถึงจุดสูงสุดในปลาย ค.ศ. 1966 ได้เกิดการต่อต้านการปฏิวัติวัฒนธรรมโดยผู้นำระดับสูงในกองทัพในต้น ค.ศ. 1967 และเมื่อขบวนการพิทักษ์แดงเกิดต่อสู้กันเอง ความสับสนวุ่นวายก็ได้กระจายไปทั่วประเทศ การบริหารงานของประเทศหยุดชะงักจนต้องมีการจัดตั้งองค์กรที่ทำงานร่วมกัน 3 ฝ่ายขึ้น แต่ความสับสนวุ่นวายที่เกิดจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงยังไม่ยุติลง เหมาเจ๋อตงจึงสลายขบวนการพิทักษ์แดงใน ค.ศ. 1968 และจัดตั้งคณะผู้นำในการบริหารประเทศชุดใหม่ขึ้นใน ค.ศ. 1969 ซึ่งภาพของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมระหว่าง ค.ศ. 1966-1969 นับตั้งแต่จุดเริ่มต้น ชนวนเหตุ การประกาศเริ่มต้นการดำเนินการ ตลอดจนกระบวนการและการสิ้นสุดของเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวเนื่องและมีความสัมพันธ์กับเหตุผลทางด้านการเมืองเป็นหลัก และส่งผลกระทบต่อสถานะและตำแหน่งของผู้นำภายในพรรค ผู้ปฏิบัติงานของพรรค และบุคลากรทางการเมืองของประเทศอย่างชัดเจน ดังนั้นในการศึกษาถึงสภาพการเมืองในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ระยะ คือ 1) ระหว่างปลาย ค.ศ. 1965 ถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 2) ระหว่างเดือน

สิงหาคมถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1966 3) ระหว่างเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1968 และ 4) ระหว่างเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1968 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969

1. สภาพการเมืองของจีนในระหว่างปลาย ค.ศ. 1965 ถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก่อนการประกาศดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1966 เริ่มต้นจากบทความ “ให้ร้ายตำหนิองค้จักรพรรดิ” ที่นำมาแสดงเป็นละครกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางของเหมาเจ๋อตงได้มีการนำประเด็นความถูกต้องชอบธรรมของบทความดังกล่าวมาพิจารณา ทำให้ผู้เขียนบทความและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องถูกปลดจากตำแหน่ง และเป็นที่มาของการเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม ต่อมาในเดือนพฤษภาคม คณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้รับรอง “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม” ของเหมาเจ๋อตง ซึ่งเสมือนเป็นการเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ หลังจากนั้นหนังสือพิมพ์ก๊ำแพงฉบับแรกที่มุ่งโจมตีผู้บริหารในวงการศึกษา ก็เกิดขึ้นจนก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั่วเป่ย์จิง ซึ่งหลิวเซ้าฉีกับเต็งเสี่ยวผิงได้แก้ไขปัญหาด้วยการส่งที่มงานเฉพาะกิจของพรรคฯไปควบคุมสถานการณ์ แต่กลับถูกเหมาเจ๋อตงตำหนิในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 11 ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966

1.1 บทละคร “ให้ร้ายถูกขับจากราชสำนัก”

ก่อนการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 8 ครั้งที่ 7 ที่ซ่งไห่ ซึ่งจะจัดขึ้นในระหว่างวันที่ 2-5 เมษายน ค.ศ. 1959 เหมาเจ๋อตงได้ไปชมการแสดงอุปรากรจีนพื้นบ้านเรื่องหนึ่ง ซึ่งเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงตัวละครชื่อไห่รู่ย๋ ชุนนางสมัยราชวงศ์หมิงที่กล้าวิจารณ์การทำงานของฮ่องเต้โดยตรงไปตรงมา ทำให้เหมาเจ๋อตงสนใจศึกษาชีวประวัติของไห่รู่ย๋ และได้กล่าวแนะนำกับผู้เข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 8 ครั้งที่ 7 ว่าทุกคนควรเรียนรู้จากนิสัยที่ชื่อตรงและกล้าหาญที่จะพูดออกมาของไห่รู่ย๋¹ ดังนั้นภายหลังการประชุม โจวหยาง (Zhou Yang, 1908-1989) หัวหน้าแผนกประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการกลางพรรคได้เสนอให้อู่ฮาน (Wu Han, 1909-1969) อาจารย์สอนประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเป่ย์จิงและดำรงตำแหน่งเป็นรองนายกเทศมนตรีนครเป่ย์จิง ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ราชวงศ์หมิง รับผิดชอบที่เขียนบทความ และต่อมาอู่ฮานได้เขียนและตีพิมพ์บทความ “ให้ร้ายตำหนิองค้จักรพรรดิ”* (Hai Rui Scolds

¹Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution*. p. 24.

*ไห่รู่ย๋เป็นชุนนางที่ชื่อสัตย์ ในสมัยราชวงศ์หมิง ตำหนิองค้จักรพรรดิในเรื่องที่ทรงไม่คืนที่ดิน ซึ่งพวกราชาที่ดินยึดไปจากชาวนา ทำให้ไห่รู่ย๋ถูกปลดจากตำแหน่ง

the Emperor) ในหนังสือพิมพ์ประชาชนรายวัน (เหรินหมินยี่เป้า) เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน ค.ศ.1959* ก่อนเหตุการณ์การปลดเผิงเต๋อไหวไม่นาน¹ โดยบทความ “ให้รู่ย์ตำหนิองค์จักรพรรดิ” ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“เป็นเวลานานแล้วที่ทั้งประเทศไม่พอใจพระองค์ ชุมนางทั้งในและนอกเมืองหลวงต่างรู้ว่าความคิดของพระองค์ไม่ถูกต้อง พระองค์ทรงคือรั้นและทำตามความพอใจของตนเอง พระองค์คิดว่าความคิดของพระองค์ถูกต้องเพียงคนเดียว โดยไม่รับฟังการวิพากษ์วิจารณ์ และพระองค์ยังทรงกระทำผิดมากมาย”²

ซึ่งบทความนี้กลับสะท้อนเหตุการณ์ทางการเมืองภายหลังเหมาเจ๋อตงปลดเผิงเต๋อไหวโดยบังเอิญ บทความนี้มีส่วนเปรียบเทียบให้เห็นว่าเผิงเต๋อไหวก้เปรียบเสมือนให้รู่ย์ที่ตำหนิเหมาเจ๋อตงซึ่งเปรียบเสมือนองค์จักรพรรดิ ที่ทำการบริหารประเทศโดยไม่รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกภายในพรรค และจากคำแนะนำของไฉซีเถา (Cai Xitao) ซึ่งเป็นเพื่อนของอู่ห่านจึงได้ปรับบทความ “ให้รู่ย์ตำหนิองค์จักรพรรดิ” เป็นบทละครเรื่อง “ให้รู่ย์ถูกขับจากราชการ” (Hai Rui Dismissed from Office)³ และได้ตีพิมพ์อีกครั้งในวารสารวรรณคดีเป่ย์จิง (เป่ย์จิงหฺวุนอ้อ) ฉบับประจำเดือนมกราคม ค.ศ. 1961⁴ อีกทั้งบทละครเรื่องนี้ก็ถูกสร้างเป็นละครเวทีที่เป่ย์จิงในต้น ค.ศ. 1961 และแสดงเรื่อยมา แต่ในปลาย ค.ศ. 1962 เจียงชิงกลับเรียกร้องให้มีการทบทวนและดำเนินการกับบทละครเรื่องนี้ แต่ก็ได้รับการปฏิเสธจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ในขณะเดียวกันเหมาเจ๋อตงได้ส่งเรื่องนี้ให้กับเต็งทัว (Deng Tuo, 1912-1966) ผู้รับผิดชอบงานด้านวัฒนธรรมและการศึกษาประจำเป่ย์จิงและเป็นนายกเทศมนตรีนครเป่ย์จิงพิจารณา แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นและละครเวทีเรื่องนี้ก็ยังคงมีการแสดงตามปกติ⁵

* สำหรับวันที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาชนรายวันนั้น แหล่งข้อมูลหลายแหล่งบอกไว้ไม่ตรงกันดังนี้ Immanuel C. Y. Hsu. กล่าวว่ตีพิมพ์ในวันที่ 16 มิถุนายน Yan Jiaqi; & Gao Gao. กล่าวว่ตีพิมพ์ในวันที่ 16 พฤษภาคม ส่วน Jack Gray; & Patrick Cavendish. กล่าวว่ตีพิมพ์ในวันที่ 19 กันยายน และสามารถศึกษาบทความ “ให้รู่ย์” ได้จาก Jack Gray; & Patrick Cavendish. (1968). *Chinese Communism in Crisis: Maoism and the Cultural Revolution*. pp. 159-162

¹Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *The Rise of Modern China*. 5th ed. p. 697.

²*Ibid.* หน้า 697-698.

³Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 25. และสามารถศึกษาบางส่วนของบทละครเรื่องนี้ได้จาก Jack Gray; & Patrick Cavendish. (1968). *Chinese Communism in Crisis: Maoism and the Cultural Revolution*. pp. 153-158.

⁴เซียน ฉีระวิทย์. (2519). *การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 196.

⁵วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. หน้า 103.

การแสดงละครเรื่องนี้ในขณะนั้น ได้มีการนำบทละครมาเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ปัจจุบัน เพื่อโจมตีพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองแฝงอยู่ อีกทั้งละครและบทความต่างๆ ในลักษณะเดียวกันนี้มีอยู่มากมายบนหน้าหนังสือพิมพ์ในเป่ย์จิงระยะนั้น ซึ่งเป็นความพยายามทางอ้อมที่ต้องการจะให้มีการกลับคำวินิจฉัยชี้ขาดของพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่มีต่อเผิงเต๋อไหว

นอกจากบทความให้ร้ายตำหนิองค์จักรพรรดิแล้ว ยังมีบทความที่เป็นการแสดงความคิดเห็นที่เสียดสีนโยบายของเหมาเจ๋อตง ได้แก่บทความจากคอลัมน์ “สนทนายามเย็น ณ เอียนซาน” กับ “หมู่บ้านสามครอบครัว” โดยคอลัมน์ “สนทนายามเย็น ณ เอียนซาน” (Evening Talk at Yenshan)* เป็นคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์เป่ย์จิงภาคค่ำ (เป่ย์จิงหวันเป่า) ที่ตั้งตัวเป็นผู้เขียนบทความ ซึ่งประกอบด้วยบทความ 152 บท ตีพิมพ์ตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ. 1961 ถึงเดือนกันยายน ค.ศ. 1962¹

ส่วนในคอลัมน์ “บันทึกจากหมู่บ้านสามครอบครัว” (Notes from Three-Family Village) เป็นคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์แนวหน้ารายปักษ์ (เจียนเสี้ยน) ที่ตั้งตัวเขียนร่วมกับอู๋หานและเลี่ยวโมซา (Liao Mosha, 1907-1993) ทั้งสามคนใช้นามปากกาว่า หูหนานซิง (Wu Nanxing) บทความจำนวน 67 บท ได้รับการตีพิมพ์ตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ. 1961 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1964 เนื้อหาของบทความจากคอลัมน์ทั้งสองนั้นได้กล่าวถึงเหตุการณ์ทั่วไปที่น่าสนใจและสะท้อนสภาพสังคมในขณะนั้น ซึ่งได้รับความสนใจและการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้อ่าน แต่บทความเหล่านี้ถูกกล่าวหาว่าวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล สร้างความแตกแยกทางการเมือง² โดยเฉพาะถูกกล่าวหาว่าเสียดสีนโยบายของเหมาเจ๋อตง

1.2 การโจมตีบทละครเรื่องให้ร้ายของเหยาเหวินหยวนและการประชุมเพื่อพิจารณาบทละคร

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1965 เหมาเจ๋อตงทวงถามเผิงเจิน (Peng Zhen, 1902-1997) ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีนครเป่ย์จิงในขณะนั้นและดำรงตำแหน่งคณะกรรมการการเมืองพรรคถึงความคืบหน้าเกี่ยวกับการวิจารณ์บทละครของอู๋หาน เผิงเจินตอบรับเหมาเจ๋อตงไปโดยไม่รู้เหตุการณ์อะไรมากนัก และเมื่อเผิงเจินได้พบกับจางชุนเฉียว (Zhang Chunqiao, 1917-2005) และเหยาเหวินหยวนแล้ว เผิงเจินได้กล่าวกับทั้งสองอย่างเปิดเผยว่า ตนไม่ได้เห็นว่าละครของอู๋หานจะมี

* สามารถศึกษาตัวอย่างของบทความในคอลัมน์นี้ได้จาก Jack Gray; & Patrick Cavendish. (1968). *op. cit.* pp. 166-171.

¹เขียน ชีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 196.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 36.

อะไรที่เลวร้ายนัก ซึ่งแสดงว่าบทละครเรื่อง “ให้รู้ยถูกขับจากราชสำนัก” ก็ยังไม่ได้รับการพิจารณาที่เป่ย
จิง¹

ในวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ.1965 เหยาเหวินหยวน หนึ่งในสมาชิกแก๊งสี่คน (Gang of Four) และบรรณาธิการหนังสือพิมพ์กองทัพปลดแอกประชาชน สาขาซ่งไห่ ได้เขียนบทความ “ว่าด้วย
บทละครประวัติศาสตร์เรื่องการปลดให้รู้ย” (On the new historical drama, The Dismissal of Hai Rui) * ลงในหนังสือพิมพ์กองทัพปลดแอกที่ซ่งไห่ เพื่อโจมตีบทละครดังกล่าวและตีพิมพ์ซ้ำใน
หนังสือพิมพ์เป่ยจิงรายวัน (Beijing Daily) ทำให้มีบทความที่แสดงความคิดเห็นทั้งเห็นด้วยและไม่เห็น
ด้วยออกมาอีกมากมายติดต่อกันจนถึงเดือนธันวาคม ซึ่งทำให้บทความนี้กลับมาเป็นจุดเริ่มต้นของ
ความขัดแย้งทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง

ดังนั้นในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1966 ได้มีการประชุมด้านวัฒนธรรมเพื่อพิจารณาบทละครให้
รู้ยซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. การประชุมของ “กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคน” (Five-Person Cultural Revolution
Small Group) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า “กลุ่มห้าคน” (Five-Men Group) ที่เป่ยจิง ซึ่งประกอบด้วย
นักหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ ข้าราชการกระทรวงวัฒนธรรม โดยมี เฝิงเจิน ผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิก
คณะกรรมการการเมือง สมาชิกคณะเลขาธิการคณะกรรมการกลาง เลขาธิการคนหนึ่งของ
คณะกรรมการพรรคคนครเป่ยจิงและนายกเทศมนตรีนครเป่ยจิงเป็นประธานการประชุม ลู่ตงอี้ (Lu
Dingyi, 1906-1996) กรรมการสำรองคณะกรรมการการเมือง รองนายกรัฐมนตรี หัวหน้าแผนก
โฆษณาของศูนย์กลางพรรคฯ คังเซิง (Kang Sheng, 1898-1975) เลขานุการพรรคฯ โจวหยาง ผู้แทน
หัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ของพรรคฯ และอู่เหล่งซี (Wu Lengxi, 1919-2002) หัวหน้าฝ่ายข่าวจาก
หนังสือพิมพ์ประชาชนรายวัน การประชุมของ “กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคน” เป็นการพิจารณาบท
ละครเรื่อง “ให้รู้ยถูกขับจากราชสำนัก” โดยทางกลุ่มปกป้องอู่หนานผู้เขียนบทละครและยืนยันว่าปัญหา
นี้เป็นปัญหาทางวิชาการที่ค่อนข้างซับซ้อน และในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1966 ที่ประชุมของสมาชิก
คณะกรรมการการเมืองใน เป่ยจิงมีมติรับรองบทละครดังกล่าว² และตำหนิว่าแนวคิดของเหยา
เหวินหยวนและผู้สนับสนุนเหยาเหวิน หยวนนั้น “มองปัญหาในมุมมองทางการเมือง”³

2. การประชุมสัมมนาว่าด้วยวัฒนธรรม ที่ซ่งไห่ มีเหมาเจ๋อตง เจียงชิง หลินเป่ยว จางซุน
เจียว นักวิจารณ์ศิลปะและเหยาเหวินหยวน ผู้วิจารณ์ละครให้รู้ยเข้าร่วมการประชุม ที่ประชุมมีการ

¹วอร์ดี้ มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 103.

* สามารถศึกษาบทความนี้ได้จาก Jack Gray; & Patrick Cavendish. (1968). *op. cit.* pp. 162-163.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* pp. 30-31.

³Maurice Meisner. (1999). *Mao's China and After: A History of the People's Republic.* p. 314.

พิจารณาถึงนโยบายทางวรรณกรรมและศิลปะในขณะนั้น ที่ประชุมต้องการผลักดันให้เกิดแนวทางศิลปะเพื่อสังคม หารูปแบบละครแนวใหม่ และโจมตีกระทรวงศิลปะของเป่ย์จิงว่าควรเปลี่ยนชื่อเป็น “กระทรวงสำหรับจักรพรรดิ กษัตริย์ แม่ทัพและรัฐมนตรีน” หรือ “กระทรวงสำหรับผู้มีความสามารถ พิเศษและความงาม” หรือ “กระทรวงมัธยมต่างชาติ”¹ และที่ประชุมยังได้วิจารณ์แนวทางศิลปะในขณะนั้นว่า “อยู่ภายใต้การนำของผู้ที่ต่อต้านแนวทางของพรรคฯและต่อต้านแนวทางของสังคมนิยมซึ่งมีแนวคิดตรงกันข้ามกับความคิดของประธานเหมา แนวทางชั่วร้ายนี้รวมถึงแนวคิดของชนชั้นกลางที่มีต่อวรรณกรรมและศิลปะ แนวคิดของพวกเขาล้าสมัยใหม่ที่มีต่อวรรณกรรมและศิลปะรู้จักในนามของวรรณคดีและศิลปะในสมัยทศวรรษที่ 1930”² พร้อมทั้งวิจารณ์ผู้นำอย่างรุนแรง โดยเรียกกลุ่มของผู้นำว่า “แก๊งดำ” (Black Gang)³ จากการประชุมสัมมนาทำให้เกิดการรณรงค์คัดค้านอุดมการณ์ กระฎุมพีและของเก่า 4 ประการ คือ “นิสัยเก่า ความคิดเก่า วัฒนธรรมเก่า และประเพณีเก่า” และสนับสนุนให้สร้างศิลปะสังคมนิยมที่บริสุทธิ์อย่างแท้จริง⁴

หลังจากการประชุมพิจารณากรณีบทละครให้ร้ายถูกขับจากราชสำนักในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1966 แล้ว เหมาเจ๋อตงเริ่มต้นวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของผู้นับปฏิบัติงานในด้านวัฒนธรรมของพรรคในระดับสูง ในวันที่ 28-30 มีนาคม เหมาเจ๋อตงได้กล่าวกับคังเซิง เจียงซิง และจางซุนเฉียว ถึงผลการประชุมของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ที่ผ่านมา และวิพากษ์วิจารณ์ คออลิมน์ “สนทนายามเย็น ณ เอียนซาน” และ “บันทึกจากหมู่บ้านสามครอบครัว” ของพวกเด็งท้าว ผู้นำและเลี้ยวโมซ่า โดยที่เหมาเจ๋อตงได้ยืนยันที่จะสนับสนุนฝ่ายซ้าย สร้างระเบียบขึ้นใหม่ และดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมครั้งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพขึ้น⁵ ต่อมาในวันที่ 16-26 เมษายน ค.ศ.1966 เหมาเจ๋อตงได้ประชุมขยายผลการประชุมของคณะกรรมการการเมือง วิพากษ์วิจารณ์การต่อต้านพรรคฯของเผิงเจิน และยกเลิกมติของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคนต่อกรณีการรับรองบทละครให้ร้ายเมื่อเดือนกุมภาพันธ์⁶

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเหตุผลที่กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางนำบทละครเรื่อง “ให้ร้ายถูกขับจากราชสำนัก” และบทความจากคออลิมน์ “สนทนายามเย็น ณ เอียนซาน” และ “บันทึกจากหมู่บ้านสามครอบครัว” มาเป็นประเด็นหลักโจมตีนักวิชาการในแวดวงวรรณกรรมและผู้นับปฏิบัติงานของพรรคที่มี

¹ Jonathan D. Spence. (1999). *The Search for Modern China*. p. 571.

² *Ibid.* p. 572.

³ Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 314.

⁴ ทวีป วรดิลก. (2542). *ประวัติศาสตร์จีน*. หน้า 1186.

⁵ Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 32.

⁶ *Ibid.* p. 33.

ส่วนรับผิดชอบกับงานด้านวัฒนธรรมเนื่องจาก กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางต้องการโจมตีนักวิชาการที่แสดงความเห็นต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์ความคิดของเหมาเจ๋อตงโดยตรง เป็นการปรามให้เห็นว่าหากนักวิชาการคนใดก็ตามที่ต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์ความคิดของเหมาเจ๋อตงอีกก็จะถูกโจมตีเช่นกัน

1.3 “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม”

ในการประชุมขยายวงของคณะกรรมการการเมืองของพรรค (The enlarged plenum of the Politburo) เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 ที่ประชุมได้มีมติรับรองจดหมายเวียนถึงคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน (Circular of the Central Committee of the Chinese Communist Party) หรือที่เรียกว่า “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม” (May 16 Circular) * ซึ่งเขียนโดยเหมาเจ๋อตงแต่ออกในนามของคณะกรรมการกลางพรรคฯ จดหมายเวียนได้ประกาศสลาย “กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคน” โดยกล่าวว่า มีตัวแทนของศักดินาแทรกซึมอยู่ในพรรคในทุกระดับชั้น ไม่เว้นแม้แต่คณะกรรมการกลางของพรรค และเตือนว่าภายในพรรคได้มีการเตรียมจัดตั้งผู้นำศักดินาที่เหมือนกับครุสชอฟขึ้น¹ และในวันที่ 28 พฤษภาคม เหมาเจ๋อตงได้จัดตั้ง “กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลาง” (the Central Cultural Revolution Small Group) ขึ้นแทน “กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคน” ที่สลายไป โดยมีเฉินป้อต้า (Chen Boda, 1904-1989) อดีตเลขานุการของตนเป็นประธาน มีคังเซิงเป็นที่ปรึกษา และมีเจียงซิง หวังเหรินจง (Wang Renzhong, 1917-1992) หลิวจื่อเจียน (Liu Zhijian) จางซุนเฉียว เหยาเหวินหยวนและคนอื่น ๆ ร่วมเป็นสมาชิก² ซึ่งการประกาศสลาย “กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคน” ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นการกำจัดผู้ปฏิบัติงานที่ควบคุมงานด้านวัฒนธรรมและกำจัดผู้ปฏิบัติงานของพรรคฯที่มีส่วนควบคุมสื่อมวลชนในเป่ย์จิง โดยให้กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางเข้าทำหน้าที่แทนเพื่อประโยชน์ในการควบคุมระบอบความเสี่ยงสำคัญในเป่ย์จิง อีกทั้งยังเป็นเสมือนการประกาศเตือนให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานด้านวัฒนธรรมและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มดังกล่าวพิจารณาถึงจุดยืนของตนเองอีกด้วย

ความสำคัญของ “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม” ทำให้ 1) สมาชิกของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคน โดยเฉพาะเฝิงเจิน ลู่ต๋ิงอี หลัวรุ่ยชิง (Luo Ruiqing, 1906-1978) และหยางซ่างคุน (Yang

* สามารถศึกษา “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม” เพิ่มเติมได้จาก Joan Robinson. (1969). *The Cultural Revolution in China*. pp. 70-80.

¹Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 314.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 38.

Shangkun, 1908-1998)* ตกเป็นเป้าของการถูกเหมาเจ๋อตงวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง¹ และหมดอำนาจหน้าที่ภายในพรรค 2) จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม ได้ระบุถึงข้อคิดเห็นที่สำคัญของเหมาเจ๋อตงที่ว่า ภายในพรรค ในรัฐบาล ในกองทัพ และแวดวงวัฒนธรรม มีกลุ่มบุคคลที่เป็นตัวแทนของชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ไ้ได้ปะปนเข้ามาเป็นจำนวนมาก มีแต่การทำการปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรมเท่านั้นที่จะสามารถยึดอำนาจกลับคืนมาจากพวกแนวทางทุนนิยมได้² 3) เป็นการยอมรับความสำคัญของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางอย่างเป็นทางการ ซึ่งต่อมากลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางได้พัฒนาจนกลายเป็นองค์กรสูงสุดของพรรคฯแทนที่คณะกรรมการการเมือง รวมถึงยังทำให้ตำแหน่งของเหมาเจ๋อตงในฐานะประธานคณะกรรมการกลางของพรรคฯมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น³ และ 4) จดหมายเวียน 16 พฤษภาคมเป็นเสมือนเส้นแบ่งแยกระหว่าง "ฝ่ายซ้าย" กับ "ฝ่ายขวา" ภายในกลุ่มผู้นำและเป็นคำเตือนให้กรรมการพรรคฯและผู้ปฏิบัติงานของพรรคฯในทุกระดับศึกษาถึงจุดยืนของตนเองว่าอยู่กับฝ่ายใด⁴ ความสำคัญเหล่านี้จึงทำให้ "จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม" เป็นเสมือนการกำหนดเป้าหมายของการปฏิวัติวัฒนธรรมและเป็นเสมือนการประกาศเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ เพราะเหมาเจ๋อตงได้ระบุอย่างเฉพาะเจาะจงถึงชนชั้นนายทุนและพวกลัทธิแก้ไ้ที่ปะปนในพรรคฯ ในรัฐบาล ในกองทัพปลดแอกประชาชนอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก

1.4 หนังสือพิมพ์กำแพงของเนี่ยหยวนจื่อ

แม้ว่าหนังสือเวียน 16 พฤษภาคม จะทำให้กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางมีอำนาจแทนที่กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคน แต่ในด้านการปฏิบัติงาน กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางก็ยังไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากอำนาจทางการเมืองยังคงตกอยู่กับฝ่ายของหลิวเซ่าฉีและเต็งเสี่ยวผิงดังเดิม ดังนั้นกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางจึงดำเนินการเคลื่อนไหวมวลชน โดยใช้ขบวนการศึกษาสังคมนิยมเป็นเครื่องมือ ในขณะที่นั้นที่มหาวิทยาลัยเป่ย์จิง กำลังเกิดการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยมในประเด็น "สี่ชำระล้าง" และกำลังเกิดความขัดแย้งขึ้นในหมู่ผู้บริหารมหาวิทยาลัย หลู่ผิง (Lu Ping) อธิการบดีซึ่งมีตำแหน่งเลขาธิการพรรคฯประจำมหาวิทยาลัยและเป็นผู้ที่ได้รับการสนับสนุนจาก

* หลิวรู๋ยงชิง เป็นหัวหน้าสำนักงานคณะกรรมการอาหารส่วนกลาง หยางซ่างคุน เป็นผู้อำนวยการสำนักงานกลางพรรค และลู่ตั้งอี่ ทั้ง 3 คนต่างก็เป็นเพื่อนกับเผิงเจิน

¹วอร์คดี มัทธโนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 105.

²Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong "The Cultural Revolution" Achievements of the People's Republic. (1981). pp. 32-33.

³ทวิป วรดิลก. (2542). เล่มเดิม. หน้า 1188.

⁴ธเนศ อภรณ์สุวรรณ. (2517). การปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน. ใน การปฏิวัติของจีน. หน้า 104.

เผิงเจินซัดแย้งกับเนียหยวนจื่อ (Nie Yuanzi, 1921-1994) อาจารย์ภาควิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยเป่ย์จิงที่มีแนวคิดตามแนวทางของเหมาเจ๋อตง¹ ทำในวันที่ 14 พฤษภาคม คังเซิงซึ่งเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางได้ให้เฉาโหยว (Cao You) ภรรยาของตนไปพบเนียหยวนจื่อ เพื่อชักชวนให้ร่วมมือกับกลุ่มของตน² ด้วยคำสั่งที่ว่า “ให้จุดประกายไฟและไหมเปลวไฟไปสู่ระดับบน”³

เมื่อเวลา 14.00 น. ของวันที่ 25 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 หนังสือพิมพ์ก่าแพง (Big Character Poster) เครื่องมือในการดำเนินการรณรงค์ทางการเมืองระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมที่สำคัญชิ้นแรกก็ปรากฏขึ้น* โดยเนียหยวนจื่อได้เขียนหนังสือพิมพ์ก่าแพง ในหัวข้อ “อะไรคือสิ่งที่ ช่างสู หลู่ผิง และเผิงไปหยุน ทำในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม” ซึ่งมีเนื้อหาโจมตีการบริหารงานของผู้นำระดับสูงของมหาวิทยาลัย⁴ วิพากษ์วิจารณ์นโยบายที่สนับสนุนแนวทางของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมย่อยห้าคนเมื่อเดือนกุมภาพันธ์และขัดขวางการวิพากษ์วิจารณ์ของมวลชนต่อกรณีบทละครให้รัฐถูกขับจากราชสำนัก⁵ โดยเนื้อหายังมีข้อความยกย่องเหมาเจ๋อตงเอาไว้ในฐานะธงแดงทางความคิดที่ยิ่งใหญ่และชี้ให้เห็นว่าร่วมมือกับศูนย์กลางพรรคและประธานเหมาเข้าโค่นล้มกฏตีสืบสาวที่กำลังนำจีนไปสู่ลัทธิแก้⁶

ในสัปดาห์ต่อมาเหมาเจ๋อตงได้กล่าวยกย่องหนังสือพิมพ์ก่าแพงของเนียหยวนจื่อว่า “เป็นคำประกาศของคอมมูนเป่ย์จิงในทศวรรษที่ 1960” โดยเปรียบเทียบกับคอมมูนปารีสใน ค.ศ. 1871 (Paris Commune, 1871)** และคาดหวังว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองทั้งหมดขึ้นใน

¹วอร์คัตตี มัททโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 105.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 40.

³Harry Harding. (1997). The Chinese state in crisis, 1966-9. In *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by Roderick MacFarquhar. 2nd ed. p. 173.

* Jean Esmein กล่าวว่า ชาวจากหนังสือพิมพ์ประชาชนรายวัน ฉบับวันที่ 2 มิถุนายน ค.ศ. 1966 ได้รายงานว่ หนังสือพิมพ์ก่าแพงฉบับนี้ลงชื่อโดยอาจารย์ภาควิชาปรัชญาจำนวน 7 คน ซึ่งมีเนียหยวนจื่อเป็นหัวหน้า (Jean Esmein. 1975: 91)

⁴Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 40.

⁵Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 173.

⁶วอร์คัตตี มัททโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 106.

** คอมมูนปารีส (Paris Commune, 1871) เป็นเหตุการณ์ที่กรรมกรและทหารแสดงความไม่พอใจต่อสนธิสัญญาแฟงค์เฟิร์ตที่ฝรั่งเศสต้องยกแคว้นอัลซาสและลอเรนให้แก่ปรัสเซีย ภายหลังกฝรั่งเศสพ่ายแพ้ปรัสเซียในสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย (Franco-Prussian War, 1870-1871) ด้วยการประท้วงปิดล้อมกรุงปารีส เข้าควบคุมการบริหารและพยายามจัดตั้งรัฐบาลคอมมูนขึ้นทั่วประเทศ แต่รัฐบาลชั่วคราวของฝรั่งเศสในขณะนั้น ได้ปราบปรามขบวนการนี้ลงจนทำให้รัฐบาลคอมมูนพ่ายแพ้และมีผู้เสียชีวิตหลายหมื่นคน คาร์ล มาร์กซ ถือว่า ปารีสคอมมูน ค.ศ. 1871 เป็นการปฏิวัติทางชนชั้นครั้งแรก (อาทร เพชรรักษ์. 2515, พฤษภาคม: 36-38)

ประเทศจีน¹ ในวันที่ 31 พฤษภาคม ค.ศ.1966 จีนป้อต้าหัวหนากลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางได้นำผู้ปฏิบัติงานของพรรคเข้ายึดที่ทำการหนังสือพิมพ์ประชาชนรายวัน (เหรินหมินยี่เป่า) ส่วนเหมาเจ๋อตงได้สนับสนุนเนี่ยหยวนจื่ออย่างเปิดเผย ด้วยการนำข้อความจากหนังสือพิมพ์กำแพงของเนี่ยหยวนจื่อไปออกอากาศที่สถานีวิทยุทุกช่องของเป่ย์จิงในเวลา 20.00 น. ของวันที่ 1 มิถุนายน² และนำข้อความดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่อีกครั้งในหนังสือพิมพ์ประชาชนรายวันฉบับวันที่ 2 มิถุนายน และในวันที่ 3 มิถุนายน หลู่ผิง อธิการบดีของมหาวิทยาลัยเป่ย์จิงก็ถูกขับออกจากตำแหน่ง³

1.5 การดำเนินการควบคุมสถานการณ์ของหลิวเซ่าฉีกับเต็งเสี่ยวผิง

หลังจากวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1966 ไปแล้ว หนังสือพิมพ์กำแพงก็เกิดขึ้นมากมายตามสถาบันการศึกษาต่างๆในเป่ย์จิงทั้งระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา และทำให้สถาบันการศึกษาตกอยู่ในสภาพวุ่นวายสับสน เกิดการประท้วงมากขึ้นทุกขณะ นักศึกษาในสถาบันการศึกษาบางแห่งถึงขั้นมีการทำร้ายร่างกายกัน⁴ หลิวเซ่าฉีเรียกประชุมคณะกรรมการการเมืองของพรรค ในวันที่ 3 มิถุนายน ซึ่งที่ประชุมมีมติให้ใช้มาตรการ 8 ประการ* ในการแก้ไขสถานการณ์และได้จัดส่งทีมงานเฉพาะกิจของพรรคไปควบคุมสถานการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นตามสถาบันการศึกษาต่างๆ⁵

ในวันที่ 9 มิถุนายน ค.ศ. 1966 หลิวเซ่าฉีและเต็งเสี่ยวผิงได้เดินทางไปหางโจว (Hangzhou) เพื่อรายงานสถานการณ์ที่เกิดขึ้นต่อเหมาเจ๋อตง และในระหว่างวันที่ 10-12 มิถุนายน เหมาเจ๋อตงได้เป็นประธานการประชุมเรื่องการปฏิวัติวัฒนธรรม ที่ประชุมคาดการณ์ว่าสถานการณ์ยังคงยืดเยื้อต่อไปอย่างน้อยครึ่งปี แต่ที่ประชุมไม่มีข้อสรุปในเรื่องการแก้ไขปัญหาแต่อย่างไร ส่วนการส่งหน่วยเฉพาะกิจไปรักษาความสงบนั้น เหมาเจ๋อตงเห็นว่าหน่วยเฉพาะกิจของพรรคที่ส่งไปควบคุมสถานการณ์เป็นการขัดขวางการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมของมวลชน⁶ โดยกล่าวว่า “ไม่ควรส่งหน่วยเฉพาะกิจไปเร็ว

¹Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 316.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 40.

³Jack Gray. (2002). *Rebellions and Revolutions: China from the 1800s to 2000.* p. 340.

⁴เต็งหยง. (2546). *เต็งเสี่ยวผิงว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจจีนใหม่.* แปลโดย สุขสันต์ วิเวกเมธากร. หน้า 12.

* มาตรการ 8 ประการ ประกอบด้วย ให้แบ่งแยกข้อแตกต่างระหว่างเรื่องภายในภายนอก เครื่องครัดการรักษาความลับ ห้ามติดประกาศหนังสือพิมพ์กำแพงในที่สาธารณะ ห้ามการชุมนุมแสดงพลัง ห้ามใส่ร้ายป้ายสี ห้ามขยายวงการอภิปรายโจมตี ห้ามปิดล้อมบ้านพักของผู้อยู่ในบัญชีดำ และห้ามทำร้ายผู้อื่น

⁵เต็งหยง. (2546). *เล่มเดิม.* หน้า 13.

⁶Jack Gray. (2002). *op. cit.* p. 340.

นัก ควรปล่อยให้ยุ่งกันไปสักพัก ตะลุมบอนกันสักพัก ให้เรื่องคลี่คลายลงแล้วค่อยส่งหน่วยเฉพาะกิจเข้าไป”¹ และในวันที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1966 เหมาเจ๋อตงได้ประกาศเลื่อนการสอบเข้ามหาวิทยาลัยออกไปเป็นเวลา 6 เดือน เพื่อปรับปรุงระบบการศึกษาให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง รวมถึงโจมตีผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์และคณะกรรมการของพรรคประจำสถานศึกษา² มหาวิทยาลัยเป่ย์จิงได้กลายเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและจุดศูนย์กลางของการเคลื่อนไหวดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม หนังสือพิมพ์ก่าแพงติดตัวทั้งมหาวิทยาลัย ผู้คนนับพันทั้งจากสถาบันการศึกษา สถาบันของรัฐ โรงงาน และจากเหมืองต่างหลั่งไหลเข้าสู่มหาวิทยาลัยเป่ย์จิงเพื่อไปสนับสนุนหนังสือพิมพ์ก่าแพงของเนี่ยหยวนจื่อ³

นับตั้งแต่ต้นเดือนมิถุนายนถึงปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1966 เป็นเวลากว่า 55 วันที่เหมาเจ๋อตงไม่ได้อยู่ที่กรุงเป่ย์จิง แต่ในเป่ย์จิงกลับเกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เหมาเจ๋อตงเป็นผู้สนับสนุน เช่น ขบวนการพิทักษ์แดงได้บุกทำลายอาคารสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรม ทำร้ายร่างกายและทำลายทรัพย์สินของผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเดินเส้นทางทุนนิยม เป็นต้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างหลิวเซ้าฉีทำได้เพียงแก้ไขสถานการณ์วันต่อวันเท่านั้น⁴ ด้วยการส่งหน่วยเฉพาะกิจไประงับเหตุตามที่ต่างๆ จนกระทั่งในวันที่ 24 กรกฎาคม เหมาเจ๋อตงได้จัดประชุมคณะกรรมการการเมืองและคณะกรรมการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นที่กรุงเป่ย์จิง ในที่ประชุมเหมาเจ๋อตงได้กล่าวตำหนิหลิวเซ้าฉีกับตั้งเสี่ยวผิงเกี่ยวกับการทำงานของหน่วยเฉพาะกิจว่าเป็นการขัดขวางการเคลื่อนไหวของนักเรียนนักศึกษา และย้ำว่าต้องการให้ยุบหน่วยเฉพาะกิจ⁵ และในวันที่ 29 กรกฎาคม มีการประชุมคณะผู้บริหารกรุงเป่ย์จิงที่มหาวิทยาลัยประชาชน ที่ประชุมได้ประกาศยุบหน่วยเฉพาะกิจ หลิวเซ้าฉี โจวเอนไห่ และตั้งเสี่ยวผิงต่างต้องกล่าววิจารณ์ตนเองในที่ประชุม ในการประชุมครั้งนี้ หลิวเซ้าฉีได้กล่าวว่า “จะให้ทำอย่างไรกับการปฏิวัติวัฒนธรรมโดยชนชั้นกรรมาชีพ พวกท่านไม่ค่อยเข้าใจ ไม่ค่อยรู้เรื่อง ข้าพเจ้าขอบอกตามตรง ข้าพเจ้าเองก็ไม่รู้เรื่อง ข้าพเจ้าคิดว่าสหายในศูนย์กลางนำส่วนใหญ่ สมาชิกของหน่วยเฉพาะกิจเองก็ไม่รู้เรื่อง”⁶

จะเห็นได้ว่าตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ขึ้นในระหว่างเดือนมิถุนายนและเดือนกรกฎาคม นั้น สิ่งที่หลิวเซ้าฉีกับตั้งเสี่ยวผิงซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงจะสามารถทำได้ก็คือการดำเนินการแก้ไข

¹ เต็งหยง. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 14.

² Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 316.

³ Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 42.

⁴ Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 172.

⁵ เต็งหยง. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 17.

⁶ *แหล่งเดิม*. หน้า 17.

สถานการณ์ ส่งรายงานสถานการณ์ถึงเหมาเจอตงอย่างรีบด่วน และเรียกประชุมคณะกรรมการ
กรรมการเมืองของพรรคในหลายระดับเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า นับครั้งไม่ถ้วน ด้วยหวังว่าจะ
สามารถจำกัดวงของการเคลื่อนไหวและรักษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่สามารถจัดการให้
สถานการณ์เข้าสู่ภาวะปกติได้ เนื่องจากมวลชนที่เคลื่อนไหวก่อความวุ่นวายได้รับการสนับสนุนจาก
เหมาเจอตงผ่านกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลาง โดยที่หลิวเซาฉีกับเต็งเสี่ยวผิงก็ยังไม่รู้เหตุผลที่แท้จริงของ
การดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม

1.6 การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 11 เดือน สิงหาคม ค.ศ. 1966 (The Eleventh Plenum of the Eighth Central Committee)

การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งนี้เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ในระหว่าง
วันที่ 1-12 สิงหาคม ค.ศ. 1966 ที่เป่ย์จิง ในการประชุมครั้งนี้เดิมเป็นการประชุมเพื่อพิจารณาแก้ไข
ปัญหาที่เกิดขึ้นตามสถาบันการศึกษา แต่กลับกลายเป็นการพิจารณาความผิดของหลิวเซาฉีกับเต็ง
เสี่ยวผิง และในการประชุมครั้งนี้จากเดิมที่จะมีสมาชิกเพียงครึ่งหนึ่งของสมาชิกสามัญและสมาชิก
สำรองของสมาชิกคณะกรรมการกลาง แต่ในการประชุมครั้งนี้กลับมีผู้เข้าร่วมการประชุมแน่นขนัด ไม่
เฉพาะสมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางแต่ผู้เข้าร่วมประชุมยังรวมถึงอาจารย์และ
นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาระดับสูงในเป่ย์จิง¹ โดยในวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ. 1966 เหมาเจอตงได้
เขียนหนังสือพิมพ์กำแพงด้วยตนเอง แล้วนำไปติดไว้ที่ทำการของคณะกรรมการกลางของพรรค
คอมมิวนิสต์จีน มีข้อความว่า “ถล่มกองบัญชาการ” (Bombarding the Headquarters My Big-
Character Poster)^{*} ที่เป็นการระบุเป้าหมายของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งเป็นผู้นำที่มี
ตำแหน่งรองจากตนในพรรคคอมมิวนิสต์และเป็นการทำลายสถาบันที่มีอำนาจสูงสุดที่เหมาเจอตงเป็น
ผู้ก่อตั้ง² ซึ่งหัวหน้ากองบัญชาการคือ หลิวเซาฉี

¹Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 172.

^{*}ถล่มกองบัญชาการ หมายถึง การทำลายโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาลในขณะนั้น ซึ่งมีหลิวเซาฉี
เป็นหัวหน้ารัฐบาลในขณะนั้น สามารถศึกษาหนังสือพิมพ์กำแพงของเหมาเจอตง “Bombard the Headquarters My
Big-Character Poster” เพิ่มเติมได้จาก Joan Robinson. (1969). *op. cit.* pp. 80-84.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 53.

ในวันที่ 8 สิงหาคม ที่ประชุมได้มีมติรับรอง “มติของคณะกรรมการกลางแห่งพรรคคอมมิวนิสต์จีน ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมของชนกรมาซีพอันยิ่งใหญ่” หรือเรียกว่า “ข้อกำหนด 16 ประการ” (The Sixteen Points) ** ที่เหมาเจ๋อตงเป็นคนเขียนขึ้น โดยความสำคัญของข้อกำหนด 16 ประการซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ คือ เป็นการระบุเป้าหมายสำคัญของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมด้วยการการโจมตี ปล່อยให้โดดเดี่ยวและเคลื่อนย้ายบรรดาผู้มีอำนาจภายในพรรคที่กำลังเดินทางไปตามเส้นทางทุนนิยมให้พ้นไปจากอำนาจ ป้องกันมิให้มีการฟื้นคืนอำนาจในระบบทุนนิยม และดำเนินการส่งเสริมแนวคิดของเหมาเจ๋อตง¹ ข้อความนอกเหนือไปจากนี้เป็นการชี้แนะโดยให้ทำความเข้าใจถึงปัญหาของความขัดแย้งต่าง ๆ แยกออกเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับความขัดแย้งระหว่างประชาชนกับศัตรูของประชาชน²

ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 11 นี้ ได้มีข้อสรุปใน 3 เรื่องคือ 1) เรื่องของบุคคล (On personnel matters) กล่าวถึงผู้ที่เห็นด้วยและสนับสนุนแนวทางของเหมาเจ๋อตงกับผู้ซึ่งขัดขวางหรือผู้ที่ไม่ทราบเจตนาของเหมาเจ๋อตงในระยะไม่กี่เดือนที่ผ่านมา³ 2) เรื่องนโยบาย (On policy matters) รายงานของหลิวเซาซีเกี่ยวกับผลงานที่รัฐบาลได้จัดทำแต่ถูกบดบังโดยรายงานของหลินเปียวซึ่งกล่าวถึงการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงที่โรงเรียนมัธยมของมหาวิทยาลัยชิงหัว โดยมีการแถลงการณ์รับรองสถานะของผู้ที่สนับสนุนเหมาเจ๋อตงและ

**ข้อกำหนด 16 ประการ มีชื่อเป็นทางการว่า “มติของคณะกรรมการกลางแห่งพรรคคอมมิวนิสต์จีน ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมของชนกรมาซีพอันยิ่งใหญ่” ข้อกำหนด 16 ประการนี้ได้ประเมินกระบวนการเคลื่อนไหวเสนอหลักการและนโยบายเพื่อการปฏิบัติงานขั้นต่อไป ประกอบด้วย 1) แนวทางการสร้างรัฐใหม่ในการปฏิวัติสังคม 2) กระแสหลักและกระแสคัดค้าน 3) นำความกล้าขั้นปลุกระดมมวลชน 4) นำการเคลื่อนไหวให้มวลชนศึกษาตนเอง 5) มั่นใจในแนวทางทางชนชั้นของพรรค 6) ควบคุมความขัดแย้งระหว่างมวลชนให้ถูกต้อง 7) เป็นผู้พิทักษ์ต่อต้านพวกต่อต้านการปฏิวัติ 8) ตั้งคำถามกับผู้ปฏิบัติงาน 9) กลุ่ม สมาชิกและสภาการปฏิวัติวัฒนธรรม 10) ปฏิรูปการศึกษา 11) ตั้งคำถามวิพากษ์ 12) นโยบายต่อนักวิทยาศาสตร์ ช่างเทคนิคและสมาชิกสำคัญของสมาชิกแรงงาน 13) คำถามสำหรับการจัดเตรียมการเคลื่อนไหวศึกษาสังคมในเมืองและชนบท 14) ยึดมั่นการปฏิวัติและกระตุ้นการผลิต 15) กำลังของกองทัพ และ 16) ความคิดเหมาเจ๋อตงเป็นแนวทางของการปฏิวัติวัฒนธรรม (Richard Baum. 1971: 99-106)

¹Decision of the Central Committee of the Chinese Communist Party Concerning the Great Proletarian Cultural Revolution, August 8, 1966. PR August 12, 1966 quoted in Mark Selden, editor (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change*. pp. 549-556. , Michael Schoenhals. (1996). *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. pp. 33-43.

²ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 1192.

³Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 177.

วิพากษ์วิจารณ์ผู้ที่สนับสนุนหลิวเซาฉี เหมาเจ๋อตงกล่าวถึงการรณรงค์ศึกษาสังคมนิยม (the Socialist Education Campaign) ข้อกำหนด 10 ประการในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1963 (the Former Ten Points of May 1963) และ 23 บทความในเดือนมกราคม ค.ศ. 1965 (the Twenty-three Articles of January 1965) ว่าต่างก็เป็นแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาของประเทศ และสนับสนุนการปฏิวัติและการต่อสู้ทางชนชั้นที่ไม่รู้จักจบ และ 3) มีมติรับรอง ข้อกำหนด 16 ประการในการปฏิวัติวัฒนธรรม¹ จากมติดังกล่าวของคณะกรรมการกลางในที่ประชุม จึงทำให้การประชุมครั้งนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้น “การปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรม”²

ผลของการประชุมครั้งนี้ ทำให้เกิดมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางอำนาจในระดับสูงสุดของพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยเฉพาะตำแหน่งของคณะกรรมการการเมือง โดยที่หลินเปียวผู้สนับสนุนเหมาเจ๋อตงได้ขึ้นมาเป็นรองประธานพรรคคอมมิวนิสต์คนที่หนึ่งแทนหลิวเซาฉี ซึ่งตกไปอยู่ตำแหน่งคณะกรรมการประจำของกรมการเมือง คนที่ 8 ส่วนเติ้งเสี่ยวผิงถึงแม้ได้เลื่อนจากอันดับ 7 ขึ้นเป็นอันดับ 6 แต่ที่จริงแล้วถูกลดบทบาทลง³ ส่วนคังเซิงกับเฉินป้อต้าปรับจากสมาชิกสำรองเป็นสมาชิกคณะกรรมการประจำของกรมการเมือง รวมถึงผู้ที่สนับสนุนกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางคนอื่น ๆ ก็ได้รับการปรับตำแหน่งสูงขึ้นในพรรคและรัฐบาล⁴ จากการประชุมในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าเหมาเจ๋อตงมีจุดมุ่งหมายกำจัดผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับตนเองในองค์กรระดับสูงภายในพรรคอย่างเห็นได้ชัด และดึงพรรคพวกของตนให้เข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ระดับสูงแทนที่ เพื่อจะได้ง่ายต่อการบริหารงานและดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมต่อไป

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ภายหลังจากการประชุมครั้งนี้เสร็จสิ้นลง เติ้งเสี่ยวผิงได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง โดยได้ยอมรับถึงความผิดพลาดจากการดำเนินงานที่ผ่านมา และลงท้ายด้วยการอวยพรให้แก่การปฏิวัติวัฒนธรรมและความคิดของเหมาเจ๋อตง จึงเท่ากับว่าเติ้งเสี่ยวผิงได้หันมาอยู่ข้างเหมาเจ๋อตงและทำให้ที่ประชุมลดโทษของเขาจากที่ควรจะหนักกลายเป็นเบา⁵

¹ *Ibid.* p. 178.

² Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong “The Cultural Revolution” Achievements of the People’s Republic. (1981). pp. 36-37.

³ เติ้งหยง. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 21.

⁴ Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 177.

⁵ วรศักดิ์ มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 112.

2. สภาพการเมืองของจีนในระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1966

ภายหลังจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 11 ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 เหตุการณ์ความวุ่นวายที่ก่อนหน้านี้เกิดขึ้นเฉพาะในสถาบันการศึกษาต่างๆ ของเป่ย์จิงกลับขยายขอบเขตความวุ่นวายมากยิ่งขึ้น และขยายวงกว้างมากขึ้นจากเป่ย์จิงสู่เมืองสำคัญอื่นๆ ทั่วประเทศจีนในเวลาอันรวดเร็ว ขบวนการพิทักษ์แดงที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั่วประเทศก่อนหน้านี้ได้เดินทางมาชุมนุมกันที่จัตุรัสเทียนอันเหมินเป็นครั้งแรกในวันที่ 18 สิงหาคม และจากนั้นได้มีการชุมนุมของขบวนการพิทักษ์แดงที่จัตุรัสเทียนอันเหมินอีกหลายครั้ง หลังจากนั้นขบวนการพิทักษ์แดงนับล้านคนได้ดำเนินการทำลายสี่เสาทั่วประเทศ

2.1 การก่อกำเนิดขบวนการพิทักษ์แดง (The Red Guards)

ขบวนการพิทักษ์แดงในการปฏิวัติวัฒนธรรมพัฒนาขึ้นจากการแสดงความคิดเห็นของนักเรียนโรงเรียนมัธยมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยชิงหัว (Qinghua University) ที่มีต่อหนังสือพิมพ์ก่าแพงของเนี่ยหยวนจื่อในวันที่ 25 พฤษภาคม โดยพวกเขาต่างพุดคุยภายใต้คำขวัญที่ว่า “เชิดชูแนวความคิดอันยิ่งใหญ่ของเหมาเจ๋อตงให้สูงขึ้น” และต่างก็แสดงความคิดเห็นของตนในหนังสือพิมพ์ก่าแพง โดยหนึ่งในนักเรียนเหล่านั้นได้ลงชื่อในหนังสือพิมพ์ก่าแพงว่า “ขบวนการพิทักษ์แดง” (หงเว่ยปิง, Hongweiping) ต่อมาในวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 นักเรียนมัธยมกลุ่มดังกล่าวก็ได้ชุมนุมกันครั้งใหญ่เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ในขณะนั้นและแสดงจุดยืนของตนที่สนับสนุนแนวคิดของเหมาเจ๋อตง ซึ่งทำให้เหตุการณ์นี้ถือเป็นจุดกำเนิดของขบวนการพิทักษ์แดง* และในวันที่ 2 มิถุนายน หนังสือพิมพ์ก่าแพงที่ปรากฏขึ้นทั่วทั้งมหาวิทยาลัยชิงหัวต่างก็ลงชื่อว่า “ขบวนการพิทักษ์แดง”² เมื่อเหมาเจ๋อตงทราบเรื่องการจัดตั้งขบวนการพิทักษ์แดงขึ้นด้วยความสมัคร

* การจัดตั้งขบวนการพิทักษ์แดงของมหาวิทยาลัยชิงหัวเริ่มแรกจัดตั้งเป็นกลุ่มคณะกรรมการชั่วคราวสูงสุดของขบวนการพิทักษ์แดงของมหาวิทยาลัยชิงหัว เพื่อล้มล้างผู้นำของสถานศึกษา ซึ่งควบคุมโดยลูกของผู้บริหารระดับสูงของพรรค 5 คนประกอบด้วย หลิวเทา (Liu Tao) ลูกสาวของหลิวเซาฉี เฮอผิงเฟย (Ho Pengfei) ลูกชายของนายพลเฮ้อหลง (He Lung) หลี่ลี่เฟิง (Li Lifeng) ลูกชายของหลี่ชิงจวน (Li Qingchuan) เลขานุการคนที่หนึ่งของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์ภาคตะวันออกเฉียงใต้ หลิวชูเฟิน (Liu Chufen) ลูกชายของหลิวหนิงยี (Liu Ningyi) เลขานุการของเลขาธิการคณะกรรมการกลาง หวังเซี่ยหู (Wang Xiahu) ลูกชายของหวังเจินชุง (Wang Jenchung) เลขานุการของคณะกรรมการกลางพรรคภาคกลาง-ใต้ และสมาชิกอีกจำนวนหนึ่ง แต่ขบวนการพิทักษ์แดงที่จัดตั้งขึ้นก็ไม่ได้ได้รับความเชื่อถือจากคนส่วนใหญ่เพราะการจัดตั้งในตอนเริ่มต้นนั้นเกี่ยวข้องกับหน่วยเฉพาะกิจ และสมาชิกส่วนใหญ่ก็เป็นลูกของผู้บริหารระดับสูง (Esmeyn, Jean. 1975: 94-95)

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 57.

ใจ จึงได้เขียนจดหมายไปแสดงความชมเชยด้วยตนเอง¹ และต่อมาหลังจากนั้น 2 สัปดาห์ ขบวนการพิทักษ์แดง จึงได้รับการจัดตั้งขึ้นในทุกโรงเรียนในเป่ย์จิง

ภายหลังจากที่ประชุมคณะกรรมการกลางฯ มีมติรับรองการปฏิวัติวัฒนธรรมในวันที่ 8 สิงหาคมแล้ว ขบวนการพิทักษ์แดงกลุ่มแรกก็ได้ชุมนุมตามท้องถนนในกรุงเป่ย์จิง เปลี่ยนชื่อถนน เหาหนังสือเก่า และทำลายป้ายร้านค้าต่าง ๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของสังคมเก่า อีกไม่กี่วันต่อมาวิทยุได้รายงานข่าวความเคลื่อนไหวในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น ที่เมืองเสิ่นหยาง (Shenyang) หรือมุกเดน (Mukden) ถูกเปลี่ยนชื่อเนื่องจากมีความหมายว่าพระอาทิตย์ตก (Set Sun) ขบวนการพิทักษ์แดงเห็นแล้วก็ทนไม่ได้เพราะประธานเหมาเปรียบตั้งพระอาทิตย์ไม่เคยตก (Sun that never sets) ขบวนการพิทักษ์แดงจึงเปลี่ยนชื่อเมืองเสิ่นหยางเป็นหงหยาง (Hongyang) ซึ่งหมายถึงตะวันแดง²

เยาวชนที่จะเข้าร่วมกับขบวนการพิทักษ์แดงได้นั้นจะต้องได้รับการพิจารณาอย่างละเอียด และมีการแบ่งสมาชิกขบวนการพิทักษ์แดงออกเป็น 4 ลำดับชั้น* โดยแต่ละลำดับชั้นจะได้รับการพิจารณาขึ้นจากสถาบันการศึกษาอย่างละเอียดและมีการออกหนังสือรับรองให้ โดยพวกขบวนการพิทักษ์แดงมีสิทธิโดยสภารรพรี มีที่พักฟรี กินข้าวฟรี ทั่วประเทศ³ เพื่อดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมตามแนวทางเหมาเจ๋อตง

2.2 การดำเนินงานของขบวนการพิทักษ์แดง

ภายหลังจากขบวนการพิทักษ์แดงได้จัดตั้งขึ้นแล้ว ขบวนการพิทักษ์แดงนับล้านคนจากทั่วประเทศได้เดินทางมาชุมนุมที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน หลังจากนั้นขบวนการพิทักษ์แดงได้เดินทางไปทั่วประเทศเพื่อดำเนินการทำลายสี่เก่า โดยเป้าหมายสำคัญที่ขบวนการพิทักษ์แดงต้องกำจัดก็คือผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้เดินเส้นทางทุนนิยมและผู้ที่ขัดขวางแนวทางการปฏิวัติ ซึ่งการดำเนินงานของขบวนการพิทักษ์แดงดังกล่าวส่งผลให้ประเทศเสมือนอยู่ในภาวะสงครามกลางเมือง และนำมาซึ่งความสูญเสียต่อทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนทั่วประเทศ

¹ จ่าลอง พิศนาคะ. (2517). *ขบวนการเรดการ์ด*. หน้า 28.

² Jean Esmein. (1975). *op. cit.* p. 97.

* ขบวนการพิทักษ์แดงแบ่งออกเป็น 4 ชั้น ชั้นที่ 1 เรียกว่า ขบวนการพิทักษ์แดงความคิดเหมาเจ๋อตง (เหมาเจ๋อตงชื่อเสี่ยวหงห่วยปิง) ชั้นที่ 2 เรียกว่าขบวนการพิทักษ์แดงลัทธิเหมาเจ๋อตง (เหมาเจ๋อตงจู้ฮั่งห่วยปิง) ชั้นที่ 3 เรียกว่า ขบวนการพิทักษ์แดงธงแดง (หงฉีหงห่วยปิง) ชั้นที่ 4 เรียกว่า ขบวนการพิทักษ์แดง (หงห่วยปิง) (จ่าลอง พิศนาคะ. 2517: 86)

³ จ่าลอง พิศนาคะ. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 86.

2.2.1 แนวทางปฏิบัติของขบวนการพิทักษ์แดง

แนวปฏิบัติในระหว่างการดำเนินการทำลายสี่เก้าก็คือการกำหนดให้ขบวนการพิทักษ์แดงมีสำนักทางการเมือง คือการจัดตั้งองค์กรและการฝึกวินัยตามแนวทางของกองทัพปลดแอกประชาชนและ ตามกฎวินัย 3 ข้อและข้อควรระวัง 8 ข้อ (Three Main Rules of Discipline and the Eight Points for Attention) หรือ “3-8” (three-eight) การทำงานตามรูปแบบ 3-8 มาจากวลี 3 คำและการปฏิบัติ 8 ที่เขียนขึ้นโดยเหมาเจ๋อตง วินัย 3 ข้อประกอบด้วย 1) เชื้อเพลิงคำสั่งในทุกสถานการณ์ 2) ต้องไม่หาประโยชน์จากมวลชน และ 3) ส่งคืนทุกอย่างที่ยึดมา ส่วนข้อควรระวัง 8 ข้อประกอบด้วย 1) พูดคำสุภาพ 2) จ่ายอย่างเป็นธรรมในสิ่งของที่ซื้อ 3) คืนทุกอย่างที่ยึดมา 4) จ่ายทุกอย่างที่ทำให้เสียหาย 5) ห้ามทำร้ายประชาชน 6) ไม่ทำลายผลผลิต 7) ไม่ละเมิดสตรี และ 8) ไม่ทำร้ายผู้ถูกจับกุม¹ แต่จากสภาพความเป็นจริงนั้นการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงในระหว่างการดำเนินการทำลายสี่เก้าแตกต่างกับข้อกำหนดของขบวนการพิทักษ์แดงอย่างสิ้นเชิง

สำหรับมุมมองของการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวของขบวนการพิทักษ์แดงกลุ่มต่าง ๆ นั้นแตกต่างกัน โดยเยาวชนที่มาจากครอบครัวผู้ปฏิบัติงานของพรรคหรือจากกองทัพที่เข้าร่วมขบวนการพิทักษ์แดงมักจะยืนยันว่าการเคลื่อนไหวของขบวนการพิทักษ์แดงเกิดขึ้นภายใต้ผู้นำของพรรคฯ เพื่อต้องการปรับปรุงพรรคฯ พวกเขาจะพยายามเคลื่อนไหวต่อต้านเป้าหมายที่แตกต่างออกไป อาทิเช่น พวกปัญญาชน นักอุตสาหกรรมที่เคร่งครัด เจ้าที่ดินและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของพวกชนชั้นกลางในสังคมชนบทของจีน ส่วนเยาวชนที่มาจากครอบครัวชนชั้นกลาง จะมีความเห็นที่แตกต่างกัน จะมองการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าเป็นโอกาสที่จะได้ชื่อว่ามีประสบการณ์ในการปฏิวัติเพื่อลบล้างอดีตที่เป็นจุดบกพร่องของตนเองในการเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัย²

2.2.2 การชุมนุมที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน

วันที่ 17 สิงหาคม กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางได้จัดให้มีการชุมนุมของขบวนการพิทักษ์แดงขึ้นที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน โดยผู้เข้าร่วมการชุมนุมมีทั้งที่มาจากซิงไห่ เทียนจิน ฉูอัน กว่างโจว ฮาร์บิน (Harbin) และอูรัมฉี (Urumqi) ด้วย³ ในวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ.1966 เวลา 05.00 น. เหมาเจ๋อตงปรากฏตัวขึ้นที่ระเบียงพลับพลาจัตุรัสเทียนอันเหมิน สวมเครื่องแบบทหารและที่แขนเสื้อสวมใส่แถบผ้าสีแดงสัญลักษณ์ของขบวนการพิทักษ์แดง ประหนึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาที่ยิ่งใหญ่ของขบวนการพิทักษ์

¹Red Flag Commentator. (1966). *Peking Review*, No. 39. pp. 15-16. quoted in Michael Schoenhals, editor. (1996). *op. cit.* pp. 43-47.

²Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 183.

³วรงค์ดี มัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 108.

แดง¹ โดยมีหลินเปียว และโจวเอนไหลอยู่ข้างหลัง เมื่อเหมาเจ๋อตงปรากฏตัว บรรดาขบวนการพิทักษ์แดงนับหมื่นนับแสนก็โบกหมวกผ้าสีเขียวประดับดาวแดงด้านหน้าและโบกหนังสือปกแดงเล่มเล็ก “คติพจน์เหมาเจ๋อตง” ทัวทั้งบริเวณจัตุรัสเทียนอันเหมินดังสนั่นไปด้วยคำว่า “ประธานเหมา จงเจริญ” (Long live Chairman Mao! , เหมาจูสี่ ว่านซุ่ย)² แต่ประธานเหมาไม่ได้กล่าวอะไรนอกจากโบกหมวกเป็นการต้อนรับและให้หลินเปียวปราศรัยแทน พฤติกรรมครั้งนี้คล้ายกับเป็นการประกาศว่าคนที่จะสืบตำแหน่งแทนเหมาก็คือหลินเปียวนั่นเอง³

การประชุมของขบวนการพิทักษ์แดงที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ตลอดระยะเวลากว่า 3 เดือน ตั้งแต่ระหว่างวันที่ 18 สิงหาคม ถึง 26 พฤศจิกายน ค.ศ. 1966 มีการชุมนุมติดต่อกันรวม 8 ครั้ง* โดยมีสมาชิกขบวนการพิทักษ์แดงหลังไหลมาจากทั่วประเทศเข้าร่วมการประชุมรวมจำนวนทั้งสิ้นกว่า 12 ล้านคน หลินเปียวเป็นผู้นำในการกล่าวคำปราศรัยแทนเหมาเจ๋อตงทุกครั้ง และผู้ที่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกทุก ๆ อย่างให้แก่ขบวนการพิทักษ์แดงก็คือกองทัพปลดแอกประชาชน ซึ่งต้องให้การดูแลการเดินทางทั้งทางรถไฟ รถบัส รวมถึงอาหาร การรักษาพยาบาลและที่พักอาศัยตลอดการประชุม⁴

2.2.3 การทำลายสี่เก่าของขบวนการพิทักษ์แดง

กระบวนการทำลายสี่เก่า (Destroy the Four Olds) ประกอบไปด้วยการทำลายความคิดเก่า วัฒนธรรมเก่า ประเพณีเก่า และนิสัยเก่า หลังจากนั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับทั้งสี่ก็ถูกทำลาย ชื่อถนนหนทาง อาคารสถานที่ วัดวาอาราม นิสัยหรือความเคยชินส่วนตัว การแต่งกาย ความคิดและความรู้ ค่านิยมและความเชื่อ กิริยาและมารยาท ฯลฯ ต่างถูกยามพิทักษ์แดงเปลี่ยนแปลงเสียใหม่ และเมื่อสิ่งเก่าถูกทำลายแล้วก็จะถูกแทนที่ด้วยสิ่งใหม่ที่ดีกว่าและก้าวหน้ากว่า ซึ่งก็คือสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นตัวแทนของลัทธิสังคมนิยม⁵ ในกรุงเป่ย์จิง ตั้งแต่วันที่ 19 สิงหาคม ค.ศ. 1966 เป็นต้นไป ขบวนการพิทักษ์แดงเริ่มก่อความวุ่นวายไปตามท้องถนน เป้าหมายที่สำคัญของการ

¹Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 318.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 62-63.

³เทียน ฉีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 201.

* การชุมนุมของขบวนการพิทักษ์แดงที่จัตุรัสเทียนอันเหมินมีทั้งหมด 8 ครั้ง ประกอบด้วย ครั้งที่ 1 วันที่ 18 สิงหาคม ครั้งที่ 2 วันที่ 31 สิงหาคม ครั้งที่ 3 วันที่ 15 กันยายน ครั้งที่ 4 วันที่ 10 ตุลาคม ครั้งที่ 5 วันที่ 18 ตุลาคม ครั้งที่ 6 วันที่ 3 พฤศจิกายน ครั้งที่ 7 วันที่ 10-11 พฤศจิกายน และครั้งที่ 8 วันที่ 25-26 พฤศจิกายน ค.ศ. 1966 (Yan Jiaqi; & Gao Gao. 1996: 88)

⁴Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 323.

⁵วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 109-110.

ดำเนินการกวาดล้างของขบวนการพิทักษ์แดงก็คือเจ้าหน้าที่ของพรรคฯ สมาชิกพรรคฯและ
ผู้ปฏิบัติงานในทุก ๆ ระดับรวมทั้งครอบครัว โดยผู้ที่ถูกขบวนการพิทักษ์แดงตรวจสอบจะถูกแห่ง
ประจานไปตามถนนต่าง ๆ สวมหมวกหัวลา หมวกรูปกรวยหรืออะไรก็ได้ที่ทำให้ดูตลกน่าเหยียดหยาม
มีป้ายห้อยคอบอกชื่อ ต้องวิจารณ์ตนเองต่อหน้าสาธารณะ ท่ามกลางเสียงโห่ฮาปาของฝูงชนจำนวน
มาก และต้องยืนอยู่เป็นชั่วโมง ๆ รวมถึงการลงโทษด้วยท่าเครื่องบินไอพ่น¹

การกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงยังรวมถึงการเข้าตรวจค้นตามบ้านของผู้ที่ตนสงสัย
ว่าเป็น “ศัตรูของการปฏิวัติ” หรือพวก “ต่อต้านการปฏิวัติ” มีผู้ถูกขบวนการพิทักษ์แดงจับกุมคุมขังนับ
หมื่นนับแสน และก็เป็นการคุมขังลี้ม ส่วนมากถูกขังเดี่ยวเป็นปี ๆ แล้วยังมีผู้ที่ถูกบังคับให้อพยพไปอยู่
ในชนบท เพื่อใช้ชีวิตอย่างชาวนาชาวไร่ที่บริสุทธิ์² ในการตรวจค้นบ้านนั้นพวกขบวนการพิทักษ์แดงยัง
ได้ตรวจค้นบ้านของผู้ที่มีชื่อเสียง อาทิเช่น ช่งชิงหลิง กว้อเมาะเยาะ หลี่จิงเหยิน และผู้อื่นอีกมากมาย
ซึ่งทำให้นายกโจวเินไหหล่ ต้องออกมาปกป้องคุ้มครองบุคคลเหล่านี้³ กลุ่มบุคคลที่นายกโจวเินไหหล่ให้
การคุ้มครองนั้น ยังรวมไปถึงรองประธานคณะกรรมการประจำของสมัชชาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ
กรรมการในคณะกรรมการประจำของสมัชชาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ รองประธานรัฐสภาของสาธารณรัฐ
ประชาชนจีน รัฐมนตรีและรัฐมนตรีช่วยของกระทรวงต่าง ๆ รองประธานสภาปรึกษาการเมืองของ
ประชาชนจีน รองนายกรัฐมนตรี ผู้รับผิดชอบของพรรคการเมืองประชาธิปไตยต่าง ๆ ประธานศาล
ประชาชนสูงสุด ประธานอัยการของสำนักอัยการประชาชนสูงสุดด้วย⁴

นอกจากนี้ขบวนการพิทักษ์แดงยังบังคับประชาชนทั่วไปให้เปลี่ยนทรงผม เครื่องแต่ง
กาย รองเท้าและให้ฟัง “คติพจน์ประธานเหมา” จากสมุดปกแดงของเหมาเจ๋อตง เข้าตรวจค้นบ้าน
เปลี่ยนชื่อถนน ชื่อภัตตาคาร ก่อกวนชาวต่างชาติรวมทั้งนักการทูต นักหนังสือพิมพ์และนางชี ฯลฯ
กระบวนการทำลายของขบวนการพิทักษ์แดงยังรวมถึงการเข้าทำลายสถานที่สำคัญที่เป็นสมบัติ
ของชาติ อาทิเช่น พระราชวังฤดูร้อน พระราชวังต้าตุสมัยราชวงศ์หยวน แหล่งโบราณคดีและแหล่งขุด
ค้นทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ อาทิเช่น หลุมศพสมัยราชวงศ์ฮั่น และรูปปั้นอายุกว่า 1,300 ปีก็ถูก
ทำลาย⁵

จากการเผยแพร่ข่าวสารของขบวนการทำลายสี่เกาของสี่อมวลชนในเป่ย์จิง จึงทำให้
ขบวนการทำลายสี่เกาขยายตัวออกไปทั่วประเทศอย่างรวดเร็วไม่ว่าจะเป็นที่ซึ่งให้ เทียนจิน ก็เกิด

¹ทวิป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 1194.

²แหล่งเดิม. หน้า 1194.

³ฟางจี้เจิง; เจียงกั๋วหนง. (2539). *โจวเินไหหล่ จารึกไว้ในใจชน*. หน้า 255.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 256.

⁵Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 70.

ขบวนการทำลายสี่เก๋าคืนตั้งแต่วันที่ 23 สิงหาคม ค.ศ. 1966 และหลังจากนั้นขบวนการทำลายสี่เก๋าก็เกิดขึ้นตามเมืองใหญ่ทั่วประเทศ อาทิเช่น กว่างโจว อุ๋ฮั่น ฉางซา จี้หนาน หนานชาง เหอเป่ย์ หนานจิง ฟุโจว ฮาร์บิน ฉางชุน เสียนหยาง หนานหนิง กุ้ยหยาง แม้กระทั่งลาซา (Lhasa) ในทิเบต ฉูมซี ในซินเจียง และโฮฮอต (Hohhot) ในมองโกเลียใน¹ โดยตลอดระยะเวลาหลายเดือนที่เกิดความวุ่นวาย เมื่อขบวนการพิทักษ์แดงเดินขบวนไปตามถนนจะชูภาพวาดของเหมาเจ๋อตงและโบกสะบัดหนังสือปกแดง เล่มเล็ก (The little red book) ไปด้วย ขบวนการพิทักษ์แดงจะเดินทางไปทั่วประเทศเพื่อร่วมการรณรงค์ต่อต้านสัญลักษณ์ของระบบศักดินาในอดีตและระบบทุนนิยมในปัจจุบัน พิพิธภัณฑสถานและบ้านเรือนทั่วไปถูกรื้อค้น หนังสือเก๋าะและงานศิลปะเก๋าะจะถูกทำลาย และทุกสิ่งเกี่ยวกับเงินเก๋าะตามแบบขงจื้อหรือแผ่นบันทึกเสียงของบีโรเฟ่นจะถูกทำลาย รวมถึงเสื้อผ้าตามแบบตะวันตกหรือทรงผมแบบฮ่องกงก็จะถูกโจมตี² แม้กระทั่งพระพุทธรูปหรือความเชื่อตามแบบลัทธิเต๋าตามวัดวาอารามต่างๆ ก็ถูกทำลายและถูกแทนที่ด้วยภาพของเหมาเจ๋อตง

ผลจากการทำลายสี่เก๋าะและการดำเนินงานของขบวนการพิทักษ์แดงได้ทำให้ชาวจีนเกือบทั้งประเทศต้องหันมาสวมใส่เสื้อผ้าแบบเดียวกันหมดและมีเพียง 2-3 สี คือขาว เทาและดำ สีฉันทิที่อยู่นอกเหนือจากนั้นล้วนสะท้อนความพ้อฝันที่ปราศจากความเรียบง่าย กิริยามารยาทที่ถูกอบรมสั่งสอนมาถูกระบุว่าเป็นกิริยามารยาทของพวกผู้ดีศักดินา ฉะนั้นจึงต้องเปลี่ยนมาเป็นกิริยามารยาทแบบชนชั้นกรรมาชีพ ทั้งคำพูดคำจาหรือการเคลื่อนไหวอากัปกริยาท่วงท่า ส่วนการชื่นชมวรรณคดีหรือบทกวีที่มีชื่อเสียงในสมัยศักดินาถูกมองอย่างเหยียดหยาม เพราะไม่ใช่รสนิยมที่รับใช้ชนชั้นกรรมาชีพ³

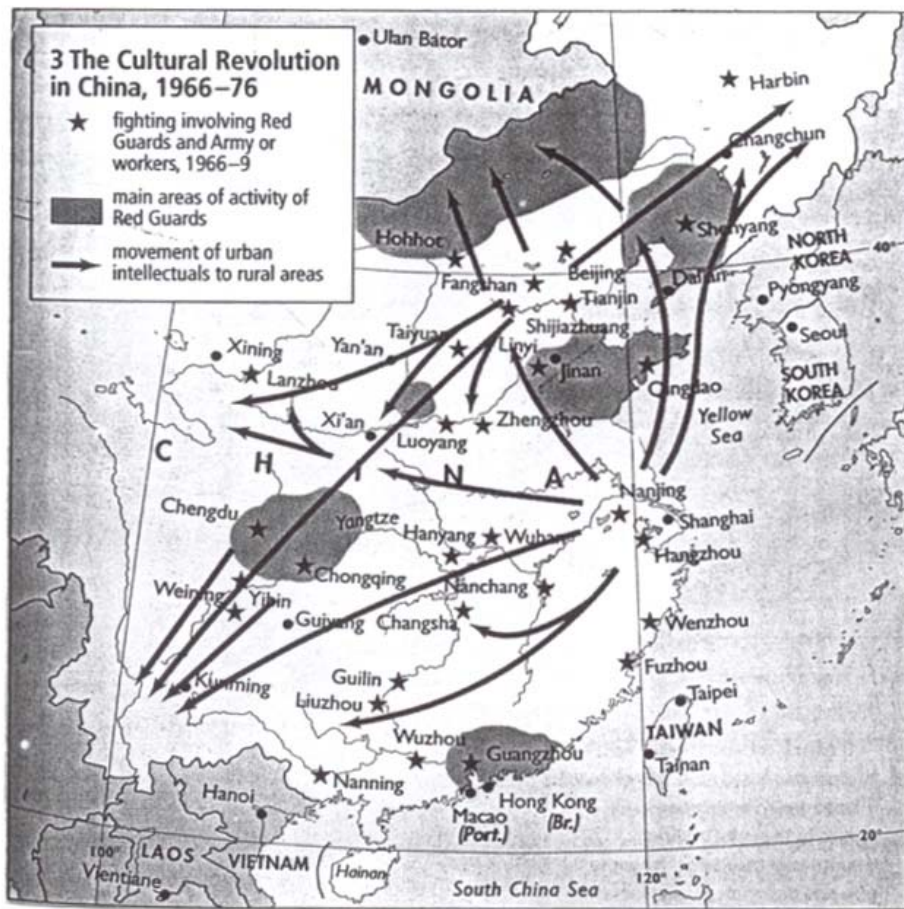
นอกเหนือจากการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมแล้วก็คือชีวิตของประชาชน จากตัวอย่างข้อมูลบางส่วนเท่าที่มีการเปิดเผยเช่น ในเป่ย์จิงระหว่างเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ค.ศ. 1966 ปรากฏว่ามีผู้เสียชีวิตจากการปะทะกันประมาณ 1,700 คน และมีผู้ถูกยึดบ้านและทรัพย์สินสูงถึง 33,600 ราย หรือที่เมืองต้าชิ่ง ปรากฏว่า มวลชนและขบวนการพิทักษ์แดงจากกลุ่มการผลิต 48 กลุ่มที่มาจาก 13 คอมมูน ได้บุกเข้าโจมตีผู้ที่ถูกระบุว่าเป็นพวกชนชั้นปฏิบัติทุกสิ่ง (คือ เจ้าที่ดิน ชาวนารวย พวกปฏิปักษ์ปฏิวัติและพวกอันธพาลท้องถิ่น) ทำให้มีผู้ถูกฆ่าพร้อมครอบครัว 325 ราย ผู้เสียชีวิตที่มีอายุมากที่สุด 80 ปี น้อยที่สุด 38 วัน และที่ถูกทำลายทั้งครอบครัวมีอยู่ 22 ครอบครัว⁴

¹Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* pp. 71-72.

²Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* pp. 321-322.

³วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 110.

⁴Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* pp. 76-77.

ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงการเดินทางของขบวนการพิทักษ์แดงไปทั่วประเทศใน ค.ศ. 1966-1968

ที่มา: Richard Ovey. (2001). *History of the World*. p. 281.

2.3 ปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการปฏิวัติวัฒนธรรม

สิ่งที่มีส่วนช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้ขบวนการพิทักษ์แดงดำเนินขบวนการทำลายสี่เก่าและเดินทางไปทั่วประเทศจีนก็คือการโฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์และเพลงปลุกใจ โดยเฉพาะสื่อสิ่งพิมพ์ในขณะนั้นจะมีอยู่ด้วยกัน 6 แบบ¹ คือ 1) แผ่นโปสเตอร์ขนาดใหญ่ ใช้ฟูกันขนาดใหญ่เขียนเป็นคำขวัญว่า “ขอสาบานว่าจะคุ้มครองเหมาเจ๋อตงจนตัวตาย” ซึ่งจะหาพบเห็นได้โดยทั่วไป 2) แผ่นโปสเตอร์ขนาดเท่ากับกระดาษหนังสือพิมพ์ เขียนเป็นข่าวต่าง ๆ เขียนตัวอักษรขนาดใหญ่ด้วยหมึกสีดำ บางครั้งเขียนติดต่อกันถึง 50 แผ่น กระดาษที่เขียนมีทั้งสีเหลือง สีแดงและสีขาว ลักษณะตัวอักษรเป็นแบบเขียนหวัด และกระดาษที่ใช้หยาบและบางมาก ถ้าไม่รีบอ่าน กระดาษอาจ

¹จำลอง พิศนาคะ. (2517). เล่มเดิม. หน้า 146-147.

ถูกลบพัดหายไป 3) จัดพิมพ์เป็นสมุดเล่มเล็ก และจะแจกจ่ายให้กับขบวนการพิทักษ์แดงเอง บางครั้งจึงไปแจกตามถนนหนทาง ลักษณะตัวอักษรขนาดเล็กยากแก่การอ่าน 4) ใช้กระดาษขนาดใหญ่ มาก เหมือนป้ายโฆษณาตามโรงมหรสพ ข้างบนพิมพ์ตัวอักษรสีแดงว่า “คำแนะนำสูงสุด” หรือ “คำขวัญของเหมาเจ๋อตง” 5) โปปลิวิ โดยทั่วไปใช้รถยนต์หว่านไปรษณีย์ โดยมุ่งไปรษณีย์ที่มีฝูงชน 6) ภาพล้อเลียน

หนังสือปกแดงเล่มเล็ก* เป็นหนังสือที่หลินเปียวรวบรวมคติพจน์ ข้อคิดเห็นของเหมาเจ๋อตง ในโอกาสต่าง ๆ ประกอบด้วยเนื้อหาด้านทฤษฎีการเมือง ปรัชญาต่าง ๆ แบ่งออกเป็น 33 บท อาทิเช่น พรรคคอมมิวนิสต์ การจัดการกับความขัดแย้งในหมู่ประชาชนอย่างถูกต้อง แนวทางมวลชน ประชาธิปไตยใหญ่ 3 ประการ การวิจารณ์ตนเอง เยาวชน ศิลปวัฒนธรรม การศึกษา เป็นต้น หนังสือแดงเล่มเล็กนี้จัดเป็นหนังสือที่ได้รับการตีพิมพ์มากที่สุดอันดับสองของโลก รองจากคัมภีร์ไบเบิล โดยมีการตีพิมพ์มากถึง 300 ล้านเล่มเพื่อแจกจ่ายแก่กลุ่มเยาวชนขบวนการพิทักษ์แดงและประชาชนทั่วไป

ส่วนเพลงปลุกใจนั้นแต่งขึ้นโดยเยาวชนพิทักษ์แดงเอง เพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมการชุมนุมและเข้าร่วมกระบวนการมีจิตใจที่ฮึกเหิมก่อนปฏิบัติการกวาดล้างและจะฉลองชัยชนะด้วยการร้องบทเพลงเหล่านี้ บางเพลงก็แต่งขึ้นใหม่ บางเพลงก็เป็นการนำเอาคำพูดของเหมาเจ๋อตงมาแต่งเป็นเพลง เพลงที่ได้รับความนิยมอย่างมากคือ เพลงบูรพาแดง (The East is Red, ตงฟางหง) และเพลงแล่นเรือในทะเลต้องอาศัยนายท้าย (Sailing the Seas depends on the Helmsman, ต้าไห่หางสิงเค่าหวนโส่ว) ทั้งสองเพลงเป็นเพลงที่ยกย่องเหมาเจ๋อตง และอีกหลาย ๆ เพลงก็นำบทความจากคติพจน์เหมาเจ๋อตงจากหนังสือแดงเล่มเล็กมาแต่งเป็นเพลง¹ ส่วนเพลง “พ่อรักแม่รักก็ไม่เท่ากับประธานเหมารัก” (แย่ซินเหนียงซินปู้จีเหมาจูสีซิน) เพลงการปฏิวัติไม่ใช่การเชิญแขกกินข้าว (เก๋อมีนปู้ซื่อฉิงเค่อซื่อฟาน) เพลงก่อการจลาจลมีเหตุผล (เจ้าฝานหิววหลี่) เพลงท่านไม่โค่นเขาก็ไม่ล้ม (หนี่ปู้ต้าทาจีปู้เต่า) เพลงสิ่งใดที่ศัตรูคุมครองเราจะต้องต่อต้าน (ฝานเซ่อตี้เหยียนฝานตุ้ยเตอหว่าอเหมินเยี่ยวหย่งฮู่ ฝานเซื่อตี้หยินหยงฮู่เตอ หว่าอเหมินจีฝานตุ้ย) เพลงเหล่านี้ล้วนแต่งมาจากคำขวัญของเหมาเจ๋อตง² อีกทั้งยังได้มีการนำเอามติของคณะกรรมการกลางมาแต่งเป็นบทเพลงเช่น เพลงข้อกำหนด 16 ประการ (Let's Study the Sixteen Points) เพลงเราเป็นขบวนการพิทักษ์แดงของประธานเหมา (We Are Chairman Mao's Red Guards) เพลงกองทัพหญิง (Militia Women) เพลงการปฏิวัติวัฒนธรรมใหญ่ของชนชั้น

* สามารถอ่านได้จาก Morning Sun. (2005). *The Little Red Book, Living Revolution in A Film and Website about Cultural Revolution*. (online).

¹ Jean Esmein. (1975). *op. cit.* pp. 264-265.

² จาลอง พิศนาคะ. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 164.

กรรมมาชีพเป็นสิ่งดี (The Great Proletarian Cultural Revolution Is Indeed Good!)¹ เป็นต้น ซึ่งปัจจุบันบทเพลงเหล่านี้ฟังได้จาก <http://www.morningsun.org/multimedia/music.html>

2.4 ความแตกแยกของขบวนการพิทักษ์แดง

พวกขบวนการพิทักษ์แดงได้เดินทางไปทั่วประเทศและมารวมกันตัวกันที่เป่ย์จิงเพื่ออภิปรายปัญหา “ประสบการณ์ทางปฏิวัติ” เดิมทีนั้นเยาวชนที่สามารถเดินทางได้จะต้องเป็น “เยาวชนแดงทั้งห้า” * เท่านั้น แต่เมื่อถึงปลาย ค.ศ. 1966 ขบวนการพิทักษ์แดงจำนวนหลายล้านคนก็สามารถเดินทางไปมาทั่วประเทศได้อย่างวุ่นวาย โดยมีกองทัพปลดแอกประชาชนเป็นผู้อำนวยการความสะกดจนกระทั่งในวันที่ 16 พฤศจิกายน ค.ศ. 1966 คณะกรรมการกลางของพรรคได้ออกหนังสือเวียนเรียกร้องให้ขบวนการพิทักษ์แดงหยุดการเดินทาง แต่ขบวนการพิทักษ์แดงก็ยังคงเดินทางไปมาตลอดฤดูหนาว การคมนาคมขนส่งสินค้าต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากการคมนาคมทั้งระบบต้องรองรับการเดินทางของขบวนการพิทักษ์แดง ส่งผลกระทบต่อการผลิตเป็นอย่างมาก เพราะโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ไม่สามารถที่จะขนส่งวัตถุดิบเข้าป้อนโรงงานและส่งผลิตภัณฑ์ได้²

ในขณะที่ขบวนการพิทักษ์แดงกำลังดำเนินขบวนการทำลายสี่เก่าและมีการเดินทางทั่วประเทศนั้น ขบวนการพิทักษ์แดงกลุ่มต่าง ๆ ในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยก็เริ่มจัดตั้งกลุ่มของตนขึ้น โดยแต่ละกลุ่มต่างก็ได้เถียงกันและอ้างว่ากลุ่มของตนเป็นตัวแทนของแนวคิดเหมาเจ๋อตงที่แท้จริง และเมื่อกลุ่มต่าง ๆ ขาดการประสานงานและการควบคุมจากส่วนกลาง ขบวนการพิทักษ์แดงจึงเกิดความแตกแยกและการต่อสู้กันเองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ³ ที่มาของความแตกแยกอีกส่วนหนึ่งมาจากการแบ่งกลุ่มของขบวนการพิทักษ์แดงตามประวัติของครอบครัว ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มสีแดง หรือกลุ่ม “เยาวชนแดงทั้ง 5” จากแนวทางการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ต้องการฟื้นฟูลัทธิสังคมนิยมและทำลายแนวคิดทุนนิยม และกลุ่มสีดำ หรือกลุ่มสีดำทั้ง 7 คือขบวนการพิทักษ์แดงที่มาจากครอบครัวนายทุนเจ้าที่ดิน ชาวนาที่ร่ำรวย ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายของการปฏิวัติ จึงทำให้กลุ่มสีแดงจะกล่าวว่กลุ่มสีดำเป็นพวกที่เกิดจากอาชญากร โดยเขียนเป็นโคลงกลอนสองบทไว้ว่า “ถ้าพ่อเป็นวีรบุรุษ ลูกก็เป็นผู้กล้า

¹Morning Sun. (2005). Music, Multimedia in *A Film and Website about Cultural Revolution*. (online).

* “เยาวชนแดงทั้ง 5” คือ เยาวชนที่มีพื้นฐานครอบครัวมาจากชาวนายากจน ชาวนาปานกลาง กรรมกรทหารนักปฏิวัติหรือหัวหน้านักปฏิวัติ

²ดูเขียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *จีนสามยุค*. แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ. หน้า 562-563.

³แหล่งเดิม. หน้า 563.

หากพ่อเป็นพวกปฏิวัติ ลูกก็ไม่มีดี”¹ จึงถือว่าตัวเองดีกว่าและดูถูกกลุ่มสีดำ ความวุ่นวายและความแตกแยกภายในขบวนการพิทักษ์แดงจึงเกิดขึ้น

3. สภาพการเมืองของจีนระหว่างเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1968

ตั้งแต่เริ่มการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นต้นมา กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางได้ดำเนินการโจมตีผู้ปฏิบัติงานภายในพรรคและภายในรัฐบาล จนทำให้กลไกของระบบการทำงานทั้งของพรรคและรัฐบาลไร้ประสิทธิภาพไปโดยสิ้นเชิง จากสภาพความวุ่นวายทางการเมืองดังกล่าว คนงานที่ไม่พอใจกับผลกระทบจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงได้ทำการต่อต้านการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เรียกว่า “การยึดอำนาจเดือนมกราคม” ต่อมากลุ่มนายพลระดับสูงจึงได้ประชุมปรึกษากันที่จะระงับเหตุ และได้เสนอข้อคิดเห็นของพวกตนต่อเหมาเจ๋อตง แต่เหตุการณ์ดังกล่าวกลับถูกต่อต้านโดยกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลาง และถูกเรียกว่า “การทวนกระแสในเดือนกุมภาพันธ์” และเมื่อเหตุการณ์ความวุ่นวายเกิดขึ้นจนถึงจุดหนึ่งแล้ว เหมาเจ๋อตงและกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางจึงได้จัดระเบียบการบริหารขึ้นใหม่ ด้วยการอาศัยการบริหารร่วมกัน 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายกองทัพปลดแอกประชาชน ฝ่ายมวลชนปฏิวัติ และฝ่ายผู้ปฏิบัติงานของพรรคที่เหลือนรอดจากการกวาดล้าง โดยเรียกองค์กรที่จัดตั้งขึ้นใหม่นี้ว่า “คณะกรรมการการปฏิวัติหรือพันธมิตรสามเส้า” แม้ว่าจะมีการจัดระเบียบการบริหารขึ้นใหม่แล้ว แต่เหตุการณ์ความวุ่นวายก็ยังไม่ได้ยุติลง โดยในกลางเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1967 เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างกลุ่มคนงานจากโรงงานต่าง ๆ กับขบวนการพิทักษ์แดงที่เมืองอู่ฮั่น จนกลายเป็นเหตุการณ์ “วิกฤตการณ์อู่ฮั่น” ขึ้น ซึ่งต่อมาในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1967 ก็เกิดเหตุการณ์ “การกวาดล้างกลุ่ม 516” ขึ้น หลังจากนั้นจึงได้มีการจัดระเบียบการบริหารขึ้นใหม่โดยมีกองทัพปลดแอกประชาชนเป็นศูนย์กลางหลักของโครงสร้างทางการเมืองและกองทัพปลดแอกประชาชนได้ทำการสลายขบวนการพิทักษ์แดงตามคำสั่งของเหมาเจ๋อตงในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1968

3.1 การยึดอำนาจเดือนมกราคม (January power seizure)

ตั้งแต่ปลายเดือนธันวาคม ค.ศ. 1966 จนถึงเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์ของขบวนการพิทักษ์แดงก้าวขึ้นสู่จุดสูงสุดของการก่อการจลาจล เพราะเป็นช่วงที่ขบวนการพิทักษ์แดงได้สร้างความวุ่นวายด้วยการดำเนินการโจมตีอำนาจการบริหารและระบบการทำงานของรัฐบาล รวมถึงการโจมตีโครงสร้างของพรรคคอมมิวนิสต์ในทุกระดับ² โดยเฉพาะขบวนการพิทักษ์แดงหัว

¹บทกลอนคู่นี้ปรากฏครั้งแรกในเป่ย์จิงจากบทความ “On Family Background” ซึ่งเขียนโดย Yu Luoke และแพร่หลายทั้งทั้งเป่ย์จิงในเวลาต่อมา (Yan Jiaqi; & Gao Gao. 1996: 104-105)

²ดูเขียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). เล่มเดิม. หน้า 566.

รุนแรงได้เข้ายึดโรงเรียน ยึดหน่วยงานรัฐบาล รวมถึงยึดหน่วยทหาร ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ อาทิเช่น ที่มณฑลซินเจียง กว่างตง มงโกเลียใน อานฮุย เหอหนาน ฉูเจี้ยน ทิเบต¹ ที่เป่ย์จิง ขบวนการพิทักษ์แดงได้เรียกร้องให้ทำการปลดเจ้าหน้าที่ของพรรค ซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ต่อต้านการปฏิวัติหรือเป็นนักปฏิวัติซ้อน (counter-revolutionary)² ส่วนที่ซึ่งให้ การยึดอำนาจในซึ่งให้ของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางและการดำเนินงานของขบวนการพิทักษ์แดงทำให้ระบบการปกครองของซึ่งให้เป็นอัมพาต ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของซึ่งให้ตกต่ำ³ ซึ่งกลุ่มแรงงานหัวรุนแรงในซึ่งให้ที่ไม่พอใจการกระทำของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางและขบวนการพิทักษ์แดงจำนวน 11 กลุ่ม*ได้รวมตัวกันเข้ายึดสำนักงานใหญ่ เข้าควบคุมเมืองทั้งเมืองด้วยการยึดหนังสือพิมพ์ สถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ในวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 1967⁴ รวมถึงสไตรค์หยุดงาน ยึดรถไฟเพื่อเข้าไปเป่ย์จิง และใช้เงินกองคลังของโรงงานอุตสาหกรรมไปซื้อสิ่งของบริโภคกันตามความพอใจ⁵ แต่แทนที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหากลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางกลับกระตุ้นให้คนงานก่อการจลาจลมากยิ่งขึ้น⁶ ทำให้เหตุการณ์บานปลายจนนำไปสู่การปะทะกันระหว่างกลุ่มขบวนการพิทักษ์แดงกับกลุ่มคนงานในซึ่งให้ ส่งผลให้การดำเนินงานทุกอย่างในซึ่งให้หยุดชะงัก เกิดการหยุดขนส่งสินค้า ทำให้ท่าเรือต่าง ๆ มีสินค้าตกค้างจำนวนมาก การรถไฟก็เกิดความสับสนวุ่นวายเพราะทางรถไฟบางสายถูกตัดขาด ในตัวเมืองซึ่งให้ไม่มีแต่ขบวนการพิทักษ์แดงอยู่ทั่วไป ร้านค้าต่างก็จำกัดเวลาขายสินค้าประเภทอาหาร เพราะปริมาณอาหารลดลงจนถึงขั้นวิกฤต จากตัวอย่างที่ซึ่งให้ทำให้คนงานในมณฑลอื่น ๆ ก็ก่อความวุ่นวายขึ้นตามมา⁷ โดยเรียกเหตุการณ์ในช่วงเวลานี้ว่า “การยึดอำนาจเดือนมกราคม” “พายุเดือนมกราคม” หรือ “การปฏิวัติเดือนมกราคม”

¹ เต็งหยง. (2546). *เล่มเดิม*. หน้า 36.

² ลูเซี่ยน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 566-567.

³ Philip Bridgham. (1971). Mao's cultural Revolution in 1967: The Struggle to Seize Power. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Richard Baum; & Louise B. Bennett. p. 122

* เอกสารของกลุ่มคนงานซึ่งให้ที่ประกาศต่อชาวซึ่งให้ถึงเหตุผลในการก่อความวุ่นวายในครั้งนี้และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในซึ่งให้ศึกษาได้จาก (Joan Robinson. 1969: 96-122)

⁴ Stanley Karnow. (1990). *Mao and China: A Legacy of Turmoil*. 3rd ed. p. 228.

⁵ ลูเซี่ยน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 564.

⁶ Philip Bridgham. (1971). *op. cit.* p. 123.

⁷ กฤษณ์ วรกาญจ. (2522). *เหมาวิจารณ์ตนเอง เบื้องหลังแก๊งสี่คนและประวัติเต็งเสี่ยวผิง*. หน้า 13.

เมื่อถึงกลางเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางก็ต้องเผชิญกับปัญหา มากมาย อาทิ 1) มีคนงานกว่าล้านคนเดินทางไปเป่ย์จิงเพื่อต่อต้านแนวทางของการปฏิวัติวัฒนธรรม 2) รายงานในการดำเนินงานของรัฐบาลจำนวนมากสับสนและขัดแย้งกัน และ 3) ความบกพร่องในการ ควบคุมของทั้งพรรคและรัฐบาลทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในซ่งไห่¹ ต่อมาจางซุนเจียวและเหยาเหวิน หยวนได้เดินทางมาซ่งไห่ เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเริ่มจากการเข้าควบคุมหนังสือพิมพ์ ที่มีอิทธิพลมากที่สุด และเข้าควบคุมสถานการณ์ความวุ่นวายโดยให้คนงานกลับไปทำงานตามปกติ² แต่เหตุการณ์ความไม่สงบยังคงดำเนินต่อไป และในปลายเดือนมกราคม ค.ศ.1967 ได้เกิดขบวนการ พิทักษ์แดงขึ้นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความต้องการให้คนงานซ่งไห่ร่วมมือกับขบวนการพิทักษ์แดง จึงชุมนุม ต่อต้านจางซุนเจียวกับเหยาเหวินหยวน แล้วเข้าจับกุมนักเขียนที่ทำการโฆษณาการปฏิวัติวัฒนธรรม ทำให้ในวันที่ 23 มกราคม ค.ศ. 1967 จางซุนเจียวและเหยาเหวินหยวนได้ขอความช่วยเหลือจาก กองทัพ* โดยกองทัพได้นำกำลังเข้ามารักษาความสงบแต่ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมการปฏิวัติกับกลุ่มปฏิวัติ วัฒนธรรมกลาง ด้วยความช่วยเหลือของกองทัพจึงทำให้เหตุการณ์ในซ่งไห่สงบลง ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ จางซุนเจียวจึงได้จัดตั้งคอมมูนประชาชนซ่งไห่ (Shanghai People's Commune) ขึ้น³ โดยเขาคิดว่าเป็นการรื้อฟื้นคอมมูนปารีส (Paris Commune, 1871) ขึ้นมาใหม่ในแบบของจีน แต่ ต่อมาไม่นานเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในซ่งไห่ก็ได้พิสูจน์ว่าการจัดตั้งคอมมูนประชาชนซ่งไห่ เป็นเพียงความฝัน เนื่องจากที่ซ่งไห่ไม่สามารถจะเป็นต้นแบบของการปฏิวัติที่มีเสถียรภาพได้ และ เหตุการณ์จลาจลของคนงานในครั้งนั้นได้แผ่ขยายไปทั่วประเทศ⁴ ซึ่งเหตุการณ์การปฏิวัติเดือน มกราคมนั้นอาจเป็นการต่อต้านของผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตงก็เป็นได้

¹Philip Bridgham. (1971). *op. cit.* p. 123-124.

²Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 578.

* เอกสารจากกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางที่ส่งถึงกองทัพปลดแอกประชาชนเมื่อวันที่ 23 มกราคม ค.ศ. 1976 สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จาก CCP Center, State Council, Central Military Commission, and Central Cultural Revolution Group. (1967). Decision to Provide the Revolutionary Masses of the Left with the Firm Support of the People's Liberation Army. quoted in Michael Schoenhals, editor. (1996). *op. cit.* pp. 52-53.

³Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 578.

⁴Stanley Karnow. (1990). *op. cit.* p. 250.

3.2 เหตุการณ์ทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์ (February Adverse Current)

โจวเอินไหลได้จัดการประชุมขึ้นในระหว่างวันที่ 14-16 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1967 ณ หอประชุมไหวเหริน (Huairan Hall) ทำเนียบจงหนานไห่ (Zhongnanhai) ในเป่ย์จิง ผู้เข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้ประกอบด้วยสมาชิกคณะกรรมการการเมือง คณะกรรมการการทหารคนสำคัญและนายพลอาวุโส อาทิเช่น จอมพลจูเต๋อ จอมพลเฉินอี้ (Chen Yi, 1901-1972) จอมพลเนี่ยหรงเจิน (Nie Rongzhen) จอมพลสวีเซียงเฉียน (Xu Xiangqian, 1901-1990) จอมพลเย่เจี้ยนอิง (Ye Jianying, 1897-1986) หลี่ฟู่ชุน (Li Fuchun) เฉินหยุน หลี่เซียนเนี่ยน (Li Xiannian, 1909-1992) ถานเจิ้นหลิน (Tan Zhenlin, 1902-1983) อวีชีวหลี่ (Yu Qiuli) กู่มู่ (Gu Mu) ประชุมร่วมกับแกนนำของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลาง ซึ่งประกอบด้วย เฉินป้อดำ คังเซิง เจียงซิง จางซุนเฉียว เหยาเหวินหยวน¹ โดยฝ่ายของกองทัพปลดแอกประชาชนไม่เห็นด้วยกับแนวทางการปฏิวัติที่กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางกระทำอยู่ในขณะนั้น จึงทำให้กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางกล่าวหาฝ่ายของกองทัพปลดแอกประชาชนว่าเป็นการ “ทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์”

โดยมติจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1981 ได้กล่าวถึงการประชุมในครั้งนี้ว่า ในการประชุมฝ่ายสมาชิกคณะกรรมการการเมืองและคณะกรรมการการทหารได้วิพากษ์วิจารณ์การดำเนินงานในการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างรุนแรง แต่กลับถูกกล่าวหาจากกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางว่าเป็นการ “ทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์” และถูกกดดัน ถูกโจมตี ในที่ประชุมได้วิพากษ์วิจารณ์จูเต๋อและเฉินหยุนอย่างผิด ๆ องค์การของพรรคและรัฐในแผนงานต่าง ๆ และในส่วนภูมิภาคต่าง ๆ ถูกยึดอำนาจและจัดตั้งใหม่เกือบหมด²

แม้ว่ากลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางกับสมาชิกหัวรุนแรงคนอื่น ๆ ยังคงเรียกร้องให้ทำการปฏิวัติต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แต่โจวเอินไหลและสมาชิกที่เดินสายกลาง ดูเหมือนจะเห็นด้วยกับความคิดที่ว่ากองทัพปลดแอกประชาชนควรจะเข้ามาสร้างความสงบเรียบร้อยอย่างช้า ๆ จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติขึ้น³

3.3 การจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ (Revolutionary Committees)

ภายหลังจากการจัดตั้งคอมมิวนิสต์ประชาชนซึ่งให้เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ เหมาเจ๋อตงเห็นว่าสถานการณ์ในซ่งไห่เหมือนไร้กฎระเบียบ และอธิบายว่า “เราไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้โดย

¹Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 125.

²Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong “The Cultural Revolution” Achievements of the People’s Republic. (1981). p. 37.

³ลูเซียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 569.

ปราศจากผู้ปฏิบัติงานและผู้เชี่ยวชาญ¹ ดังนั้นในปลายเดือนกุมภาพันธ์ เหมาเจ๋อตงได้กล่าวกับจางซุนเฉียวว่าให้เปลี่ยนคอมมูนประชาชนซึ่งให้ไปเป็น คณะกรรมการปฏิวัติ (Revolutionary Committee) เป็นการบริหารงานโดยพันธมิตรสามฝ่าย (three-way alliance or triple alliances) ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้แทนจากมวลชนปฏิวัติ 2) ผู้แทนสมาชิกของกองทัพปลดแอกประชาชน และ 3) ผู้แทนจากผู้ปฏิบัติงานของพรรคที่มีแนวทางที่ถูกต้อง โดยที่คณะกรรมการปฏิวัติจะเป็นองค์กรที่ดูแลพื้นที่ในเมืองใหญ่ คอมมูนในชนบท และสถาบันการศึกษา การจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติในครั้งนี้เป็นการลดความสำคัญของผู้แทนจากคนงานอุตสาหกรรมท้องถิ่น² เพิ่มความสำคัญของกองทัพปลดแอกในการมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศในระดับต่างๆ เพื่อไม่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดควบคุมอำนาจการบริหารเพียงฝ่ายเดียว โดยรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติในซึ่งให้จะเป็นตัวอย่างของการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติทั่วประเทศ

เหตุผลของการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ นอกจากเหมาเจ๋อตงต้องการกระจายอำนาจดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังเกิดจากเหตุผลที่เหมาเจ๋อตงต้องการอาศัยกำลังสนับสนุนจากกองทัพปลดแอกประชาชนในการโค่นล้มอำนาจของหลิวเซ้าฉีกับเต็งเสี่ยวผิง เพราะการดำเนินการของขบวนการพิทักษ์แดงที่ทำการตรวจสอบและกวาดล้างระบบราชการภายในพรรคคอมมิวนิสต์ที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ในขณะที่กองทัพปลดแอกประชาชนเป็นองค์กรเดียวที่ยังคงมีระเบียบวินัยและมีองค์กรกระจายทั่วไป จึงทำให้กองทัพปลดแอกต้องแทรกเข้าไปในช่องว่างของอำนาจที่เกิดจากการต่อสู้ระหว่างเจ้าหน้าที่พรรคและองค์กรมวลชน ช่องว่างระหว่างพรรคและองค์กรบริหาร ตลอดจนช่องว่างที่เกิดจากความขัดแย้งขององค์กรมวลชนด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นพวกกลุ่มขบวนการพิทักษ์แดงด้วยกันเอง หรือขบวนการพิทักษ์แดงกับมวลชน³

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1967 คณะกรรมการปฏิวัติชุดแรกได้รับการจัดตั้งขึ้นใน 6 พื้นที่ ได้แก่แกมณฑลเฮยหลงเจียง (Heilongjiang) ซานตง (Shandong) กุ้ยโจว (Guizhou) ซานซี (Shanxi) และในเมืองใหญ่อีก 2 แห่งคือ ชั่งไห่และเป่ย์จิง⁴ โดยรัฐบาลออกประกาศว่า คณะกรรมการปฏิวัติดังกล่าวจะต้องเป็นแบบอย่างของการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ แต่ขบวนการพิทักษ์แดงจำนวนมากกลับไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ ในวันที่ 7 มีนาคม ค.ศ. 1967 เหมาเจ๋อตงได้ออกหนังสือชี้แจงกองทัพปลดแอกในการสนับสนุนการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของขบวนการพิทักษ์แดง โดยให้

¹Stanley Karnow. (1990). *op. cit.* p. 264

²Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 579.

³อำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *จีน การต่อสู้สองแนวทาง*. หน้า 35-36.

⁴Jean Esmein. (1975). *op. cit.* p. 190.

ทหารฝักอปรนนักเรียนนักศึกษาในระดับต่างๆ และให้กองทัพช่วยนำนักเรียนกลับเข้าเรียน¹ ทำให้คณะกรรมการทหารส่วนกลางได้มีมติให้ส่งกองทัพปลดแอกประชาชนไปดำเนินการ “สามสนับสนุนสองการทหาร” (คือสนับสนุนฝ่ายซ้าย สนับสนุนชาวนา สนับสนุนกรรมกร ควบคุมทางทหารและการฝักอปรนทางทหารและการเมือง) การตัดสินใจของเหมาเจ๋อตงในครั้งนี้ ได้เปิดโอกาสครั้งสำคัญให้กับหลินเปียวและกองทัพปลดแอกประชาชนที่จะเข้าไปมีอิทธิพลและกำจัดผู้ปฏิบัติงานของพรรคที่ไม่เห็นด้วยกับตนในระดับต่างๆ รวมถึงทำให้หลินเปียวและกองทัพเข้ามามีอำนาจทางการเมืองมากขึ้น²

สำหรับโจวเอินไหลจุดมุ่งหมายของการสนับสนุนการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติคือ 1) เพื่อช่วยเหลือผู้นำคนสำคัญในพรรคและรัฐบาลจากการดำเนินงานของการปฏิวัติวัฒนธรรม 2) เพื่อปกป้ององค์กรมวลชนจากการเข้าควบคุมอำนาจของผู้นำระดับสูง 3) เพื่อจำกัดขอบเขตของการดำเนินงานขององค์กรมวลชน 4) เพื่อให้แน่ใจว่าจะรักษาการบริหารงานและการผลิตปกติได้³ อีกทั้งโจวเอินไหลยังได้พยายามที่จะปกป้องเจ้าหน้าที่ระดับสูงจากการโจมตีของขบวนการพิทักษ์แดง อย่างเช่นในเดือนมกราคม โจวเอินไหลได้เข้าช่วยคณะรัฐมนตรีประมาณ 20-30 คนให้มาอาศัยอยู่ที่ทำเนียบจงหนานไห่ (Zhongnanhai) และได้ให้เลขาธิการพรรคประจำภาค ประจำจังหวัดและเมืองใหญ่ๆ ย้ายเข้ามาเป่ยจิง ซึ่งช่วยไม่ให้ขบวนการพิทักษ์แดงต้องถึนรบกวนหรือทำการวิพากษ์วิจารณ์⁴

มติจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1981 ได้กล่าวถึงการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติในครั้งนี้ว่า การส่งกองทัพปลดแอกประชาชนไปร่วมจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ และดำเนินการ “สามสนับสนุนสองการทหาร” เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสถานการณ์ในเวลานั้นและมีผลในทางบวกต่อการทำให้สถานการณ์อยู่ในความสงบ⁵

การจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติส่งผลให้กองทัพปลดแอกประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารประเทศ ในสถานการณ์เช่นนี้หลินเปียวกับเจียงชิงได้ประเมินว่า ในบรรดาเหล่าจอมพลทั้ง 10 คนของกองทัพปลดแอกประชาชนนั้น ยังเหลือจอมพลอีก 4 คนที่ยังคงขัดขวางการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งได้แก่ เจินอี เย่เจี้ยนอิง สวีเซียงเจียน เนี่ยหยงเจิน เพราะนอกจากหลินเปียวเองแล้ว จอมพลอีก 5 คน ซึ่งได้แก่ จูเต๋อ ก็มีอายุ 80 กว่าปี ในสายตาของพวกเขาเห็นว่าจูเต๋ออายุมากแล้ว ไม่อาจที่จะขัดขวางการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมได้ เฮ้อหลง (He Long, 1896-1969) กับเฟิงเต๋อไหวได้ถูก

¹ทวิป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 1200.

²Immanuel C. Y. Hsu. (1975). *The Rise of Modern China*. 2nd ed. p. 847.

³Harry Harding. (1997). *op. cit.* pp. 199-200.

⁴*Ibid.* p. 200.

⁵Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong “The Cultural Revolution” Achievements of the People’s Republic. (1981). pp. 37-38.

โค่นล้มไปแล้ว หลอหยงหวนก็ถึงแก่กรรมไปแล้ว หลิวป้อเจิง ก็ป่วยนอนอยู่บนเตียง พวกเขาเห็นว่าในการต่อสู้ทางการเมืองหลิวป้อเจิงไม่สามารถจะมีบทบาทอะไรได้อีกต่อไป¹

ในสภาพเช่นนี้ จอมพลทั้ง 4 คนที่หลินเปียวกับเจียงชิงจะกำจัดออกไปนั้น เงินอึ้งนับว่าอยู่ในฐานะที่โดดเด่นที่สุด เพราะเงินอึ้งเป็นคนที่สนิทสนมกับเหมาเจ๋อตง ทั้งสองคนชอบบทกวีโบราณเป็นอย่างมาก เขาพูดจาตรงไปตรงมาไม่เกรงใจใคร ทำให้หลินเปียวกับเจียงชิงเห็นว่าหากพวกเขากำจัดเงินอึ้งเสียก่อนจะได้เป็นการแสดงให้เห็นว่า ถ้าหากใครต่อต้านพวกเขาก็เท่ากับหาเรื่องใส่ตัว ต่อมาเงินอึ้งก็ถูกนำตัวออกจากเป่ย์จิง ไปทำงานอยู่ในโรงงานแห่งหนึ่งที่สื่อเจียจวง ไม่นานก็กลับมาเป่ย์จิงแต่เขาก็มิได้กลับคืนสู่ตำแหน่งงานในฐานะรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการต่างประเทศอีกเลย²

อย่างไรก็ตามกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางมีความเห็นว่า การขับหลิวเซ้าออกจากตำแหน่งนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ง่าย แต่สิ่งที่ยากและเป็นปัญหาก็คือการล้มล้างแนวความคิดแบบหลิวเซ้าออกไป เพราะพวกเขากลัวว่าแนวความคิดนี้จะกลับมาอีก³ จึงยังคงให้ขบวนการพิทักษ์แดงดำเนินการเคลื่อนไหวทำลายสี่เก่าไปทั่วประเทศ เช่น ที่เป่ย์จิงในระหว่างวันที่ 30 เมษายนถึง 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1967 เกิดเหตุการณ์การปะทะกันขึ้น 133 ครั้ง ส่งผลกระทบถึงประชาชน 60,000 คน โดยความไม่สงบในลักษณะนี้ก็เกิดขึ้นแล้วขยายไปตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วทั้งประเทศอาทิ เช่น กว่างตง (Guangdong) อุ๋ฮั่น (Wuhan) เจิงตู (Chengdu) มุกเดน (Mugden) ฉางซา (Changsha) कुนหมิง (Kunming) และอุรุมฉี (Urumchi) เป็นต้น⁴

ในขณะที่เหมาเจ๋อตงมีคำสั่งให้กองทัพปลดแอกเข้าควบคุมสถานการณ์แล้วก็ตาม แต่เหมาเจ๋อตงเองกลับกล่าวกับขบวนการพิทักษ์แดงในวันที่ 4 เมษายน ค.ศ. 1967 ว่า “...อย่ากลัวความยุ่งยาก ยิ่งพวกเขาสร้างความยุ่งยากขึ้นมากเพียงไร ยิ่งความยุ่งยากยืดเยื้อยาวนานเพียงไร มันก็จะดีขึ้นเพียงนั้น...ความยุ่งยากเป็นของดีเสมอมา มันทำให้สิ่งต่าง ๆ มีความกระฉ่างขึ้น...แต่อย่าใช้อาวุธก็แล้วกัน มันไม่ใช่ของดีที่จะยิ่งกัน”⁵ หลังจากนั้นเพียง 3 วัน ขบวนการพิทักษ์แดง 30 คนก็บุกที่พักของหลิวเซ้าในทำเนียบจงหนานไห่ โดยในขณะนั้นหลิวเซ้ายังคงดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของประเทศอยู่แต่กลับถูกขบวนการพิทักษ์แดงบังคับให้วิจารณ์ตนเองพร้อมกับหวางกวงเม่ย์ (Wang Guangmei, 1921-) ซึ่งเป็นภรรยาต่อหน้าผู้ร่วมชุมนุมกว่า 300,000 คนที่มหาวิทยาลัยชิงหั่ว⁶

¹ ฟางจี้เจิง; เจียงกู่ยหนง. (2539). *เล่มเดิม*. หน้า 284.

² *เล่มเดิม*. หน้า 284.

³ Joan Robinson. (1969). *op. cit.* pp. 65-66.

⁴ Immanuel C. Y. Hsu. (1995). *op. cit.* p. 701.

⁵ ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 1200.

⁶ *เล่มเดิม*. หน้า 1200.

ในวันที่ 13 กรกฎาคม ค.ศ. 1967 ขบวนการพิทักษ์แดงกลุ่มหนึ่งได้ไปที่ทำเนียบจงหนานไห่ และปิดหนังสือพิมพ์ก่าแพงพร้อมทั้งตะโกนขับไล่หลิวเซาฉีว่า “ไล่หลิวออกจากจงหนานไห่”¹ ซึ่งเหตุการณ์การถูกควบคุมตัวและการถูกขบวนการพิทักษ์แดงรุมประณามพร้อมกับขับไล่ในลักษณะนี้ของหลิวเซาฉีกับหวางกวงเม่ยและครอบครัวเกิดขึ้นต่อเนื่องหลังจากนั้น เป็นเวลานานนับปี ในวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1967 หลิวเซาฉีกับหวางกวงเม่ยถูกขังเดี่ยวในเรือนจำที่เป่ย์จิง จนกระทั่งในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1969 หลิวเซาฉีก็ถูกย้ายที่คุมขังจากเรือนจำในเป่ย์จิงไปยังเมืองไคเฟิง ทั้ง ๆ ที่หลิวเซาฉีกำลังป่วยด้วยโรคปอดบวม และในวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 1969 ก็เสียชีวิต โดยที่ในมรณบัตรใช้ชื่อปลอมว่า “หลิวเว่ยหวง” (Liu Weihuang)² ส่วนหวางกวงเม่ย ถูกขังในเรือนจำฉินเจิงในเป่ย์จิง จนมาได้รับอิสรภาพใน ค.ศ. 1979

3.4 วิกฤตการณ์อู่ฮั่น (Wuhan Incident)

วิกฤตการณ์อู่ฮั่นหรือเรียกว่า “วิกฤตการณ์ 7/20” (7/20 Incident) ที่เกิดขึ้นในวันที่ 20 กรกฎาคม ค.ศ. 1967 เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งในกลาง ค.ศ. 1967 ระหว่างทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ ระหว่างกลุ่มมวลชนหัวรุนแรงกับกลุ่มมวลชนหัวอนุรักษนิยม ระหว่างกองทัพปลดแอกประชาชนหัวรุนแรงกับหัวอนุรักษนิยม และระหว่างกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางกับกลุ่มกองทัพปลดแอกประชาชน³

วิกฤตการณ์อู่ฮั่นมีสาเหตุจากการตัดสินใจให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ โดยผู้บัญชาการทหารภูมิภาคหลายคนไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่จะให้กองทัพปลดแอกประชาชนต้องร่วมมือกับมวลชนหัวรุนแรง จึงขัดขวางการดำเนินงานของมวลชนหัวรุนแรง โดยเฉพาะในภูมิภาคทหารที่อู่ฮั่น (The Wuhan Military Region) ผู้บัญชาการทหารเฉินไจ้เตา (Chen Zaidao, 1909-1993) เป็นผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการร่วมมือกับมวลชนหัวรุนแรง เพราะเขาคิดว่าความร่วมมือดังกล่าวเป็นการลดอำนาจของกองทัพปลดแอกประชาชน เขาจึงมีส่วนเพิ่มความขัดแย้งระหว่างกลุ่มมวลชนหัวรุนแรงกับมวลชนหัวอนุรักษ ที่ได้มีการปะทะกันตั้งแต่มีคำสั่งให้จัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติ เมื่อกลุ่มมวลชนหัวรุนแรงเข้ายึดอาวุธจากคลังแสงของกองทัพ กองทัพอีกส่วนหนึ่งจึงตอบโต้ด้วยการให้อาวุธแก่ฝ่ายมวลชนหัวอนุรักษนิยม เนื่องจากกลุ่มภายในกองทัพปลดแอกต่างก็สนับสนุนมวลชนคนละกลุ่มจึงทำให้ความขัดแย้งภายในกองทัพเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน⁴ ส่วน

¹Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 153.

²*Ibid.* pp. 155-164.

³Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 211.

⁴*Ibid.* p. 212.

สถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างมวลชนก็รุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มมวลชนหัวรุนแรงได้รับการสนับสนุนจากเจียงซิง¹

ในกลางเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1967 การต่อสู้ระหว่างมวลชนที่เกิดขึ้นในอุ๋ฮั่นมีความรุนแรงมากขึ้น องค์การมวลชนหัวอนุรักษ์ได้จัดตั้งกลุ่ม “ล้านวีรบุรุษ” (Million Heroes) ขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทัพส่วนภูมิภาคและผู้ปฏิบัติงานที่เป็นทหารผ่านศึกจำนวนมาก รวมถึงสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ในอุ๋ฮั่นอีกกว่าร้อยละ 85 ส่วนฝ่ายมวลชนหัวรุนแรงเองก็ได้จัดตั้งกลุ่ม “กองบัญชาการคนงาน” ขึ้น สมาชิกประกอบด้วยคนงานและมีสมาชิกขบวนการพิทักษ์แดงร่วมอยู่ด้วย เงินใจเตาเห็นว่ากองทัพภูมิภาคสามารถสั่งให้พรรควางตัวเป็นกลางระหว่างความขัดแย้งของมวลชนและเรียกร้องให้เกิดความสามัคคี² แต่เงินใจเตาเองกลับสนับสนุนกลุ่ม “ล้านวีรบุรุษ” การปะทะกันระหว่างทั้งสองกลุ่ม ทำให้กองทัพส่วนภูมิภาคจับกุมผู้นำขบวนการพิทักษ์แดงและกลุ่มคนงานหัวรุนแรงกว่า 500 คน³

ต่อมาในกลางเดือนกรกฎาคมมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จึงได้มีการประชุมขึ้นในอุ๋ฮั่น ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยตัวแทนจากส่วนกลาง ได้แก่ โจวเินไหล ตัวแทนจากกองบัญชาการทหารส่วนกลาง ได้แก่ หลี่จวอเฟิง (Li Zuopeng, 1914- -) และหยางเฉินอู่ (Yang Chenwu) ตัวแทนสมาชิกกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรม ได้แก่ หวางลี่ (Wang Li, 1922- -) กับเซี่ยฟู่จื่อ (Xie Fuzhi, 1909-1972) และเหมาเจ๋อตง ในการประชุมทั้งหมดเจ๋อตงและโจวเินไหลวิพากษ์วิจารณ์เงินใจเตาว่าละเลยแนวทางของสำนักงานใหญ่แรงงานทั่วไป และเหมาเจ๋อตงได้เรียกร้องให้เกิดความสามัคคีภายในองค์การมวลชน เมื่อโจวเินไหลเดินทางกลับเป่ย์จิงได้ให้หวางลี่กับเซี่ยฟู่จื่ออยู่แก้ไขปัญหาด่าง ๆ ต่อที่อุ๋ฮั่น⁴

ในวันที่ 20 กรกฎาคม คนงานกลุ่ม “ล้านวีรบุรุษ” ได้ก่อการโดยนำกำลังส่วนหนึ่งเข้ายึดสนามบินทั้งของพลเรือนและของกองทัพ และอีกส่วนหนึ่งยึดสถานีรถไฟ โรงไฟฟ้า สถานีตำรวจ ท่าเรือ ถนนสายหลักและตึกที่ทำการสำคัญ ๆ ในเมืองอุ๋ฮั่น โดยมีทหารของกองทัพเข้าควบคุมสถานการณ์ แต่เงินใจเตาได้เข้าแทรกแซงโดยอ้างว่าเพื่อป้องกันการเผชิญหน้ากัน เขาจึงสั่งถอนทหารยามจากสำนักงานของกองทัพ และสนับสนุนให้ทหารในกองทัพเข้าปะทะกับพวกก่อการจลาจล⁵ การปะทะกันในครั้งนั้นทำให้ผู้เข้าร่วมก่อการจลาจลกว่า 1,000 คนถูกทหารกองทัพฆ่าตาย⁶ ส่วนหวางลี่กับเซี่ยฟู่จื่อ

¹ *Ibid.* p. 212-213.

² *Ibid.* p. 213.

³ Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 580.

⁴ Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 213.

⁵ Jean Esmein. (1975). *op. cit.* p. 225.

⁶ Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 580.

ซึ่งที่ผ่านมามีปฏิเสศคำสั่งของกองทัพ วิทยาการวิจัยกลุ่ม “ล้านวีรบุรุษ” และสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่ม “กองบัญชาการคนงาน” ทำให้กลุ่มล้านวีรบุรุษเข้าโจมตีโรงแรมที่ทั้งสองคนพัก เชียฟูจื่อถูกขังอยู่ในห้อง หวางลี่ถูกคนในกองทัพทำร้ายร่างกาย¹ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้โจวเอินไหลต้องเดินทางกลับไปยังอุ๋อันเพื่อช่วยเหลือหวางลี่และเชียฟูจื่อ ด้วยการใช้อำนาจของกองทัพเรือและกองทัพอากาศเข้าควบคุมสถานการณ์ในอุ๋อัน ทั้งหวางลี่ เชียฟูจื่อและเงินไ้เตาถูกนำตัวไปเป่ยจิง หวางลี่กับเชียฟูจื่อได้รับการต้อนรับเยี่ยงวีรบุรุษ ส่วนเงินไ้เตาถูกปลดจากตำแหน่ง²

วิกฤตการณ์อุ๋อันแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างกองทัพปลดแอกประชาชนในส่วนกลางกับกองบัญชาการทหารในส่วนภูมิภาค เป็นเหตุการณ์ที่แสดงว่าผู้บัญชาการทหารบางส่วนไม่เชื่อฟังคำสั่งของรัฐบาลกลาง และเหตุการณ์ครั้งนั้นได้ผลักดันให้กองทัพบุกเข้ามาบีบบทบาทมากยิ่งขึ้น

3.5 เหตุการณ์กวาดล้างกลุ่ม “516” (The purge of the 516 Group)

ถึงแม้ว่าวิกฤตการณ์อุ๋อันจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวม แต่เหตุการณ์นี้ได้ทำให้กลุ่มมวลชนหัวรุนแรงและสมาชิกของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางถือโอกาสต่อต้านกลุ่มอนุรักษนิยมและกลุ่มลัทธิแก้ทั้งในเป่ยจิงและทั่วประเทศ ในวันที่ 22 กรกฎาคม เพียง 2 วันหลังวิกฤตการณ์อุ๋อัน เจียงซิงได้เสนอคำขวัญที่ว่า “โจมตีด้วยคำพูด ปกป้องด้วยกำลัง” (Attack with words, defend with force)³ นอกจากนั้นวิกฤตการณ์อุ๋อันยังได้กลายเป็นตัวอย่างความรุนแรงและทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างกองทัพปลดแอกประชาชนกับกลุ่มปฏิวัติหัวรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่องในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ อีกทั้งการต่อสู้ระหว่างคนงานกับขบวนการพิทักษ์แดงก็ยังคงดำเนินต่อไป มีการเข้าปล้นอาวุธจากคลังแสงของกองทัพปลดแอกประชาชน โดยเฉพาะความวุ่นวายที่เกิดขึ้นที่เป่ยจิงกับกว้างตงเข้าขั้นวิกฤต⁴ นอกจากนั้น หลินเปียวยังได้ส่งเสริมให้ขบวนการพิทักษ์แดงใช้ความรุนแรง โดยได้เรียกร้องในระหว่างการประชุมผู้ปฏิบัติงานอาวุโสของคณะกรรมการทหารในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1967 ว่าให้ “ติดอาวุธพวกฝ่ายซ้าย แจกจ่ายปืนให้แก่มวลชนฝ่ายซ้าย” และกล่าวว่า “คนดีต้องต่อสู้กับคนเลว การที่คนดีต่อสู้กับคนดีนั้นเป็นความเข้าใจผิด เมื่อคนเลวจับกลุ่มต่อสู้กันเอง เราจะต้องเอาประโยชน์จากมัน (ปล่อยให้มันทำลายล้างกันไปเอง) เมื่อคนเลวมาต่อสู้กับคนดี เราต้องใช้โอกาสนี้หลอหลอมตัวเองขึ้นมาจากการต่อสู้”⁵

¹ Jean Esmein. (1975). *op. cit.* pp. 225-226.

² Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 214.

³ *Ibid.* p. 214.

⁴ Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* pp. 580-581.

⁵ กฤษณ์ วรางกูร. (2522). *เล่มเดิม*. หน้า 22.

ในวันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1967 ขบวนการพิทักษ์แดง 516 หรือที่เรียกว่า “กลุ่ม 516” (ย่อมาจาก 16 พฤษภาคมหรือ May 16th) ในเป่ย์จิง* ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเจียงซิงและกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลาง¹ ได้เรียกร้องให้มวลชนหัวรุนแรงโจมตีการทำงานของโจวเอินไหลและกองทัพปลดแอกประชาชน² โดย “กลุ่ม 516” กล่าวโจมตีว่าโจวเอินไหลทำงานด้านนโยบายและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้น่าเบื่อ ซึ่งเป้าหมายที่แท้จริงของกลุ่ม 516 ไม่ใช่โจวเอินไหล แต่เป็นกองทัพปลดแอกประชาชน โดยในต้นเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1967 บรรณาธิการวารสารธงแดง (Hongqi) ได้เรียกร้องให้ต่อต้านและกำจัด “ผู้นำกองทัพที่เดินเส้นทางทุนนิยม”³ แต่ต่อมาเหตุการณ์กลับบานปลายมากขึ้น กลุ่มหัวรุนแรงโจมตีการทำงานของกระทรวงการต่างประเทศ และเกิดเหตุการณ์เผาสถานทูตอังกฤษ⁴ ฝ่ายทหารโดยเฉพาะผู้บัญชาการภูมิภาคได้ตัดสินใจที่จะขัดขวางการกระทำของกลุ่มหัวรุนแรงดังกล่าว⁵

ในปลายเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1967 ภายในกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางได้มีการจัดองค์กรขึ้นใหม่ ผู้นำกลุ่ม 516 ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของเงินป้อต้า ประกอบด้วย หวางลี่ ฉีเป๋นยวี (Qi Benyu, 1931- -) กวานเฟิง (Guan Feng, 1919- -) บรรณาธิการนิตยสารธงแดงและหมูซิ่น (Mu Xin) นักประชาสัมพันธ์หัวรุนแรงในเป่ย์จิง⁶ ซึ่งต่างตกเป็นจำเลย* ก็ถูกขับออกจากกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางและถูกจับกุม

ในวันที่ 5 กันยายน ค.ศ. 1967 ผู้มีอำนาจสูงสุดทั้งสี่ ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการกลาง (Central Committee) คณะกรรมาธิการกิจการทหาร (Military Affairs Commission) สภาแห่งรัฐ (State Council) และกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรม (Cultural Revolution Group) ได้ร่วมกันตัดสินใจที่จะยุติ

* เป็นการรวมกลุ่มพิเศษของปัญญาชนกลุ่มหนึ่งในวิทยาลัยการศึกษาแห่งหนึ่ง ซึ่งนำโดยกลุ่ม 7 คน จากสถาบันการศึกษาจิตวิทยาและสังคมศาสตร์ ซึ่งไม่เป็นที่รู้จักมากนัก

¹Craig Dietrich. (1994). *People's China: A Brief History*. 2nd ed. p. 194.

²Jean Esmein. (1975). *op. cit.* p. 234.

³Harry Harding. (1997). *op. cit.* pp. 214-215.

⁴Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 581.

⁵Stanley Karnow. (1990). *op. cit.* p. 366.

⁶*Ibid.* pp. 379-380.

* ผู้นำกลุ่ม 516 ตกเป็นจำเลยในคดีของการใช้เหตุการณ์ทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์เป็นข้ออ้างในการวิพากษ์วิจารณ์กล่าวหาว่า หลี่เซี่ยนเนี่ยน (Li Xiannian) หลี่ฟูจุน (Li Fuchun) และเฉินยี (Chen Yi) มีความคิดล้มล้างโจวเอินไหล รวมถึงถูกกล่าวหาว่าเป็น “พวกซ้ายจัด” และเป็น “พวกปฏิกริยา” และเป็นพวก “ทำงานให้สหรัฐอเมริกา เป็นสายลับให้เจียงไคเช็ค และเป็นพวกลัทธิแก๊งเวียด” และต่อมาในเดือนธันวาคม สมาชิกของกลุ่ม 516 ก็ไม่ปรากฏตัวอีกเลย (Stanley Karnow. 1990: 367)

การต่อสู้ที่เกิดขึ้นภายในกองทัพและฟื้นฟูอำนาจของกองทัพขึ้นใหม่ กลุ่มขบวนการพิทักษ์แดงถูกสั่งห้ามมิให้เข้าไปยึดอาวุธจากกองทัพ และกองทัพถูกห้ามมิให้สนับสนุนกำลังอาวุธแก่มวลชนโดยมิได้รับอนุญาตจากส่วนกลาง และอนุญาตให้กองทัพปลดแอกประชาชนใช้กำลังต่อต้านมวลชนที่สร้างความวุ่นวาย¹ ในวันเดียวกันเจียงซิงได้ออกเดินสายปราศรัยต่อขบวนการพิทักษ์แดงทั่วประเทศ โดยประณามว่า “กลุ่ม 516” เป็น “กลุ่มซ้ายจัด” ซึ่งมีความพยายามที่จะยึดอำนาจการควบคุมของมวลชน² และชื่นชมกองทัพปลดแอกประชาชนว่าเป็นผู้นำของชนชั้นกรรมาชีพ³ เหยาเหวินหยวนได้เสริมด้วยการกล่าวโทษว่า กลุ่ม 516 สร้างความแตกแยกและความสับสน แต่จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้เจียงซิงตกเป็นจำเลยว่าได้พยายามเคลื่อนไหวที่จะล้มล้างโจวเินไหล⁴ และใช้ประโยชน์จากเหตุการณ์ทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์เป็นข้ออ้างวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มผู้นำกองทัพปลดแอกประชาชน และแม้ว่านางจะปฏิเสธสุดท้ายว่าไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่ม 516 เลยก็ตาม แต่ก็มีหลักฐานแสดงว่านางได้ทำการวิพากษ์วิจารณ์ตนเองต่อกรณีนี้⁵ ในส่วนของกองทัพปลดแอกประชาชนได้เรียกร้องให้ขบวนการพิทักษ์แดงทำการศึกษาแนวคิดของเหมาเจ๋อตงมากกว่าที่จะไปกำจัดพวกเดินเส้นทางทุนนิยม จากการค้าเนินงานของกองทัพจึงทำให้สถานการณ์ต่าง ๆ คลี่คลายลงได้⁶ และกองทัพปลดแอกประชาชนได้ก้าวขึ้นมาอยู่แนวหน้าในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการปกครองประเทศ⁷ จะเห็นได้ว่าสาเหตุของการปลดกลุ่ม 516 เป็นตัวอย่างสำคัญของการที่ผู้นำในเป่ย์ จิงพยายามที่จะล้างบาปในความผิดให้แก่เหมาเจ๋อตงและพวกตนเองที่จะต้องรับผิดชอบการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกินเลยโดยการกล่าวโทษและรับบาปแทน⁸

3.6 การเข้ามามีอำนาจของกองทัพปลดแอกประชาชน

จากเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นตั้งแต่วิกฤตการณ์อุ๋นอันและเหตุการณ์ 516 ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมจากการทำลายโครงสร้างของนโยบายเก่าไปเป็นการการสร้างนโยบายใหม่ ดังนั้นในเดือนกันยายน ค.ศ. 1967กเหมาเจ๋อตงวางแผนยุทธศาสตร์

¹Harry Harding. (1997). *op. cit.* pp. 215-216.

²*Ibid.* p. 216.

³Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 581.

⁴Stanley Karnow. (1990). *op. cit.* pp. 379-380.

⁵Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 216.

⁶Jonathan D. Spence. (1999). *op. cit.* p. 581.

⁷ดูเขียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 570.

⁸Stanley Karnow. (1990). *op. cit.* p. 379.

ที่ยิ่งใหญ่ ของการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นใหม่ เพื่อยุติความสับสนวุ่นวายด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติในอีก 22 มณฑลที่ยังไม่มีองค์กรรองรับ¹ ด้วยการให้กองทัพปลดแอกประชาชนปกครองโดยตรง หลังจากนั้นแม้ว่าคณะกรรมการปฏิวัติจะได้รับการแต่งตั้งเพิ่มขึ้น แต่คณะกรรมการดังกล่าวก็อยู่ภายใต้อำนาจของกองทัพปลดแอกประชาชน ซึ่งโดยแท้จริงแล้วคณะกรรมการปฏิวัติจึงเป็นเพียงภาพที่แสดงให้เห็นถึงการควบคุมอำนาจของกองทัพปลดแอกประชาชนนั่นเอง² ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1967 พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้เรียกร้องให้ขบวนการพิทักษ์แดงกลับไปเข้าชั้นเรียน และในเดือนพฤศจิกายน นิตยสารแดงซึ่งเป็นกระบอกเสียงของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางได้ถูกสั่งให้หยุดดำเนินการ³ เหตุการณ์ในช่วงปลาย ค.ศ. 1967 ได้แสดงให้เห็นว่าเหมาเจ๋อตงและผู้นำระดับสูงทั้งจากฝ่ายกองทัพและฝ่ายพลเรือนต่างเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันมากขึ้นและยุติความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดง

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1968 กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางจะสามารถเข้าควบคุมการบริหารใน 10 เมือง ซึ่งประกอบด้วย เฮยหลงเจียง กุ้ยโจว ซานตง ซานซี ซิงไห่ (Qinghai) เจียงซี (Jiangxi) ซังไห่ เป่ย์จิง เทียนจิน และมองโกเลียใน หรือคิดเป็น 1 ใน 3 ของประเทศ แต่พื้นที่ส่วนที่เหลืออยู่ภายใต้การควบคุมของหลินเปียวและกองทัพ⁴

3.7 การสลายขบวนการพิทักษ์แดง

ตั้งแต่ต้น ค.ศ.1968 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ.1968 ด้วยความสนับสนุนของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลาง จึงทำให้ความวุ่นวายที่เกิดจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงยังไม่ยุติลง อีกทั้งขบวนการพิทักษ์แดงในท้องที่ต่าง ๆ ยังคงมีการแบ่งเป็นฝักฝ่ายและสู้รบกันเอง ตัวอย่างเช่น ขบวนการพิทักษ์แดงสองฝ่ายในมหาวิทยาลัยชิงหวิที่ต่างฝ่ายต่างอ้างว่าตนเป็นฝ่ายที่ยึดมั่นและเทิดทูนความคิดเหมาเจ๋อตงอย่างแท้จริง แต่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ใช่ เมื่อตกลงกันไม่ได้จึงใช้อาวุธตัดสิน เหตุการณ์การสู้รบกันเองของขบวนการพิทักษ์แดงเช่นนี้เกิดขึ้นทั่วประเทศ โดยใช้อาวุธที่ได้มาจากการขโมยจากกองทัพปลดแอกประชาชน⁵ หรือในฤดูร้อน ค.ศ. 1968 ที่มณฑลกว่างตง ได้เกิดการต่อสู้กันอย่างรุนแรงระหว่างขบวนการพิทักษ์แดง 2 กลุ่มคือ กลุ่มธงแดง (Red Flag) กับกลุ่มลมตะวันออก (East Wind) เหตุการณ์การต่อสู้ยังเกิดขึ้นทั่วไปทั้งระหว่างกลุ่มที่สนับสนุนเหมาเจ๋อตงกับกลุ่มที่คัดค้านและระหว่าง

¹Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 216.

²ลูเซียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 570-571.

³Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 340.

⁴Immanuel C. Y. Hsu. (1975). *op. cit.* p. 847.

⁵ทวีป วรดิลก. (2542). *เล่มเดิม*. หน้า 1213.

กลุ่มสนับสนุนเหมาเจ๋อตงที่ต้องการให้ความวุ่นวายดำเนินต่อไปกับกลุ่มที่ต้องการให้ยุติความวุ่นวาย¹ จากสภาพการต่อสู้ตามท้องถนนและการเดินขบวนที่เกิดขึ้นทั่วไป จึงทำให้ประเทศตกอยู่ในสภาพที่แตกแยกเสมือนเกิดสงครามกลางเมือง

เมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงบานปลายออกไป ทำให้เหมาเจ๋อตงพิจารณาว่าหากสถานการณ์ยังคงดำเนินต่อไปเช่นนี้เขาอาจจะต้องเป็นฝ่ายที่สูญเสียการควบคุมไปอย่างสิ้นเชิง² อีกทั้งสถานการณ์ยังได้เรียกร้องให้ยุติความวุ่นวายและรักษาความเสียหายที่เกิดขึ้น ด้วยความสามัคคีทั้งจากผู้นำเบื้องบนและความเชื่อฟังของมวลชนเบื้องล่าง จึงทำให้กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางและเหมาเจ๋อตงเองก็ได้เปลี่ยนนโยบายทางการเมืองโดยย้ายมาขวาหรืออย่างน้อยก็อยู่ตรงกลาง³ ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1968 เหมาเจ๋อตงได้เรียกผู้นำนักเรียน 5 คนที่มาจากขบวนการพิทักษ์แดงกลุ่มใหญ่ในเป่ย์จิง มาตำหนิว่าพวกเขาเป็นพวกลัทธิซ้ายจัด ใช้ลัทธิการแบ่งแยก และดำเนินการต่อสู้อย่างบ้าคลั่งและกล่าวว่าการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงทำให้เขาตกต่ำ⁴ และในเดือนเดียวกันนั่นเอง เหมาเจ๋อตงก็ได้ให้กองทัพปลดแอกประชาชนสลายขบวนการพิทักษ์แดงด้วยการส่งเยาวชนเหล่านั้นไปชนบท โดยเหมาเจ๋อตงนำเอาการ “ลงสู่เบื้องล่าง” มาเป็นเหตุผลสำคัญที่ว่าต้องการให้ขบวนการพิทักษ์แดงหล่อหลอมตนเองให้มีจิตใจเยี่ยงชนชั้นกรรมาชีพ จึงควรใช้ชีวิตร่วมกับชาวนาและใช้แรงงานเยี่ยงที่ชาวนาใช้เพื่อหล่อหลอมตนเองให้เป็นชนชั้นกรรมาชีพ⁵

จากการตัดสินใจของเหมาเจ๋อตงทำให้ขบวนการพิทักษ์แดงที่มีจำนวนเกือบ 20 ล้านคน ถูกส่งไปชนบทจนหมดภายในระยะเวลาเพียง 6 เดือน เหล่าขบวนการพิทักษ์แดงต้องใช้ชีวิตอย่างชาวนา โดยทำนาเลี้ยงชีพ⁶ จากการสำรวจในภายหลังพบว่า ตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 1968 จนถึง ค.ศ. 1978 มีเยาวชนจากทั่วประเทศลงสู่ชนบทประมาณ 16,230,000 คน และสามารถประมาณการค่าใช้จ่ายที่รัฐและวิสาหกิจต่างๆ ต้องเสียหายไปรวมแล้วประมาณ 1 แสนล้านหยวน⁷

¹Immanuel C. Y. Hsu. (1975). *op. cit.* p. 847.

²John K. Fairbank. (1992). *China: A New History.* p. 394.

³Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 342.

⁴Immanuel C. Y. Hsu. (1975). *op. cit.* p. 848.

⁵วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม.* หน้า 116.

⁶Witold Rodzinski. (1988). *The People's Republic of China: Reflections on Chinese Political History since 1949.* p. 172.

⁷วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม.* หน้า 116-117.

4. สภาพการเมืองของจีนระหว่างเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1968 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969

ช่วงเวลาภายหลังจากการสลายขบวนการพิทักษ์แดงแล้วก็คือการจัดสรรอำนาจขึ้นใหม่ภายในกลุ่มที่ร่วมกันทำการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยช่วงเวลาตั้งแต่เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1968 ถึงเมษายน ค.ศ. 1969 นั้นเป็นช่วงที่มีการประชุมครั้งสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์ 2 ครั้ง คือ การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 12 ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1968 และการประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติชุดที่ 9 ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 ซึ่งการประชุมในครั้งหลังนี้มีจุดประสงค์สำคัญคือเป็นการประชุมเพื่อจัดสรรตำแหน่งหน้าที่ในการบริหารประเทศขึ้นใหม่ภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนและภายในรัฐบาลภายหลังจากผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ชุดเดิมได้สูญเสียอำนาจไปเป็นจำนวนมาก อีกทั้งการประชุมสมัชชาฯ ครั้งนี้เหมาเจ๋อตงยังหวังที่จะเป็นการประชุมเพื่อยุติการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ดำเนินมาตั้งแต่ ค.ศ. 1966 ประกอบกับมีปัจจัยที่มาสับสนุนให้เหมาเจ๋อตงและกลุ่มผู้นำประเทศในขณะนั้นต้องการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองก็คือ¹

1. ปัจจัยภายในประเทศ ภายหลังจากเกิดความวุ่นวายมาเป็นเวลากว่า 2 ปี ศัตรูทางการเมืองของเหมาเจ๋อตงก็ได้ถูกกำจัดออกไปจากระบบแล้ว บ้านเมืองเกิดความเสียหายขึ้นมากมาย กลุ่มผู้นำจึงตัดสินใจว่าสภาพการณ์ที่มีเสถียรภาพภายในนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรก

2. ปัจจัยภายนอกประเทศ ในกลาง ค.ศ. 1968 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนกับสหภาพโซเวียตตึงเครียดมากขึ้นจากเหตุการณ์วิกฤตการณ์เชคโกสโลวัก (Czechoslovak crisis) และเกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับชายแดนระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต โดยโซเวียตได้ส่งกำลังทหารเข้าประชิดชายแดนที่เขตปกครองตนเองซินเจียง ต่อมาทั้งสองเหตุการณ์ส่งผลให้กองทัพของทั้งสองประเทศต้องปะทะกันที่แม่น้ำอุซซูรี (Ussuri River) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1969

4.1 การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 12 เดือนตุลาคม ค.ศ. 1968 (The Twelfth Plenum of the Eighth Central Committee)

การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 12 จัดขึ้นที่กรุงเป่ย์จิง ในระหว่างวันที่ 12-31 ตุลาคม ค.ศ. 1968 สำหรับผู้เข้าร่วมการประชุมในครั้งนั้น คาดหมายว่าสมาชิกประมาณ 2 ใน 3 ของสมาชิกถาวรและสมาชิกสำรองในคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ได้รับเลือกจากการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 8 เมื่อ ค.ศ. 1956 ไม่ได้เข้าร่วมประชุม² เนื่องจากเหลือสมาชิกคณะกรรมการกลางของพรรคฯ เพียง 56 คน จึงทำให้ในการประชุมครั้งนี้มีผู้ที่ได้รับคัดเลือกให้

¹ Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* pp. 172-173.

² *Ibid.* p. 173.

เข้าร่วมประชุมทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกคณะกรรมการกลาง ได้แก่สมาชิกของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรม ตัวแทนของคณะกรรมการปฏิวัติระดับมณฑล และสมาชิกของกองทัพปลดแอกประชาชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือผู้ที่รอดและเป็นผู้ที่ได้รับมรดกจากการปฏิวัติวัฒนธรรม¹ นั่นเอง ภายหลังจากเสร็จสิ้นการประชุมมีเพียงแถลงการณ์เท่านั้น โดยที่ไม่มี การเผยแพร่เอกสารของการประชุม

ประเด็นสำคัญของการประชุมครั้งนี้สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเด็นใหญ่คือ การลงมติรับรอง การดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม การลงมติรับรองรายงานการสอบสวนความผิดของหลิวเซาฉีกับพรรคพวก การร่างธรรมนูญของพรรคฉบับใหม่ และการจัดเตรียมการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีน ครั้งที่ 9 ในปีหน้า

ประเด็นที่ 1 การลงมติรับรองการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม ในที่ประชุมได้รับรองการกระทำของกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรม โดยอธิบายว่ากลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรม “มีบทบาทหน้าที่ต่อผู้ที่สำคัญในการทำให้แนวทางการปฏิวัติขั้นกรมาซีฟของเหมาเจ๋อตงสำเร็จลุล่วง” และในที่ประชุมได้รับรองการประเมินของเหมาเจ๋อตงที่เกี่ยวกับการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าเป็น “ความจำเป็นอย่างยิ่งและทำให้การนำโดยชนชั้นกรมาซีฟเข้มแข็งขึ้น ปกป้องการฟื้นฟูแนวทางทุนนิยม และสร้างลัทธิสังคมนิยม” และได้ประกาศว่า “ความสำคัญของการปฏิวัติวัฒนธรรมคือชัยชนะอันยิ่งใหญ่และเด็ดขาด”²

ประเด็นที่ 2 การลงมติรับรองรายงานการสอบสวนความผิดของหลิวเซาฉีกับพรรคพวกนั้น รายงานการสอบสวนหลิวเซาฉีซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้เดินตามเส้นทางทุนนิยมหมายเลขหนึ่งได้จัดเตรียมขึ้นโดยกลุ่มเจียงชิง คังเซิงและเซี่ยฟู่จื่อเป็นหัวหน้า รายงานการสอบสวนดังกล่าวระบุว่าหลิวเซาฉี “เป็นไส้ศึก เป็นคนทรยศ เป็นผู้ขายกรรมกร”³ อีกทั้งยังถูกกล่าวหาว่า “เป็นคนแปรพักตร์ เป็นคนทรยศ เป็นผู้อยู่เบื้องหลัง เสมือนเป็นผู้รับใช้จักรวรรดินิยม เป็นผู้นำลัทธิแก่ยุคใหม่ เป็นพวกถอยหลังเยี่ยงก๊กมินตั๋ง และเป็นผู้ต่อต้านการปฏิวัติ”⁴ ในที่ประชุมได้รับรองมติที่จะขับหลิวเซาฉีออกจากพรรคและปลดจากทุกตำแหน่งในพรรคและในรัฐบาล ในระหว่างการประชุมครั้งนี้เขาถูกนำตัวไปคุมขังยังเมืองไคเฟิง ทั้ง ๆ ที่ป่วยเป็นโรคปอดบวม ในวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1969 หลิวเซาฉีตายโดยลำพัง และครอบครัวของเขาทราบข่าวหลังจากนั้นเป็นเวลาอีกหลายปี

ส่วนเต็งเสี่ยวผิงผู้เดินเส้นทางทุนนิยมหมายเลขสองมีชะตากรรมใกล้เคียงกัน โดยหลินเปียวได้เสนอให้ขับเต็งเสี่ยวผิงออกจากสมาชิกภาพของพรรคคอมมิวนิสต์ แต่เหมาเจ๋อตงคัดค้าน โดยเหมาเจ๋อตงเห็นว่า ความผิดของเต็งเสี่ยวผิงเป็นคนละกรณีกับของหลิวเซาฉีเพราะมีลักษณะต่างกัน

¹Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 225.

²*Ibid.* p. 225.

³Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* pp. 173-174.

⁴Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 226.

เนื่องจากตั้งเสี่ยวผิงได้วิพากษ์วิจารณ์ตนเองภายหลังจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 11 เมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 ไปแล้วและยังได้ขอพรให้แก้การปฏิวัติวัฒนธรรมและความคิดของเหมาเจ๋อตง ทำให้เหมาเจ๋อตงพิจารณาความผิดของตั้งเสี่ยวผิงแตกต่างออกไป ภายหลังจากถูกกักขังในทำเนียบจงหนานไห่ ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1969 ตั้งเสี่ยวผิงและภรรยาถูกนำตัวไปใช้แรงงานที่เมืองหนานชาง (Nanchang) ในมณฑลเจียงซี โดยตั้งเสี่ยวผิงและภรรยาทำงานในโรงงานรถแทรกเตอร์ สภาพความเป็นอยู่ของพวกเขาดีขึ้นหลังจากหลินเปียวจากไปในเดือนกันยายน ค.ศ. 1971 และในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1973 ด้วยความช่วยเหลือของโจวเอนไห่ ตั้งเสี่ยวผิงและครอบครัวก็ได้กลับสู่เป่ย์จิง¹

ประเด็นที่ 3 และ 4 คือการร่างธรรมนูญของพรรคฉบับใหม่และการจัดเตรียมการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 นั้น ในการประชุมครั้งนี้ ได้ผ่านร่างธรรมนูญของพรรคฉบับใหม่ และได้ผ่านระเบียบของผู้ที่จะได้เข้าร่วมในการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 9 เป็นเวลา 5 เดือนตั้งแต่จบการประชุมในครั้งนี้จนถึงการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 9 เดือนเมษายน ค.ศ. 1969 รายชื่อผู้ที่เข้าร่วมการประชุมกว่า 1,500 คน และรายชื่อสมาชิกผู้ที่จะได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการกลางกว่า 200 คน ได้ถูกคัดเลือกอย่างละเอียดโดยเหมาเจ๋อตงและหลินเปียว เนื่องจากตำแหน่งประธานและสมาชิกสมัชชาพรรคแห่งชาติจะถูกเลือกโดยผู้เข้าร่วมประชุมทั้ง 1,500 คน เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมในการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 9 และเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าระบบการปฏิวัติวัฒนธรรมของเหมา-หลินจะได้รับการอนุมัติ²

แม้ตามหลักการแล้วผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดจะมีสิทธิเท่าเทียมกันในการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม แต่ผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมด 1,500 คนถูกควบคุมโดยสภามบริหารสูงสุดเพียง 100 คน ซึ่งประกอบด้วยประธาน สมาชิกสภาและเลขาธิการ โดยในการประชุมสมัชชาฯ จะมีการประชุมย่อยใน 3 รูปแบบคือ การประชุมหมุนเวียน (chairing group) การประชุมกลุ่มย่อย (the small group discussions) และการประชุมรวม (summaries) ซึ่งจะทำให้สามารถควบคุมการประชุมสมัชชาฯ ได้³

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ที่จะเข้าร่วมประชุมสมัชชาใหญ่พรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติ ครั้งที่ 9 นั้นจากคำแถลงการณ์ในการประชุมขยายวงของการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 12 ที่เป่ย์จิงได้กล่าวว่า “เราต้องนำสมาชิกหน้าใหม่จากชนชั้นกรรมาชีพเข้าสู่พรรค รวมถึงคนงานอุตสาหกรรมและสมาชิกพรรคซึ่งโดดเด่นตามแนวทางการปฏิวัติของเหมา

¹Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* p. 174.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 303.

³*Ibid.* p. 303.

เจอตงให้เป็นผู้นำของพรรค”¹ ซึ่งเลือดใหม่ควรมาจากองค์กรปฏิวัติ โดยเฉพาะจากคนงานอุตสาหกรรม ในการเสนอชื่อต่อสมาชิกพรรคเท่ากับได้รับเลือกเข้าสู่พรรค ผู้นำปฏิวัติที่ได้รับการเสนอชื่อจะต้องได้รับการทดสอบก่อนที่การประชุมสมัชชาใหญ่ของพรรคจะเริ่มขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการเสนอชื่อต่างก็พยายามที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรของพรรคในส่วนท้องถิ่น²

4.2 การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 9 เดือนเมษายน ค.ศ.

1969

การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติครั้งที่ 9 จัดขึ้นที่เป่ย์จิง ในระหว่างวันที่ 1-24 เมษายน ค.ศ. 1969 การประชุมครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นจุดสูงสุดของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม และโดยทั่วไปแล้วถือว่าการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 9 นี้เป็นการประชุมสภาการปฏิวัติวัฒนธรรม³ ในที่ประชุมมีตัวแทนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าร่วมการประชุมจำนวน 1,512 คน จากสมาชิกพรรคทั้งหมดประมาณ 22 ล้านคน การประชุมครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการประชุมที่มีปัญหาเนื่องจากการปฏิบัติที่เคยกระทำมาในอดีตผู้แทนที่จะเข้าร่วมการประชุมจะต้องได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกพรรคฯ ในแต่ละระดับตั้งแต่ระดับล่างขึ้นมา ในขณะที่นั้นคณะกรรมการของพรรคระดับมณฑลและระดับอำเภอได้ยุติการดำเนินงานไปแล้ว จึงทำให้ไม่สามารถคัดเลือกผู้แทนที่จะมาทำหน้าที่ในการประชุมได้ ดังนั้นการประชุมครั้งนี้ผู้แทนสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ระดับมณฑลและอำเภอมาจากการคัดเลือกของเจ้าหน้าที่ระดับสูงจากส่วนกลางที่เป่ย์จิง⁴ โดยผู้แทนร้อยละ 23 มาจากกองทัพ

เนื่องจากไม่มีผู้เข้าร่วมการประชุมคนใดที่มีอำนาจและกล้าพอที่จะเปลี่ยนแปลงระเบียบวาระการประชุม การประชุมจึงดำเนินไปอย่างราบรื่นตั้งแต่เริ่มการประชุม ในวันแรกของการประชุมเหมาเจอตงได้รับเลือกให้เป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน หลินเปียวได้รับเลือกให้เป็นรองประธานพรรคฯ โจวเินไหลได้รับเลือกให้เป็นเลขาธิการทั่วไป หลินเปียวได้ปราศรัยในที่ประชุมโดยได้พูดประจบประแจงเหมาเจอตงถึง 148 ครั้ง และยังยกย่องสรรเสริญความยิ่งใหญ่ของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม⁵ ตลอดการประชุมทั้ง 24 วันนั้น นอกจากการแต่งตั้งผู้บริหารชุดใหม่ของพรรคคอมมิวนิสต์ในวันแรกแล้ว ที่ประชุมได้มีการลงมติใน 3 เรื่องใหญ่ๆ ก็คือ การลงมติรับรองรายงานของ

¹ *Communique of the Enlarged 12th Plenary Session of the Eighth Central Committee of the Communist Party of China, Peking, (1968). p. 7. quoted in Jean Esmein. (1975). op. cit. p. 266.*

² *Ibid. p. 267.*

³ Immanuel C. Y. Hsu. (1975). *op. cit.* p. 848.

⁴ Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* pp. 174-175.

⁵ *Ibid. p. 175.*

หลินเปียว (Lin Biao's report) การลงมติรับรองธรรมนูญฉบับใหม่ของพรรค และการสรรหาผู้ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการกลางชุดใหม่ สำหรับการเลือกคณะกรรมการกลางพรรคชุดใหม่เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญอย่างเป็นทางการถึงการยุติการปฏิวัติวัฒนธรรม¹

4.2.1 การลงมติรับรองรายงานทางการเมืองของหลินเปียว

เมื่อหลินเปียวเสนอหัวข้อรายงานทางการเมืองแล้ว ที่ประชุมได้แยกออกเป็นการประชุมย่อยในระหว่างวันที่ 2 ถึง 13 เมษายน เพื่อที่จะพิจารณารายงานที่หลินเปียวเสนอและพิจารณาธรรมนูญฉบับใหม่ของพรรค เมื่อพิจารณาแล้วเสร็จในวันที่ 14 จึงได้เริ่มการประชุมทั่วไปครั้งที่สอง ซึ่งที่ประชุมได้รับรองรายงานที่หลินเปียวเสนอและรับรองธรรมนูญของพรรคฉบับใหม่²

รายงานทางการเมืองที่หลินเปียวเสนอเข้าที่ประชุมนั้น หลินเปียวพยายามที่จะสร้างความชอบธรรมให้แก่การปฏิวัติวัฒนธรรม โดยกล่าวว่า “การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นสิ่งใหม่และเป็นการสนับสนุนที่ยิ่งใหญ่ทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติของลัทธิมาร์กซ์-เลนิน” หลินเปียวยังได้สรรเสริญทั้งกองทัพปลดแอกประชาชนและกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมต่อสิ่งที่พวกเขาได้กระทำตั้งแต่ ค.ศ. 1966 แต่ไม่กล่าวถึงผู้ปฏิบัติงานของพรรคระดับอาวุโสที่รอดพ้นจากการปฏิวัติวัฒนธรรม และวิพากษ์วิจารณ์การทวนกระแสในเดือนกุมภาพันธ์ว่าทำให้เกิดการตอบโต้กลับที่รุนแรงต่อการปฏิวัติวัฒนธรรมและมีเจตนาที่จะ “ต่อต้านคำตัดสินเกี่ยวกับแนวทางการตอบโต้ชนชั้นกลาง”³

4.2.2 ธรรมนูญของพรรคฉบับใหม่

สำหรับการรับรองธรรมนูญของพรรค ในการประชุมได้มีมติรับรองธรรมนูญฉบับใหม่ของพรรคแทนที่ธรรมนูญใน ค.ศ. 1954 ในธรรมนูญฉบับใหม่นี้มีเนื้อหาสั้นกว่าฉบับเก่าและไม่กล่าวถึงองค์การพรรคฝ่ายซ้าย แต่ได้เน้นการเพิ่มเติมความคิดเหมาเจ๋อตงและการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นสาระสำคัญของธรรมนูญฉบับนี้⁴ โดยรายละเอียดของธรรมนูญได้เขียนตามคำแนะนำของเหมาเจ๋อตงที่ “ให้ดำเนินการปฏิวัติต่อไปภายใต้การนำของชนชั้นกรรมาชีพ” โดยแนวทางทั่วไปกล่าวว่า “ความคิดของเหมาเจ๋อตงคือลัทธิมาร์กซ์-เลนิน เป็นเวลาสิ้นสุดของจักรวรรดินิยมและก้าวไปสู่ชัยชนะของลัทธิสังคมนิยมทั่วโลก” และธรรมนูญของพรรคฯยังได้อ้างคำพูดของหลินเปียวที่ว่า “ยกย่องความคิดที่สูงส่งของเหมาเจ๋อตงโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงพร้อมทั้งมีความแน่วแน่และจริงจังอย่างที่สุดในการ

¹Jean Esmein. (1975). *op. cit.* p. 267.

²Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* pp. 303-304.

³Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 227.

⁴John K. Fairbank. (1992). *op. cit.* p. 395.

ดำเนินงานและปกป้องแนวทางปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพของสหภาพเหมาเจ๋อตง สหภาพเหมาเจ๋อตงคือ สหภาพที่ใกล้ชิดที่สุดของสหภาพเหมาเจ๋อตงและเป็นทายาทของเหมาเจ๋อตง”¹

สำหรับอำนาจการควบคุม ธรรมนูญของพรรคฯระบุว่า พรรคฯควบคุมกองทัพ ควบคุมอำนาจของรัฐ และองค์กรมวลชนปฏิวัติได้รับการสนับสนุนจากพรรคฯ ธรรมนูญของพรรคฯยังได้กำหนดเงื่อนไขว่าองค์กรแรงงาน ชาวนายากจนและชาวนาระดับกลางถึงล่าง (poor and lower-middle peasant) และขบวนการพิทักษ์แดงล้วนอยู่ภายใต้การควบคุมของพรรคฯ² ในด้านการรับสมาชิกพรรค ธรรมนูญของพรรคฯใน ค.ศ. 1956 นั้นได้เปิดรับทุกคนที่ทำงานและเป็นผู้ที่ไม่แสวงหาประโยชน์จากแรงงานของผู้อื่น แต่สำหรับธรรมนูญของพรรคฯใน ค.ศ. 1969 นั้นแตกต่างออกไป โดยการรับสมาชิกพรรคถูกจำกัดว่าจะต้องมีพื้นฐานมาจากกรรมกร ชาวนายากจนและชาวนาชั้นกลางที่ยากจน หรือทหารเท่านั้น³ และสำหรับสิ่งที่แตกต่างจากธรรมนูญฉบับเดิมคือ ธรรมนูญฉบับใหม่นี้ได้ลบหัวข้อ “ความยุติธรรมและสิทธิประโยชน์” ของสมาชิกออกแล้วแทนที่ด้วยหัวข้อ “หน้าที่ที่ต้องกระทำ”⁴

4.2.3 การเลือกคณะกรรมการกลางชุดใหม่

ที่ประชุมสมัชชาฯ ใช้เวลาตั้งแต่วันที่ 15-24 เมษายน ค.ศ. 1969 เพื่อดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการกลางชุดใหม่ของพรรค เลขาธิการของที่ประชุมได้รับรองเงื่อนไขตามความต้องการของเหมาเจ๋อตงและหลินเปียวที่ว่าสมาชิกถาวรและสมาชิกสำรองรวมกันต้องไม่เกิน 250 คน โดยมีเหมาเจ๋อตงกับหลินเปียวเป็นผู้สมัครลำดับแรก ๆ สมาชิกคณะกรรมการกลางจากการประชุมสมัชชาครั้งที่ 8* ทั้งสมาชิกถาวรและสมาชิกสำรอง ได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งในสมัชชาฯ ครั้งที่ 9 นี้มีไม่เกิน 53 คน⁵

¹Zhongguo gongchandang zhangcheng huibian, 86-87. quoted in Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 305.

²Jean Esmein. (1975). *op. cit.* p. 268.

³Harry Harding. (1997). *op. cit.* p. 228.

⁴Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 348.

*ในการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 8 เมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1956 ได้เลือกสมาชิกคณะกรรมการกลางถาวรของพรรค 97 คน สมาชิกสำรอง 73 คน รวม 170 คน และในการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 8 สมัยที่ 2 ได้เลือกสมาชิกสำรองเพิ่มอีก 25 คน ทำให้มีสมาชิกคณะกรรมการรวม 195 คน ซึ่งในจำนวนนี้มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก

⁵Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 304.

สมาชิกคณะกรรมการกลางที่ได้รับการคัดเลือกในครั้งนี้นับแบ่งเป็นสมาชิกถาวร 170 คน และสมาชิกสำรอง 109 คน ในจำนวนนี้ร้อยละ 45 มาจากกองทัพปลดแอกประชาชน (ใน ค.ศ. 1956 มีทหารเพียงร้อยละ 19) ส่วนสมาชิกคณะกรรมการกลางที่เหลือแบ่งเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางชุดเก่ากับตัวแทนจากองค์กรมวลชนอย่างละเท่า ๆ กัน¹ สำหรับสมาชิกจากองค์กรมวลชนกลับไม่มีเยาวชนหัวรุนแรง สมาชิกคณะกรรมการกลางชุดนี้ร้อยละ 23 มาจากส่วนท้องถิ่น และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางครั้งแรก มีอายุเฉลี่ย 60 ปี คณะกรรมการกลางชุดนี้นอกจากจะประกอบด้วยคนที่ไม่มีการศึกษาแล้วยังประกอบด้วยคนที่ไม่มีความรู้ด้านการต่างประเทศอีกด้วย² แต่ที่รับเลือกให้เป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางเนื่องจากมักจะเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง ผู้ควบคุมส่วนท้องถิ่นและสื่อสัตย์ต่อส่วนกลาง โดยจะเห็นได้ว่าสัดส่วนของสมาชิกที่มาจากตัวแทนของผู้ปฏิบัติงานของพรรคนั้นมีจำนวนลดลง ซึ่งอาจอธิบายได้ว่าการทำงานของผู้ปฏิบัติงานนั้นไม่ได้รับความไว้วางใจ³ และเมื่อพิจารณาจากพื้นเพของสมาชิกของคณะกรรมการกลางซึ่งอย่างน้อย 54 คน ในจำนวน 279 คนนั้น เดิมเป็นสมาชิกของพรรคฯในระดับคอมมูนหรือต่ำกว่า แสดงให้เห็นว่าพรรคคอมมิวนิสต์ให้ความสำคัญแก่ผู้นำในระดับต่ำมากขึ้น⁴

สัดส่วนของสมาชิกคณะกรรมการกลางชุดนี้ยังแสดงให้เห็นว่าสมาชิกพรรคฯรุ่นแรก ๆ ทั้งภายในและภายนอกพรรค หอดำนาจไปจากเวทีการเมือง เนื่องจากสมาชิกของคณะกรรมการกลางที่เคยได้รับเลือกจากที่ประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนแห่งชาติ ครั้งที่ 8 เมื่อ ค.ศ. 1956 เหลือเพียงร้อยละ 30 เท่านั้นที่ยังคงเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางอยู่ภายหลังการประชุมสมัชชาฯ ครั้งที่ 9⁵ และคิดเป็นเพียงร้อยละ 19 ของทั้งสมาชิกถาวรและสมาชิกสำรองของสมัชชาฯ ครั้งที่ 9⁶

สำหรับกองทัพปลดแอกประชาชนที่มีสัดส่วนสมาชิกในคณะกรรมการกลางครั้งนี้มากที่สุดถึงร้อยละ 45 แสดงให้เห็นถึงเหตุผลและความสำคัญโดยตรงของการได้รับมอบหมายหน้าที่ของกองทัพในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมและองค์กรพรรคภายใต้กองทัพปลดแอกประชาชนที่ไม่ถูกทำลาย⁷ ส่วนบรรดาจอมพลของพรรคฯที่กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางไม่พอใจ ไม่ว่าจะเป็น เย่เจี้ยนอิง จูเต๋อ ฉินยี่ เนี่ยหวงเจิ้น สวีเซียงเฉียน หลี่เซียนเหนียน หลี่ฟู่ฉุน (Li Fuchun) และหยูฉิวหลี่ (Yu Qiuli)

¹Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 348.

²John K. Fairbank. (1992). *op. cit.* p. 395.

³Jean Esmein. (1975). *op. cit.* p. 268.

⁴เทียน ฉีระวิทย์. (2519). *เล่มเดิม*. หน้า 204.

⁵Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* p. 176.

⁶Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 304.

⁷Witold Rodzinski. (1988). *op. cit.* p. 176.

ต่างก็ไม่มีใครถูกขับออกจากคณะกรรมการกลาง เหตุที่เหมาเจ๋อตงต้องการให้พวกเขาอยู่ร่วมเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางเพื่อที่จะแสดงต่อพรรคฯและประเทศในภายหลังว่า เหมาเจ๋อตงนั้นเป็นคนใจกว้างและเห็นแก่ความสามัคคี¹

สำหรับตำแหน่งสมาชิกคณะกรรมการประจำของกรมการเมืองมีจำนวน 5 คนได้แก่ เหมาเจ๋อตง หลินเปียว โจวเินไห่ เฉินป้อต้า และคังเซิง ซึ่งเป็นการสะท้อนว่าการสร้างและการปรับปรุงพรรคฯขึ้นใหม่ในครั้งนี้อาจหมายถึงผู้ที่ยังคงมีศรัทธาในตัวเหมาเจ๋อตงและบางที่จะสะท้อนการเข้ามามีอิทธิพลของกองทัพดังที่เขียนไว้ในธรรมนูญของพรรคฉบับใหม่ว่า “สหายหลินเปียวเป็นสหายสนิทและเป็นทายาทของเหมาเจ๋อตง”² และตำแหน่งที่มีความสำคัญรองลงมาก็คือ คณะกรรมการกรมการเมือง (Politburo) ทั้ง 16 คน ในจำนวนนี้ไม่น้อยกว่า 10 คนเป็นทหาร โดยที่ไม่มีผู้นำขบวนการพิทักษ์แดงได้เป็นคณะกรรมการประจำของกรมการเมือง แต่รัฐมนตรีบางคนที่ได้ล้างมลทินแล้วได้กลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้ง³

ในวันที่ 24 เมษายน ที่ประชุมได้ตัดสินใจของหลิวเซ้าฉีว่า “เป็นพวกลัทธิแก้ที่ต่อต้านการปฏิวัติ” และสรรเสริญชัยชนะของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพ พร้อมทั้งประกาศว่าการประชุมสมัชชาครั้งนี้เป็น “สมัชชาแห่งความสามัคคีและสมัชชาแห่งชัยชนะ”⁴ โดยเหมาเจ๋อตงยังได้เน้นย้ำในตอนสุดท้ายของการประชุมว่า “พรรคควรดำเนินการแก้ไขต่อไปด้วยวิธีการฟื้นฟูโดยมวลชน” และกล่าวว่า “อีกไม่กี่ปีหลังจากนี้เราอาจจะต้องดำเนินการปฏิวัติอีกครั้ง”⁵

4.3 การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 9 ครั้งที่ 1 เดือน

เมษายน ค.ศ. 1969 (The First Plenum of the Ninth Central Committee)

ในวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1969 คณะกรรมการกลางชุดใหม่ได้เปิดการประชุมขึ้นครั้งแรก ซึ่งถือว่าเป็นการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 9 ครั้งที่ 1 ในการประชุมครั้งนี้ที่ประชุมได้มีการจัดลำดับตำแหน่งของคณะกรรมการกลางพรรค เหมาเจ๋อตงได้รับเลือกให้เป็นประธานคณะกรรมการกลาง หลินเปียวได้รับเลือกเป็นรองประธาน โดยเหมาเจ๋อตง หลินเปียว โจวเินไห่ เฉินป้อต้าและคังเซิง ทั้ง 5 คนได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกคณะกรรมการประจำของกรมการเมือง ส่วนผู้ที่

¹Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 304.

²Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 348.

³Jack Gray. (2002). *op. cit.* p. 362.

⁴Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 348.

⁵Mao Tse-tung, “Talk at the First Plenum of the Ninth Central Committee of the Chinese Communist Party,” April 28, 1969, quoted in Maurice Meisner. (1999). *op. cit.* p. 348.

ได้รับเลือกให้เป็นคณะกรรมการการเมือง ประกอบด้วย เย่ฉวน (Ye Qun) เย่เจี้ยนอิง หลิวป้อเฉิน (Liu Bocheng) เจียงซิง จูเต๋อ สวีจื่อโหยว (Xu Shiyou) เฉินซีเหลียน (Chen Xilian) หลีเซียนเหนียน หลีโจวผิง (Li Zuopeng) หวู่ฟาเสียน (Wu Faxian) จางซุนเจียว ฉิวไห่จิว (Qiu Huizuo) เหยาเหวินหยวน หวางหยงเซิง (Huang Yongsheng) ต่งปี้หวู่ (Dong Biwu) และเซี่ยฟูจื่อ (Xie Fuzhi) ส่วนสมาชิกสำรองของคณะกรรมการการเมืองได้แก่ จีเต็งชุย (Ji Dengkui) หลีเสวียเฟิง (Li Xuefeng) หลีต้าเซิง (Li Desheng) และวังตงซิง (Wang Dongxing)¹

ในจำนวน 21 คนนี้ หวางหยงเซิง หวู่ฟาเสียน เย่ฉวน และฉิวไห่จิว เป็นฝ่ายของหลินเปียว ส่วนจางซุนเจียว เหยาเหวินหยวนและคังเซิงเป็นฝ่ายเจียงซิง แต่เฉินป้อต้าหัวหน้ากลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางกลับมีความสัมพันธ์กับทั้งหลินเปียวและเจียงซิง การประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 9 ครั้งที่ 1 จบลงด้วยการอนุมัติและสนับสนุนระบบเหมา-หลินในประเทศจีน² แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้นำที่อยู่กลุ่มเดียวกับหลิวเซาฉีและเติ้งเสี่ยวผิงก่อนหน้านี้ อาทิเช่น เย่เจี้ยนอิง หลิวป้อเฉิน หลีเซียนเหนียน ก็ยังคงอยู่รวมในคณะกรรมการการเมือง ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า ไม่ว่าจะการปฏิวัติวัฒนธรรมจะใช้อำนาจที่ไม่เป็นทางการได้มากเพียงใดก็ตาม แต่เมื่อมาถึงจุดๆหนึ่ง การก้าวขึ้นสู่อำนาจที่เป็นทางการในลักษณะที่ครอบงำทั้งหมดนั้น ย่อมไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ภาพสะท้อนนี้ในด้านหนึ่งเท่ากับชี้ว่า รากฐานทางการเมืองที่เป็นระบบระเบียบที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนอ้างเอาไว้เมื่อก่อนหน้านั้นนับว่าค่อนข้างมั่นคงในระดับหนึ่ง และเป็นระดับที่แม้แต่เหมาเจ๋อตงที่มีอำนาจอย่างเต็มที่ ก็ยังต้องหันมาอิงรากฐานเช่นกัน³

เมื่อพิจารณาถึงจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมสมัชชาฯ และจำนวนสมาชิกที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการกลางในครั้งนี้ ทำให้สามารถที่จะอธิบายผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมในทางการเมืองได้ 4 ประเด็นคือ⁴

1. แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของกองทัพในการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เนื่องจาก 2 ใน 3 ของสมาชิกกว่า 1,500 คนที่เข้าร่วมในการประชุมครั้งนี้เป็นทหาร ในส่วนคณะกรรมการกลางมีตัวแทนจากทหารถึงร้อยละ 45 เปรียบเทียบกับสมาชิกสมัชชาฯ ครั้งที่ 8 ใน ค.ศ. 1956 ซึ่งมีเพียงร้อยละ 19 ส่วนผู้แทนที่มาจากองค์กรมวลชนที่เข้ามาเป็นสมาชิกคณะกรรมการกลางมีเพียงร้อยละ 19 เท่านั้น

¹Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *op. cit.* p. 305.

²*Ibid.* p. 305.

³วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เล่มเดิม*. หน้า 118.

⁴Harry Harding. (1997). *op. cit.* pp. 229-230.

2. แสดงให้เห็นถึงการกระจายอำนาจในทางการเมือง เนื่องจากสมาชิกคณะกรรมการกลางในครั้งนั้นมากกว่า 2 ใน 3 เป็นตัวแทนจากส่วนท้องถิ่น เปรียบเทียบกับสมาชิกคณะกรรมการกลางเมื่อ ค.ศ. 1956 ที่ผู้แทนจากส่วนท้องถิ่นมีเพียงร้อยละ 38 เท่านั้น

3. แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนถ่ายอำนาจไปสู่ผู้นำรุ่นใหม่ เนื่องจากในจำนวนสมาชิกทั่วไปทั้ง 170 คนนั้น มีถึง 136 คนที่ไม่เคยได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการกลางมาก่อน โดยสมาชิกคณะกรรมการกลางเหล่านี้มีทั้งผู้นำทหารส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นระดับล่างและผู้แทนมวลชน

4. แสดงให้เห็นถึงการจัดวางสมดุลทางอำนาจของเหมาเจ๋อตงเนื่องจากสมาชิกคณะกรรมการการเมืองและสมาชิกสำรองทั้ง 25 คนนั้นนอกจากเหมาเจ๋อตงกับหลินเปียวแล้ว สมาชิกที่เหลือเป็นตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ ดังนี้ จากกองทัพส่วนกลางเป็นฝ่ายหลินเปียว 5 คน จากกองทัพส่วนภูมิภาคที่ไม่ได้เป็นฝ่ายของหลินเปียว 3 คน จากกองทัพซึ่งถ่วงดุลอำนาจของหลินเปียวอีก 1 คน จากกลุ่มทหารผ่านศึกอาวูไฉ 3 คน จากกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรม 6 คน จากผู้ปฏิบัติงานฝ่ายพลเรือนซึ่งถูกโจมตีระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม 2 คน จากผู้ปฏิบัติงานของพรรคซึ่งขึ้นมามีอำนาจจากการปฏิวัติวัฒนธรรม 3 คน

จากภาพของการจัดสรรอำนาจผ่านตำแหน่งคณะกรรมการกลางในการประชุมสมัชชาครั้งนี้ อาจสะท้อนให้เห็นว่าบทสรุปของการปฏิวัติวัฒนธรรมสิ้นสุดลงด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองของฝ่ายกองทัพปลดแอกประชาชนในยามบ้านเมืองมีวิกฤต สะท้อนให้เห็นถึงการกระจายอำนาจและการวางสมดุลทางอำนาจของเหมาเจ๋อตงที่ไม่ต้องการให้กลุ่มใดหรือฝ่ายใดมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว สะท้อนให้เห็นว่ามีเพียงเหมาเจ๋อตงเท่านั้นที่จะเป็นผู้ชี้ขาดอำนาจทางการเมืองแต่เพียงผู้เดียว และสะท้อนให้เห็นว่าเป้าหมายของการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือการกำจัดสมาชิกคณะกรรมการกลางของสมัชชาฯ ครั้งที่ 8 ที่ไม่เห็นด้วยกับเหมาเจ๋อตงออกไป และสุดท้ายเป็นการยืนยันการคืนอำนาจของฝ่ายหลิวเซ้าฉีและพรรคพวก

สำหรับมติจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ชุดที่ 11 ครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน ค.ศ. 1981 มีความเห็นต่อการประชุมสมัชชาฯ ครั้งนี้ว่า "การประชุมสมัชชาผู้แทนพรรคครั้งที่ 9 ได้ทำให้ข้อวินิจฉัยและการปฏิบัติที่ผิดพลาดของการปฏิวัติวัฒนธรรม ชอบด้วยกฎหมาย และเสริมความเข้มแข็งให้แก่ฐานะของหลินเปียว เจียงชิง คังเซิงกับพวก ในด้านความคิด ด้านการเมือง และด้านการจัดตั้งของการประชุมสมัชชาผู้แทนพรรคครั้งที่ 9 ล้วนแต่ผิดพลาดทั้งสิ้น"¹

¹Resolution on CPC History (1949-81): Authoritative Assessment of : Mao Zedong "The Cultural Revolution" Achievements of the People's Republic. (1981). pp. 37-38.

จากสภาพทางการเมืองของจีนตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 1965 ถึงการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนในเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 ได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในทางการเมืองในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงเวลา คือ 1) ระหว่างปลาย ค.ศ. 1965 ถึงเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 เป็นช่วงการเริ่มต้นปฏิวัติวัฒนธรรมด้วยการนำบทละคร “ให้รู้ถูกขับจากราชสำนัก” มาเป็นประเด็นในการโจมตีนักวิชาการในแวดวงวรรณกรรมและผู้ปฏิบัติงานของพรรคฯ ที่ต่อต้านและวิพากษ์วิจารณ์ความคิดเห็นของเหมาเจ๋อตง การออก “จดหมายเวียน 16 พฤษภาคม” เพื่อเป็นการกำหนดเป้าหมายของการปฏิวัติวัฒนธรรมและเป็นการเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ หลังจากนั้นหนังสือพิมพ์ก่าฟางได้ปรากฏขึ้นทั่วสถานศึกษาในกรุงปักกิ่งเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนนักศึกษาสร้างความวุ่นวายและเตรียมตัวในการเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม และในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคฯ ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 ที่ประชุมได้มีมติรับรองการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เรียกว่า “ข้อกำหนด 16 ประการ” พร้อมกันนั้นเหมาเจ๋อตงได้เขียนหนังสือพิมพ์ก่าฟางที่มีข้อความว่า “ถล่มกองบัญชาการ” เพื่อเป็นการประกาศเป้าหมายสำคัญของการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งก็คือผู้มีอำนาจภายในพรรคฯ ที่เหมาเจ๋อตงคิดว่ากำลังนำพรรคฯ และประเทศไปสู่แนวทางทุนนิยม 2) ระหว่างเดือนสิงหาคม ถึงเดือนธันวาคม ค.ศ. 1966 เป็นช่วงเวลาที่ทั่วทั้งประเทศเริ่มเกิดความสับสนวุ่นวาย ขบวนการพิทักษ์แดงได้ก่อตัวขึ้นทั่วประเทศ เดินทางมาชุมนุมกันที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ดำเนินการปฏิวัติด้วยกระบวนกรทำลายสี่เก่าและสร้างความเสียหายขึ้นทั่วประเทศ 3) ระหว่างเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ถึงเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1968 เป็นช่วงเวลาที่ทั้งประเทศเกิดความไม่สงบทั้งจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดง กลุ่มคนงาน และบุคคลในกองทัพปลดแอกประชาชน เหตุการณ์ที่สำคัญเริ่มตั้งแต่ “การยึดอำนาจเดือนมกราคม” ซึ่งเกิดจากความไม่พอใจของคนงานในซังไห่ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิวัติวัฒนธรรมจึงรวมตัวกันสไตรค์หยุดงานและก่อการจลาจล “การทวนกระแสเดือนกุมภาพันธ์” เป็นการออกมาแสดงความคิดเห็นของเหล่านายพลในกองทัพ ต่อสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น การจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติเพื่อเป็นการกระจายอำนาจทางการเมืองในภาวะที่ประเทศเกิดความวุ่นวาย “วิกฤตการณ์อุ๋นฮั่น” เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่าง กลุ่มมวลชนหัวรุนแรง กองทัพปลดแอกประชาชนและกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลาง จนนำมาสู่การเข้ามามีอำนาจควบคุมประเทศอย่างเบ็ดเสร็จของกองทัพปลดแอกประชาชนและการสลายขบวนการพิทักษ์แดง 4) ระหว่างเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1968 ถึงเดือนเมษายน ค.ศ. 1969 เป็นช่วงเวลาของการสร้างสมดุลแห่งอำนาจและจัดสรรอำนาจขึ้นใหม่อีกครั้งเพื่อให้ประเทศจีนเข้าสู่ภาวะปกติ โดยในช่วงเวลานี้จะมีการประชุมที่สำคัญคือการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 8 ครั้งที่ 12 การประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 และการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีนชุดที่ 9 ครั้งที่ 1 โดยผู้ที่ได้รับตำแหน่งสำคัญ ๆ ในการ

บริหารประเทศชุดใหม่นี้สะท้อนให้เห็นถึงการกระจายอำนาจให้แก่กลุ่มต่างๆ การมีอำนาจมากขึ้นของ
กองทัพปลดแอกประชาชนและการมีอำนาจสูงสุดของเหมาเจ๋อตง

บทที่ 4

เศรษฐกิจและสังคมในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ.1966-1969)

ถึงแม้ว่าเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมจะเริ่มต้นและดำเนินไปตามวิถีทางของการต่อสู้ล้มล้างทางการเมือง ก่อให้เกิดความวุ่นวาย สับสนทั่วทั้งประเทศด้วยฝีมือที่ก้าวร้าวและรุนแรงของเหล่าขบวนการพิทักษ์แดง แต่ผลที่เกิดขึ้นมิได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเฉพาะบริบทในทางการเมืองเท่านั้น เพราะการดำเนินนโยบายทางการเมืองที่สำคัญในแต่ละช่วงเวลาล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อบริบททางเศรษฐกิจและสังคมอยู่เสมอ ผลกระทบทางอ้อมและหลีกเลี่ยงไม่ได้ของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมได้สร้างความเสียหายต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างที่ไม่สามารถประมาณค่าได้ในทางเศรษฐกิจ การก่อความวุ่นวายและการเดินทางไปทั่วประเทศของขบวนการพิทักษ์แดง การต่อสู้ระหว่างแรงงานกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงการต่อสู้ระหว่างขบวนการพิทักษ์แดงด้วยกันเองและการต่อสู้กับแรงงานกลุ่มต่าง ๆ เหตุการณ์ความวุ่นวายเหล่านี้ที่เกิดขึ้นเป็นเวลาเกือบ 2 ปี ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิต การขนส่ง และเศรษฐกิจของประเทศทั้งระบบ ในทางสังคม การปลุกกระดมเยาวชนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาถึงอุดมศึกษาซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญต่อประเทศในอนาคตให้หยุดเรียนและมาก่อการจลาจล ทำลายระบบการทำงานของรัฐบาล เช่น การสาธารณสุข การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนในวงกว้าง แม้ว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมจะสร้างความเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจไม่มากเท่ากับการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล แต่ในทางสังคมการปฏิวัติวัฒนธรรมกลับส่งผลกระทบต่อชาวจีนทั่วประเทศอย่างลึกซึ้งและยาวนาน

1. สภาพเศรษฐกิจในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1969)

สภาพเศรษฐกิจโดยรวมที่กำลังฟื้นตัวในระหว่าง ค.ศ. 1962-1965 ภายใต้แนวทางการบริหารประเทศของหลิวเซาฉีกับเติ้งเสี่ยวผิงกลับต้องประสบกับภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจอีกครั้งจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมตั้งแต่ ค.ศ. 1966-1969 ผลกระทบทางเศรษฐกิจเริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่ปีแรกของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม ยิ่งการปฏิวัติวัฒนธรรมมีความรุนแรงมากขึ้น สภาพเศรษฐกิจก็ยิ่งได้รับผลกระทบและประสบกับภาวะชะงักงันมากขึ้นตามไปด้วย โดยใน ค.ศ. 1967 ภาวะเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมแปรผันตามความรุนแรงจากการก่อการจลาจลของขบวนการพิทักษ์แดงจนเมื่อความรุนแรงของการต่อสู้ในทางการเมืองมาถึงจุดสูงสุดใน ค.ศ. 1968 สภาพทางเศรษฐกิจก็ประสบกับภาวะตกต่ำมากที่สุดในปีเดียวกันนั้น สภาพทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำถึงขีดสุดก็เริ่มฟื้นตัวอีกครั้ง เมื่อสภาพทางการเมืองมีเสถียรภาพมากขึ้นใน ค.ศ. 1969 โดยภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวน

นี้ส่งผลกระทบต่อการผลิตในภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรม และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในเขตเมืองมากกว่าในเขตชนบท

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 3 (ค.ศ. 1966-1970)

เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1964 ได้มีการประชุมดำเนินการร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 3 ขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อนำเสนอต่อคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์จีน ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับนี้มีแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ที่ต้องการจะให้มีการเจริญเติบโตที่สมดุล โดยจะพัฒนาการเกษตร อุตสาหกรรมเบาและอุตสาหกรรมหนักตามลำดับ ในขณะเดียวกันก็ต้องการที่จะพัฒนาประเทศและสร้างมาตรฐานการดำรงชีพของประชาชนให้สูงขึ้น¹ ต่อมาในการประชุมสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติครั้งที่ 3 (The Third National People's Congress) เมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1964 โจวเอินไหลได้เสนอรายงานความเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับนี้อีกครั้ง โดยโจวเอินไหลได้กล่าวเสริมในการประชุมถึงแนวทางการพัฒนาของพรรคคอมมิวนิสต์จีนว่า “ต้องพยายามสร้างประเทศจีนให้เป็นประเทศสังคมนิยมที่เข้มแข็งด้วยการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ อุตสาหกรรมสมัยใหม่ กองทัพสมัยใหม่ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่”² ในรายงานฉบับดังกล่าวโจวเอินไหลได้แนะนำว่าขั้นตอนในการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศควรมี 2 ขั้นตอน คือ ขั้นที่หนึ่งเป็นการสร้างระบบอุตสาหกรรมและระบบเศรษฐกิจที่มีอิสระอย่างรอบด้านภายในระยะเวลา 15 ปี ขั้นที่สองเป็นการพัฒนาทางด้านการเกษตร อุตสาหกรรม กองทัพ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ทันสมัยก่อนสิ้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเมื่อถึงจุดนั้นแล้วระบบเศรษฐกิจของประเทศก็จะอยู่ในระดับแนวหน้าของโลก โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 3 เป็นการดำเนินการในขั้นแรก³ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญก็คือ การพัฒนาเกษตรกรรม อุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมหนัก เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐานด้านประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น ตอบสนองความต้องการด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตประจำวันให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน

เมื่อสหรัฐอเมริกาประกาศขยายการสู้รบในสงครามเวียดนาม ศูนย์กลางนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนจึงได้เตรียมตัวทำสงคราม ส่งผลทำให้คณะกรรมการกลางพรรคฯ ประชุมแก้ไขร่าง

¹Robert Ash. (2002). The Cultural Revolution as an Economic Phenomenon. in *China's Communist Revolutions: Fifty Years of the People's Republic of China*. edited by Werner Draguhn; & David S. G. Goodman. p. 128.

²A. Doak Barnett. (1981). *China's Economy in Global Perspective*. p. 13.

³*Ibid.* pp. 13-14.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 3 ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1965 เพื่อเตรียมตัวรับมือกับนโยบายของสหรัฐอเมริกา ด้วยการเปลี่ยนการกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นการรวมโครงสร้างอุตสาหกรรมพื้นฐาน การสื่อสารและการคมนาคม¹ และกำหนดจุดมุ่งหมายหลักเพิ่มเติม คือ เพื่อที่จะทำให้อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมภายในระยะเวลา 5 ปีข้างหน้าให้อยู่ที่ร้อยละ 9 การลงทุนของรัฐในโครงสร้างพื้นฐาน จะมีปริมาณ 850 ล้านหยวน ใน ค.ศ. 1970 ผลผลิตธัญพืชจะอยู่ที่ระดับ 220 ถึง 240 ล้านตัน ผลผลิตฝ้ายจะอยู่ที่ 2.2 ถึง 2.4 ล้านตัน เหล็กกล้าจะอยู่ที่ 16 ล้านตัน ถ่านหินดิบจะอยู่ที่ 280 ถึง 290 ล้านตัน น้ำมันดิบจะอยู่ที่ 18.5 ล้านตัน ไฟฟ้าจะอยู่ที่ 110 ล้านกิโลวัตต์ ปริมาณการขนส่งทางรถไฟจะอยู่ที่ 700 ล้านตัน² ถึงแม้ว่า รัฐบาลในขณะนั้นจะได้ปฏิบัติงานด้านเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาฉบับนี้ใน ค.ศ. 1966 แต่กลับไม่มีการเผยแพร่คู่มืออย่างเป็นทางการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีฉบับที่ 3 ออกมา³ มีเพียงรายงานการประชุมเกี่ยวกับแผนพัฒนา ฉบับนี้ตามรายละเอียดข้างต้นเท่านั้น

1.2 ภาพรวมเศรษฐกิจของจีนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ. 1966-1969

ตัวเลขทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศแสดงให้เห็นว่าสภาพเศรษฐกิจในช่วงครึ่งแรกของ ค.ศ. 1966 ประเทศจีนมีสภาพเศรษฐกิจที่ดีขึ้นมากกว่าช่วงเดียวกันของ ค.ศ. 1965 โดยมูลค่าผลผลิตประชาชาติในทางอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.3 เหล็กกล้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.7 ถ่านหินดิบ เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.6 น้ำมันดิบเพิ่มขึ้นร้อยละ 28.4 ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.3 ฝ้ายด้ายดิบ (cotton yarn) เพิ่มขึ้นร้อยละ 15.6 ปู๋ยเคมีเพิ่มขึ้นร้อยละ 41.8 และถึงแม้ว่าในหลายพื้นที่ของประเทศจะประสบภาวะฝนแล้ง แต่ผลผลิตทางการเกษตรมีปริมาณเพิ่มขึ้น ปศุสัตว์เพิ่มขึ้น งบประมาณการลงทุนของรัฐด้านโครงสร้างภายในเขตเมืองเพิ่มขึ้นร้อยละ 21 และจำนวนโครงการขนาดกลางและขนาดใหญ่สร้างเพิ่มขึ้นร้อยละ 83 ทางด้านพาณิชย์กรรม มูลค่ารวมของการค้าปลีกขยายตัวร้อยละ 11.6 ภาษีเงินได้ของรัฐบาล อยู่ที่ระดับ 1,400 ล้านหยวนซึ่งมากกว่ารายจ่าย ปริมาณสำรองของผลผลิตและปัจจัยการผลิตที่สำคัญเพิ่มขึ้นอีกครั้งหลังจากที่ลดลงในปีก่อนหน้านี้ ดัชนีชี้วัดทั้งทางเทคนิคและเศรษฐกิจที่สำคัญของผลผลิตอุตสาหกรรมดังกล่าวมีค่าสูงสุดนับตั้งแต่สถาปนาประเทศใน ค.ศ. 1949⁴

¹Liu Suinian; & Wu Qungan, editor. (1986). *China's Socialist Economy: An Outline History (1949-1984)*. pp. 338-339.

²*Ibid.* p. 339.

³Alexander Eckstein. (1979). *China's Economic Revolution*. p. 111.

⁴Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 338.

เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมในกลาง ค.ศ. 1966 เหตุการณ์ความวุ่นวายของการปฏิวัติวัฒนธรรมนับตั้งแต่การเดินทางของขบวนการพิทักษ์แดงจากทั่วประเทศไปยังเป่ย์จิงและหลังจากนั้น ขบวนการพิทักษ์แดงก็เดินทางทั่วประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การปฏิวัติในระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1966 การเดินทางครั้งใหญ่ของขบวนการพิทักษ์แดงได้ส่งผลกระทบต่ออารมณ์และการขนส่งทั้งระบบ ทำให้การขนส่งเครื่องอุปโภคและเครื่องจักรต่าง ๆ ต้องหยุดชะงัก จากการประมาณการณ์ในปลาย ค.ศ. 1966 มีสินค้าที่ตกค้างจากการขนส่งด้วยรถไฟประมาณ 10 ล้านตัน ซึ่งเป็นเครื่องอุปโภคและวัสดุที่สำคัญในการผลิต เช่น ถ่านหิน ไม้ ซีเมนต์ ผลิตภัณฑ์เหล็กกล้า เครื่องมือก่อสร้าง แร่ และเกลือ เป็นต้น และทำให้เกิดปัญหาการว่างงานของคนงานเพราะวัสดุก่อสร้างไม่สามารถขนส่งมาได้ ส่วนการขนส่งทางรถยนต์ทั้งในเมืองและชนบทเป็นไปได้ช้ามาก การขนส่งทางน้ำและตามท่าเรือต่าง ๆ ต้องหยุดชะงัก ที่ท่าเรือซึ่งให้และท่าเรือกว้างโจวต่างก็มีสินค้าตกค้างอยู่ในแต่ละแห่งกว่า 140,000 ตัน¹ แต่จากความพยายามในการแก้ไขสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของโจวเินไหล ทำให้สภาพเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1966 ยังคงมีเสถียรภาพและยังคงมีผลผลิตอุตสาหกรรมออกมาได้ตามแผนที่ตั้งไว้ ถึงแม้ว่าจะเกิดความวุ่นวายขึ้นก็ตาม²

จากเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เป็นผลจากการปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้การประชุมแห่งชาติเพื่อวางแผนพัฒนาอุตสาหกรรมและโทรคมนาคม (The National Conference of Planning, Industry and Communication) สำหรับ ค.ศ. 1967 ที่จะมีขึ้นในปลาย ค.ศ. 1966 ต้องถูกยกเลิก สำนักงานสถิติแห่งชาติไม่สามารถที่จะรายงานข้อมูลสถิติพื้นฐานต่าง ๆ ได้ ส่งผลให้ใน ค.ศ. 1967-1968 ไม่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติประจำปีออกมา และถึงแม้ว่าในเดือนกันยายน ค.ศ. 1967 รัฐบาลจะพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ ด้วยการจัดตั้งทีมงานขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการผลิตในอุตสาหกรรมและการสื่อสาร แต่ทีมงานดังกล่าวกลับไม่ยอมปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย³

สถานการณ์ทางการเมืองเริ่มมีเสถียรภาพมากขึ้นเมื่อมีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติจนครบในทุกมณฑลในปลาย ค.ศ. 1968 การเข้ามาของกองทัพปลดแอกประชาชนเพื่อควบคุมสถานการณ์ทางการเมือง การสลายขบวนการพิทักษ์แดงโดยส่งเยาวชนเหล่านั้นไปเรียนรู้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชาวนาในชนบทในปลาย ค.ศ. 1968 และเหตุความวุ่นวายที่เกิดจากการต่อสู้ระหว่างองค์กรมวลชนกลุ่มต่าง ๆ ได้ลดลง เหตุการณ์เหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการฟื้นฟูกลไกทางเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถฟื้นคืนได้ ในปลาย ค.ศ. 1968 โจวเินไหลได้จัดตั้งกลุ่มผู้แทนซึ่งมาจากตัวแทนของกองทัพ ผู้ปฏิบัติงานและองค์กรมวลชนจำนวน 30 คนร่วมกันวางแผนพัฒนา

¹ *Ibid.* p. 343.

² *Ibid.* p. 345.

³ *Ibid.* pp. 349-350.

เศรษฐกิจของ ค.ศ. 1969-1970 โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับนี้ได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณาในการประชุมแห่งชาติ (the National Conference) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1969 ซึ่งทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ 5 ประการคือ 1) ยึดมั่นในแนวทางของเหมาเจ๋อตง 2) กระตุ้นการพัฒนาการเกษตรและเพิ่มการผลิตเหล็กกล้าให้แก่การเกษตรจาก 830,000 ตันเป็น 1.6 ล้านตัน 3) เสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่อุตสาหกรรมทางทหาร อุตสาหกรรมพื้นฐานและการก่อสร้างภายในประเทศ 4) จัดระเบียบผลผลิตอุตสาหกรรมเบาและการตลาด เริ่มดำเนินการประชาสัมพันธ์การวางแผนครอบครัวและสนับสนุนให้ประชาชนแต่งงานเมื่ออายุมากขึ้น 5) ใช้กฎระเบียบที่เข้มงวดเพื่อการพัฒนาการสื่อสาร¹

1.2.1 ด้านเกษตรกรรม

เนื่องจากเหตุการณ์ความวุ่นวายของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในเมืองมากกว่าในชนบท จึงทำให้การปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อเกษตรกรรมไม่มากนัก ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม รัฐบาลได้ให้ความสำคัญแก่นโยบายด้านเกษตรกรรมมากขึ้น ด้วยการขยายการลงทุนพัฒนาด้านเกษตรกรรม และมีการกำหนดนโยบายการพัฒนาการเกษตรที่ถาวร รวมถึงให้กลุ่มเกษตรกรมีส่วนร่วมตัดสินใจในด้านการผลิต เพิ่มการผลิตปุ๋ยและเครื่องมือทางการเกษตรและสร้างฝายกั้นน้ำเพิ่มขึ้น² แต่การสนับสนุนให้ประชาชนเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรด้วยการสร้างฝายทดน้ำหรือถมทะเลสาบเพื่อปรับเป็นพื้นดินและทำลายป่าเพื่อเปิดพื้นที่กร้างมาทำการเพาะปลูกนั้น กลับเป็นเหตุให้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไม่สมดุล³ ในเวลาต่อมา นโยบายสำคัญอีกประการหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมได้ให้ความสำคัญกับการเกษตรกรรมมากขึ้นกว่าในอดีตก็คือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร อาทิเช่น อุตสาหกรรมปุ๋ยเคมี อุตสาหกรรมผลิตเครื่องจักรทางการเกษตร เป็นต้น สำหรับการบริหารงาน ส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารงานและการจัดการมากขึ้น อาทิเช่น การกำหนดโควตาปริมาณผลผลิตที่จะขายให้รัฐ เป็นต้น

ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม ต้นแบบของการจัดการบริหารและการพัฒนาด้านเกษตรกรรมก็คือ การเกษตรที่ "ต้าจ้าย" (Dazhai) ในปลายทศวรรษที่ 1950 ต้าจ้ายเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ ในเขตทุรกันดารของกองการผลิตขนาดใหญ่ที่เมืองซีหยาง (Xiyang) มณฑลซานซี แต่เหตุที่ต้าจ้ายได้รับยกย่องให้เป็นต้นฉบับการพัฒนาด้านการเกษตรเนื่องจากสมาชิกในหมู่บ้านร่วมแรงร่วมใจ

¹Ibid. p. 358.

²กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *รายงานภาวะเศรษฐกิจและการค้าของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 38.

³*The Development of China (1949-89)*. (1989). p. 5.

กันปรับเปลี่ยนภูมิประเทศที่ทุรกันดารซึ่งไม่เหมาะแก่การเพาะปลูกให้กลายเป็นพื้นที่ที่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ใน ค.ศ. 1964 เหม่าเจ๋อตงได้ยกย่องต้าจั๋ายเป็นต้นแบบของการพัฒนาการเกษตร โดยมีคำพูดติดปากที่ว่า “เกษตรกรรมศึกษาจากต้าจั๋าย”¹ ต่อมาในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมเขตการเกษตรที่ต้าจั๋ายจึงกลายเป็นทั้งต้นแบบและพื้นที่ปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานจากทั่วประเทศ รวมถึงเป็นสถานที่ที่เหล่าสมาชิกขบวนการพิทักษ์แดงจำนวนมากเดินทางไปเพื่อชื่นชมความสำเร็จของการพัฒนาด้านการเกษตรที่ต้าจั๋าย

สำหรับระบบคอมมูนนั้นในขณะเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม คอมมูนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงเป็นคอมมูนการเกษตร ดังนั้นนโยบายของคอมมูนจึงมีส่วนสัมพันธ์กับนโยบายด้านการเกษตร ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมได้มีการปรับปรุงระบบการบริหารงานภายในคอมมูน ก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม แกนนำระดับสูงของพรรคมีสิทธิให้คำแนะนำการแต่งตั้งสมาชิกคณะกรรมการคอมมูน แต่ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารคอมมูนมีการเปลี่ยนแปลง โดยผู้แทนคอมมูนในระดับต่าง ๆ มีอำนาจมากขึ้นในการตัดสินใจคัดเลือกตัวแทนของตน ส่วนขอบข่ายของกิจกรรมที่คอมมูนสามารถกระทำได้นั้นก็มีมากขึ้น เช่น การลงทุนในการสร้างโรงงานขนาดเล็กที่ใช้ทรัพยากรของท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการภายในท้องถิ่นหรือคอมมูนเอง หรือมีส่วนในการจัดการเรื่องสวัสดิการของสมาชิก โดยที่รัฐมีบทบาทน้อยลง การบริหารงานในลักษณะนี้ทำให้คอมมูนกลายเป็นหน่วยหลักในการพัฒนาชนบท²

ส่วนในด้านการส่งเสริมการผลิตทั้งในทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมด้วยการให้รางวัลหรือโบนัส และนโยบาย “สามเสรีหนึ่งประกัน” ที่อนุญาตให้สามารถทำการผลิตบนที่ดินส่วนตัวได้โดยเสรี นำผลผลิตดังกล่าวไปขายยังตลาดเสรี ทำและขายหัตถกรรมในครัวเรือนได้อย่างเสรีและรัฐบาลจะรับซื้อพืชผลในราคาที่เหมาะสม ตามแนวทางการฟื้นฟูเศรษฐกิจของหลิวเซาฉีกับตั้งสี่ยวผิงนั้นถูกยกเลิกไปจนหมดสิ้น เนื่องจากเหมาเจ๋อตงและกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางเห็นว่าแนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางของทุนนิยมที่จะต้องกำจัดให้หมดไปจากประเทศ โดยสิ่งที่เข้ามาแทนที่และเป็นแนวทางในการส่งเสริมการผลิตในทางเศรษฐกิจในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือ การยึดมั่นในแนวทางสังคมนิยม ด้วยการกระตุ้นให้มวลชนและประชาชนในประเทศร่วมแรงร่วมใจกันทำการผลิตเพื่อส่วนรวม

1.2.2 ด้านอุตสาหกรรม

ในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม รัฐบาลยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมหนัก จึงได้มีการสร้างโรงงานเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

¹วอร์คัตตี้ มัททโนบล. (2547). เศรษฐกิจการเมืองจีน. หน้า 127.

²อานวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์ และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). จีน การต่อสู้สองแนวทาง. หน้า 42-44.

เช่น อุตสาหกรรมเหมืองแร่ ปุ๋ยเคมี ปูนซีเมนต์ กระดาษ เป็นต้น โรงงานที่สร้างขึ้นใหม่เหล่านี้มีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม ในขณะเดียวกันรัฐบาลก็ได้สนับสนุนอุตสาหกรรมหลักอย่างเช่น โรงงานสร้างอาวุธ เหล็กกล้า น้ำมัน และการต่อเรือ ซึ่งได้ขยายกิจการให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น รวมถึงรัฐบาลได้ส่งเสริมการก่อตั้งอุตสาหกรรมขนาดเล็กตามท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการผลิตทางการเกษตร โดยมีความมุ่งหมายให้แต่ละท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้ ปรับปรุงคุณภาพและเพิ่มปริมาณของผลผลิตอุตสาหกรรม และกระจายศูนย์อุตสาหกรรมไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ¹ ซึ่งการกระจายอุตสาหกรรมออกไปก็เพื่อมุ่งหวังที่จะให้ภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน²

ในระยะเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม ระหว่างเดือนมิถุนายนถึงธันวาคม ค.ศ. 1966 ภาคอุตสาหกรรมเริ่มประสบปัญหาจากการหลบเลี่ยงงานของคนงานหนุ่มสาวบางส่วนซึ่งอ้างว่าต้องอุทิศตนต่อการดำเนินการปฏิวัติ ทำให้เครื่องจักรและเครื่องมือต่าง ๆ ขาดการดูแลรักษา จึงเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง ผลผลิตที่ได้ก็ต่ำกว่ามาตรฐาน ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบในระยะยาว³ ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1966 หลินเปียวได้ประกาศว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในส่วนของทหารและส่วนการศึกษาจะสำเร็จได้ต้องปราศจากการแทรกแซงของคณะกรรมการกลางของพรรค เป็นเหตุให้ภาคอุตสาหกรรมและภาคการสื่อสารทั่วประเทศปฏิเสธความเป็นผู้นำของคณะกรรมการพรรค ความวุ่นวายในภาคอุตสาหกรรมจึงเกิดขึ้น ทำให้ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1966 โจวเอินไหลต้องเข้าแก้ไขสถานการณ์นี้ด้วยการจัดระเบียบการทำงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคการสื่อสาร โดยกำหนดเงื่อนไขว่าคนงานต้องไม่ทิ้งงานและต้องทำงานให้ครบ 8 ชั่วโมงต่อวัน ส่วนกิจกรรมในการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมกระทำได้ภายหลังเวลาทำงานและต้องไม่กระทบต่อการผลิต แต่หลินเปียวกลับต่อต้านกฎระเบียบของโจวเอินไหลและกล่าวหาว่า เป็นการเบี่ยงเบนความถูกต้องในภาคอุตสาหกรรมและภาคการสื่อสาร⁴

เหตุการณ์การก่อการจลาจลของคนงานที่ซึ่งให้ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเมษายน ค.ศ. 1967 ทำให้กำลังการผลิตในภาคอุตสาหกรรมลดลงอย่างมาก แต่ภายหลังจากเหตุการณ์สงบกำลังการผลิตในเดือนพฤษภาคมและมิถุนายน ค.ศ. 1967 ก็เพิ่มขึ้นมาอยู่ในภาวะปกติ จึงทำให้ผลผลิตอุตสาหกรรมของซังไห้ในครึ่งปีแรกของ ค.ศ. 1967 มีปริมาณเพิ่มขึ้นจาก ค.ศ. 1966 ร้อยละ 3 แต่เมื่อถึงเดือนกรกฎาคมและเดือนสิงหาคมเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้น ทำให้ไม่สามารถขนส่งถ่านหินมาป้อนโรงงานได้ ผลผลิตก็ตกต่ำลงอีกครั้ง ในปลาย ค.ศ. 1967 เมื่อการขนส่งได้รับการแก้ปัญหา

¹กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). *เล่มเดิม*. หน้า 57-58.

²อานวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์ และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 41.

³Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 343-344.

⁴*Ibid.* p. 345.

ผลผลิตอุตสาหกรรมของซังไห่ก็กลับเพิ่มขึ้นอีกครั้ง¹ ลักษณะความผันผวนทางเศรษฐกิจของซังไห่ที่เกิดจากปัญหาด้านการผลิตใน ค.ศ. 1967 เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม

สถานการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติวัฒนธรรมดำเนินอยู่จนกระทั่งในกลาง ค.ศ. 1968 เมื่อรัฐบาลประกาศสลายขบวนการพิทักษ์แดง จึงทำให้การผลิตในภาคอุตสาหกรรมที่สำคัญทั่วประเทศสามารถฟื้นตัวได้ในปลาย ค.ศ. 1968 แต่จากความเสียหายของภาคอุตสาหกรรมตั้งแต่กลาง ค.ศ. 1966 ถึงกลาง ค.ศ. 1968 ส่งผลให้ภาพรวมการผลิตในภาคอุตสาหกรรมตกต่ำมากที่สุด ใน ค.ศ. 1968 และการผลิตสามารถฟื้นคืนขึ้นใน ค.ศ. 1969

1.2.3 ด้านการคมนาคม

ในด้านการขนส่งซึ่งเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจก็ได้รับผลกระทบโดยตรงอันเกิดจากการต่อสู้กันระหว่างคนงานด้วยกันเองและระหว่างคนงานกับกองทัพ การต่อสู้ที่เกิดขึ้นทำให้ทางรถไฟสายเป่ย์จิง-กว่างโจว (Beijing-Guangzhou) สายเทียนจิน-ฟูโจว (Tianjin-Pukou) และสายกว่างซี และจีหลิน (Jilin) ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนถูกปิด ในบางพื้นที่การบริการทางรถไฟจะเปิดดำเนินการเฉพาะในเวลากลางวัน และในบางพื้นที่ทางรถไฟก็ถูกรื้อถอน ผู้ขนส่งสัมภาระถูกทำลาย ส่วนผู้สินค้าและรถไฟของทหารก็ถูกปล้นบ่อยครั้ง เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวรัฐบาลต้องออกประกาศห้ามคนงานก่อความวุ่นวายหรือทำลายระบบคมนาคมถึง 5 ครั้ง คือ ในวันที่ 1 มิถุนายน 10 สิงหาคม 2 ธันวาคม ค.ศ. 1967 และในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ และ 3 กรกฎาคม ค.ศ. 1968 ปัญหาที่เกิดขึ้นส่งผลให้การขนส่งถ่านหินประสบปัญหา โดยในเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 การขนส่งถ่านหินโดยรถไฟขนส่งได้ 3.8 ล้านตันซึ่งน้อยกว่าแผนที่วางไว้ ในเดือนกุมภาพันธ์สามารถขนส่งถ่านหินได้ 30,000 ตู แต่ในกลางเดือนกรกฎาคมกลับขนส่งถ่านหินได้ 29,000 ตูเท่านั้น และในกลางเดือนกันยายนการขนส่งก็ทำได้เพียง 19,000 ตูหรือขนส่งต่อวันได้ร้อยละ 46 ของแผนเท่านั้น ส่วนการขนส่งทางน้ำและทางรถยนต์ก็ไม่ปลอดภัย ที่ท่าเรือต้าเหลียน (Dalian) เรือสินค้าจำนวน 8 ลำถูกปล้น ในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม ค.ศ. 1967 มีเรือมากกว่า 100 ลำที่รออยู่ที่ท่าเรือไม่มีกรรมกรขนส่งสินค้าลงจากเรือ² ปัญหาจากการขนส่งนอกจากจะส่งผลกระทบต่อขนส่งสินค้าสำคัญต่าง ๆ เช่น ถ่านหิน น้ำมัน ไม้ และธัญพืชไปยังจุดหมายแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อการผลิต การก่อสร้างและชีวิตประจำวันของประชาชนโดยทั่วไป

¹ Joan Robinson. (1969). *The Cultural Revolution in China*. pp. 67-68.

² Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 351.

การผลิตและการขนส่งถ่านหินที่มีปัญหาได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตกระแสไฟฟ้า โดยในเดือนมกราคม ค.ศ. 1967 ปริมาณถ่านหินสำรองสำหรับการผลิตกระแสไฟฟ้า มีเหลือเพียงไม่ถึง 10 วัน ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1967 ปริมาณถ่านหินสำรองสำหรับการผลิตไฟฟ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเหลือเพียง 5 ถึง 6 วันเท่านั้น นอกจากนี้ปัญหาการขนส่งและปริมาณถ่านหินที่ไม่เพียงพอยังส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมพื้นฐานอื่น ๆ เช่น การผลิตเหล็กและเหล็กกล้ากระทบเป็นลูกโซ่ต่อการผลิตในอุตสาหกรรมอื่น ๆ ตามไปด้วย ระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ค.ศ. 1967 ผลผลิตเหล็กกล้าต่อวันลดลงจาก 35,400 ตันเหลือ 12,000 ตัน หรือเหลือเพียงร้อยละ 26 เท่านั้น การผลิตกระแสไฟฟ้าลดลงจาก 223 ล้านกิโลวัตต์ต่อวันเหลือเพียง 160 ล้านกิโลวัตต์หรือผลิตได้ร้อยละ 60 ของแผนที่วางไว้ ในส่วนของแรงงานก็ไม่มีการทำงานในเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1967 คนงานในเมืองแร่ทำงานเพียงร้อยละ 50 ถึง 60 ของเวลาทำงานปกติและบางแห่งทำงานเพียงวันละ 2 ถึง 3 ชั่วโมงเท่านั้น¹

1.2.4 ด้านพาณิชย์กรรม

ในระหว่าง เดือนมิถุนายนถึงธันวาคม ค.ศ. 1966 เศรษฐกิจแขนงอื่น ๆ อาทิเช่น การพาณิชย์ การค้าระหว่างประเทศ ไปรษณีย์และการสื่อสาร การธนาคาร ต่างก็ได้รับผลกระทบในระดับที่แตกต่างกัน ในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม ขบวนการพิทักษ์แดงได้รณรงค์ทำลายสี่เก่า ซึ่งรวมถึง สินค้าประเภทของเก่า ป้ายร้านค้า และสินค้าต่าง ๆ ถูกทำลาย ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966 ห้างสรรพสินค้าชั้นนำในกรุงเป่ย์จิงถึงกับประกาศขายสินค้าลดราคากว่า 6,800 รายการ ซึ่งล้วนเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย อาทิเช่น เครื่องสำอาง เครื่องประดับ สินค้าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ รูปสลักและรูปปั้นโบราณ โดยสินค้าเหล่านี้มีปริมาณถึงร้อยละ 22 ของสินค้าอุปโภค นอกจากนี้ขบวนการพิทักษ์แดงถึงขนาดตรวจสอบบัญชีในธนาคารของบุคคลที่สำคัญ ๆ อีกด้วย² ในด้านการเงิน กองทุนต่าง ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยการผลิต เช่น กองทุนหมุนเวียน กองทุนสะสม และกองทุนเลี้ยงชีพ ต่างก็ถูกทำลายลงในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม มีการละเมิดกฎระเบียบทางการเงินของรัฐและการเก็บภาษีก็หยุดชะงัก³ สถานการณ์ความวุ่นวายของการปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลให้พาณิชย์กรรมโดยรวมใน ค.ศ. 1967-1968 ต้องหยุดชะงักลงและสามารถฟื้นตัวขึ้นได้อีกครั้งใน ค.ศ. 1969

รายได้หรือเงินเดือนของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมไม่เปลี่ยนแปลงจากช่วงก่อนหน้านี้นัก รายได้โดยเฉลี่ยของพนักงานในร้านค้าจะอยู่ที่ 65 หยวนต่อ

¹ *Ibid.* pp. 353-354.

² *Ibid.* pp. 343-344.

³ *Ibid.* pp. 350-351.

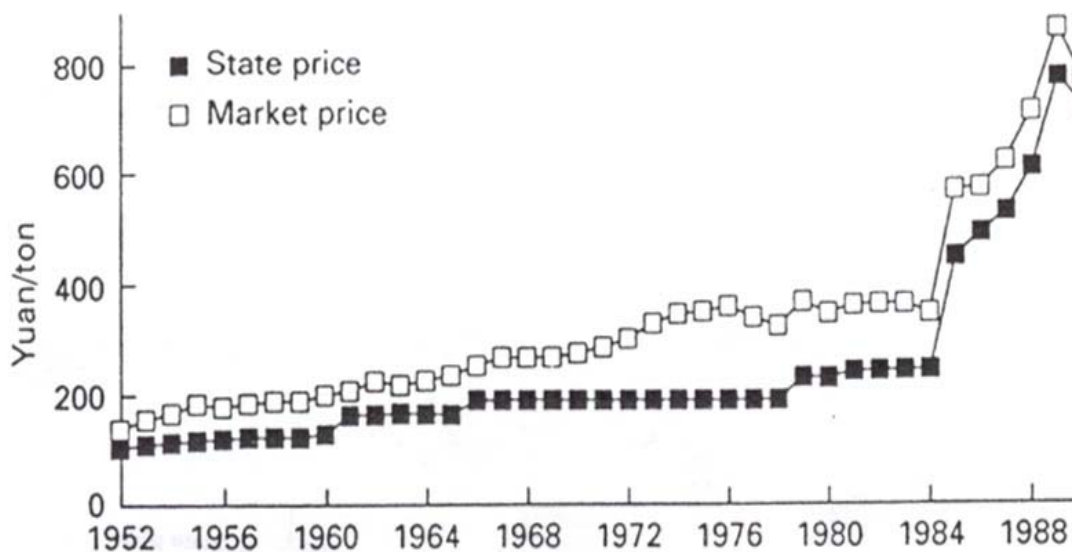
เดือน รายได้เฉลี่ยของคนงานในโรงงานอยู่ที่ 70 หยวนต่อเดือน รายได้สูงสุดของคนงานในโรงงานอยู่ที่ 100 หยวนต่อเดือน และต่ำสุดอยู่ที่ 40 หยวนต่อเดือน แต่สำหรับผู้จัดการในรัฐวิสาหกิจขนาดเล็กจะได้ 70-100 หยวนต่อเดือนและสำหรับผู้จัดการในรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่จะได้ 150-160 หยวนต่อเดือน ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการปฏิบัติจะได้รับ 100 หยวนต่อเดือน¹ สำหรับค่าใช้จ่ายโดยทั่วไปจะมีราคาที่ถูกมาก เช่นค่าเช่าบ้าน (รวมเครื่องใช้ภายในบ้าน) จ่ายร้อยละ 4-7 ของเงินเดือนหรือรายได้ของครอบครัวขึ้นอยู่กับสภาพที่พักอาศัยและอัตรานี้ใช้ทั่วประเทศ ส่วนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ที่ซึ่งให้ค่าอาหารของคนงานในโรงงานต่อคนจ่าย 12-15 หยวนต่อเดือน เสื้อผ้าฝ้ายที่บุผ้าข้างใน ราคา 20 หยวน เสื้อผ้าฝ้ายไม่บุผ้า ราคา 10 หยวน รองเท้าผ้าฝ้ายราคา 3 หยวน รองเท้าหนัง ราคา 8-9 หยวน รองเท้ายางสังเคราะห์ ราคา 3-5 หยวน เป็นต้น ส่วนที่เป่ยจิงนาฬิกาข้อมือราคา 100 หยวน วิทยุราคา 125 หยวน และรถจักรยานราคา 150 หยวน² สำหรับด้านภาษีรายได้ของบุคคลทั่วไป รัฐบาลไม่มีการจัดเก็บภาษีรายได้ รายได้ของรัฐที่สำคัญมาจากกำไรจากการประกอบการของรัฐวิสาหกิจ ใน ค.ศ. 1966 กำไรของรัฐวิสาหกิจอยู่ที่ประมาณร้อยละ 70 ของงบประมาณ และภาษีจากการลงทุนและคอมมูนอยู่ที่ประมาณร้อยละ 30 โดย 2 ใน 3 มาจากการลงทุน อีก 1 ใน 3 มาจากคอมมูน³

ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดจากการปฏิวัติวัฒนธรรมจะส่งผลให้เศรษฐกิจทางด้านพาณิชยกรรมหยุดชะงักลงในระยะหนึ่ง แต่รายได้ของคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมโดยทั่วไปมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก การปฏิวัติวัฒนธรรมจึงไม่ได้ทำให้บุคคลเหล่านี้ได้รับความเดือดร้อนในด้านการครองชีพ

¹E. L. Wheelwright; & Bruce McFarlane. (1970). *The Chinese Road to Socialism: Economics of the Cultural Revolution*. p. 136.

²*Ibid.* p. 136.

³*Ibid.* p. 138.

ภาพประกอบ 5 กราฟแสดงการเปรียบเทียบราคาผลผลิตธัญพืชโดยเฉลี่ยระหว่างราคาในท้องตลาดกับราคาที่รัฐกำหนด ระหว่าง ค.ศ. 1952-1990

ที่มา: Yiping Huang. (1998). *Agricultural reform in China: Getting institutions right*.

p. 57.

จากกราฟแสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ ค.ศ. 1952-1990 รัฐบาลได้กำหนดราคาผลผลิตธัญพืชโดยเฉลี่ยให้มีมูลค่าต่ำกว่าราคาในท้องตลาดมาโดยตลอด มาตรการสำคัญที่ทำให้รัฐบาลสามารถกำหนดราคาสินค้าโดยรวมของทั้งประเทศให้อยู่ในระดับต่ำได้ก็คือ 1) การกำหนดราคาสินค้าและบริการต่างๆ ที่แน่นอน และราคาที่กำหนดไว้มักมีราคาต่ำกว่าราคาที่เกิดขึ้นในตลาดโลก การกำหนดระบบราคาดังกล่าวช่วยรองรับการวางแผนทางเศรษฐกิจของรัฐบาลและช่วยควบคุมมาตรฐานคุณภาพชีวิตของประชาชน 2) เหตุผลที่ราคาสินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ ในประเทศจีนขณะนั้นมีราคาต่ำกว่าราคาที่เกิดขึ้นในตลาดโลก เนื่องจากระบบราคาในประเทศจีนเป็นเครื่องมือในการกำหนดและควบคุมแนวโน้มความต้องการของตลาดซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งการผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรม รวมถึงพาณิชย์กรรม และ 3) สำหรับการกำหนดรายได้ของแรงงานในระดับต่ำเนื่องจากรัฐบาลต้องการควบคุมค่าใช้จ่ายของประชาชนให้อยู่ในระดับที่ต่ำ เพราะในระบบเศรษฐกิจของสังคมนิยมไม่สนับสนุนให้ระบบเศรษฐกิจถูกควบคุมโดยทิศทางของอุปสงค์และอุปทานเหมือนกับในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม รวมถึงรายได้ของประชาชนดังกล่าวไม่มีการหักภาษีเงินได้อีกด้วย

1.3 ผลการดำเนินงานด้านเศรษฐกิจในระหว่างปฏิวัติวัฒนธรรม

ในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 9 ใน ค.ศ. 1969 หลินเปียวได้เสนอรายงานทางการเมืองต่อที่ประชุมสมัชชาฯ โดยรายงานได้ระบุว่า ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมสถานะทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในระดับที่ดี ผลผลิตทางการเกษตรเก็บเกี่ยวได้ดี ผลผลิตอุตสาหกรรมอยู่ในระดับที่ดี การค้าขายเฟื่องฟู ราคาผลผลิตมีเสถียรภาพ ซึ่งเป็นการยืนยันชัยชนะของการปฏิวัติวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของชนชั้นกรรมาชีพที่จะเป็นการทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าต่อไป¹ แต่ภาพรวมทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของประเทศในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือการเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ภาวะเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวในระหว่าง ค.ศ. 1961-1966 โดยผลผลิตมวลรวมของประเทศ (GNP) ระหว่าง ค.ศ. 1961-1966 เพิ่มขึ้นที่อัตราเฉลี่ยร้อยละ 12 ต่อปี แต่ผลกระทบจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้ผลผลิตมวลรวมของประเทศตกลงจากที่ระดับ 343,784 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1966 เหลือเพียง 329,752 ล้านหยวนใน ค.ศ. 1967 และหลังจากนั้นผลผลิตมวลรวมของประเทศก็ตกต่ำลงเรื่อยมา จนถึง ค.ศ. 1969 ผลผลิตมวลรวมของประเทศจึงจะกลับเพิ่มขึ้นมามีจำนวนมากกว่าใน ค.ศ. 1966 โดยอยู่ที่ระดับ 368,340 ล้านหยวน² ส่วนรายได้ต่อคนใน ค.ศ. 1965 เท่ากับ 226 หยวน ใน ค.ศ. 1966 เท่ากับ 240 หยวน ใน ค.ศ. 1967-1968 ลดลงเหลือ 223 หยวน และใน ค.ศ. 1969 เพิ่มขึ้นเป็น 235 หยวน³ ซึ่งผลกระทบทางเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นสิ่งที่รัฐบาลเพิกเฉยและไม่ได้พยายามที่จะทำการแก้ไขให้สภาพเศรษฐกิจกลับฟื้นคืนมาดังเดิมจนกระทั่งใน ค.ศ. 1969⁴

¹Harry Harding. (1997). The Chinese state in crisis, 1966-9. in *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by MacFarquhar, Roderick. 2nd ed. p. 227.

²A. Doak Barnett. (1981). *China's Economy in Global Perspective*. pp. 17-18. ตัวเลขดังกล่าวคำนวณจากอัตราแลกเปลี่ยนเมื่อวันที่ 7 ตุลาคม ค.ศ. 1981 ที่อยู่ที่ระดับ 1 หยวน = 0.57 ดอลลาร์สหรัฐหรือ 1 ดอลลาร์สหรัฐเท่ากับ 1.754 หยวน (Xue Muqiao. 1982: 141) ซึ่งอัตราแลกเปลี่ยนระหว่างเงินหยวนกับเงินดอลลาร์และเงินสกุลอื่น ๆ ถูกตรึงไว้ที่อัตรานั้นมาโดยตลอด จนกระทั่งมีการปฏิรูปเงินหยวนใน ค.ศ. 1994

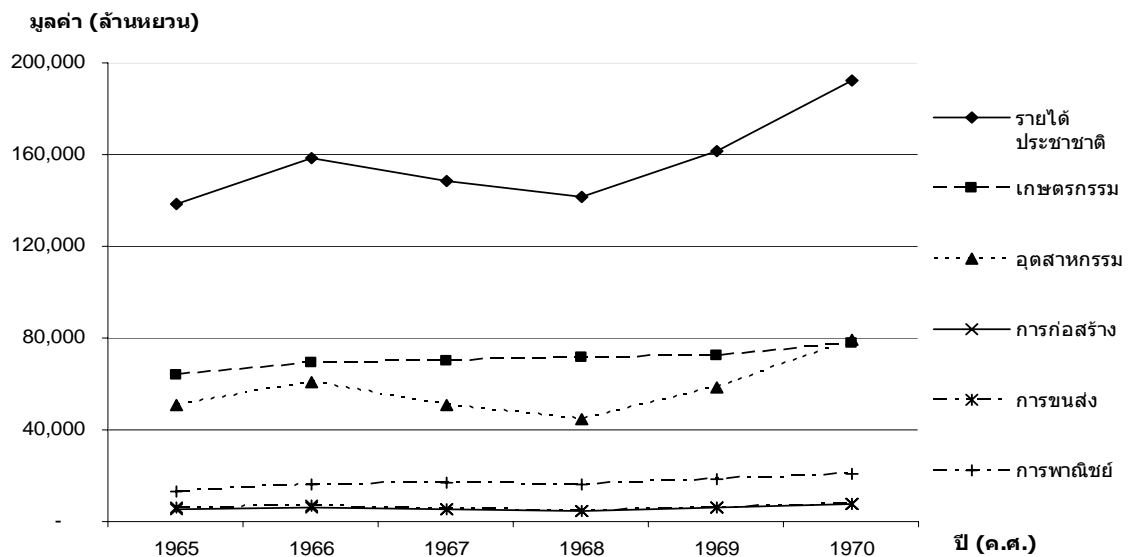
³Immanuel C.Y. Hsu. (1975). *The Rise of Modern China*. 2nd ed. p. 851.

⁴Ryoshin Minami. (1994). *The Economic Development of China: A Comparison with the Japanese Experience*. p. 8.

ตาราง 3 แสดงรายได้ประชาชาติของจีนระหว่าง ค.ศ. 1965-1970 (หน่วย: ล้านหยวน)

ปี	รายได้ประชาชาติ	เกษตรกรรม	อุตสาหกรรม	การก่อสร้าง	การขนส่ง	พาณิชย์กรรม
1965	138,700	64,100	50,500	5,300	5,800	13,000
1966	158,600	69,200	60,600	5,800	6,600	16,400
1967	148,700	70,300	50,500	5,500	5,200	17,200
1968	141,500	71,400	44,900	4,400	4,900	15,900
1969	161,700	72,200	58,700	6,000	6,200	18,600
1970	192,600	77,800	78,900	8,000	7,400	20,500

ที่มา: *The Development of China (1949-89)*. p. 21.

ภาพประกอบ 6 กราฟแสดงรายได้ประชาชาติของจีนระหว่าง ค.ศ. 1965-1970

ที่มา: ประมวลผลข้อมูลจากตาราง 3

จากตาราง 3 และภาพประกอบ 6 แสดงรายได้ประชาชาติ (National income) ของประเทศจีนในระหว่าง ค.ศ. 1965-1970 โดยรายได้ประชาชาติใน ค.ศ. 1966 เพิ่มขึ้นอยู่ที่ 158,600 ล้านหยวนมากกว่าใน ค.ศ. 1965 ที่อยู่ที่ 138,700 ล้านหยวน แต่ในระหว่าง ค.ศ. 1967-1968 รายได้ประชาชาติ

มีมูลค่าลดลงอยู่ที่ 148,700 และ 141,500 ล้านบาทตามลำดับ ส่วนรายได้ประชาชาติใน ค.ศ. 1969 เพิ่มขึ้นอยู่ที่ระดับ 161,700 ล้านบาท มากกว่าใน ค.ศ. 1966 แสดงให้เห็นว่าผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้ภาวะเศรษฐกิจของจีนโดยรวมตกต่ำลงและในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมภาวะเศรษฐกิจตกต่ำลงจนถึงจุดต่ำสุดใน ค.ศ. 1968

เมื่อพิจารณาผลกระทบของภาวะเศรษฐกิจแบ่งตามประเภทจะพบว่าภาคอุตสาหกรรมเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิวัติวัฒนธรรมมากที่สุด ซึ่งภาคก่อสร้าง ภาคการขนส่งและพาณิชย์กรรมต่างก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งแตกต่างกับทิศทางในภาคเกษตรกรรม โดยภาคเกษตรกรรมกลับมีแนวโน้มการเติบโตเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม

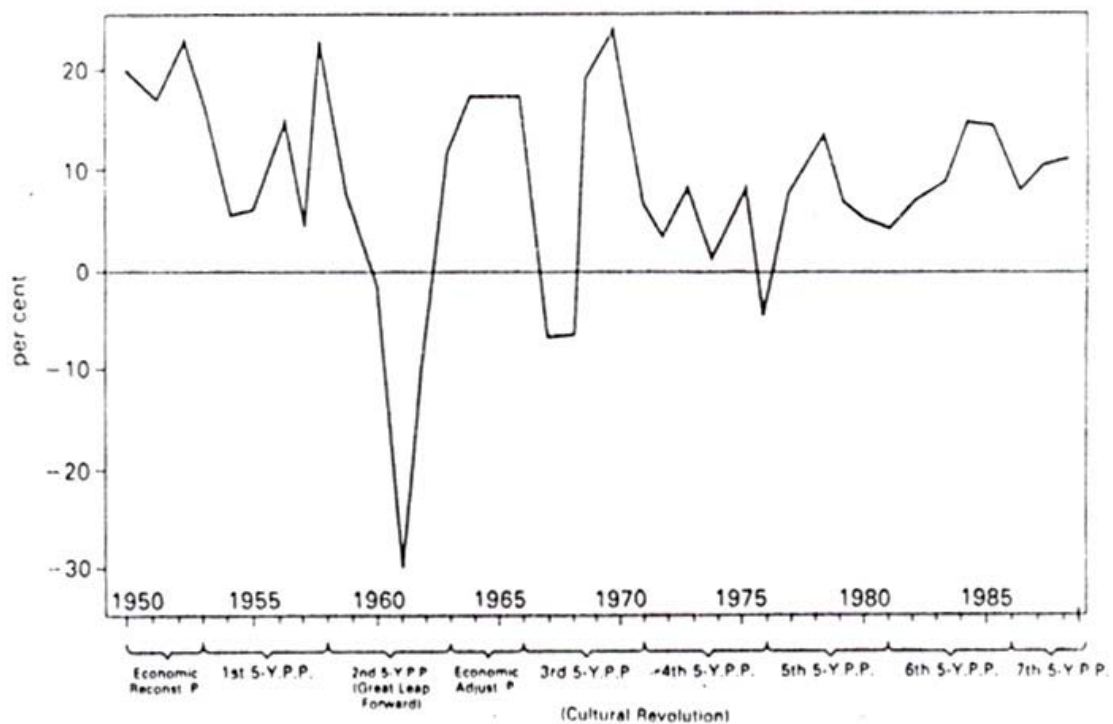
เมื่อพิจารณาภาพรวมทางเศรษฐกิจเฉพาะ ค.ศ. 1967-1968 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำมากที่สุดในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม จากปริมาณผลผลิตอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมที่สำคัญ เช่น ธัญพืช ฝ้าย เหล็กกล้า ถ่านหิน ไฟฟ้า ด้ายดิบ และผ้าฝ้าย รวมถึงด้านการสื่อสารและการขนส่ง จะพบว่าแนวโน้มมูลค่าการลงทุนในอุตสาหกรรมระหว่าง ค.ศ. 1967-1968 มีปริมาณลดลงเมื่อเทียบกับ ค.ศ. 1966 และเมื่อนำอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมตั้งแต่ ค.ศ. 1953 ถึง 1965 ซึ่งมีอัตราเฉลี่ยที่อยู่ในระดับร้อยละ 7.9 มาคำนวณเป็นมูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมใน ค.ศ. 1967-1968 จะพบว่าในมูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมใน ค.ศ. 1967-1968 ควรจะอยู่ที่ระดับ 522,000 ล้านบาท แต่มูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมที่แท้จริงกลับอยู่ที่ 411,980 ล้านบาท นั่นแสดงว่ามูลค่าผลผลิตทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมในระยะเวลาสองปีนี้สูญเสียไปกว่า 110,000 ล้านบาท¹

สำหรับรายได้จากภาษีของรัฐ ระหว่าง ค.ศ. 1967-1968 ได้ลดต่ำลง คือใน ค.ศ. 1967 อยู่ที่ 41,940 ล้านบาท ลดลงร้อยละ 25 ของ ค.ศ. 1966 ส่วนใน ค.ศ. 1968 ลดลงอีกร้อยละ 13.9 ของ ค.ศ. 1967 ซึ่งทำให้ดุลงบประมาณของประเทศติดลบ 2,250 ล้านบาท เป็นเหตุให้ต้องตัดลดงบประมาณของ ค.ศ. 1968 เหลือเพียง 1 ใน 3 ของ ค.ศ. 1966 เท่านั้น ผลผลิตที่ตกต่ำ การสื่อสารและการขนส่งก็ติดขัด ส่งผลให้สินค้าอุปโภคบริโภคขาดตลาด ในสองปีนี้มีปริมาณการค้าปลีกอาทิเช่น ธัญพืช น้ำมันพืช เนื้อหมู ไข่ไก่ ผลผลิตจากสัตว์น้ำ ผ้าฝ้าย จักรเย็บผ้า รถจักรยานและนาฬิกาข้อมือลดลงเป็นอย่างมาก ใน ค.ศ. 1968 ผลผลิตผ้าฝ้ายเฉลี่ยทั้งในเมืองและในชนบทต่อคนอยู่ที่เพียงคนละ 3 เมตรเท่านั้นซึ่งลดลงจาก ค.ศ. 1967 ถึง 2.3 เมตร² แต่สภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำดังกล่าวสามารถฟื้นคืนได้ใน ค.ศ. 1969 เมื่อเปรียบเทียบผลผลิตหลักทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมของ ค.ศ. 1969 กับ

¹Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 354-355.

²*Ibid.* p. 356.

ค.ศ. 1966 ปรากฏว่าการเพาะปลูก ด้ายดิบ เหล็กกล้า ถ่านหินดิบ น้ำมันดิบ ไฟฟ้า รวมถึงปริมาณการขนส่ง ภาษีรายได้ การลงทุนในด้านโครงสร้าง ปริมาณการค้าปลีกของ ค.ศ. 1969 ต่างก็มีปริมาณเพิ่มขึ้นมากกว่าใน ค.ศ. 1966¹ ซึ่งตัวเลขทางเศรษฐกิจดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจของประเทศจีนใน ค.ศ. 1969 สามารถฟื้นตัวขึ้นจากภาวะตกต่ำทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมแล้ว อีกทั้งภาพรวมทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1969 ยังแสดงให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจของประเทศที่ดีขึ้นกว่าใน ค.ศ. 1966

ภาพประกอบ 7 กราฟแสดงอัตราการเติบโตของรายได้ประชาชาติ ระหว่าง ค.ศ. 1950-1985

ที่มา: Statistical Yearbook of China. (1989). p. 34. quoted in Ryoshin Minami. (1994). *The Economic Development of China: A Comparison with the Japanese Experience*. p. 7.

จากภาพประกอบ 7 แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม ค.ศ. 1966-1969 ที่ส่งผลให้อัตราการเติบโตของรายได้ประชาชาติในระหว่าง ค.ศ. 1967-1968 ลดต่ำลงจนอยู่ในระดับติดลบ แต่กระนั้นก็ตามหากเปรียบเทียบผลกระทบของการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไปไกล

¹*ibid.* pp. 359-360.

และคอมมูนประชาชนกับการปฏิวัติวัฒนธรรมจะพบว่า ผลจากการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล และคอมมูนประชาชนส่งผลกระทบต่ออัตราการเติบโตของรายได้ประชาชาติมากกว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด

1.4 วิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม

สำนักงานสถิติของจีนได้สรุปตัวเลขทางเศรษฐกิจที่สำคัญเอาไว้ เช่น ในระหว่าง ค.ศ. 1967-1969 มูลค่ารวมของผลผลิตมวลรวมทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมอยู่ที่ร้อยละ 9.6 4.2 และ 23.8 ตามลำดับ อัตราการเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรมอยู่ที่ร้อยละ 8.4 ซึ่งน้อยกว่าช่วงที่ผ่านมาที่อยู่ที่ร้อยละ 12.9¹ และภาพรวมทางเศรษฐกิจที่สำคัญอื่น ๆ ต่างบ่งชี้ว่าเศรษฐกิจของประเทศจีนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมตกต่ำลงอย่างมาก เมื่อนำตัวเลขผลผลิตมวลรวมของประเทศจีน ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970 นำรายได้ประชาชาติ และการกระจายการลงทุนเปรียบเทียบกับอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมของประเทศมาวิเคราะห์จะได้ผลดังนี้

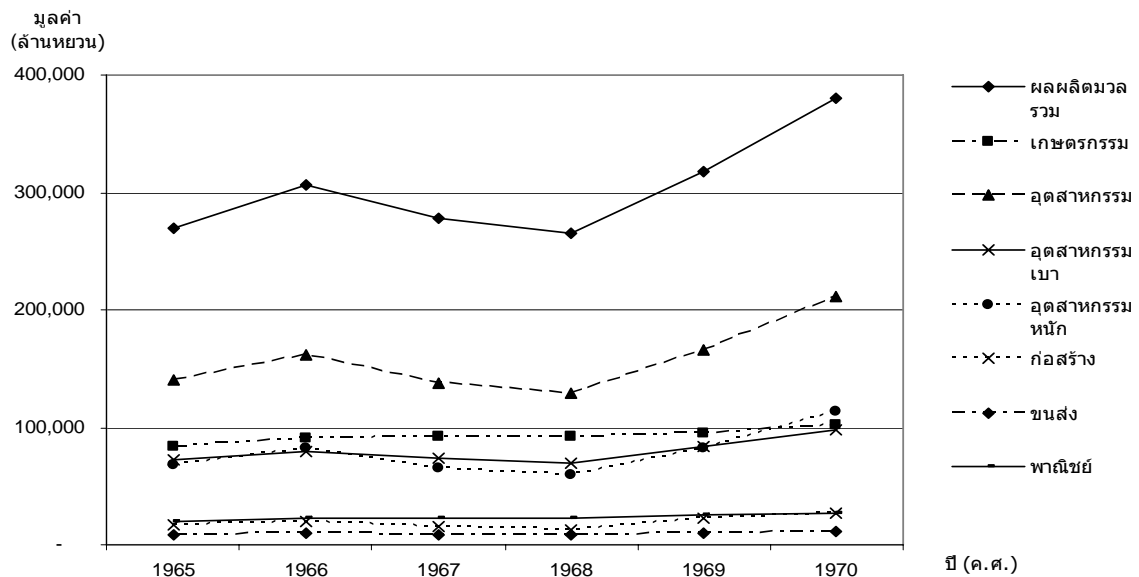
1.4.1 วิเคราะห์ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อผลผลิตมวลรวมประเทศ

ตาราง 4 แสดงมูลค่าผลผลิตมวลรวม ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970 (หน่วย: ล้านหยวน)

ปี	ผลผลิต มวลรวม	เกษตรกรรม	อุตสาหกรรม			ก่อสร้าง	ขนส่ง	พาณิชย์
			รวม	เบา	หนัก			
1965	269,500	83,300	140,200	72,300	67,900	17,700	9,100	19,200
1966	306,200	91,000	162,400	79,600	82,800	19,700	10,200	22,900
1967	277,400	92,400	138,200	73,300	64,900	15,500	8,600	22,700
1968	264,800	92,800	128,500	69,000	59,500	13,200	8,300	22,000
1969	318,400	94,800	166,500	83,700	82,800	22,200	9,900	25,000
1970	380,000	102,100	211,700	97,600	114,100	27,100	11,700	27,400

ที่มา: *The Development of China (1949-89)*. p. 25, 27

¹State Statistical Bureau. (1986). Concerning the Speed of Economic Development during the Ten Years of Domestic Turmoil. quoted in Michael Schoenhals, editor. (1996). *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. pp. 262-263.

ภาพประกอบ 8 กราฟแสดงการเปรียบเทียบมูลค่าผลผลิตมวลรวม ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970

ที่มา: ประมวลผลข้อมูลจากตาราง 4

ข้อมูลจากตาราง 4 และภาพประกอบ 8 แสดงให้เห็นว่าในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม มูลค่าผลผลิตมวลรวมของประเทศลดต่ำลงจาก 306,200 ล้านบาทใน ค.ศ. 1966 เหลือเพียง 264,800 ล้านบาทใน ค.ศ. 1968 แล้วหลังจากนั้นมูลค่าผลผลิตมวลรวมก็มีมูลค่ามากขึ้นเป็น 318,400 และ 380,000 ล้านบาทใน ค.ศ. 1969 และ 1970 ตามลำดับ ผลกระทบดังกล่าวทำให้มูลค่าผลผลิตมวลรวมของอุตสาหกรรมลดลงจาก 162,400 ล้านบาทใน ค.ศ. 1966 เหลือเพียง 128,500 ล้านบาทใน ค.ศ. 1968 แล้วจึงเพิ่มขึ้นเป็น 166,500 และ 211,700 ล้านบาทใน ค.ศ. 1969 และ 1970 ตามลำดับ โดยอุตสาหกรรมหนักจะได้รับผลกระทบมากกว่าอุตสาหกรรมเบา มูลค่าผลผลิตมวลรวมในอุตสาหกรรมหนักลดลงจาก 82,800 ล้านบาทใน ค.ศ. 1966 เหลือต่ำสุด 59,500 ล้านบาทใน ค.ศ. 1968 และเพิ่มขึ้นที่ระดับ 82,800 และ 114,100 ล้านบาทใน ค.ศ. 1969 และ 1970 ตามลำดับ ส่วนมูลค่าผลผลิตมวลรวมในอุตสาหกรรมเบา นั้นลดลงจาก 79,600 ล้านบาทใน ค.ศ. 1966 เหลือ 69,000 ล้านบาทใน ค.ศ. 1968 และมีมูลค่าเพิ่มขึ้นใน ค.ศ. 1969 แต่จะเห็นได้ว่ามูลค่าผลผลิตมวลรวมทางเกษตรกรรมกลับมีมูลค่าเพิ่มขึ้นจาก 91,000 ล้านบาทใน ค.ศ. 1966 เป็น 92,400 92,800 94,800 และ 102,100 ล้านบาทในระหว่าง ค.ศ. 1967-1970

จากข้อมูลดังกล่าวจึงกล่าวได้ว่า เศรษฐกิจที่ตกต่ำจากผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรม นั้นจะเกิดขึ้นกับเศรษฐกิจในด้านอุตสาหกรรมมากกว่าในด้านเกษตรกรรม และผลกระทบก็จะส่งผล

ต่อประชากรในเมืองมากกว่าในชนบท ในด้านเกษตรกรรมมูลค่าผลผลิตมวลรวมมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แต่ในด้านอุตสาหกรรมกลับได้รับผลกระทบจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมอย่างมาก โดยเฉพาะอุตสาหกรรมหนักจะได้รับผลกระทบมากกว่าในอุตสาหกรรมเบา ส่วนในด้านการก่อสร้าง การขนส่งและการพาณิชย์ต่างก็ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยการขนส่งจะได้รับผลกระทบมากกว่าด้านการก่อสร้างและการพาณิชย์ตามลำดับ การขนส่งที่ได้รับผลกระทบเกิดจากการเดินทางไปทั่วประเทศของขบวนการพิทักษ์แดง การขาดแคลนวัตถุดิบส่งผลให้การผลิตหยุดชะงัก ซึ่งเกิดขึ้นทั่วประเทศในระหว่าง ค.ศ. 1967-1968¹

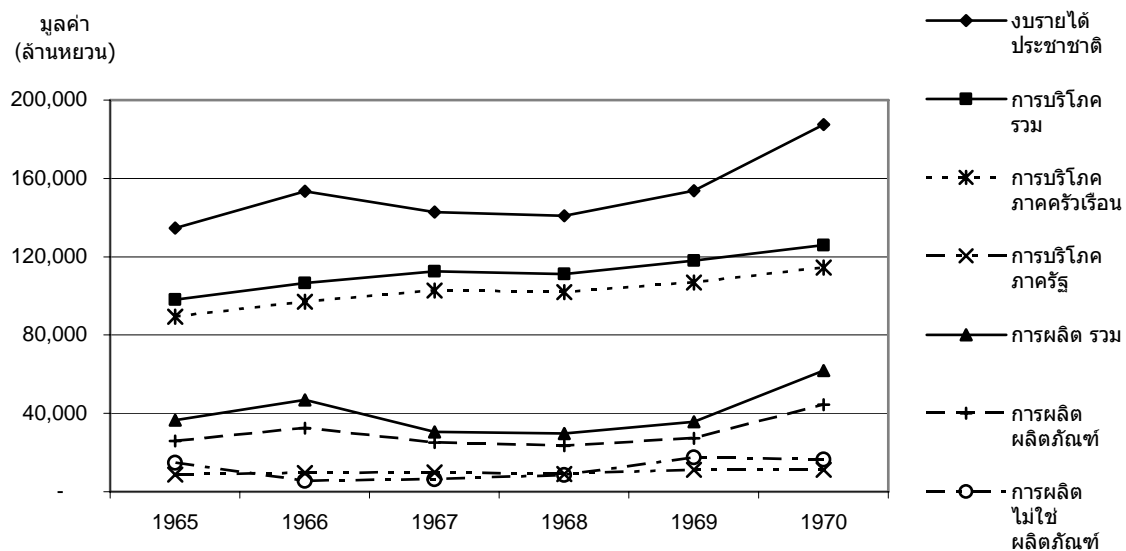
1.4.2 วิเคราะห์ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อรายได้ประชาชาติ

ตาราง 5 แสดงงบการบริโภคและการผลิตในส่วนต่างๆ จากรายได้ประชาชาติ (หน่วย: ล้านหยวน)

ปี (ค.ศ.)	งบรายได้ ประชาชาติ	การบริโภค			การผลิต		
		รวม	ครัวเรือน	ภาครัฐ	รวม	ผลิตภัณฑ์ ไม่ใช่	ผลิตภัณฑ์
1965	134,700	98,200	89,500	8,700	36,500	25,800	14,600
1966	153,500	106,500	96,900	9,600	47,000	32,400	5,400
1967	142,800	112,400	102,600	9,800	30,400	25,000	6,400
1968	140,900	111,100	102,000	9,100	29,800	23,400	8,500
1969	153,700	118,000	106,800	11,200	35,700	27,200	17,400
1970	187,600	125,800	114,500	11,300	61,800	44,400	16,300

ที่มา: *The Development of China (1949-89)*. p. 23

¹Alexander Eckstein. (1979). *op. cit.* pp. 204-205.

ภาพประกอบ 9 กราฟเปรียบเทียบงบการบริโภคและการผลิตในส่วนต่างๆ จากรายได้ประชาชาติ

ที่มา: ประมวลผลข้อมูลจากตาราง 5

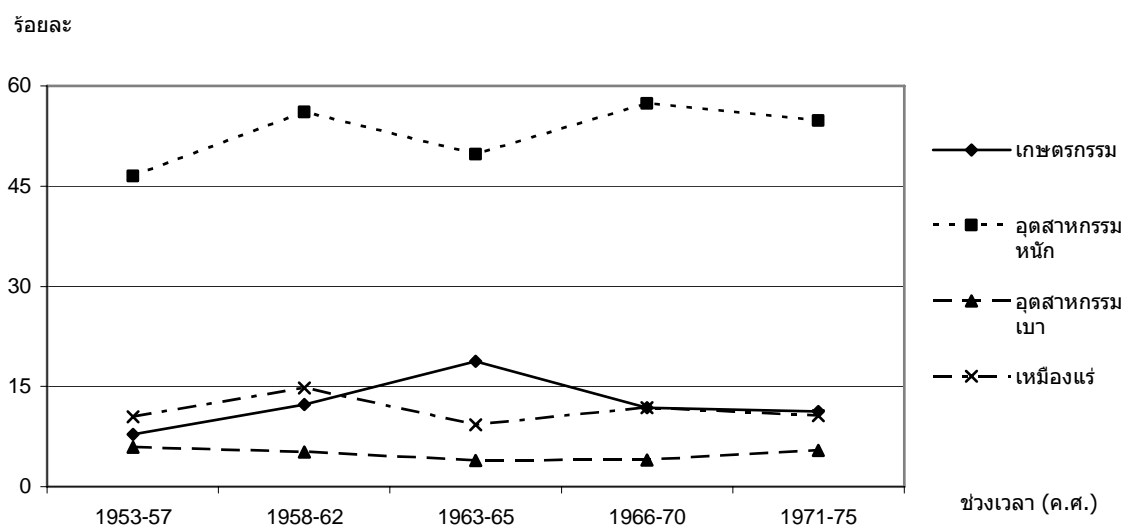
จากตาราง 5 และภาพประกอบ 9 แสดงให้เห็นว่าในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมงบรายได้ประชาชาติ (National income available) ที่คิดจากการบริโภคซึ่งเป็นการบริโภคในภาคครัวเรือนและการบริโภคของภาครัฐรวมกับการผลิตซึ่งคิดจากการผลิตผลิตภัณฑ์และการผลิตไม่ใช่ผลิตภัณฑ์นั้นมีมูลค่ารวมลดลงจาก 153,500 ล้านบาทใน ค.ศ. 1966 เหลือ 142,800 และ 140,900 ล้านบาทใน ค.ศ. 1967 และ 1968 ตามลำดับ และจะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นใน ค.ศ. 1969 ที่ 153,700 ล้านบาท เมื่อพิจารณารายได้ประชาชาติจากการเปรียบเทียบการผลิตกับการบริโภคแล้วจะพบว่า งบรายได้ประชาชาติที่ลดลงในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นเกิดจากมูลค่าการผลิตที่ลดลง ทั้งการผลิตผลิตภัณฑ์และการผลิตที่ไม่ใช่ผลิตภัณฑ์ แต่ในด้านการบริโภคแล้วนั้นกลับมีมูลค่าที่เพิ่มขึ้นทั้งการบริโภคในภาคครัวเรือนและการบริโภคจากภาครัฐ ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลให้การผลิตลดลง แต่การบริโภคนั้นยังมีปริมาณคงที่

1.4.3 วิเคราะห์ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อการกระจายการลงทุนในด้านโครงสร้างเปรียบเทียบกับอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวม

ตาราง 6 แสดงการกระจายการลงทุนในด้านโครงสร้างเปรียบเทียบกับอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวม (หน่วย: ร้อยละ)

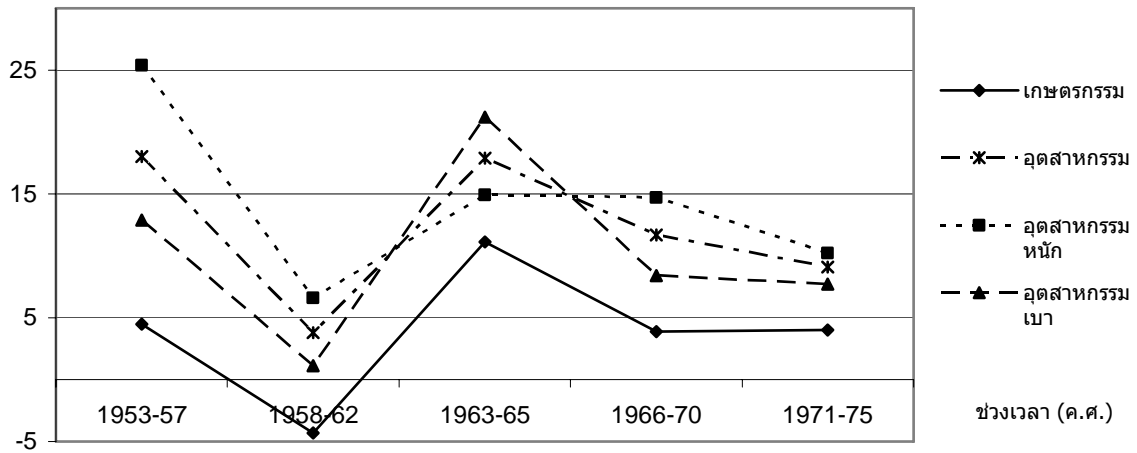
ช่วงเวลา	การกระจายการลงทุนในด้านโครงสร้าง				อัตราการเจริญเติบโตมูลค่าผลผลิตมวลรวม			
	อุตสาหกรรม		เหมืองแร่		อุตสาหกรรม		เหมืองแร่	
	เกษตรกรรม	หนัก	เบา	รวม	เกษตรกรรม	หนัก	เบา	รวม
1953-57	7.8	46.5	5.9	10.5	4.5	18.0	25.4	12.9
1958-62	12.3	56.1	5.2	14.8	-4.3	3.8	6.6	1.1
1963-65	18.8	49.8	3.9	9.3	11.1	17.9	14.9	21.2
1966-70	11.8	57.4	4.0	11.8	3.9	11.7	14.7	8.4
1971-75	11.3	54.8	5.4	10.6	4.0	9.1	10.2	7.7

ที่มา: Liang Wensen. (1982). *Balanced Development of Industry and Agriculture in China's Search for Economic Growth: the Chinese Economy Since 1949*. edited by Xu Dixin. pp. 63, 88-89.

ภาพประกอบ 10 กราฟแสดงการกระจายการลงทุนในด้านโครงสร้าง ระหว่าง ค.ศ. 1953-1975

ร้อยละ

ภาพประกอบ 11 กราฟอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวม ระหว่าง ค.ศ. 1953-1975

ที่มา: ประมวลผลข้อมูลจากตาราง 6

จากตาราง 6 และภาพประกอบ 10, 11 แสดงการกระจายการลงทุนในด้านโครงสร้างเปรียบเทียบกับอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวม เมื่อเปรียบเทียบอัตราการลงทุนในด้านโครงสร้างกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีฉบับที่ 3 (ระหว่าง ค.ศ. 1966-1970) กับช่วงก่อนหน้าคือระหว่าง ค.ศ. 1963-1965 ปรากฏว่าในแผนพัฒนาฉบับที่ 3 รัฐบาลได้ลงทุนในด้านโครงสร้างทางเกษตรกรรมร้อยละ 11.8 ลดลงจากช่วงก่อนหน้าที่ร้อยละ 18.8 ส่วนการลงทุนในด้านโครงสร้างทางอุตสาหกรรมเบาในแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 ลงทุนร้อยละ 4.0 เพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากช่วงก่อนหน้าที่ร้อยละ 3.9 และลงทุนในด้านโครงสร้างทางอุตสาหกรรมหนักในแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 ลงทุนร้อยละ 57.4 เพิ่มขึ้นจากช่วงก่อนหน้าที่ลงทุนร้อยละ 49.8

เมื่อนำการลงทุนในด้านโครงสร้างเปรียบเทียบกับอัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิต ปรากฏว่าการลงทุนในด้านโครงสร้างทางเกษตรกรรมที่ลดลงมีส่วนทำให้อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมทางการเกษตรในแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 ลดลงจากช่วงก่อนหน้าที่ร้อยละ 11.1 เหลือร้อยละ 3.9 ส่วนการลงทุนในด้านโครงสร้างของอุตสาหกรรมเบาที่เพิ่มขึ้นเล็กน้อยกลับไม่มีส่วนช่วยให้อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมทางอุตสาหกรรมเบาดีขึ้น แต่การปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตดังกล่าวในแผนพัฒนา ฉบับที่ 3 ลดลงจากร้อยละ 21.2 ของ

ปีก่อนหน้าเหลือเพียงร้อยละ 8.4 การลงทุนในอุตสาหกรรมหนักในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 7 เมื่อเทียบกับช่วงก่อนหน้ากลับไม่ได้ทำให้อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมในอุตสาหกรรมหนักเพิ่มขึ้นตามไปด้วย โดยการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมในอุตสาหกรรมหนักลดลงจากร้อยละ 14.9 ของช่วงก่อนหน้าเหลือร้อยละ 14.7 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3¹ จากการเปรียบเทียบอัตราการลงทุนกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจใน 2 ช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า 1) ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมจำนวนเงินลงทุนในด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจยังคงเน้นอุตสาหกรรมหนักมากกว่าการเกษตรและมากกว่าอุตสาหกรรมเบาตามลำดับเหมือนกับช่วงก่อนหน้า² มีส่วนทำให้อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมในด้านอุตสาหกรรมเบาลดต่ำลงมากกว่าในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมหนักตามลำดับ 2) การลงทุนในด้านโครงสร้างทางอุตสาหกรรมหนักที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากกลับไม่สามารถทำให้อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมในทางอุตสาหกรรมหนักเพิ่มขึ้นได้ 3) อัตราการเจริญเติบโตของมูลค่าผลผลิตมวลรวมในทางอุตสาหกรรมเบาลดลงอย่างมากจากผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรม

สำหรับมติที่ประชุมพรรคคอมมิวนิสต์จีนใน ค.ศ. 1981 ได้กล่าวถึงผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจไว้ดังนี้ ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของประเทศได้รับความเสียหายอย่างใหญ่หลวง แต่การพัฒนาที่มีได้หยุดชะงัก การผลิตอาหารยังเพิ่มขึ้นค่อนข้างสม่ำเสมอ งานด้านอุตสาหกรรม การคมนาคม งานสร้างสรรค์พื้นฐาน และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีก็ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง วิชาศึกษาขนาดใหญ่ที่ใช้เทคนิคก้าวหน้าจำนวนหนึ่งเริ่มทำการผลิต ผลสำเร็จในการทดลองระเบิดไฮโดรเจนและการส่งดาวเทียมขึ้นสู่อวกาศและกลับสู่พื้นดิน การเพาะพันธุ์ข้าวเจ้าผสมได้สำเร็จเป็นต้น ทั้งนี้มิใช่ผลสำเร็จของ “การปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรม” อย่างเด็ดขาด ถ้าไม่มี “การปฏิวัติใหญ่ทางวัฒนธรรม” เราก็จะได้รับผลสำเร็จในภารกิจมากกว่านี้แน่นอน²

2. สภาพสังคมของจีนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1969)

สังคมเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเช่นเดียวกับทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัญหาในด้านประชากร ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา และด้านศิลปวัฒนธรรมได้ส่งผลเสียหายถึงประชาชนในขอบเขตที่กว้างและหยั่งรากลึกมากกว่าทางการเมืองและเศรษฐกิจมากนัก เพราะผลกระทบทางการเมืองและเศรษฐกิจสามารถที่จะฟื้นฟูให้

¹Liang Wensen. (1982). *Balanced Development of Industry and Agriculture*. in *China's Search for Economic Growth: The Chinese Economy Since 1949*. edited by Xu Dixin. pp. 88-89.

²Resolution on CPC History (1949-81): *Authoritative Assessment of : Mao Zedong "The Cultural Revolution" Achievements of the People's Republic*. (1981). pp. 43-44.

กลับคืนมาได้ในระยะเวลานับเร็ว แต่ผลกระทบทางสังคมนับเป็นความสูญเสียที่ประเมินค่าไม่ได้ และความสูญเสียที่เกิดขึ้นบางส่วนก็ไม่สามารถฟื้นฟูให้กลับคืนมาได้อีกเลย

2.1 สภาพทั่วไปทางสังคมในระหว่าง ค.ศ.1966 -1969

เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมเริ่มต้นขึ้นในกลาง ค.ศ. 1966 เหมาเจ๋อตงได้ปลุกกระดุมให้เยาวชนเป็นเครื่องมือในการดำเนินการปฏิวัติโดยการจัดตั้งเป็นขบวนการพิทักษ์แดง และให้เยาวชนกลุ่มนี้เข้าโจมตีศัตรูทางการเมืองของตนเอง มีการเดินขบวนประท้วงและการก่อการจลาจลไปทั่ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าจับกุมผู้นำทั้งทางการเมืองและผู้มีชื่อเสียงต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้เดินเส้นทางทุนนิยม และนำตัวมาประจานต่อหน้าสาธารณชน ถูกทำร้ายทั้งทางร่างกายและจิตใจ พร้อมกันนั้นการสร้างควมวุ่นวายของขบวนการพิทักษ์แดงยังดำเนินการไปภายใต้การรณรงค์ทำลายสี่เก่าทำให้ขบวนการพิทักษ์แดงเข้าทำลายสถานที่สำคัญเช่น วัด สุสาน พิพิธภัณฑน์ แหล่งโบราณคดี และสถานที่สำคัญอื่น ๆ รวมถึงการเข้าทำลายป้ายและทรัพย์สินของห้างร้านและร้านค้าของประชาชนโดยทั่วไป ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นได้ขยายจากเป่ยจิงสู่เมืองสำคัญ ๆ ทั่วประเทศ หลังจากนั้นก็แพร่ขยายจากเมืองไปสู่ชนบท

นอกจากความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงแล้ว กรรมกรและคนงานโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ ทั่วประเทศต่างก็จัดตั้งขึ้นเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อดำเนินการปฏิวัติในรูปแบบที่แตกต่างออกไป เช่น การนัดหยุดงาน การประท้วง การปล้นสะดม คลังสินค้า เป็นต้น คนงานแต่ละกลุ่มยังเกิดการต่อสู้กันขึ้น ในบางพื้นที่ทั้งขบวนการพิทักษ์แดงและกลุ่มคนงานปฏิวัติก็ต่อสู้กัน และบางครั้งก็ต่อสู้กับกองทัพปลดแอกประชาชนที่เข้ามาควบคุมสถานการณ์ จากสภาพดังกล่าวทำให้กล่าวได้ว่าประชาชนในประเทศจีนขณะนั้นไม่ว่าจะเป็นฝ่ายกระทำหรือฝ่ายถูกกระทำก็ตาม ต่างก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมในครั้งนี้ไม่ว่าอย่างใดก็อย่างหนึ่ง ภาวะที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้สภาพสังคมโดยทั่วไปของจีนเปลี่ยนจากความสงบเป็นความสับสนวุ่นวาย เปลี่ยนจากความความมีระเบียบเป็นความโกลาหล เปลี่ยนจากความมีเสถียรภาพเป็นไม่มีเสถียรภาพ เปลี่ยนจากความสามัคคีเป็นความขัดแย้ง เกิดสภาพสูญญากาศขึ้นในทุก ๆ บริบททางสังคม สภาพเช่นนี้ดำเนินอยู่ตั้งแต่กลาง ค.ศ. 1966 จนกระทั่งเมื่อขบวนการพิทักษ์แดงยุติบทบาทลงในปลาย ค.ศ. 1968

2.2 นโยบายทางสังคมที่สำคัญในระหว่าง ค.ศ. 1966-1969

นโยบายทางสังคมที่สำคัญในแต่ละช่วงเวลามีส่วนในการกำหนดทิศทางของสังคม เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและวิถีชีวิตของชาวจีนโดยตรง รวมถึงสามารถสะท้อนสภาพทางสังคมโดยรวมได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอนโยบายที่สำคัญส่วนหนึ่งเพื่อสะท้อน

ภาพของสังคมโดยรวมในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม ซึ่งนโยบายทางสังคมที่สำคัญดังกล่าวประกอบด้วย นโยบายด้านประชากร นโยบายด้านสาธารณสุข นโยบายด้านการศึกษาและนโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม

2.2.1 นโยบายด้านประชากร

ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งที่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องเผชิญในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือ ปัญหาการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ซึ่งก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม มาตรการสำคัญที่รัฐบาลนำมาใช้แก้ปัญหาก็คือ การรณรงค์ให้ชาวจีนแต่งงานเมื่ออายุมากขึ้นและแก้ไขกฎหมายเพิ่มอายุขั้นต่ำที่จะแต่งงานได้ให้สูงขึ้น โดยผู้ชายขั้นต่ำต้องมีอายุ 20 ปี ผู้หญิงอายุ 18 ปีจึงจะแต่งงานได้ แต่ในทางปฏิบัติยังคงรณรงค์ให้ผู้ชายที่จะแต่งงานควรมีอายุ 25-29 ปี ผู้หญิงควรมีอายุ 23-27 ปี รวมถึงการรณรงค์ให้ประชาชนคุมกำเนิด¹

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1966 กระทรวงสาธารณสุขได้วางมาตรการควบคุมจำนวนประชากร ผ่านการดำเนินงานด้านการวางแผนครอบครัว ซึ่งตั้งเป้าหมายจำนวนประชากรใน ค.ศ. 1970 ให้ต่ำกว่าระดับ 800 ล้านคน² แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นในกลาง ค.ศ. 1966 หน่วยงานที่ทำงานด้านการวางแผนครอบครัวของรัฐบาลก็หยุดปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ถูกปลดออกจากตำแหน่ง ทำให้ไม่มีการดำเนินงานด้านการวางแผนครอบครัวส่งผลให้อัตราการเกิดเพิ่มขึ้น ซึ่งอัตราการเกิดและอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรในระหว่าง ค.ศ. 1966-1971 นั้นเพิ่มขึ้นสูงที่สุดเป็นประวัติการณ์³ ปัญหาจำนวนประชากรที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาวะอาหารที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการทั้งในเขตเมืองและในเขตชนบท โดยใน ค.ศ. 1949 พื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยอยู่ที่ 2.71 โหม่ว (mou) * ต่อคน แต่จากอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่มากขึ้นในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้ใน ค.ศ. 1970 มีพื้นที่เพาะปลูกเฉลี่ยเหลือเพียง 1.84 โหม่วต่อคน ถึงแม้ว่าปริมาณผลผลิตธัญพืชต่อคนในช่วงเวลาดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นจากก่อนหน้านี้เป็น 589 ชั่ง (jin) ** ต่อคนต่อปีแต่ก็เป็นปริมาณที่เพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะใน ค.ศ. 1955 ผลผลิตธัญพืชต่อคนอยู่ที่ 599 ชั่งต่อคนต่อปี⁴

¹นิพนธ์ เทพวัลย์. (2514, พฤศจิกายน). นโยบายประชากรของจีนคอมมิวนิสต์. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 9(5): 36-40.

²Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* pp. 339-340.

³Hou Wenruo. (1981). Population policy. in *China's Population: Problems and Prospects*. edited by Liu, Zheng; Song, Jian; & et. al. p. 63.

* 1 mu = 0.067 เฮกตาร์ หรือ 670 ตารางเมตร หรือ 0.1647 เอเคอร์

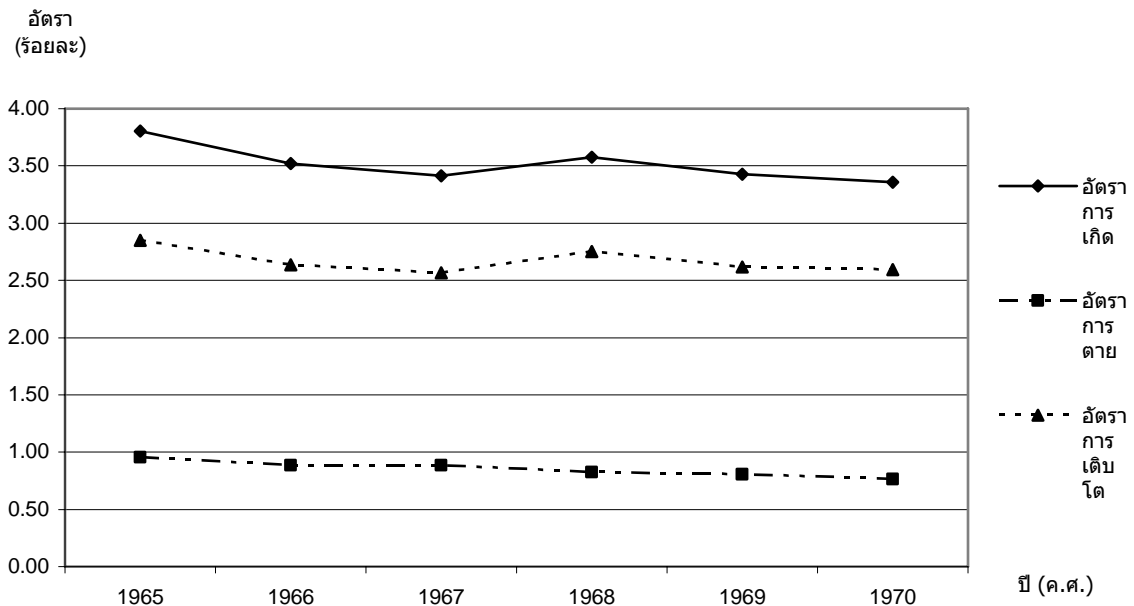
** 1 jin หรือ 1 ชั่ง = 0.501 กิโลกรัม หรือ 1.1023 ปอนด์

⁴Hou Wenruo. (1981). *op. cit.* p. 64.

ตาราง 7 แสดงอัตราการเติบโตของประชากรในระหว่าง ค.ศ. 1965-1970

ปี	อัตราการเกิด	อัตราการตาย	อัตราการเติบโต	จำนวนประชากร (ล้านคน)	
				ที่เพิ่มขึ้น	สุทธิ
1965	3.806	0.955	2.851	20.259	725.380
1966	3.521	0.887	2.634	19.284	745.420
1967	3.412	0.884	2.565	19.266	763.680
1968	3.575	0.825	2.750	21.207	785.340
1969	3.425	0.806	2.619	20.760	806.710
1970	3.359	0.764	2.595	21.137	829.920

ปรับปรุงจาก: *The Development of China (1949-89)*. p. 31, 32

ภาพประกอบ 12 กราฟแสดงการเปรียบเทียบอัตราการเติบโตของประชากรระหว่าง ค.ศ. 1965-1970

ที่มา: ประมวลผลข้อมูลจากตาราง 7

จากภาพประกอบ 12 จะเห็นได้ว่าอัตราการเติบโตของประชากรภายในประเทศจีนในระหว่าง ค.ศ.1965-1970 มีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ ค.ศ.1965-1967 แต่เนื่องจากผลกระทบของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมจึงทำให้อัตราการการเติบโตของประชากรใน ค.ศ. 1968 กลับเพิ่มขึ้นเกือบเท่ากับอัตราการเติบโตของประชากรใน ค.ศ. 1965 ซึ่งอัตราการเติบโตของประชากรที่เพิ่มขึ้นนี้เป็นผลมาจากปัจจัยด้านอัตราการเกิดที่เพิ่มขึ้น แสดงให้เห็นว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลกระทบโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรโดยรวมในระหว่าง ค.ศ. 1968-1970

2.2.2 นโยบายด้านสาธารณสุข

การบริการด้านสาธารณสุขเป็นหนึ่งในบริการทางสังคมที่ถูกเหมาเจ้าตงตำหนิและนโยบายในด้านสาธารณสุขได้รับการปรับเปลี่ยนอย่างมากในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยใน ค.ศ. 1965 เหมาเจ๋อตงได้วิจารณ์การทำงานทางด้านสาธารณสุขอย่างรุนแรงว่า “งานด้านสาธารณสุขให้บริการแก่ประชาชนเพียงร้อยละ 15 ของประชาชนทั้งหมดซึ่งเป็นประชาชนที่อยู่ในตัวเมือง แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศในชนบทกลับไม่ได้รับการบริการด้านสาธารณสุข” ดังนั้นเมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น เหมาเจ๋อตงจึงมีคำสั่งให้ปฏิรูปการทำงานด้านสาธารณสุข โดยมุ่งให้บริการแก่เขตชนบทเป็นสำคัญ โดยจัดตั้งคลินิกขึ้นในระดับหน่วยการผลิต มีการจัดตั้งศูนย์อนามัย (cooperative health care) ขึ้นเป็นองค์กรในระดับกองการผลิต และจัดตั้งโรงพยาบาลขึ้นในแต่ละคอมมูน ใช้จ่ายในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขได้มาจาก 3 แหล่งด้วยกันคือ ค่าบำรุงประจำปีที่จะเก็บจากสมาชิก ตกประมาณปีละ 1 หรือ 2 หยวนต่อคน นอกจากนี้คอมมูนและกองการผลิตจะจัดสรรเงินส่วนหนึ่งจากกองทุนสวัสดิการของตนไปให้สหกรณ์การแพทย์ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายด้านยาเวชภัณฑ์ ค่าจ้างและฝึกอบรมหมอเท้าเปล่า รวมทั้งรายจ่ายอื่น ๆ ของสถานพยาบาล โดยการทำงานในลักษณะนี้เป็นความพยายามของรัฐบาลที่เรียกร้องให้ใช้หลักการพึ่งตนเอง¹

แนวทางหนึ่งที่สำคัญที่มีส่วนช่วยขยายบริการทางด้านสาธารณสุขไปสู่ชนบทในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือการให้บริการสาธารณสุขของแพทย์เคลื่อนที่ ที่เรียกว่า “หมอเท้าเปล่า” (Barefoot doctors) โดยหมอเท้าเปล่าจะได้รับการฝึกฝนให้สามารถรักษาอาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยทั่วไปและสามารถเป็นผู้ช่วยหมอตำแย² ซึ่งเป็นการขยายโอกาสในการบริการทางด้านสาธารณสุขให้สามารถเข้าถึงยังท้องที่ในชนบทได้ หลักสูตรการฝึกอบรมหมอเท้าเปล่านั้นแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นแต่ละเขต แต่ยึดแนวทางพื้นฐานที่กำหนดโดยกระทรวงสาธารณสุข เมื่อเริ่มต้นโครงการ หมอ

¹วันรัช มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เศรษฐกิจสาธารณสุขประชาชนจีน*. หน้า 157.

²John F. Jones; & John P. Burns. (1980). China's Search for Integrated Development: An Overview. In *Building China: Studies in Integrated Development*. edited by John F. Jones. p. 18.

เท่าเปล่าใช้เวลาในการฝึกอบรมราว 3-6 เดือน แต่ต่อมายาวเวลาการอบรมเพิ่มขึ้น สำหรับความรู้ความสามารถนั้นอาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่าง ๆ อาทิ ในเขตที่อยู่ห่างไกลไม่มีโอกาสได้กลับไปฝึกอบรมเพิ่มเติม หมอเท่าเปล่าก็อาจมีความรู้รักษาโรคง่าย ๆ เพียงไม่กี่โรค และรู้จักใช้ยาไม่กี่ชนิด ส่วนเขตที่อยู่ใกล้ความเจริญและการคมนาคมสะดวก หมอเท่าเปล่าก็จะมีโอกาสฝึกอบรมเพิ่มเติม ทำให้สามารถรักษาโรคได้มากขึ้นและสั่งยาชนิดต่าง ๆ ทั้งยาจีนและยาแผนปัจจุบันได้มากขึ้น¹

สำหรับการคัดเลือกผู้ที่จะไปฝึกเป็นหมอเท่าเปล่านั้นจะเป็นหน้าที่ของคนในชุมชน โดยหมอเท่าเปล่าต้องเป็นคนที่ถูกคนในชุมชนเห็นว่าเป็นคนดี มีความรู้และต้องเป็นคนที่มีความตั้งใจในการอุทิศตนเองเพื่อสังคม เนื่องจากเมื่อสำเร็จการอบรมเป็นหมอเท่าเปล่าแล้ว หมอเท่าเปล่าเหล่านี้จะกลับมาทำงานในหมู่บ้านของตน โดยสะพานกระเป๋ายาเวียนไปตามที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน ช่วยรักษาบาดแผลหรือโรคที่ไม่หนักจนเกินไป ในเวลาช่วงเวลาพักงานก็จะเรียกชาวบ้านมารวมกลุ่มและให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรค โดยเฉพาะโรคที่เกิดขึ้นบ่อยในหมู่บ้านของตนเอง นอกจากนี้ยังให้ความรู้เกี่ยวกับข้อปฏิบัติในระหว่างตั้งครรภ์และความรู้ในการคุมกำเนิดด้วย² เมื่อว่างเว้นจากงานในการรักษาผู้ป่วย หมอเท่าเปล่าก็ต้องทำงานในพื้นที่การเกษตรควบคู่กันไปด้วย มีรายงานว่าใน ค.ศ. 1976 ทั่วประเทศมีหมอเท่าเปล่าทั้งหมดประมาณ 1.5 ล้านคน³

2.2.3 นโยบายด้านการศึกษา

การปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงต่อด้านการศึกษาของประเทศ เนื่องจากเหมาเจ๋อตงมีความเห็นขัดแย้งกับนโยบายการศึกษาในสมัยของหลิวเซ้าฉีและเติ้งเสี่ยวผิง อีกทั้งนโยบายการศึกษาเป็นนโยบายพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างให้เยาวชนเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพและจะเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศ

2.2.3.1 ทศนคติของเหมาเจ๋อตงต่อระบบการศึกษา

เหมาเจ๋อตงพิจารณาว่าพัฒนาการทางการศึกษาที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของหลิวเซ้าฉีกับเติ้งเสี่ยวผิงในระหว่าง ค.ศ. 1962-1966 นั้นยังจะเป็นการสนับสนุนให้ลูกหลานของชนชั้นกลางได้รับโอกาสทางการศึกษามากกว่าลูกหลานของเกษตรกรและกรรมกร ซึ่งเป็นการสร้างความไม่เสมอภาคขึ้นในสังคม รวมทั้งระบบการศึกษาแบบเก่าที่เน้นการเรียนในห้องเรียนยังเป็นการลดทอนโอกาสทางการศึกษาของลูกหลานเกษตรกรและกรรมกรที่มีพื้นฐานทางการศึกษาไม่เพียงพอ รวมถึง

¹Peter Wilenski. (1976). The Delivery of Health Services in the People's Republic of China. p.45. quoted in วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). เล่มเดิม. หน้า 158.

²สมบูรณ วิจิตราศิลป์. (2517, มิถุนายน). การแพทย์ในเมืองจีน. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 12(6): 97-98

³วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). เล่มเดิม. หน้า 158, 160.

ข้อกล่าวหาที่ว่าโรงเรียนมีจำนวนไม่เพียงพอ เนื้อหาและวิธีการเรียนการสอนแบบเก่าส่วนใหญ่ใช้เวลาเรียนมากเกินไป หลักสูตรที่ใช้ยู่ทำให้นักเรียนกลายเป็นหนอนหนังสือและสิ่งที่สอนก็เป็นเรื่องผิวเผินที่รู้กันดีอยู่แล้ว รวมถึงคุณสมบัติของผู้จะได้รับการศึกษาและจุดประสงค์ของการศึกษาล้วนเอื้อประโยชน์ต่อลูกหลานของชนชั้นกลาง¹ ส่วนครูผู้สอนจำนวนมากก็ยังมีทระณะของชนชั้นกลาง และหลักสูตรที่เป็นอยู่ก็ผลิตนักเรียนที่มีความทะเยอทะยาน มีความถนัดที่จะเป็นพนักงานของรัฐ หรือไม่ก็ขาดความรับผิดชอบในทางการเมือง² ประเด็นปัญหาเหล่านี้จึงทำให้กลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางนำมาเป็นประเด็นโจมตีการทำงานของหลิวเซ้าฉีกับตั้งเสี่ยวผิงในด้านการศึกษา

เหมาเจ๋อตงได้วิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรมว่า “เป็นระบบการศึกษาที่มีการสอบมากเกินไปซึ่งเหมาะสำหรับเด็กที่มาจากครอบครัวปัญญาชนและชนชั้นกลาง ระบบการศึกษาเก่าไม่ได้เพิ่มมูลค่าผลผลิตหรือสนับสนุนการใช้แรงงาน ระบบการศึกษาเก่ายังคงล้มเหลวที่จะตอบสนองต่อความต้องการของกรรมกรและเกษตรกรของจีน”³ และเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม ค.ศ. 1966 เหมาเจ๋อตงยังได้กล่าววิจารณ์ถึงระบบการศึกษาอีกครั้งว่า “ถึงแม้ว่านักเรียนมีหน้าที่หลักในการศึกษา แต่พวกเขาควรได้เรียนรู้จากแหล่งอื่นด้วย เช่น งานในโรงงาน งานในพื้นที่เพาะปลูกหรือการเป็นทหาร พวกเขาควรที่จะวิพากษ์วิจารณ์ชนชั้นกลาง เวลาที่เรียนก็ควรที่จะลดลง ควรมีการปฏิวัติทางการศึกษา และการครอบงำการศึกษาโดยปัญญาชนชนชั้นกลางควรจะหมดไป”⁴ รวมถึงกล่าววิจารณ์ระบบการเรียนและการสอบว่า

ในปัจจุบันนี้ มีการศึกษามากเกินไป และมันได้ส่งผลเสียอย่างมาก มีวิชาเรียนมากเกินไป และหนักเกินไป...หลักสูตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบันควรลดลงครึ่งหนึ่ง...วิธีการสอบในปัจจุบันเสมือนต่อสู้กับศัตรู และไม่เหมาะสำหรับประชาชนทั่วไป วิธีสอบแบบนี้เป็นการโจมตีอย่างไม่ทันตั้งตัว ถามคำถามที่ทำให้งงและเป็นคำถามที่พิสดาร...ข้าพเจ้าสนับสนุนให้มีการเปิดเผยคำถามก่อนสอบและสามารถให้นักเรียนจดคำตอบเข้าไปตอบได้รวมถึงควรถามคำถามที่ตรงกับที่เรียนในหนังสือ...ในเวลาสอบก็ควรจะอนุญาตให้สามารถถามผู้อื่นและสามารถพูดคุยปรึกษากันได้ ถ้าคำตอบของคุณดีฉันก็ลอก จะทำให้ได้คะแนนดีขึ้น⁵

¹ อานวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์ และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 46-47.

² เขียน ธีระวิทย์. (2519). *การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน*. หน้า 207.

³ John F. Jones; & John P. Burns. (1980). *op. cit.* p. 19.

⁴ Theodore His-en Chen. (1973). Education. In *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 702.

⁵ Stuart Schram. (1974). *Mao Tse-tung Unrehearsed*. pp. 179-211. quoted in John F. Jones; & John P. Burns. (1980). *op. cit.* pp. 19-20.

2.2.3.2 การดำเนินการปฏิวัติทางการศึกษา

จากความคิดเห็นของเหมาเจ๋อตงที่มีต่อระบบการศึกษา ทำให้ระบบการศึกษาเป็นหนึ่งในจุดมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระบวนการปฏิวัติ โดยในข้อที่ 10 ของข้อกำหนด 16 ประการที่ประกาศเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ. 1966 ได้กล่าวถึงการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อระบบการศึกษาว่า “...ในการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมจะต้องปฏิรูปการศึกษาในระบบเก่าและจะต้องเปลี่ยนสภาพโรงเรียนที่เคยถูกรอบงำโดยพวกปัญญาชนชั้นกลางเสียให้หมดสิ้น...”¹

ดังนั้นเมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น การศึกษาทั้งระบบก็ถูกโจมตีโดยขบวนการพิทักษ์แดง ส่งผลให้การลงทะเบียนและการสอบของสถาบันการศึกษาระดับสูงต่าง ๆ ถูกยกเลิกและถูกตรวจสอบโดยขบวนการพิทักษ์แดง โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัยหยุดรับนักศึกษาใหม่ สมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์ที่อยู่ในวงการการศึกษาตกเป็นจำเลย พร้อมกับถูกกล่าวหาว่าต่อต้านพรรคคอมมิวนิสต์จีน ต่อต้านลัทธิสังคมนิยมและต่อต้านแนวความคิดของเหมาเจ๋อตง เหล่าศาสตราจารย์ ผู้เชี่ยวชาญ และคณาจารย์ ถูกระบุว่า เป็น “พวกปฏิกริยาที่มีอำนาจในแวดวงการศึกษา” จึงถูกพวกขบวนการพิทักษ์แดงจับกุมและแห่ประจานพร้อมกับเดินขบวนไปตามท้องถนนและทุบตีอย่างโหดร้าย จนทำให้บางคนพิการหรือตาย²

เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น เหมาเจ๋อตงจึงได้ประกาศปิดระบบการเรียนการสอนทั่วประเทศเพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการปฏิวัติ ดังนั้นสถาบันการศึกษาทุกระดับชั้นจึงถูกปิด โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาถูกปิดเป็นเวลากว่า 2 ปี นักเรียนและครูในสถาบันการศึกษาในทุกระดับชั้นต่างก็เกิดความแตกแยกและขัดแย้งกัน หลังจากนั้นครูส่วนใหญ่ก็ถูกส่งกลับไปยังบ้านเกิดของตนเพื่อไปรับการศึกษาจากชาวนา³ ในระดับมหาวิทยาลัยทั่วทั้งประเทศไม่มีการรับนักศึกษาใหม่เป็นเวลากว่า 6 ปี และระดับสูงกว่าปริญญาตรีก็ไม่มี การรับนักศึกษาถึง 12 ปี การรับนักศึกษาแลกเปลี่ยนต่างชาตก็ต้องยุติลงเช่นกัน ซึ่งก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรมมีสถาบันการศึกษาระดับสูงทั่วประเทศอยู่ถึง 417 แห่งแต่เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นสถาบันกว่า 108 แห่งถูกปิด⁴

¹Mark Selden, editor. (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolutionary Change*. p. 554.

²Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 344.

³Sulamith Heins Potter; & Jack M. Potter. (1990). *China's Peasants: The Anthropology of a Revolution*. p. 88.

⁴Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 356.

2.2.3.3 ผลการดำเนินงานทางการศึกษาในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม

เมื่อเหตุการณ์ความรุนแรงจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดงดำเนินมาเป็นเวลากว่าหนึ่งปีแล้ว ในวันที่ 1 กันยายน ค.ศ. 1967 โจวเอินไหลได้มีคำสั่งให้โรงเรียนและสถาบันการศึกษาเปิดเรียนและให้ขบวนการพิทักษ์แดงกลับเข้าชั้นเรียน¹ เพื่อจัดการกับเหตุการณ์ความวุ่นวายตามท้องถนน ที่เกิดจากการกระทำของขบวนการพิทักษ์แดง แต่โรงเรียนก็ยังคงชะลอการเปิดเรียนออกไป โดยในระหว่าง ค.ศ. 1967-1968 มีเฉพาะโรงเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเท่านั้นที่เปิดเรียน แต่ในระดับอุดมศึกษามีการเปิดเรียนอีกครั้งหลัง ค.ศ. 1970 ไปแล้ว โดยรัฐบาลได้ประกาศว่านักเรียนควร “จะกลับไปดำเนินการปฏิวัติที่โรงเรียน” แต่นักเรียนจำนวนมากสับสนกับอิสรภาพที่ได้รับและไม่สนใจที่จะกลับไปเรียนในห้องเรียนอีก และภายหลังการกลับเข้าชั้นเรียนของขบวนการพิทักษ์แดง ส่งผลให้ครูต้องตกเป็นเป้าหมายของการโจมตีอีกครั้ง²

เมื่อมีการเปิดเรียนอีกครั้งตามคำสั่งของรัฐบาล นโยบายการรับนักศึกษาใหม่ถูกเปลี่ยนจากเดิมที่ต้องสอบเพื่อเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาทั่วประเทศก็ถูกยกเลิก การรับนักศึกษาตามนโยบายใหม่จะพิจารณาจากคำแนะนำของผู้นำชุมชนและภูมิหลังของนักศึกษา หากเป็นลูกหลานของกรรมกรหรือชาวนาก็จะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษ³ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเด็กที่มาจากครอบครัวเกษตรกรที่ยากจนหรือเกษตรกรระดับกลางหรือล่าง และครอบครัวแรงงาน นโยบายใหม่ทำให้เมื่อเปิดเรียน ในชั้นเรียนก็มีแต่ความตึงเครียด และในสถาบันการศึกษาเด็กนักเรียนที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะดีจะเหลืออยู่เฉพาะชั้นปีที่สองขึ้นไป⁴

สำหรับสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยส่วนใหญ่เปิดเรียนอีกครั้งระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1970 ถึงฤดูใบไม้ร่วงใน ค.ศ. 1976 นโยบายการรับนักศึกษาจะพิจารณาจากประสบการณ์ทางการเมืองมากกว่าคุณภาพของการศึกษา นักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาหากต้องการที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาจะต้องมีประสบการณ์การทำงานในพื้นที่เพาะปลูก หรือโรงงานหรือเป็นทหารอย่างน้อย 2 ปี⁵ การคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะใช้เกณฑ์เดียวกับในระดับประถมและมัธยม คือต้องได้รับความเห็นจากผู้นำในหน่วยงานที่ตนเคยทำงานอยู่ จากระบบการรับนักศึกษาแบบใหม่ทำให้จำนวนนักศึกษาใหม่ของมหาวิทยาลัยเป่ย์จิงซึ่งเปิดภาคการศึกษาอีกครั้งใน ค.ศ. 1970 ซึ่งมีจำนวน 2,500 คนนั้น ร้อยละ 90 มาจากครอบครัวกรรมกรและชาวนายากจน ส่วนที่เหลือมาจาก

¹Immanuel C. Y. Hsu. (1975). *op. cit.* p. 846.

²Theodore His-en Chen. (1973). *op. cit.* p. 702.

³Sulamith Heins Potter; & Jack M. Potter. (1990). *op. cit.* p. 88.

⁴John F. Jones; & John P. Burns. (1980). *op. cit.* p. 20.

⁵Chai Pien. (1975). *A Glance at China's Culture.* p. 13.

ครอบครัวของเจ้าหน้าที่พรรค กองทัพบก และรัฐบาล¹ การปรับเปลี่ยนเกณฑ์ในการรับนักเรียนเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาส่งผลให้เยาวชนในระดับอุดมศึกษาของจีนอย่างน้อย 7 แสนถึง 8 แสนคนตลอดระยะเวลา 10 ปีตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมไม่ได้รับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ทำให้คุณภาพการศึกษาต่ำกว่ามาตรฐานและการเตรียมตัวของนักเรียนก็ไม่เพียงพอ ส่งผลต่อการทำงานวิจัยหรือการศึกษาเพิ่มเติมของอาจารย์ในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย รวมถึงนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาว่า 100 ล้านคนก็ได้รับผลกระทบจากการศึกษาที่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานนี้เช่นกัน²

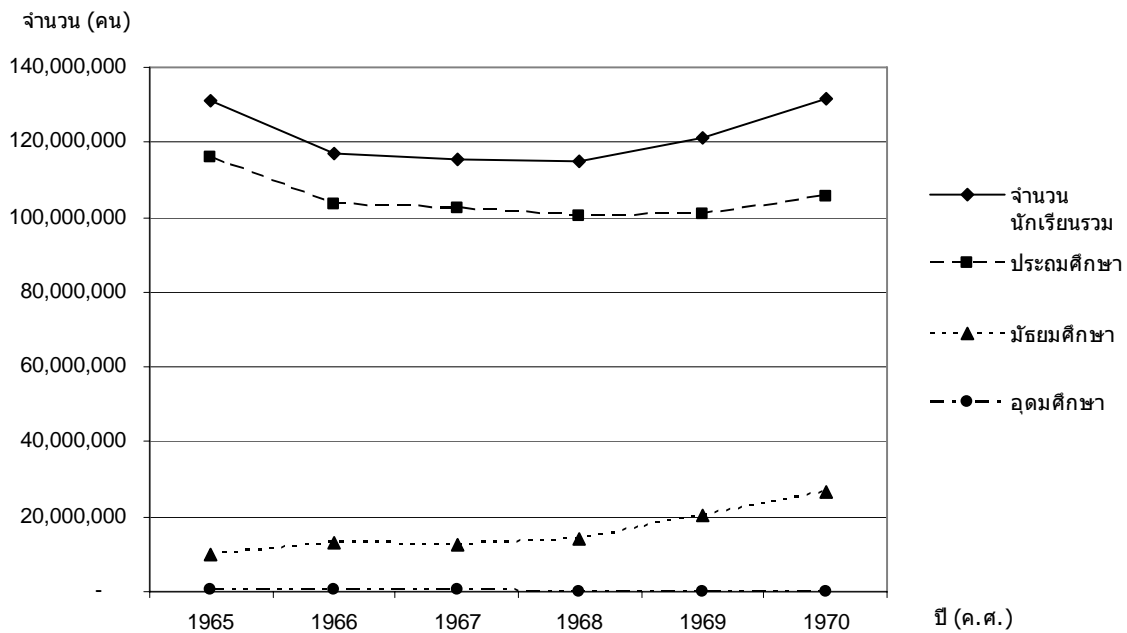
ตาราง 8 แสดงจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษา ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970 (หน่วย : คน)

ปี	จำนวนนักเรียนรวม	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	อุดมศึกษา
1965	131,201,000	116,209,000	9,885,000	674,000
1966	116,919,000	103,417,000	12,968,000	534,000
1967	115,397,000	102,443,000	12,545,000	409,000
1968	114,673,000	100,363,000	14,051,000	259,000
1969	121,030,000	100,668,000	20,253,000	109,000
1970	131,811,000	105,280,000	26,483,000	48,000

ดัดแปลงจาก: Statistical Yearbook of China. (1981). p. 451. quoted in Gregory C. Chow. (2002). *China's Economic Transformation*. p. 204.

¹ดูเขียน ดับเบิลยู. พาย. (2547). *จีนสามยุค*. แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ. หน้า 499.

²Gregory C. Chow. (2002). *China's Economic Transformation*. p. 205.

ภาพประกอบ 13 กราฟแสดงการเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนในระดับชั้นต่างๆ
ระหว่าง ค.ศ. 1965-1970

ที่มา: ประมวลผลข้อมูลจากตาราง 8

จากตาราง 8 และภาพประกอบ 13 แสดงให้เห็นว่าภาพรวมการรับนักเรียนเข้าสู่ระบบการศึกษาทั่วประเทศ มีจำนวนลดลงในระหว่าง ค.ศ. 1966-1968 และเพิ่มขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1969 เป็นต้นมา โดยจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาใน ค.ศ. 1966 มีปริมาณลดลงอย่างเห็นได้ชัดและลดลงต่ำสุดใน ค.ศ. 1968 โดยในระหว่าง ค.ศ. 1966-1969 มีจำนวนนักเรียนเฉลี่ย 100 ล้านคน ตัวเลขสถิติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงผลกระทบโดยตรงที่เกิดจากนโยบายการสั่งปิดโรงเรียนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมและผลกระทบของการขาดการศึกษาของนักเรียนในระดับประถมศึกษาแสดงให้เห็นถึงแนวโน้มคุณภาพประชากรในรุ่นนี้ของจีนในระยะยาว ส่วนการรับนักเรียนในระดับมัธยมโดยเฉลี่ยกลับมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่เริ่มดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม เป็นผลจากนโยบายการรับนักเรียนที่เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพการศึกษาและเป็นผลจากการลดระยะเวลาในการศึกษาจึงทำให้สามารถรับนักเรียนได้มากขึ้น สำหรับการรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้นดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงผลกระทบโดยตรงของนโยบายการศึกษาในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับสูง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้เหมาเจ๋อตงจะได้ประกาศปิดโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการปฏิวัติตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม แต่ตัวเลขทางสถิติของจีนแสดงให้เห็นว่าในระหว่างการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมยังคงมีจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษา ซึ่งค่าประกาศปิดระบบการเรียนการสอนกับตัวเลขสถิติแสดงจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษาที่ขัดแย้งกัน ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามีความเป็นไปได้ใน 2 แนวทางคือ 1) ถึงแม้จะมีการสั่งปิดระบบการเรียนการสอนในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม แต่นักเรียนนักศึกษาเหล่านั้นมิได้ลาออกจากโรงเรียนที่ตนศึกษาอยู่ก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม และเมื่อรัฐบาลเรียกร้องให้เยาวชนกลับเข้าชั้นเรียนในปลาย ค.ศ. 1967 นักเรียนจึงกลับเข้าชั้นเรียนตามปกติ จึงทำให้หลักฐานทางสถิติยังคงแสดงจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษา 2) อาจเกิดจากคำสั่งปิดโรงเรียนตั้งแต่เริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นมิได้นำไปปฏิบัติทั่วประเทศ โดยเฉพาะกับโรงเรียนในชนบท จึงทำให้ตัวเลขทางสถิติของทางการยังคงแสดงจำนวนนักเรียนในระบบการศึกษา ซึ่งแนวทางที่ 1 น่าจะมีความเป็นไปได้มากกว่าแนวทางที่ 2

การปฏิวัติวัฒนธรรมนอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการรับนักศึกษาแล้ว หลักสูตรการเรียนการสอนก็ถูกปรับเปลี่ยนเช่นเดียวกัน โดยในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1968 เหมาเจ๋อตงได้กล่าววิจารณ์หลักสูตรการศึกษาที่ผ่านมาว่า “มีความจำเป็นที่จะต้องลดระยะเวลาในการศึกษาให้สั้นลง การปฏิวัติทางการศึกษา ปฏิบัติตามนโยบายของชนชั้นกรรมาชีพ และเดินทางแนวทางของเครื่องจักรกลเพื่อฝึกเป็นผู้เชี่ยวชาญ นักเรียนควรได้รับการคัดเลือกจากแรงงานและชาวนาที่มีประสบการณ์ และพวกเขาควรที่จะกลับไปเรียนอีกครั้งในอีกสองสามปีข้างหน้า”¹ จากความเห็นของเหมาเจ๋อตงทำให้เวลาการศึกษาในโรงเรียนถูกตัดให้สั้นลง สำหรับชั้นประถมศึกษาจาก 6 ปีเหลือ 5 ปี และชั้นมัธยมศึกษาจาก 6 เหลือ 5 หรือ 4 ปี และการศึกษาในระดับอุดมศึกษาส่วนใหญ่จะเหลือเพียง 3 ปี เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องการให้ลดเวลาเรียนเพื่อพวกนักเรียนจะได้กลับไปช่วยการผลิตหลังจบการศึกษาใน 2-3 ปี² อีกทั้งยังเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนในชนบทเพื่อได้

¹“The Revolution in Education in College of Science and Engineering as Reflected in the Struggle Between the Two Lines at the Shanghai Institute of Mechanical Engineering,” *Peking Review*, September 13, 1968 pp. 13-18.; “7 May School Provides New Experience in Revolutionizing Organizations,” *Peking Review*, October 11, 1968, pp. 11-13. and “Works’ Mao Tse-Tung Thought Propaganda Teams in Colleges and Schools,” *Peking Review*, October 25, 1968, pp. 13-17. quoted in E. L. Wheelwright; & Bruce McFarlane. (1970). *The Chinese Road to Socialism: Economics of the Cultural Revolution*. p. 123.

²Chai Pien. (1975). *op. cit.* p. 13.

มีโอกาสเรียนมากขึ้น ซึ่งการขยายโอกาสทางการศึกษาในครั้งนี้นี้ยังเป็นการลดความแตกต่างทางการศึกษาไม่เฉพาะระหว่างหมู่บ้านเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบทอีกด้วย¹

ในด้านวิธีการเรียนการสอนก็ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการของการปฏิวัติสังคม โดยวิธีการเรียนการสอนแบบเก่าถูกยกเลิก ในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จะเรียนด้วยวิธีที่เรียกว่า “เปิดสู่สังคม” เช่น การเรียนรู้จากการผลิตในพื้นที่เพาะปลูก เรียนรู้จากอุตสาหกรรมและเรียนรู้จากกองทัพ โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในชนบทจะสอนโดยเรียนรู้ที่โรงงานอย่างใกล้ชิดเหมือนกับด้านเกษตรก็จะเรียนจากหน่วยการผลิต ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง² และที่สำคัญหลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่นั้นให้ความสำคัญกับการศึกษาทฤษฎีการเมืองมากขึ้น โดยเวลาเรียนในห้องเรียนร้อยละ 60-70 จะเรียนเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปและเรียนเกี่ยวกับการผลิต เวลาเรียนอีกร้อยละ 30-40 จะเรียนเกี่ยวกับทฤษฎีการเมือง³ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรประถมศึกษาโดยปรกติมี 6 วิชา ได้แก่ คณิตศาสตร์ การเมือง (ความคิดเหมาเจ๋อตง) ดนตรี ภาษาจีน วาดเขียนและความรู้ทั่วไปซึ่งรวมทั้งประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์จีน สำหรับชั้นประถมปีที่ 5 และ 6⁴ ที่โรงเรียนมัธยมตอนกลางเป่ย์จิงหมายเลข 31 จะมีวิชาเรียนสำหรับระดับมัธยมศึกษาทั้งหมด 12 หมวด ได้แก่ วิชาการเมือง ภาษาจีนและวรรณคดี คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ฟิสิกส์ เคมี วิชาว่าด้วยเกษตรกรรมขั้นมูลฐาน พลศึกษา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วิชาการรบและการทหาร และวิชาว่าด้วยวัฒนธรรม (แบบชนชั้นกรรมาชีพ) ทั้ง 12 หมวดใช้เวลาเรียน 5 ปี และระหว่างเรียนก็ต้องศึกษาข้อคิดเหมาเจ๋อตงซึ่งจะมีเนื้อหาแทรกอยู่ในหลาย ๆ หมวดวิชา เช่น วิชาการเมือง วิชาการรบและการทหาร วิชาพลศึกษา เป็นต้น⁵ ซึ่งแต่ละโรงเรียนอาจจะมีหลักสูตรที่ไม่ตรงกันทั้งหมดก็ได้ ส่วนตำราเรียนและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศักดินาและชนชั้นกลางจะถูกเผาทำลายจนหมดครูผู้สอนต่างก็หวาดกลัวที่จะเขียนตำราใหม่หรือพัฒนาอุปกรณ์การสอนเพราะต่างก็ไม่แน่ใจว่าจะถูกปรับหรือไม่ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาเป็นเวลากว่าหลายปีที่ไม่เห็นหนังสือเรียนหรืออุปกรณ์การเรียนใหม่ หนังสือที่ปลอดภัยก็มีเพียงหนังสือปกแดงเล่มเล็ก ที่บรรจุคติพจน์ประธานเหมาเท่านั้น⁶

¹John F. Jones; & John P. Burns. (1980). *op. cit.* p. 18.

²Chai Pien. (1975). *op. cit.* pp. 13-14.

³John F. Jones; & John P. Burns. (1980). *op. cit.* p. 20.

⁴สจ๊วต อี. ฟราเซอร์ และ จอห์น ฮอกกินส์. (2515, 8 มิถุนายน). การศึกษาในประเทศจีน. *วิทยาศาสตร์*. หน้า 18-20.

⁵ทิพย์รัตน์. (2514, กรกฎาคม). จีน-นอกแวนดัลเลส ตอน 33: การเมือง-อาหารทุกมือของจีน. *สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์*. 22(4): 9, 38-39.

⁶Sulamith Heins Potter; & Jack M. Potter. (1990). *op. cit.* p. 88.

2.2.3.4 ผลกระทบทางการศึกษา

ความสูญเสียทางสังคมในด้านการศึกษาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้น ไม่สามารถที่จะคำนวณเป็นมูลค่าได้เหมือนกับความสูญเสียทางเศรษฐกิจ ซึ่งผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมต่อระบบการศึกษามีทั้งในด้านคุณภาพทางการศึกษา ทัศนคติของเยาวชน และผลกระทบต่อคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในระยะยาว

ในด้านคุณภาพทางการศึกษา การปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้คุณภาพทางการศึกษาลดต่ำลง ก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม การศึกษาของจีนเน้นคุณภาพการศึกษามากกว่าปริมาณจำนวนนักเรียนที่จบการศึกษา แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม นโยบายด้านการศึกษาเปลี่ยนเป็นการให้ความสำคัญกับการเติบโตด้านจำนวนนักเรียนมากกว่าคุณภาพการศึกษา โดยจุดประสงค์ขณะนั้นเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาแก่คนหนุ่มมากกว่าที่จะให้การศึกษที่ดีแก่คนจำนวนน้อย จึงส่งผลให้การศึกษาระดับสูงถูกละเลย¹ คุณภาพทางการศึกษาโดยรวมของประเทศจึงตกต่ำลง

การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมมีผลกระทบโดยตรงต่อทัศนคติของเยาวชนจีนรุ่นปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อการศึกษา โดยพวกเขาเหล่านั้นจะไม่เห็นถึงความสำคัญ ความจำเป็นและประโยชน์ของการศึกษา ดังตัวอย่างที่หน่วยการผลิตเจ็งบู (Zengbu) ในคอมมูนชาซาน (Chashan) อำเภอตงกวาน (Dongguan) มณฑลกว่างตง ครูคนหนึ่งที่หน่วยการผลิตเจ็งบูกล่าวว่า “เมื่อข้าพเจ้ามาถึงที่นี่เป็นครั้งแรกในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม นักเรียนต่างก็ไม่เชื่อฟังครู ไม่มีใครมีใจที่จะสอนหรือจะเรียน นักเรียนต่างก็ร้องเพลงที่ว่า “ถ้าพวกเขาไปทำงานไม่กี่ปี แทนที่จะเรียนหนังสือ พวกเขาจะสามารถหาเงินมากพอที่จะซื้อรถจักรยาน” และบางคนยังกล่าวว่า “ถ้าเรียนมากเกินไปมันจะทำให้บ้าได้ และการไปทำงานหาเงินดีกว่าที่จะไปโรงเรียน”² และภายหลังการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมเด็กนักเรียนชั้นประถม เมื่อเจอหน้ากันในตอนเช้าแทนที่จะกล่าวว่า สวัสดีตอนเช้า กลับกล่าวว่า “ขอให้ประธานเหมาอายุยืนยาวหมื่นปีหมื่น ๆ ปี”³ ตัวอย่างเล็ก ๆ น้อย ๆ นี้แสดงให้เห็นถึงการครอบงำของแนวคิดทางการเมืองที่ได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมมากขึ้น

สุดท้าย การปฏิวัติวัฒนธรรมทำให้เยาวชนจำนวนมากของจีนสูญเสียโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากต้องออกไปทำงานในชนบท เมื่อเปรียบเทียบมูลค่าการทำงานในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมกับการทำงานหลังจบการศึกษาจะพบว่ามูลค่าของงานที่ได้มาในขณะที่ต้องแลกกับโอกาสทางการศึกษาที่เสียไปนั้นเทียบไม่ได้เลยกับมูลค่าของงานหลังจากที่เยาวชนเหล่านั้นจบการศึกษาไป

¹Theodore His-en Chen. (1973). *op. cit.* p. 699.

²Sulamith Heins Potter; & Jack M. Potter. (1990). *op. cit.* p. 88.

³Maurice Meisner. (1999). *Mao's China and After: A History of the People's Republic.* p. 346.

แล้ว เพราะการศึกษามีส่วนสำคัญในการช่วยยกระดับคุณภาพการทำงาน และการสูญเสียในครั้งนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อตัวเยาวชนหรือต่อครอบครัวของเยาวชนเองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผลกระทบต่อคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในระยะยาวอีกด้วย

2.2.4 นโยบายด้านศิลปวัฒนธรรม

หลังจากเจียงซิงได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองตั้งแต่ ค.ศ. 1962 ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแวดวงศิลปวัฒนธรรม โดยที่เจียงซิงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและพัฒนาการของการแสดงละครและอุปรากรจีน เนื่องจากก่อนหน้านี้ได้มีการนำการแสดงละครประวัติศาสตร์และอุปรากรจีนมาเป็นเครื่องมือในการวิพากษ์วิจารณ์กระบวนนโยบายของเหมาเจ๋อตง จึงทำให้ฝ่ายสนับสนุนเหมาเจ๋อตงตอบโต้ด้วยการลดจำนวนการแสดงละครประวัติศาสตร์และอุปรากรจีนลง¹ สภาพระหว่าง ค.ศ. 1962-1966 ดังกล่าว ก่อให้เกิดความกดดันในแวดวงศิลปะ เพราะแต่ละฝ่ายต่างก็ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการโจมตีฝ่ายตรงข้าม เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม อิสระในการนำเสนอศิลปะในแขนงต่าง ๆ ก็หมดไป จากความมุ่งหมายเดิมของศิลปวัฒนธรรมเพื่อสร้างสรรค์และจรรโลงสังคม ศิลปะและวัฒนธรรมกลับกลายเป็นเครื่องมือในการโจมตีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยและเป็นเครื่องมือในการปลุกระดมมวลชนรวมถึงเป็นเครื่องมือในการจำกัดกรอบความคิดของคนในประเทศ

การครอบงำทางศิลปวัฒนธรรมนั้นกระจายไปทั่วทุกแขนงทั้งละคร ภาพยนตร์ ดนตรี วรรณกรรมและจิตรกรรม ถูกจำกัดภายในกรอบที่ฝ่ายปฏิวัติวัฒนธรรมกำหนดเท่านั้น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนก็ถูกจำกัด ในระหว่างเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม ละครที่จะแสดงได้มีเพียง 8 เรื่อง เพลงที่จะร้องได้มีเพียง 8 เพลง และมีภาพยนตร์ที่จะฉายได้มีเพียง 3 เรื่องเท่านั้น เพื่อ “แสดงออกถึงความสามัคคี” สถานีวิทยุท้องถิ่นทั่วประเทศถูกบังคับให้กระจายเสียงตามคำสั่งจากส่วนกลาง การรายงานข่าวก็เป็นข่าวจากสำนักข่าวซินหัว (Xinhua News Agency) ที่จะมีแต่การสดุดีเหมาเจ๋อตง²

สำหรับแนวทางในการนำเสนองานด้านศิลปะและวรรณกรรมต่างๆในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นแตกต่างจากที่โจวเอนไห่ได้เคยกล่าวคำปราศรัยต่อนักเขียนบทละครพูด อุปรากร และละครสำหรับเด็กที่อยู่ในเป่ย์จิง เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1962 ว่า

¹Daniel C. Lynch. (1999). *After the Propaganda State: Media, Politics, and “Thought work” in Reformed China.* p. 24.

²*Ibid.* pp. 24-25.

...หลังจาก ค.ศ. 1957 บรรยายาศึกก็แตกต่างออกไป เริ่มจากความคิด เราได้เสนอให้กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ ได้ส่งเสริมให้จิตใจแห่งการริเริ่มวิพากษ์วิจารณ์โบราณมากกว่าปัจจุบัน ทำให้ความรู้ได้ยกระดับสูงขึ้นอย่างใหญ่หลวง ทำให้วงการศิลปะวรรณคดีมีพลังชีวิตใหม่ที่คึกคักมีผลงานสำเร็จออกมาไม่น้อย.... ในการเขียน (ตัวละคร) ที่ไม่มีทั้งดีและเลวก็ใช้ไม่ได้ แต่ละครคนล้วนแต่มีข้อดีและข้อด้อย สรรพสิ่งก็ล้วนแต่มี ข้อดีและข้อเสีย การพูดว่าดีหมดทุกอย่าง ในโลกนี้ไม่มีคนอย่างนี้ การไม่ยอมรับวีรชนว่ามีข้อบกพร่องนี้ไม่สอดคล้องกับความคิดของประธานเหมา ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ถ้ากล่าวว่าคุณสิ่งทุกอย่างถูกต้องหมด ก็จะทำให้เยื่อหยิ่ง ก็จะทำให้...¹

จากคำปราศรัยดังกล่าวของโจวเอินไหลแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของโจวเอินไหลที่มีต่อแนวทางศิลปะว่าควรที่จะเปิดกว้างให้เหล่าศิลปินมีอิสระในการแสดงออกและเป็นการแนะนำแนวทางของศิลปะนั้นไม่ควรที่จะสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง แต่ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม บรรยายาศึกดังกล่าวได้ลบเลือนไปหมดสิ้นและแทนที่ด้วยบรรยายาศึกทางการเมืองเท่านั้น ดังที่เหมาเจ๋อตงได้กล่าวถึงงานศิลปะและวรรณคดีใน ค.ศ. 1967 ว่า

...เมื่อเราพูดว่าวรรณคดีและศิลปะขึ้นต่อการเมือง เราหมายถึงการเมืองในทางชนชั้น การเมืองของมวลชน ไม่ใช่การเมืองของสิ่งๆที่เรียกว่ารัฐบุรุษ ไม่ใช่เดือนการเมืองไม่ว่าจะมีลักษณะปฏิวัติ หรือปฏิบัติปฏิวัติ ล้วนแต่เป็นการต่อสู้ของชนชั้นหนึ่งกับอีกชนชั้นหนึ่ง ไม่ใช่เป็นเพียงกิจกรรมของปัจเจกชนไม่กี่คน สิ่งที่เราต้องการคือเอกภาพของการเมืองและศิลปะ เอกภาพระหว่างเนื้อหาและรูปแบบ เอกภาพของเนื้อหาทางการเมืองที่ปฏิวัติกับรูปแบบทางศิลปะขั้นสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้...²

จากคำปราศรัยของโจวเอินไหลใน ค.ศ. 1962 กับคำปราศรัยของเหมาเจ๋อตงใน ค.ศ. 1967 แสดงให้เห็นถึงอิสรภาพ เสรีภาพ และแนวทางของการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะของเหล่าศิลปินที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงใน 2 ช่วงเวลา โดยโจวเอินไหลเห็นว่าควรให้ศิลปินมีอิสระในการแสดงออกทางความคิด แต่สำหรับเหมาเจ๋อตงกลับเห็นว่าศิลปะไม่สามารถหนีพ้นแนวคิดทางการเมือง จึงทำให้ศิลปะต้องถูกจำกัดด้วยกรอบทางการเมือง

ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมนอกจากจุดประสงค์สำคัญของศิลปะวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว โอกาสการทำงานของศิลปินเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นด้วย โดยรัฐบาลพยายามเปิดโอกาสให้ศิลปินสมัครเล่นได้ร่วมแสดงผลงาน โดยให้ศิลปินมืออาชีพสอนศิลปินสมัครเล่น หรือให้ศิลปินสมัครเล่นแก้ไขตัดแปลงผลงานเก่าของมืออาชีพ ให้ศิลปินมืออาชีพจัดการเรียนการสอนให้ ร่วม

¹บุญศักดิ์ แสงระวี. (2523). โจวเอินไหล: ว่าด้วยศิลปะ วรรณคดี ละครและภาพยนตร์. หน้า 97,121.

²อำนาจชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). เล่มเดิม. หน้า 115-116.

ถึงให้โอกาสศิลปินสมัครเล่นได้แสดงผลงานร่วมกับมือศิลปินมืออาชีพ แต่ผลงานของศิลปินสมัครเล่นมักจะเคร่งครัดกับข้อกำหนด ไม่สนใจปรับปรุงเทคนิค และจะเน้นเรื่องการเมืองเป็นสำคัญ¹

2.2.4.1 อุปรากรจีนและการละคร (Traditional opera and Drama)

ในระหว่างเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรม การแสดงอุปรากรจีนโบราณถูกทำลายไปมาก โดยเฉพาะการแสดงที่แสดงเกี่ยวกับจักรพรรดิ ชุนนาง แม่ทัพ รวมถึงนิทานปรัมปราที่คอมมิวนิสต์เห็นว่าเป็นแนวคิดในยุคศักดินาก็จะถูกสั่งห้าม² ทำให้การแสดงละครเหลือเพียง 8 เรื่องเท่านั้นที่ได้รับอนุญาตให้นำออกแสดงได้ คือ อุปรากรจีนเปยจิงตามแบบฉบับ 5 เรื่อง บัลเลต์ 2 เรื่อง และซิมโฟนีอีก 1 เรื่อง อุปรากรจีนเปยจิงตามแบบฉบับที่มีอยู่ด้วยกัน 5 เรื่องคือ เรื่องใช้ยุทธศาสตร์จับเสือกูเขา ตะเกียงแดง ที่ทำเทียบเรือ บทเพลงสรรเสริญแม่น้ำมังกร* และการโจมตีกองทัพเรือสีขาว ซึ่งนอกจากเรื่อง ที่ทำเทียบเรือ และ บทเพลงสรรเสริญแม่น้ำมังกรแล้ว เรื่องอื่น ๆ ล้วนเป็นเนื้อเรื่องของสงครามทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นสงครามต่อต้านญี่ปุ่น สงครามกลางเมืองกับก๊กมินตั๋ง และสงครามเกาหลี เป็นต้น³ ส่วนบัลเลต์ 2 เรื่องได้แก่เรื่องการล่าถอยของกองร้อยหญิงแดง (The Red Detachment of Women Soldiers) กับเรื่องหญิงผมขาว (The White-haired Girl)⁴

สำหรับการแสดงอุปรากรจีนนั้นก็เหมือนกับงานศิลปะแขนงอื่น ๆ ที่รัฐบาลสนับสนุนให้มือสมัครเล่นเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การฟื้นฟูและดัดแปลงอุปรากรท้องถิ่น ส่งเสริมผู้แสดงสมัครเล่น และส่งคณะนักแสดงอาชีพให้เดินทางไปเปิดการแสดงในชนบท เมื่อถึงกลาง ค.ศ. 1972 มีรายงานว่า การเดินทางไปแสดงละครในลักษณะนี้ครอบคลุมกองการผลิตทั่วประเทศกว่าร้อยละ 90 อีกทั้งนักแสดงนอกจากจะเปิดการแสดงให้ชาวบ้านได้ดูแล้ว ยังช่วยชาวบ้านทำการเกษตรและฝึกนักแสดงสมัครเล่นอีกด้วย ในอีกด้านหนึ่ง ก็ทำให้คณะนักแสดงเหล่านี้ได้รับแรงบันดาลใจใหม่ ๆ ขึ้นด้วย⁵

นอกจากการจำกัดกรอบของการแสดงออกแล้ว การปฏิวัติวัฒนธรรมยังส่งผลกระทบต่อบุคลากรที่มีชื่อเสียงและผู้กำหนดนโยบายศิลปะที่สำคัญ ๆ หลายคนต้องเป็นเหยื่อของการปฏิวัติตั้งแต่ ค.ศ. 1966-68 เช่นในกรณีของเซียะเหยิน (Xia Yen) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง

¹แหล่งเดิม. หน้า 130-132.

²Pamela Tan. (1993). *Women in Society*. p. 47.

* สามารถอ่านเรื่องย่อของเรื่องตะเกียงแดง ที่ทำเทียบเรือ บทเพลงสรรเสริญแม่น้ำมังกร และกองร้อยหญิงแดง ได้จาก (อำนวยการชัช ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. 2524: 117-123)

³อำนวยการชัช ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 117.

⁴Richard F. S. Yang. (1970). The Performing and Visual Arts and Music. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. p. 751.

⁵อำนวยการชัช ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 129-130.

วัฒนธรรม (Deputy Minister of Culture) ผู้ซึ่งใกล้ชิดกับผู้เขียนบทความหมู่บ้านสามตระกูล (the Three-Family Village) ถูกตัดสินใน ค.ศ. 1967 ว่า “เขาเป็นหัวหน้าใหญ่ของแก๊งดำในแวดวงศิลปะและวรรณกรรม” ซึ่งโดนข้อกล่าวหาถึง 9 ข้อ อาทิเช่น เขาเป็นผู้ที่มีความเห็นขัดแย้งกับเหมาเจ๋อตง มีความเห็นขัดแย้งกับผู้นำการปฏิรูปศิลปะและวรรณกรรมของพรรคฯ ส่งเสริมให้มีการแสดงภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทุนนิยมและลัทธิแก้รวมถึงสนับสนุนงานศิลปะส่วนบุคคล วิพากษ์วิจารณ์หลูซุน (Lu Xun) ผู้ซึ่งเหมาเจ๋อตงเรียกว่า “ครูที่ยิ่งใหญ่ของประชาชน” เป็นต้น¹ ใน ค.ศ. 1967 มีข่าวปรากฏออกมามากมายว่านักแสดงอุปรากรจีนเป่ย์จิงที่มีชื่อเสียงจำนวนมากถูกขบวนการพิทักษ์แดงทำร้ายถึงตายหรือไม่ก็บังคับให้ฆ่าตัวตาย อาทิเช่น หม่าเหลียนหลิง (Ma Lienliang) หลี่โจวจุน (Li Shaojun) เหียนเซิงหลาน (Yen Shenglan) หยูเฉินเฟย์ (Yu Chenfei) เหียนหุ้ยจู่ (Yen Huichu) เหียนชู่ผิง (Yen Chupeng) เป็นต้น รวมถึงนักแสดงรุ่นเก่าอย่างชูซินฟาง (Chou Xinfang) ซึ่งแสดงเป็นไ่หุ่ยก็ถูกฆ่าตาย²

2.2.4.2 ภาพยนตร์และดนตรี (Films and Music)

ในช่วงทศวรรษแรกที่ปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ อุตสาหกรรมภาพยนตร์ของจีนได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยช่วงเวลานี้สามารถผลิตภาพยนตร์ 274 เรื่อง ผลิตสารคดี 914 เรื่อง ภาพยนตร์ศิลปะ 52 ชิ้น ภาพยนตร์วิทยาศาสตร์ 327 เรื่อง ในจำนวนนี้ 324 เรื่องผลิตเป็นภาษาชนกลุ่มน้อยอีก 887 เรื่องเป็นภาษาจีนกลาง³ แต่ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม นโยบายการทำลายล้างเก่าทำให้ภาพยนตร์ถูกใช้เป็นหลักฐานการต่อต้านพรรคและต่อต้านแนวคิดเหมาเจ๋อตง จึงทำให้เหลือภาพยนตร์ที่ถูกต้องตามแนวทางของการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมเพียงไม่กี่เรื่องเท่านั้น เช่น เรื่องของหลูซุน (Wu Xun Chuan, The Story of Wu Xun) ประวัติศาสตร์ของราชสำนักชิงที่ถูกปิดบัง (Qingkung Mishi, The Secret History of the Qing Palace) สองครอบครัว (Liangjie Ren, People of Two Families) พี่น้องการละคร (Wutai Zimei, Sister of the Stage) ครอบครัวนักปฏิวัติ (Geming Jiating, A Revolutionary Family) เป็นต้น⁴ นอกจากนั้นทั้งดนตรี และการเต้นบัลเลต์ต่างก็ถูกใช้เป็นหลักฐานมัดตัวผู้ที่ต่อต้านเหมาเจ๋อตง ทำให้นักดนตรีจำนวนมากถูกทำร้าย อาทิเช่น โฮวหลูตง (Hou Luding) ผู้แต่งเพลง ตะวันออกคือสีแดง (The East is Red) ถูกกล่าวหาว่าต่อต้านการปฏิวัติ หม่าซือซุน (Ma Shisun) นักไวโอลินที่เก่งที่สุดของประเทศต้องอยู่อย่างหวาดผวา เฉาเฟิง (Chao Feng) ผู้อำนวยการโรงเรียนสอนศิลปะเป่ย์จิงถูกขบวนการพิทักษ์แดงทรมาณ ส่วนหลิวชีกุน (Liu Shikun) นัก

¹Richard F. S. Yang. (1970). *op. cit.* p. 746.

²*Ibid.* p. 744.

³*Ibid.* p. 747.

⁴*Ibid.* p. 748.

เปียโนที่ได้รางวัลชนะเลิศอันดับสองจากการประกวดที่มอสโควเมื่อ ค.ศ. 1958 ถูกขบวนการพิทักษ์แดงทำร้ายจนไม่สามารถเล่นเปียโนได้อีกเลย¹

2.2.4.3 วรรณกรรม (Literature)

ผลงานด้านวรรณกรรมก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่ถูกสั่งห้าม ซึ่งรวมถึงหนังสือถูกสั่งห้ามพิมพ์ (ใน ค.ศ. 1965 มีหนังสือพิมพ์ออกมาถึง 20,143 เล่มแต่ใน ค.ศ. 1968 เหลือเพียง 3,694 เล่ม) วารสาร (periodicals) ถูกสั่งห้ามพิมพ์ (ใน ค.ศ. 1966 มี 790 ฉบับใน ค.ศ. 1968 เหลือ 22 ฉบับ) หนังสือรวมบทความ (journals) ถูกสั่งห้ามพิมพ์ (ใน ค.ศ. 1966 มี 343 ฉบับใน ค.ศ. 1968 เหลือ 42 ฉบับ)² จะมีก็แต่หนังสือปกแดงคติพจน์ประธานเหมา (Quotations from Chairman Mao) เท่านั้นที่อนุญาตให้พิมพ์เผยแพร่ โดยหนังสือพิมพ์นิวไชน่า (The New China News Agency) ประกาศในวันที่ 2 มกราคม ค.ศ. 1969 ว่าตั้งแต่ ค.ศ. 1966 ถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1968 สำนักพิมพ์ของพรรคฯ ได้จัดพิมพ์งานของเหมาเจ๋อตงตลอดระยะเวลา 15 ปีมาจนถึง 13 ครั้ง โดยเฉพาะงานนิพนธ์คัดสรรของเหมาเจ๋อตง (Mao's Selected Works) ที่ในหนึ่งชุดจะมี 4 เล่มใหญ่ได้จัดพิมพ์ถึง 150 ล้านชุด (150 million copies) งานอ่านที่คัดสรร (Selected Reader) พิมพ์ 140 ล้านเล่ม หนังสือคติพจน์ประธานเหมา (Quotations of Mao Zedong) จัดพิมพ์ถึง 740 ล้านชุด รวมถึงหนังสือเล่มเล็กเป็นชุดอื่น ๆ (other pamphlets and collections) อีก 2 พันล้านชุด และโคลงกลอนของเหมาเจ๋อตง* (Mao's poetry) อีก 96 ล้านชุด การจัดพิมพ์ทั้งหมดนี้รวมกันมากกว่า 3 พันล้านชุด³ ซึ่งทุกคนในประเทศจีนไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย ผู้หญิงหรือเด็ก ต่างก็มีกันคนละอย่างน้อยหนึ่งเล่ม แต่ประชาชนในประเทศจีนขณะนั้นครึ่งหนึ่งไม่รู้หนังสือ⁴

ตั้งแต่ ค.ศ. 1966 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมการพิมพ์ทั่วประเทศไม่มีการพิมพ์งานวรรณกรรมอื่นใดเลยนอกจากงานของเหมาเจ๋อตงกว่า 3 พันล้านชุดเท่านั้น ซึ่งปรากฏการณ์ที่ยิ่งใหญ่

¹ *Ibid.* p. 751.

² Liu Suinian; & Wu Qungan. (1986). *op. cit.* p. 357.

* ตั้งแต่ ค.ศ. 1925-1963 เหมาเจ๋อตงได้แต่งโคลงกลอนจำนวน 37 บท (S. H. Chen. 1973: 715) โดยในหนังสือ กาพย์กลอนเหมาเจ๋อตง. (1979) กล่าวว่าระหว่าง ค.ศ. 1925-1963 เหมาเจ๋อตงแต่งโคลงกลอนจำนวน 36 บทและตั้งแต่ ค.ศ. 1923-1965 เหมาเจ๋อตงได้แต่งโคลงกลอนรวมเป็นจำนวน 39 บท และมีการแปลเป็นภาษาไทยด้วยกัน 3 สำนวน โดยสามารถอ่านบทกลอนรวมถึงแถลงการณ์สำคัญต่าง ๆ ของเหมาเจ๋อตงได้จาก Marxists.org. (2005). *Selected Works of Mao Tse-tung.* (online).

³ S. H. Chen. (1973). Language and Literature under Communism. In *China: A Handbook.* edited by Wu Yuan-li. p. 714.

⁴ Daniel C. Lynch. (1999). *op. cit.* p. 25.

ในประวัติศาสตร์การพิมพ์ของโลกแบบนี้เกิดขึ้นจากอำนาจทางความคิดของคนเพียงคนเดียวซึ่งส่งผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศอย่างลึกซึ้ง โดยแนวคิดของเหมาไม่ได้เป็นเพียงคำสั่งที่มีผลต่องานวรรณกรรมเท่านั้น แต่มันเป็นงานวรรณกรรมหนึ่งเดียวของประเทศ¹

ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมการเขียนงานวรรณกรรมจะไม่พรรณนาถึงลักษณะที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ เพราะการพรรณนาถึงผู้คนหรือเรื่องราวที่แท้จริงเป็นการเขียนงานวรรณกรรมของสังคมนัก ซึ่งขัดแย้งกับความคิดของเหมาเจ๋อตงในการแบ่งมนุษย์ตามแนวทางชนชั้น รวมถึงไม่พรรณนาความร่ำรวยระหว่างเพศซึ่งมองข้ามชนชั้นหรือไม่คำนึงเงื่อนไขทางสังคม² ส่วนในด้านเรื่องสั้น ก็มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว เช่นตัวเอกมักจะมาจากกลุ่มผู้ปฏิบัติงานระดับกลาง ซึ่งเป็น “เครื่องหมายของวีรชนใหม่แห่งชนชั้นกรรมาชีพ” เขาจะต้องเป็นผู้ที่สามารถแบกรับทุกสิ่งทุกอย่างที่เผชิญหน้าได้ โดยให้ลักษณะความคิดที่ถูกต้องของเขาผสมเข้ากับการเป็นนักปฏิบัติ นอกจากนี้ตัวเอกจะต้อง “อ่อนน้อม ถ่อมตนและระมัดระวังรอบคอบ ทั้งยังต้องหลีกเลี่ยงท่าทีเย่อหยิ่งและลักษณะใจเร็วด่วนได้” เพราะเป็นคำชี้แนะของเหมาเจ๋อตง ทำให้ไม่มีตัวเอกตัวไหนมีพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานดังกล่าว และทำให้ตัวละครล้วนแต่เดินตามรอยซ้ำ ๆ กัน รวมทั้งเนื้อเรื่องก็จะมีลักษณะสูตรสำเร็จที่สามารถเดาออกได้ล่วงหน้าว่าจะจบลงอย่างไร³

2.2.4.4 จิตรกรรม (Painting)

งานด้านจิตรกรรมเป็นส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการเผยแพร่นโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาลที่อยู่ภายใต้การดูแลของแผนกโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda Departments) ซึ่งเดิมอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการกลาง แต่ถูกกลุ่มปฏิวัติวัฒนธรรมกลางเข้าควบคุม ส่วนผู้ปฏิบัติงานในองค์กรก็ถูกกำจัดออกไป⁴ เช่นเดียวกับงานด้านศิลปวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งลักษณะงานจิตรกรรมในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมนั้นจะถูกควบคุมอย่างเข้มงวดจากรัฐบาล ทั้งรูปแบบและหัวข้อของงาน ศิลปินส่วนใหญ่จะวาดรูปภาพที่มีลักษณะสมจริง (realistic styles) และมักจะมีการวาดรูปบุคคลมากกว่าการวาดรูปทิวทัศน์ นก ดอกไม้ โดยรัฐบาลให้การสนับสนุนศิลปะที่บ้านและการวาดรูปของนักวาดรูปสมัครเล่นโดยที่นักวาดรูประดับมืออาชีพถูกปฏิเสธและถูกวิพากษ์วิจารณ์⁵

¹S. H. Chen. (1973). *op. cit.* p. 714.

²อานวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์ และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). *เล่มเดิม*. หน้า 111-112.

³*แหล่งเดิม*. หน้า 125-126.

⁴Stefan Landsberger. (1995). *Chinese Propaganda Posters: From Revolution to Modernization*. p. 30.

⁵Arnold Chang. (1980). *Painting in the People's Republic of China: The Politics of Style*. p. 73-74.

ลักษณะเด่นที่สำคัญของกรอบแนวคิดในการทำงานด้านจิตรกรรมก็คือ รูปที่วาดมักจะเป็นรูปตามลักษณะตัวละครจากอุปรากร และงานที่ออกมาจะต้องมีลักษณะที่สำคัญพื้นฐาน 3 อย่าง คือ ต้องมีบุคลิกที่ถูกต้อง แสดงความเป็นวีรบุรุษ จุดเด่นต้องอยู่กลางภาพ นอกจากภาพที่มีลักษณะสมจริงแล้ว ภาพจะต้องมีแสงจากดวงอาทิตย์หรือจากหลังฉาก เนื้อหาหลักของภาพจะแสดงให้เห็นถึงชัยชนะของการปฏิวัติวัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึงภาพวีรบุรุษที่เป็นกรรมกร เกษตรกรหรือทหารที่มีฉากหลังเป็นโรงงานอุตสาหกรรมหรือพื้นที่การเกษตร¹ ศิลปะในช่วงนี้ถูกตัดสินจากมูลค่าของการประชาสัมพันธ์ และงานศิลปะที่แสดงอยู่เป็นจำนวนมากเป็นผลงานที่อยู่ในระดับต่ำ²

¹Stefan Landsberger. (1995). *op. cit.* p. 40.

²Arnold Chang. (1980). *op. cit.* p. 75.

บทที่ 5

บทสรุป

ตั้งแต่พรรคคอมมิวนิสต์สถาปนาประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นใน ค.ศ. 1949 จนถึง การเริ่มต้นเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม ใน ค.ศ. 1966 นับเป็นเวลา 17 ปีที่วิถีทางการปกครอง ร่วมกันและภาพลักษณ์ของความสามัคคีปรองดองของผู้ในระดับสูงภายในพรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องมี อันสืบสุดลงเพราะการปฏิวัติวัฒนธรรม เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม เช่น การ รณรงค์รื้อยุบบุปผาและการกวาดล้างฝ่ายขวา การต่อต้านลัทธิบูชาบุคคล การดำเนินนโยบายก้าว กระโดดไกลและคอมมูนประชาชน ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตที่ย่ำแย่ การฟื้นฟูวิกฤต เศรษฐกิจ ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ต่างก็มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งทางความคิดภายใน กลุ่มผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนและนำไปสู่การเกิดเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งเป็นจุดแตกหักของ ความขัดแย้ง

สาเหตุของการปฏิวัติวัฒนธรรมจะเกิดจากความต้องการรักษาแนวทางการปฏิวัติเพื่อให้ เยาวชนจีนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ประสบการณ์ของการปฏิวัติด้วยตนเองและให้แนวทางการปฏิวัติคงอยู่ ตลอดไปอย่างที่เหมาะสม เจอตรงกลางอ้าง หรือเกิดจากลัทธิบูชาบุคคล เกิดจากความต้องการฟื้นคืน อำนาจของเหมาเจ๋อตง ด้วยการโค่นล้มอำนาจของผู้ที่เหมาเจ๋อตงคิดว่าเป็นศัตรูทางการเมืองและ ขัดขวางแนวทางการปฏิวัติของตน หรือจะเป็นด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตามแล้วแต่ แต่เหตุการณ์การปฏิวัติ วัฒนธรรมที่ปรากฏต่อสาธารณชนซึ่งเป็นประจักษ์พยานที่สำคัญล้วนแล้วแต่เป็นภาพของการแย่งชิง และโค่นล้มอำนาจ ภาพการกวาดล้างศัตรูทางการเมืองพร้อมกับการจัดสรรอำนาจขึ้นใหม่ และภาพ เหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นทั่วทั้งประเทศที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง

พัฒนาการทางการเมืองก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรมและเหตุการณ์ในระหว่างการปฏิวัติ วัฒนธรรมเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยคิดว่า สาเหตุหลักที่สำคัญของการปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือ การที่เหมาเจ๋อตง สูญเสียอำนาจในระหว่างที่หลิวเซ่าฉีและเติ้งเสี่ยวผิงดำเนินการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ โดย เหมาเจ๋อตงเห็นว่าการขึ้นมามีอำนาจและการมีอำนาจเพิ่มขึ้นของหลิวเซ่าฉีและเติ้งเสี่ยวผิงนั้นเป็นภัยคุกคามตนเอง เหมาเจ๋อตงจึงต้องนำแนวคิดทางสังคมนิยมมาเป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรม ในการลดทอนอำนาจของหลิวเซ่าฉีกับเติ้งเสี่ยวผิง จึงทำให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น ซึ่งกระบวนการ ในการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในลักษณะนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแท้จริงแล้ว พัฒนาการทาง การเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์จีนดังกล่าวไม่แตกต่างไปจากการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองของจีนใน สมัยเก่า และหากการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพราะความตั้งใจในการดำรงไว้ซึ่งจิตวิญญาณแห่งการ

ปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง ช่วงเวลาภายหลังจากการปฏิวัติวัฒนธรรมคงจะเป็นบทพิสูจน์ว่าจิตวิญญาณแห่งการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตงจะยังคงอยู่และสืบทอดได้ยาวนานเพียงไร

ในทางการเมือง เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น เหมาเจ๋อตงเลือกใช้เยาวชนให้เป็นหนึ่งในเครื่องมือดำเนินการปฏิวัติโดยมีกลุ่มของเจียงชิ่งและหลินเปียวให้การสนับสนุน ทำให้ขณะเริ่มต้นดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรม เหมาเจ๋อตงมีเครื่องมือสำคัญ 4 อย่างที่จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิวัตินั้นคือ ขบวนการพิทักษ์แดง เป็นตัวขับเคลื่อนการปฏิวัติ การโฆษณาของกลุ่มเจียงชิ่งเป็นเครื่องกระตุ้น กองทัพปลดแอกประชาชน (บางส่วน) เป็นกองหนุน ส่วนความเชื่อมั่นและศรัทธาของประชาชนที่มีต่อเหมาเจ๋อตงเป็นเป้าหมายในการปฏิวัติ ในขณะที่ศัตรูทางการเมืองของเหมาเจ๋อตงกลับมีเพียงผู้ปฏิบัติงานภายในพรรคและเหล่านักวิชาการเท่านั้น เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น ฝ่ายของเหมาเจ๋อตงจึงดำเนินการโค่นล้มอำนาจของฝ่ายตรงข้ามได้อย่างไม่ยากเย็นนัก แต่เมื่อการปฏิวัติวัฒนธรรมดำเนินไปได้ระยะหนึ่งแล้ว เหตุการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นทำให้คนงานและผู้นำในกองทัพปลดแอกประชาชนบางส่วนซึ่งได้รับผลกระทบจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมออกมาขัดขวาง ทำให้เหตุการณ์ความวุ่นวายของการปฏิวัติทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เหมาเจ๋อตงต้องสร้างดุลแห่งอำนาจขึ้นใหม่ ด้วยการจัดสรรอำนาจระหว่างตัวแทนขององค์กรมวลชนปฏิวัติ ผู้ปฏิบัติงานของพรรคฯที่รอดพ้นจากการตรวจสอบและกองทัพปลดแอกประชาชนโดยก่อตั้งขึ้นเป็นคณะกรรมการปฏิวัติ เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ แต่เหตุการณ์ความวุ่นวายระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ภายในขบวนการพิทักษ์แดง และการต่อสู้ระหว่างขบวนการพิทักษ์แดงกับองค์กรมวลชนกลุ่มอื่น ๆ กลับไม่ได้ยุติลง เหมาเจ๋อตงจึงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยการสลายขบวนการพิทักษ์แดงและมอบอำนาจการบริหารประเทศให้อยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพปลดแอกประชาชนในระยะเวลาหนึ่ง การดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมมาถึงจุดสิ้นสุดเมื่อมีการจัดสรรอำนาจขึ้นใหม่อย่างเป็นทางการในการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9 ค.ศ. 1969

ในทางเศรษฐกิจ แม้การปฏิวัติวัฒนธรรมจะไม่ได้มุ่งให้เกิดผลในทางเศรษฐกิจ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในปีแรกการปฏิวัติวัฒนธรรมยังคงส่งผลกระทบไม่มากนักต่อภาวะเศรษฐกิจ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจก่อนหน้านี้ได้รับการฟื้นฟูให้มีเสถียรภาพในระดับหนึ่งและการดำเนินการปฏิวัติที่เกิดขึ้นก็เกิดในครึ่งหลังของปี จึงทำให้ภาพรวมทางเศรษฐกิจในปีแรกยังคงมีเสถียรภาพ แต่การปฏิวัติวัฒนธรรมได้ส่งผลกระทบมากยิ่งขึ้นในปีที่สองและปีที่สามจากการหยุดงานประท้วง การขนส่งที่หยุดชะงัก การขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิต การทำลายระบบการค้าของขบวนการพิทักษ์แดง สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะชะงักงันในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในปีที่สามเหตุการณ์ความวุ่นวายมาถึงจุดสูงสุดและแม้จะได้รับการแก้ไขในเวลาครึ่งหลังของปีก็ตาม แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้เศรษฐกิจของประเทศทั้งระบบต้องเผชิญกับ

จุดต่ำสุด เมื่อปัญหาที่เกิดจากความวุ่นวายของการปฏิวัติได้รับการแก้ไข ภาวะเศรษฐกิจจึงสามารถฟื้นตัวกลับอยู่ในภาวะปกติได้ในปีถัดมา

ในทางสังคม การปฏิวัติวัฒนธรรมได้ส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ถึงแม้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นในทางสังคมจะเห็นผลเป็นรูปธรรมได้น้อยกว่าในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจก็ตาม แต่การปฏิวัติวัฒนธรรมได้ทำลายกลไกการทำงานด้านสาธารณสุข ทำลายโครงสร้างทางการศึกษา และทำลายรูปแบบของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมจนหมดสิ้น และได้นำแนวคิดของการปฏิวัติเข้าแทนที่

ผลกระทบของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นทั้งในทางการเมืองที่นำมาซึ่งสภาพความไร้เสถียรภาพ ความสับสนวุ่นวายที่เกิดจากการแย่งชิงอำนาจ การถ่วงดุลอำนาจ การจัดสรรอำนาจ และสิ้นสุดลงด้วยการสร้างกลุ่มอำนาจกลุ่มใหม่ขึ้น ในทางเศรษฐกิจที่นำมาซึ่งวิกฤตเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากการฟื้นฟูให้ภาวะเศรษฐกิจมีเสถียรภาพไม่นานนัก ในทางสังคมที่นำมาซึ่งความไม่แน่นอนในนโยบายทางสังคมในทุกบริบทที่เกี่ยวข้อง ประเทศต้องสูญเสียอนาคตของเยาวชนที่เป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ รวมถึงการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนทั้งประเทศที่ประเมินมูลค่าไม่ได้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งซึ่งทำให้การปฏิวัติวัฒนธรรมมีความสำคัญและควรค่าแก่การจดจำ เพราะผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติวัฒนธรรมส่งผลกระทบในวงกว้างต่อทุกชีวิตในประเทศจีนไม่ทางใดก็ทางหนึ่งและผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นก็สร้างบาดแผลที่เจ็บปวดและยากที่จะลืมเลือนให้แก่ประชาชนชาวจีนในยุคสมัยหนึ่ง

ไม่ว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมจะมีสาเหตุจากอะไรหรือดำเนินไปอย่างไร แต่ประเด็นสำคัญยิ่งไปกว่านั้นที่ไม่ควรลืมเลือนไปนั่นคือ เราจะจดจำเหตุการณ์นี้ว่าอย่างไร เหตุการณ์นี้จะมีส่วนช่วยเตือนใจเราว่าอย่างไร เหตุการณ์นี้สะท้อนอะไรให้แก่เราในปัจจุบันบ้าง และอะไรคือบทเรียนจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ คำตอบของคำถามเหล่านี้สำหรับแต่ละคนอาจไม่เหมือนกัน และอาจไม่มีคำตอบที่ถูกต้องสำหรับผู้วิจัยคิดว่าควรที่จะจดจำเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการทางการเมืองที่สำคัญของจีนและเป็นบทพิสูจน์ที่สำคัญในแนวทางการปฏิวัติของเหมาเจ๋อตง การปฏิวัติวัฒนธรรมควรที่จะเตือนใจเราว่าผลสุดท้ายของการแย่งชิงอำนาจระหว่างผู้นำทางการเมืองนั้นผู้สูญเสียก็คือประชาชนทั้งประเทศ การปฏิวัติวัฒนธรรมควรที่จะสะท้อนให้เห็นถึงผลเสียหายอันใหญ่หลวงของการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาดของผู้นำประเทศที่มุ่งแต่ผลประโยชน์ทางการเมืองของตนเป็นสำคัญ และบทเรียนจากเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมก็คือ การปฏิวัติวัฒนธรรมคือการแสวงหาอำนาจ ไม่ว่าอำนาจนั้นจะได้มาด้วยความชอบธรรมหรือไม่ก็ตาม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

หนังสือ

กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์. (2517). รายงานภาวะเศรษฐกิจและการค้าของ
ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ: กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

กฤษณ์ วรางกูร. (2522). เหมาวิจารณ์ตนเอง: เบื้องหลังแก๊งสี่คนและประวัติเต็งเสี่ยวผิง.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พลัปปลิ่ง.

กลุ่มวิหคเหิร. (2522). บันทึกจากจีน: เอกสารการประชุมสภาผู้แทนประชาชนแห่งชาติ สมัยที่ 1
ชุดที่ 5 ของสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ: พิษณุภัณฑ์การพิมพ์.

เขียน ธีระวิทย์. (2519). การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ:
กราฟิคอร์ป.

----- (2519). จีนกับสังคมโลก. กรุงเทพฯ: ดวงกลม.

----- (2527). จีนผลัดแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

คณะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์มหาสาร. (2517). เมาเจอตง เมาผู้สร้างเมา. กรุงเทพฯ:
จงเจริญการพิมพ์.

จำลอง พิศนาคะ. (2517). ขบวนการเรดการ์ด. กรุงเทพฯ: สอนอักษร.

จีนแดง. (2517). กรุงเทพฯ: กลุ่มวิชาการเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจษฎ์ เจตนาธรรม. (2522). สัมผัสจีนใหม่. กรุงเทพฯ: กอไม้.

เต็งเสี่ยวผิง. (2543). สรรนิพนธ์เต็งเสี่ยวผิง จีนจะไปทางไหน?. แปลโดย ดาวประกาย รุ่งอรุณ.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

ทวีป วรดิกล. (2524). กระแสโลก. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

----- (2542). ประวัติศาสตร์จีน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

----- (2545). เมาเจอตง ฮองแต่นักปฏิวัติ. กรุงเทพฯ: มติชน.

บุญศักดิ์ แสงระวี. (2523). โจวเอินไหล: ว่าด้วยศิลปะ วรรณคดี ละครและภาพยนตร์.
กรุงเทพฯ: กอไม้

----- (2538). เต็งเสี่ยวผิง ชีวิตการต่อสู้. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

----- (2547). โลกทัศน์...ปรัชญาวัฒนธรรมนิเวศ. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

-----, บรรณาธิการ. (2545). บทนิพนธ์คลาสสิก เมาเจอตง โจวเอินไหล ว่าด้วย
ศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: เอมี่ เทรดดิง.

พาย, ลูเซียน ดับเบิลยู. (2547). *จีนสามยุค*. แปลโดย คณิน บุญสุวรรณ. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
ฟางจีเจิง; และ เจียงกั๋วหนง. (2539). *โจวเอินไห่ลจาร์กไว้วุ่นใจชน*. แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี.

กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

มาตาม เต็งหยง. (2546). *เต็งเสี่ยวผิง : ว่าด้วยการปฏิวัติวัฒนธรรมและเค้าโครงความคิดเศรษฐกิจ
จีนใหม่*. แปลโดย สุขสันต์ วิเวกเมธากร. กรุงเทพฯ: เฮลท์แคร์ พลัปปลิซซิ่ง.

มีร์ดัล, แจน; และ เคสเชิล, กาน. (2516). *จีน : แผ่นดินแห่งการปฏิวัติตลอดกาล*. แปลโดย
มโน มั่นในธรรม. กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสืออิสระ.

ยุง จาง. (2545). *หงส์ป่า*. แปลโดย จิตราภรณ์ ตันรัตนกุล. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2525). *เศรษฐกิจสาธารณรัฐประชาชนจีน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์; และ จรินทร์ วงศ์หาญเชาว์. (2519). *เศรษฐกิจจีนจากประสบการณ์และการ
ค้นคว้า*. กรุงเทพฯ: ชมรมวิชาการคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หยาวหมิงเล่อ. (2528). *หลินเปียว เบื้องลึกแผนลับโค่นประธานเหมาฯ*. แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี.
กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

หลิวเค่อ; สีเทา; และ คู่ซู่จุน. (2547). *คืนความจริงให้ประวัติศาสตร์ ได้การใส่ร้ายประธานเหมา*.
แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.

หลี่อินเฉียว. (2543). *น้ำตาเหมาเจ๋อตง*. แปลโดย บุญศักดิ์ แสงระวี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
สุขภาพใจ.

เหมาเจ๋อตง. (2509). *คติพจน์ประธานเหมาเจ๋อตง*. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ภาษาต่างประเทศ.

----- (2518). *คติพจน์ประธานเหมาเจ๋อตง*. กรุงเทพฯ: ชมรมหนังสือวังแก้ว.

----- (2542). *กวีนิพนธ์เหมาเจ๋อตง*. แปลโดย สายรุ้ง. กรุงเทพฯ: จตุจักร.

----- (2544). *บทนิพนธ์สองบท ว่าด้วยการปฏิบัติ ว่าด้วยความขัดแย้ง*. กรุงเทพฯ: นกฮูก.

----- (2544). *บทนิพนธ์สามบท ว่าด้วยนโยบาย ปรับปรุงการศึกษา ปรับปรุงหน่วยงานของ
พรรค*. กรุงเทพฯ: นกฮูก.

----- (2545). *บทนิพนธ์คัดสรร ชุดที่สอง ว่าด้วยรัฐบาลรวมและการศึกษาสถานการณ*.
กรุงเทพฯ: นกฮูก.

----- (2545). *บทนิพนธ์คัดสรร ชุดที่สาม ว่าด้วยงานวัฒนธรรม คำปราศรัยในชมรมสัมมนา
ศิลปะวรรณคดีที่เยนอาน*. กรุงเทพฯ: นกฮูก.

- (2545). บทนิพนธ์คัดสรร ชุดที่หนึ่ง ว่าด้วยความสัมพันธ์ใหญ่ๆ 10 ประการ และ
เกี่ยวกับปัญหาการจัดการกับความขัดแย้งในหมู่ประชาชนอย่างถูกต้อง. กรุงเทพฯ: นกฮูก.
- (2547). ภาพยนตร์คอนเหมาเจ็ดตุ้ง. ปักกิ่ง: สำนักพิมพ์ต่างประเทศ.
- (ม.ป.ป.). ปรึชญานิพนธ์ประธานเหมาเจ็ดตุ้ง. กรุงเทพฯ: แห่งปรึชญา.
เหมาเหมา. (2540). ป้าเต็งของฉัน. แปลโดย สุขสันต์ วิเวกเมธากร. พิมพ์ครั้งที่สอง. กรุงเทพฯ:
ผู้จัดการ.
- อารยชน. (2525). ประเมินค่าประธานเหมา. กรุงเทพฯ: เกลียวคลื่น.
- อำนวยการ ปรึภพธ์เฝ้าพงส์; และ นฤมิตร สอดสุข. (2524). จีน การต่อสู้สองแนวทาง. กรุงเทพฯ:
ดอกหญ้า.

สารานุกรมและคู่มือ

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : เอเชีย เล่ม 1 อักษร A-B
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- (2547). สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่ : เอเชีย เล่ม 2 อักษร C-D ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศูนย์จีนศึกษา. (2546). คู่มือการใช้ศัพท์ภาษาจีน. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทความ

- กุมารี่. (2519, มิถุนายน-สิงหาคม). แนะนำสาธารณรัฐประชาชนจีน : กองร้อยสตรี บัลเลตี่ใหม่ของ
จีน. สังคมศาสตร์ปริทัศน์. 14(1): 102-107.
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2516, มกราคม-มีนาคม). นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน.
รัฐศาสตร์นิเทศ. 8(1): 81-93.
- เชียน ธีระวิทย์. (2526, 1 ตุลาคม). การศึกษาในประเทศจีน. วิทยาสาร. 24(37): 9-13.
- เชียน ธีระวิทย์. (2517). ระบบการปกครองภายในของจีน. ใน การปฏิวัติของจีน. หน้า 62-75.
กรุงเทพฯ: สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
- เชียน ธีระวิทย์. (2518, กรกฎาคม). การเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวในจีน. วารสาร
สังคมศาสตร์. 12(3): 47-87.
- ทิพย์รัตน์. (2514, กรกฎาคม). จีน-นอกแวนด์ลเลส ตอน 33: การเมือง-อาหารทุกมือของจีน.
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 22(4): 9, 38-39.

- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2520, กุมภาพันธ์-พฤษภาคม). สาธารณรัฐประชาชนจีน : วิกฤตการณ์ทาง
สภาวะผู้นำและความขัดแย้งทางอุดมการณ์. *วารสารธรรมศาสตร์*. 6(3): 134-156.
- ธเนศ อภรณ์สุวรรณ. (2517). การปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน. ใน *การปฏิวัติของจีน*. หน้า 76-117.
กรุงเทพฯ: สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
- นพพร สุวรรณพานิช. (2517). เม้าเซตุงและความคิดของเขา. ใน *การปฏิวัติของจีน*. หน้า 5-33.
กรุงเทพฯ: สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
- นิพนธ์ เทพวัลย์. (2514, พฤศจิกายน). นโยบายประชากรของจีนคอมมิวนิสต์. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*.
9(5): 36-45.
- คู่สดี สัตยมานะ. (2522, พฤษภาคม-สิงหาคม). เหตุเกิดที่เทียนอันเหมิน. *ประวัติศาสตร์*. 4(2):
66-79.
- ยอร์จ เอ็น แพตเตอร์สัน. (2509, กันยายน). ระบบเซ็นเซอร์ของจีนคอมมิวนิสต์. *สังคมศาสตร์
ปริทัศน์*. 4(2): 129-144.
- รสสุคนธ์ ชันธนะภา. (2527, พฤษภาคม-สิงหาคม). บทบาทของเหมาเจ๋อตุง. *วารสารประวัติศาสตร์*.
9(2): 96-110.
- วิภา อุดมพันธ์. (2518, มกราคม-มีนาคม). การพัฒนาเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมและระบบของเหมา.
สังคมศาสตร์ปริทัศน์. 13(1): 121-127.
- วิลเลียม ชู. (2510, มิถุนายน). สงครามกลางเมืองในจีนคอมมิวนิสต์. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 5(1):
49-52.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2543-2544, ตุลาคม-มกราคม). จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20. *ราชบัณฑิตยสถาน*.
26(1): 141-173.
- (2540-2541, ตุลาคม-มกราคม). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. *ราชบัณฑิตยสถาน*.
23(1): 85-119.
- สจ๊วต อี. ฟราเซอร์ และ จอห์น ฮอกกินส์. (2515, 8 มิถุนายน). การศึกษาในประเทศจีน. *วิทยาสาร*.
23(22): 18-20.
- (2515, 15 มิถุนายน). การศึกษาในประเทศจีน. *วิทยาสาร*. 23(23): 17-19, 52.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2542). รัฐสังคมนิยมจีนก่อนปี 1979. ใน *จีน-ไทย ในศตวรรษที่ 21*.
บรรณาธิการโดย วรศักดิ์ มัทธโนบล. หน้า 34-104. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมชัย ภัทรนันทน์. (2538, พฤษภาคม-สิงหาคม). ชีวประวัติทางการเมืองของเติ้งเสี่ยวผิง
(1904-1981). *วารสารธรรมศาสตร์*. 21(2): 88-108.

- สมบุญ วจิตราศิลป์. (2517, มิถุนายน). แนะนำสาธารณรัฐประชาชนจีน : การแพทย์และ
สาธารณสุขของจีน. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 12(6): 96-99.
- สนิทศักดิ์ สนิทศักดิ์ดี. (2524, ตุลาคม-พฤศจิกายน). การอุดมศึกษาในเมืองจีน. *วารสารการศึกษา
นอกโรงเรียน*. 19(108): 18-20.
- สารสิน วีระผล. (2518, มกราคม). การปฏิวัติทางการศึกษาในสาธารณรัฐประชาชนจีน. *วารสาร
สังคมศาสตร์*. 12(1): 42-64.
- สุชาติ สวัสดิ์ศรี. (2516, มกราคม-มีนาคม). การศึกษาสำหรับชาวบ้านในสาธารณรัฐประชาชนจีน.
ปาจารย์สาร. 6(7): 66-73.
- สุวินัย ภรณวลัย. (2524, ตุลาคม-ธันวาคม). ความอัปยศของลัทธิเหมา หรือความอัปยศของลัทธิ
มาร์กซ์ : บทวิเคราะห์โดยสังเขปของการปฏิวัติจีน ลัทธิเหมาและเศรษฐกิจจีน ภายหลังการ
ปฏิวัติจนถึงปัจจุบัน. *เศรษฐศาสตร์การเมือง*. 1(5-6): 8-62.
- สุวิมล ณ ตะกั่วทุ่ง. (2522, พฤศจิกายน). การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในประเทศจีน.
คुरुปริทัศน์. 4(11): 14-19.
- อาทรรักษ์. (2515, พฤษภาคม). ปารีสคอมมูน 1871. *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*. 10(5): 36-38.
- อาทรรักษ์. (2526, ธันวาคม). บาดแผล วรรณกรรมสะท้อนยุคมีดของจีน. *วารสาร
ธรรมศาสตร์*. 12(4).
- อัมพร วิจิตรพันธ์. (2526). เศรษฐกิจการเมืองในสาธารณรัฐประชาชนจีน. *วารสารรามคำแหง*. 9(2)
ฉบับเศรษฐศาสตร์ 1: 34-48.
- อานวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์. (2523, กันยายน). การต่อสู้สองแนวทางในศิลปะและวรรณคดีจีน.
โลกหนังสือ. 3(12): 62-74.
- (2523, ตุลาคม). การต่อสู้สองแนวทางในศิลปะและวรรณคดีจีน (ตอนจบ).
โลกหนังสือ. 4(1): 68-75.
- เอียน ถึง อ้าย. (2545, เมษายน-มิถุนายน). ประเทศจีนในศตวรรษที่ 21. *รัฐสารวิรัช*.
44(2): 49-62.

รายการโทรทัศน์

เหมาเจ๋อตง. (2549, 13 กุมภาพันธ์). *เหมาเจ๋อตง, จอโลก*. โมเดิร์นไนน์ทีวี. 10.00 – 11.00 น.

Roderick MacFarquhar. (2549, 13 กุมภาพันธ์). *เหมาเจ๋อตง, จอโลก*. โมเดิร์นไนน์ทีวี.

10.00 – 11.00 น.

Richard Solomon. (2549, 13 กุมภาพันธ์). *เหมาเจ๋อตง, จอโลก*. โมเดิร์นไนน์ทีวี.

10.00 – 11.00 น.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 28 พฤษภาคม). กำเนิดและพัฒนาการของระบบสมาชิกผู้แทนประชาชนของจีน. *ผู้จัดการ*. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547. จาก

<http://www.manager.co.th/China/viewnews.aspx?newsID=4775905281900>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 28 พฤษภาคม). ระบบสมาชิกผู้แทนประชาชนแห่งชาติของจีน. *ผู้จัดการ*. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547. จาก

<http://www.manager.co.th/china/viewnews.aspx?newsID=4780888954996>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 28 พฤษภาคม). ประวัติความเป็นมาของตำแหน่งประธานาธิบดี.

ผู้จัดการ. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547. จาก

<http://www.manager.co.th/china/viewnews.aspx?newsID=4732126137614>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 28 พฤษภาคม). รายงานประธานาธิบดีของสาธารณรัฐประชาชนจีนในแต่ละสมัย. *ผู้จัดการ*. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547. จาก

<http://www.manager.co.th/china/viewnews.aspx?newsID=4782552010416>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 28 พฤษภาคม). ฐานะและบทบาทของคณะรัฐมนตรีและโครงสร้างการบริหารงานของรัฐบาล. *ผู้จัดการ*. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547. จาก

<http://www.manager.co.th/china/viewnews.aspx?newsID=4710841500163>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 30 พฤษภาคม). องค์ประกอบของกองกำลังติดอาวุธแห่งชาติ. *ผู้จัดการ*. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547. จาก

<http://www.manager.co.th/China/viewnews.aspx?newsID=9470000000853>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 30 พฤษภาคม). บทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่อกองกำลังติดอาวุธ. *ผู้จัดการ*. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547. จาก

<http://www.manager.co.th/China/viewnews.aspx?newsID=9470000000870>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 5 สิงหาคม). ระบบการศาล. ผู้จัดการ. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547.

จาก <http://www.manager.co.th/China/viewnews.aspx?newsID=9470000033101>

ผู้จัดการออนไลน์. (2547, 5 สิงหาคม). อัยการสูงสุด. ผู้จัดการ. สืบค้นเมื่อ 24 กันยายน 2547.

จาก <http://www.manager.co.th/China/viewnews.aspx?newsID=9470000033115>

ผู้จัดการออนไลน์. (2546, 30 กันยายน). อนุทินเฉลิมฉลองวันชาติจีน. ผู้จัดการ. สืบค้นเมื่อ 12

พฤศจิกายน 2548, จาก

<http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=4665829445719>

ผู้จัดการออนไลน์. (2548, 2 มีนาคม). เส้นทางประวัติศาสตร์ของเพลงชาติจีน. ผู้จัดการ. สืบค้นเมื่อ

12 พฤศจิกายน 2548, จาก

<http://www.manager.co.th/China/ViewNews.aspx?NewsID=9480000023566>

เอกสารภาษาต่างประเทศ

หนังสือ

Aziz, Sartaj. (1978). *Rural Development: learning from China*. London: Macmillan.

Baum, Richard; & Bennett, Louise B., editors. (1971). *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. London: Prentice-Hall.

Barnett, A. Doak. (1981). *China's Economy in Global Perspective*. Washington, D.C.: The Brookings Institution.

Bennett, Gordon A.; & Montaperto, Ronald N. (1971). *Red Guard: The Political Biography of Dai Hsiao-Ai*. London: George Allen & Unwin.

Bowie, Robert R.; & Fairbank, John K. (1971). *Communist China, 1955-1959: Policy Documents with Analysis prepared at Harvard University under the Joint Auspices of the Center for International Affairs and the East Asian Research Center*. Massachusetts: Harvard University Press.

Bown, Colin. (1980). *China 1949-76*. London: Heinemann Educational Books.

Bucknall, Kevin B. (1989). *China and the Open Door Policy*. Sydney: Allen & Unwin.

Chai, Pien. (1975). *A Glance at China's Culture*. Peking: Foreign Languages.

Chang, Arnold. (1980). *Painting in the People's Republic of China the politics of style*. Boulder, Colo: westview Press.

- Cheng, Jin. (1986). *A Chronology of The People's Republic of China: 1949-1984*. Beijing: Foreign Language Press
- Cheng, Peter. (1972). *A Chronology of The People's Republic of China*. New Jersey: Littlefield.
- Chesneaux, Jean. (1979). *China: The People's Republic, 1949-1976*. New York: Pantheon Books.
- Chow, Gergory C. (2002). *China's Economic Transformation*. Massachusetts: Blackwell.
- Christiansen, Flemming. (1996). *Chinese politics and society: An Introduction*. London: Prentice Hall.
- Daubier, Jean. (1974). *A History of The Chinese Cultural Revolution*. New York: Vintage Books.
- Deleyne, Jan. (1971). *The Chinese Economy*. New York: Harper&Row.
- Dietrich, Craig. (1994). *People's China: A Brief History*. 2nd ed. New York: Oxford University Press.
- Dirlik, Arif. (2000). *Postmodernity's Histories: The Past as Legacy and Project*. United States of America: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Draguhn, Werner; & Goodman, David S.G. (2002). *China's Communist Revolution: Fifty Years of the People's Republic of China*. London: RoutledgeCurzon.
- Ebrey, Patricia Buckley. (1996). *The Cambridge Illustrated History of China*. London: Cambridge University Press.
- Eckstein, Alexander. (1966). *Communist China's Economic Growth and Foreign Trade: Implications for U.S. Policy*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- (1979). *China's Economic Revolution*. London: Cambridge University Press.
- Eckstein, Alexander; Galeson, Walter; & Liu, Ta-Chung. (1968). *Economic Trends in Communist China*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Edwin Pak-wah Leung., editor. (1992). *History Dictionary of Revolutionary China, 1839-1976*. New York: Greenwood Press.
- Esmein, Jean. (1975). *The Chinese Cultural Revolution*. London: Andre Deutsch.
- Evans, Richard. (1993). *Deng Xiaoping and the Making of Modern China*. London: Hamish Hamilton.

- Fairbank, John King. (1988). *The Great Chinese Revolution: 1800-1985*. London: Picador.
- (1992). *China: A New History*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Gray, Jack. (2002). *Rebellions and Revolutions: China from the 1800s to 2000*.
2nd ed. New York: Oxford University Press.
- Gray, Jack; Cavendish, Patrick. (1968). *Chinese Communism in Crisis: Mao and the Cultural Revolution*. London: Pall Mall Press.
- Grenville, J.A.S., editor. (2000). *A History of the World in the Twentieth Century*.
Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Han, Suyin. (1967). *China in the year 2001*. Middlesex: Penguin Books.
- Hinton, Harold C., editor. (1979). *The People's Republic of China: A Handbook*. Colorado:
Westview Press.
- Hock, Brian; & Twitchett, Denis Crispin, editor. (1991). *The Cambridge Encyclopedia of China*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press.
- Hsu, Immanuel C. Y. (1975). *The Rise of Modern China*. 2nd ed. New York: Oxford
University Press.
- (1995). *The Rise of Modern China*. 5th ed. New York: Oxford University Press.
- Houn, Franklin W. (1973). *A Short History of Chinese Communism*. New Jersey:
Prentice-Hall.
- Howe, Christopher. (1978). *China's economy: A basic guide*. New York: Basic Books.
- Hu, Sheng; & Mu, Qing., editors. (1991). *The Seventy-Year History of the Communist Party of China*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Hutchings, Graham. (2000). *Modern China: A Companion to a Rising Power*. London:
Penguin Books.
- James, C. V., editor. (1989). *Information China: The Comprehensive and Authoritative Reference Source of New China*. Vol. 1. Oxford: Pergamon Press.
- Jin, Qiu. (1999). *The Culture of Power: The Lin Biao Incident in the Cultural Revolution*.
Stanford: Stanford University Press.
- Joint Economic Committee of The United States Congress. (1975). *China: A Reassessment of the Economy*. Washington D.C.: United States Government Printing Office.

- Jones, John F., editor. (1980). *Building China: Studies in Integrated Development*. Hong Kong: The Chinese University Press.
- Karnow, Stanley. (1990). *Mao and China: A Legacy of Turmoil*. 3rd ed. New York: Penguin Books.
- Keesing's Research Report. (1967). *The Cultural Revolution in China: Its Origins and Course*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Kwong, Julia. (1979). *Chinese Education in Transition: Prelude to the Cultural Revolution*. Montreal: McGill-Queen's University.
- Landsberger, Stefan. (1995). *Chinese Propaganda Posters from Revolution to Modernization*. Amsterdam: Pepin Press.
- LaFleur, Robert Andre; & et al. (2003). *China: A Global Studies Handbook*. California: ABC-CLIO.
- Lee Hong Yung. (1978). *The Politics of the Chinese Cultural Revolution*. Berkeley: University of California Press.
- Leiberthal, Kenneth. (1995). *Governing China: from revolution through reform*. New York: W.W.Norton & Company.
- Levinson, David; & Christensen, Karen., editors. (2002). *Encyclopedia of Modern Asia*. Vol. 2. New York: Berkshire Publishing Group.
- Leys, Simon. (1977). *The Chairman's New Clothes: Mao and the Cultural Revolution*. London: Allison & Busby.
- Liu, Suinian; & Wu, Qungan., editors. (1986). *China's Socialist Economy: An Outline History (1949-1984)*. Beijing: Beijing Review Press.
- Liu, Zheng; & Song Jian. (1981). *China's Population: Problems and Prospects*. Beijing: New World Press.
- Luo, Hanxian. (1985). *Economic Changes in Rural China*. Beijing: New World Press.
- Lynch, Daniel C. (1999). *After the Propaganda State: Media, Politics, and "Thought Work" in Reformed China*. California: Stanford University Press.
- Ma, Hong. (1983). *New Strategy For China's Economy*. Beijing: New World Press.
- MacFarquhar, Roderick. (1974). *The Origins of the Cultural Revolution: 1 Contradictions Among The People 1956-1957*. New York: Columbia University Press.

- (1983). *The Origins of the Cultural Revolution: 2 The Great Leap Forward 1958–1960*. New York: Oxford University Press.
- (1997). *The Origins of the Cultural Revolution: 3 The Coming of the Cataclysm 1961–1966*. New York: Oxford University Press and Columbia University Press.
- , editor. (1997). *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press.
- MacFarquhar, Roderick; & Fairbank, John King. (1989). *The Cambridge History of China Vol. 14: The People's Republic, Part 1: The Emergence of Revolutionary China 1949–1965*. New York: Cambridge University Press.
- (1991). *The Cambridge History of China Vol. 15: The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution 1966–1982*. New York: Cambridge University Press.
- Mackerras, Colin. (2001). *The New Cambridge Handbook of Contemporary China*. London: Cambridge University Press.
- Mackerras, Colin; McMillen, Donald H.; & Watson, Andrew., editors. (1998). *Dictionary of the Politics of the People's Republic of China*. London: Routledge.
- Meisner, Maurice. (1999). *Mao's China and After: A History of the People's Republic*. 3rd ed. New York: The Free Press.
- Mitchison, Lois. (1971). *Chinese Revolution*. London: The Bodley Head.
- Nai-Ruenn Chen; & Walter Galensun. (1969). *The Chinese Economy Under Communist*. Chicago: Aldine Pub.
- O'Brien, Patrick K. (2002). *Atlas of World History*. Oxford: Oxford University Press.
- Ogden, Suzanne. (1989). *China's Unresolved Issues: Politics, Development, and Culture*. New Jersey: Prentice Hall.
- Overy, Richard. (1999). *History of The World*. London: Times Books
- Party History Research Centre of the Central Committee of the Communist Party of China. (1991). *The Seventy-Year History of the Communist Party of China*. Beijing: Foreign Languages Press.
- Potter, Sulamith Heins; & Potter, Jack M. (1989). *China's Peasants: The Anthropology of a Revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Qin, Shi. (1993). *China Handbook*. Beijing: New Star Publishers.
- Rawski, Thomas G. (1978). *Industrialization, Technology and Employment in the People's Republic of China*. Washington, D.C.: The World Bank.
- Rawski, Thomas G. (1979). *Economic growth and employment in China*. Oxford: Oxford University Press.
- Resolution on CPC History (1949-1981): Authoritative Assessment of: Mao Zedong "The Cultural Revolution" Achievements of the People's Republic. (1981). Beijing: Foreign Language Press.
- Richardson, William J. (1969). *China Today*. New York: Maryknoll Publications Friendship Press.
- Riskin, Carl. (1987). *China's political economy: the quest for development since 1949*. Oxford: Oxford University Press.
- Roberts, J.A.G. (2000). *Modern China: An Illustrated History*. Gloucestershire: Sutton.
- Robinson, Joan. (1969). *The Cultural Revolution in China*. Middlesex: Penguin Books.
- Robinson, Thomas W. (1971). *The Cultural Revolution in China*. Berkeley: University of California Press.
- Rodzinski, Witold. (1988). *The People's Republic of China: Reflections on Chinese Political History since 1949*. London: Collins.
- Ryoshin, Minami. (1994). *The Economic Development of China: A Comparison with the Japanese Experience*. Hong Kong: Macmillan Press.
- Saich, Tony. (2001). *Governance and Politics of China*. New York: Palgrave.
- Schoenhals, Michael, editor. (1996). *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. New York: M.E. Sharpe.
- Selden, Mark., editor. (1979). *The People's Republic of China: A Documentary History of Revolution Change*. New York: Monthly Review Press.
- Snow, Edgar. (1974). *China's Long Revolution*. London: Penguin Books.
- Spence, Jonathan. (1999). *The Search for Modern China*. 2nd ed. New York: W.W. Norton & Company.
- Stiefel, M.; & Wertheim, W.F. (1983). *Production, Equality and Participation in Rural China*. London: Zed Press.

- Su, Wenming. (1981). *Population and other problems*. Beijing: Beijing Review.
- Tan, Pamela. (1993). *Women in society*. Singapore: Times Books International.
- The Cultural Revolution in China; Its Origins and Course*. (1967). New York: Charles Scribner's Sons.
- The Development of China (1949-89)*. (1989). Beijing Review Press.
- The World Bank. (1983). *China : Socialist Economic Development*. Washington, D.C.: The World Bank.
- Thornton, Richard C. (1982). *China: A Political History, 1917-1980*. Colorado: Westview Press.
- Townson, Duncan. (1999). *A Dictionary of Contemporary History, 1945 to the present*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Union Research Institute. (1970). *Communist China 1969*. Hong Kong: Union Press.
- United State Congress: Joint Economic Committee. (1975). *China: A Reassessment of the Economy*. Washington, D.C.: U.S. Government Press.
- Wang, James C. F. (1991). *Contemporary Chinese Politics: An Introduction*. 4th ed. New Jersey: Prentice-Hall.
- Wen-Shun Chi, editor. (1971). *Readings in the Chinese Communist Cultural Revolution*. California: University of California.
- Wheelwright, E. L.; & McFarlane, Bruce. (1970). *The Chinese Road to Socialism: Economics of the Cultural Revolution*. New York: Monthly Review Press.
- Woei, Lien Chong., editor. (2002). *China's Great Proletarian Cultural Revolution: Master Narratives and Post-Mao Counternarratives*. Lanham: Rowman & Littlefield.
- Wu, Yuan-li, editor. (1973). *China: A Handbook*. Newton Abbot: David & Charles.
- Xu, Dixin, editor. (1982). *China's Search for Economic Growth: The Chinese Economy since, 1949*. Beijing: New World Press.
- Xue, Muqiao. (1982). *Current Economic Problems in China*. Boulder: Westview Press.
- Yan, Jiaqi; & Gao, Gao. (1996). *Turbulent Decade: A History of the Cultural Revolution*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Yiping Huang. (1998). *Agriculture reform in China*. New York: Cambridge University Press.

Yu, Guangyuan. (1984). *China's Socialist Modernization*. Beijing: Foreign Languages Press.

Zhao Ziyang. (1982). *China's Economy and Development Principles*. Beijing: New World Press.

Zong, Huaiwen. (1989). *Years of Trial, Turmoil and Triumph-China from 1949-1988*. Beijing: Foreign Language Press.

บทความ

Ash, Robert. (2002). The Cultural Revolution as an Economic Phenomenon. in *China's Communist Revolutions: Fifty Years of the People's Republic of China*. edited by Draguhn, Werner; & Goodman, David S. G. 159-176. London: RoutledgeCurzon.

Baum, Richard. (1971). Ideology Redivivus. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. 67-77. London: Prentice-Hall, Inc.

Bridgham, Philip. (1971). Mao's Cultural Revolution in 1967: The Struggle to Seize Power. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. 121-141. London: Prentice-Hall, Inc.

Bridgham, Philip. (1971). Mao's "Cultural Revolution": Origin and Development, Part 1. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. 17-30. London: Prentice-Hall, Inc.

Chen, S. H. (1973). Language and Literature under Communism. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. 705-736. Newton Abbot: David & Charles.

Chen, Theodore His-en. (1973). Education. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. 691-704. Newton Abbot: David & Charles.

Constitution of the People's Republic of China. (1954). *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. 799-810. Newton Abbot: David & Charles.

Crook, Frederick W. (1975). The Commune System in the People's Republic of China, 1963-74. in *China: A Reassessment of the Economy*. edited by Joint Economic Committee Congress of the United States. 366-410. Newton Abbot: David & Charles.

- Ecklund, George N. (1973). Banking and Finance. in *China: A Handbook*. edited by Wu Yuan-li. 579-593. Newton Abbot: David & Charles.
- Field, Robert Michael. (1975). Civilian Industrial Production in the People's Republic of China : 1949-74. in *China: A Reassessment of the Economy*. edited by Joint Economic Committee Congress of the United States. 146-174. Washington D.C.: United States Government Printing Office.
- Gray, Jack. (1971). The Economics of Maoism. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. 78-87. London: Prentice-Hall, Inc.
- Harding, Harry. (1997). The Chinese state in crisis, 1966-9. in *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by MacFarquhar, Roderick. 2nd ed. 148-247. New York: Cambridge University Press.
- Hou, Wenruo. (1981). Population policy. in *China's Population: Problems and Prospects*. edited by Liu, Zheng; Song, Jian; & et. al. 55-76. Beijing: New World Press.
- Jones, John F.; & Burns, John P. (1980). China's Search for Integrated Development: An Overview. in *Building China: Studies in Integrated Development*. edited by Jones, John F. 1-26. Hong Kong: The Chinese University Press.
- Knight, Nick. (2001). Cultural Revolution. in *Dictionary of the Politics of the People's Republic of China*. edited by Mackerras, Colin., McMillen, Donald H., & Watson, Andrew. 77-78. London: Routledge.
- Knight, Nick; & Mackerras, Colin. (2002). Cultural Revolution-China. in *Encyclopedia of Modern Asia*. edited by Levinson, David; & Christensen, Karen. 221-225. New York: Charles Scribner's Sons.
- Leiberthal, Kenneth. (1997). The Great Leap Forward and the split in the Yan'an leadership, 1955-65. in *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by MacFarquhar, Roderick. 2nd ed. 87-147. New York: Cambridge University Press.
- Liang, Wensen. (1982). Balanced Development of Industry and Agriculture. in *China's Search for Economic Growth: The Chinese Economy since 1949*. edited by Xu Dixin. 52-78. Beijing: New World Press.

- Lifton, Robert Jay. (1971). The Death of the Leader. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. 88-94. London: Prentice-Hall, Inc.
- Lin, Biao. (1996). "Why a Cultural Revolution?". in *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. edited by Michael Schoenhals. 9-26. New York: An East Gate Book.
- MacFarquhar, Roderick; & Shambaugh, David. (1991). Cultural Revolution. in *The Cambridge Encyclopedia of China*. edited by Hock, Brian. 270-274. New York: Cambridge University Press.
- Mao, Zedong. (1996). "Just a Few Words". in *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. edited by Michael Schoenhals. 5-9. New York: An East Gate Book.
- Neuhauser, Charles. (1971). The Chinese Communist Party in the 1960s: Prelude to the Cultural Revolution. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution*. edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. 31-51. London: Prentice-Hall, Inc.
- Robinson, Thomas. (1991). China confronts the Soviet Union: warfare and diplomacy on China's Inner Asian frontiers. in *The Cambridge History of China. Vol. 15 The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution 1966-1982*. edited by MacFarquhar, Roderick; & Fairbank, John K. 218-304. New York: Cambridge University Press.
- Roderick MacFarquhar. (1997). The Succession to Mao and the end of Maoism, 1969-82. in *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. edited by MacFarquhar, Roderick. 2nd ed. 248-339. New York: Cambridge University Press.
- Schoenhals, Michael. (2002). Was the Cultural Revolution Really Necessary? in *China's Communist Revolutions: Fifty Years of the People's Republic of China*. edited by Draguhn, Werner; & Goodman, David S. G. 159-176. London: RoutledgeCurzon.

- Schram, Stuart R. (1991). Mao Tse-tung's thought from 1949 to 1976. in *The Cambridge History of China. Vol. 15 The People's Republic, Part 2: Revolutions within the Chinese Revolution 1966-1982.* edited by MacFarquhar, Roderick; & Fairbank, John K. 1-106. New York: Cambridge University Press.
- Tannenbaum, Gerald. (1971). China's Cultural Revolution: Why It Had to Happen. in *China in Ferment: Perspectives on the Cultural Revolution.* edited by Baum, Richard; & Bennett, Louise B. 60-66. London: Prentice-Hall, Inc.
- Wang, James C.F. (1992). Great Proletarian Cultural Revolution (1966-1976). in *Historical Dictionary of Revolutionary China, 1839-1976.* edited by Leung, Edwin Pak-wah. 141-143. New York: Greenwood Press.
- Worth, Robert M. (1973). Health and Medicine. in *China: A Handbook.* edited by Wu Yuan-li. 657-668. Newton Abbot: David & Charles.
- Yang., Richard F. S. (1973). The Performing and Visual Arts and Music. in *China: A Handbook.* edited by Wu Yuan-li. 737-758. Newton Abbot: David & Charles.
- Yeh, K. C. (1973). Agricultural Policies and Performance. in *China: A Handbook.* edited by Wu Yuan-li. 487-532. Newton Abbot: David & Charles.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

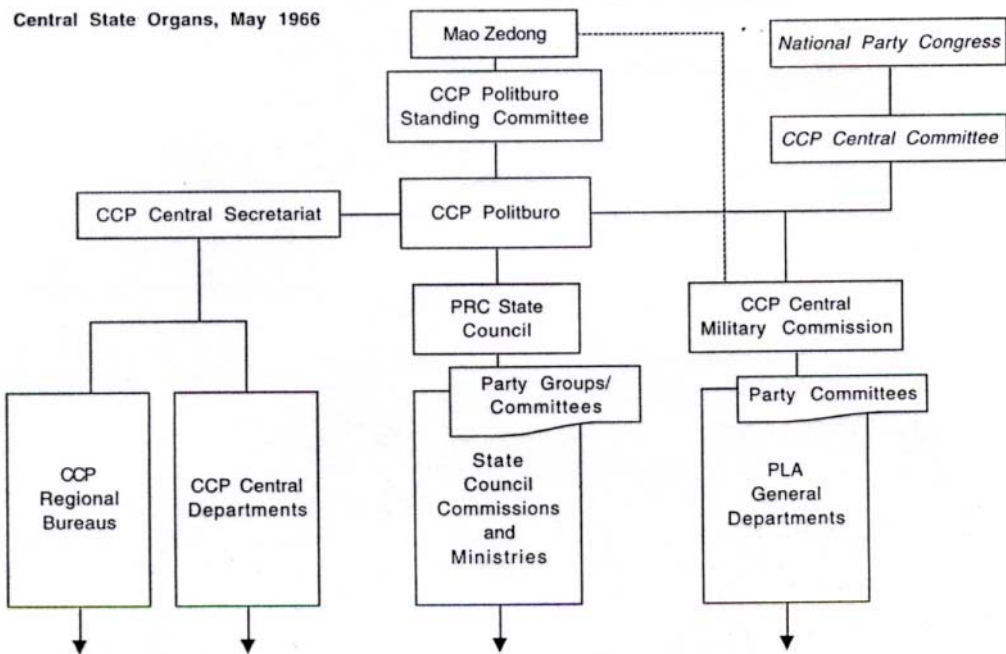
- Andersson, Swede M. (2005, January). The Cultural Revolution. Retrieved. January 27, 2005, from <http://www.fortunecity.com/victorian/riley/787/China/index.html>
- Encyclopedia Britannica Online. (2004) *Cultural Revolution.* Retrieved January 2, 2005, from <http://www.britannica.com/eb/article-9028164>.
- Rogaski, Ruth. (2004). *Cultural Revolution.* Retrieved January 2, 2005, from http://encarta.msn.com/encyclopedia_761580637/Cultural_Revolution.html
- The Columbia Encyclopedia. (2005, July) *The Cultural Revolution.* Retrieved January 2, 2006, from <http://www.bartleby.com/65/cu/Cultural.html>
- Train, Brian R. (2005, January). The Great proletarian Cultural Revolution. Retrieved. January 27, 2005, from <http://web.archive.org/web/20041126092455/http://www.islandnet.com/~citizenx/cultrev2.html>

- Walsh, James. (1996, 13 May). A Time of Fury. *TIME International*. 147(20). Retrieved January 27, 2005, from <http://www.time.com/time/international/960513.index.html>
<http://www.time.com/time/international/1996/960513/coverasia.html>
- U.S. Library of Congress. (2005). *The Cultural Revolution, 1966-76*. Retrieved January 14, 2005, from <http://countrystudies.us/china/28.htm>
- Morning Sun. (2005). Music, Multimedia in *A Film and Website about Cultural Revolution*. Retrieved January 5, 2005, from <http://www.morningsun.org/multimedia/music.html>
- Morning Sun. (2005). The Little Red Book, Living Revolution in *A Film and Website about Cultural Revolution*. Retrieved January 5, 2005, from <http://www.morningsun.org/living/redbook/toc.html>
- Marxists.org. (2005). *Mao Zedong Reference Archive*. Retrieved January 27, 2005, from <http://www.marxists.org/reference/archive/mao/index.htm>
- Marxists.org. (2005). *Selected Works of Mao Tse-tung*. Retrieved January 27, 2005, from <http://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/index.htm>
- Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power: Posters of the Cultural Revolution*. Retrieved October 5, 2005, from <http://kaladarshan.arts.ohio-state.edu/exhib/poster/exhibintro.html>
- Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power I (unknown & 1963-1967)*. Retrieved October 5, 2005, from <http://kaladarshan.arts.ohio-state.edu/exhib/poster/PictPow1.html>

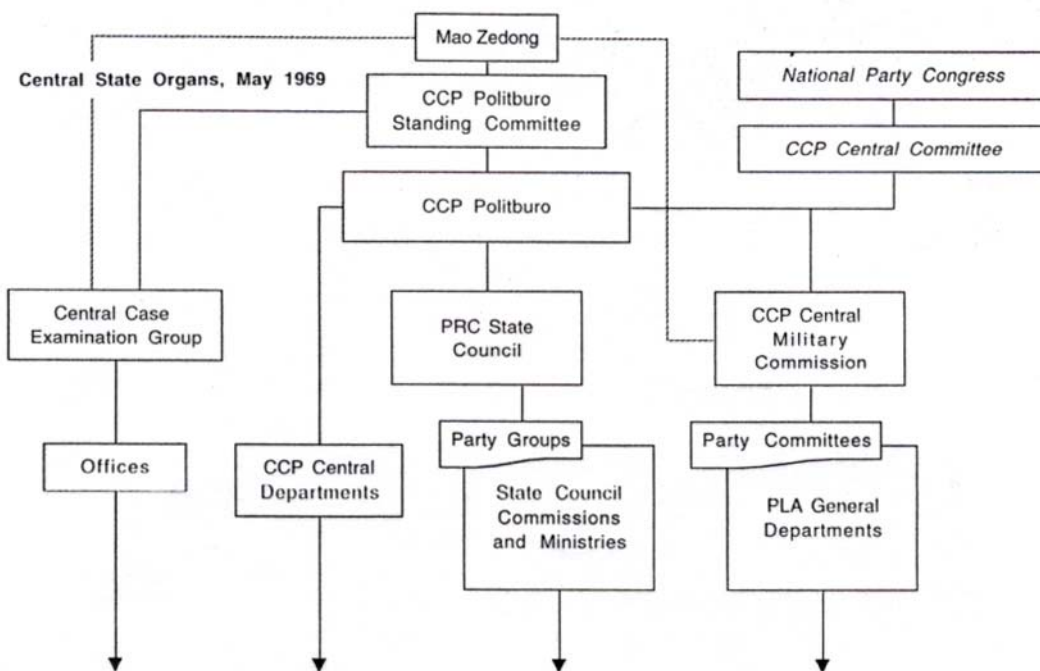
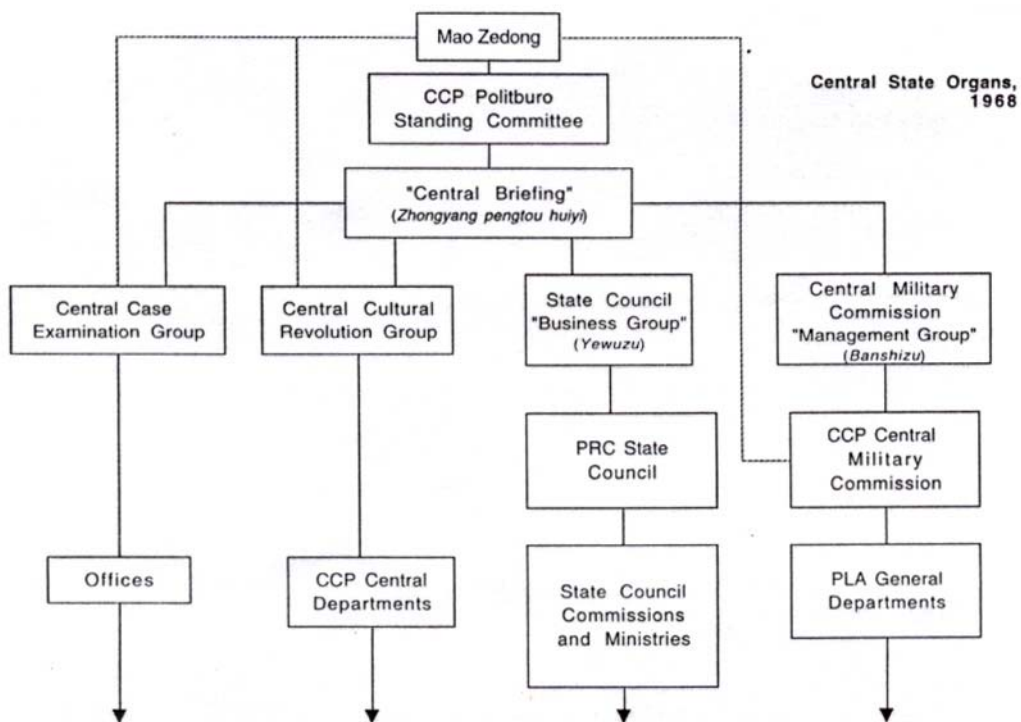
ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แผนผังแสดงองค์กรทางการเมืองของสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1966, 1968, 1969*

* Michael Schoenhals. (1996). *China's Cultural Revolution, 1966-1969: Not a Dinner Party*. pp. 358-360.

ภาคผนวก ข

แสดงการเปรียบเทียบรายชื่อผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่ได้ดำรงตำแหน่งสำคัญของพรรคฯ ในระหว่าง
การประชุมสมัชชาพรรคฯ ครั้งที่ 8 ค.ศ. 1956 ถึง การประชุมสมัชชาพรรคฯ ครั้งที่ 9 ค.ศ. 1969*

สมัชชาครั้งที่ 8 15-27 กันยายน 1956	ก่อนการปฏิวัติ วัฒนธรรม ค.ศ. 1965	11 th Plenum, 8 th CC 1-12 สิงหาคม 1966	สมัชชาครั้งที่ 9 1-24 เมษายน 1969
Standing Committee			
Mao Zedong	Mao Zedong	Mao Zedong	Mao Zedong
Liu Shaoqi	Liu Shaoqi	Lin Biao	Lin Biao
Zhou Enlai	Zhou Enlai	Zhou Enlai	Zhou Enlai
Zhu De	Zhu De	Tao Zhu	Chen Boda
Chen Yun	Chen Yun	Chen Boda	Kang Sheng
Lin Biao	Lin Biao	Deng Xiaoping	
		Kang Sheng	
General Secretary			
Deng Xiaoping	Deng Xiaoping	Liu Shaoqi	
		Zhu De	
		Li Fuchun	
		Chen Yun	
Full Member			
Lin Boqu	Dong Biwu	Dong Biwu	Ye Qun
Dong Biwu	Peng Zhen	Chen Yi	Ye Jianying
Peng Zhen	Chen Yi	Liu Bocheng	Liu Bocheng
Lou Ronghuan	Li Fuchun	He Long	Jiang Qing
Chen Yi	Peng Dehuai	Li Xiannian	Zhu De
Li Fuchun	Liu Bocheng	Li Jingquan	Xu Shiyou
Peng Dehuai	He Long	Tan Zhenlin	Chen Xilian

* Roderick MacFarquhar. (1997). *The Politics of China: The Eras of Mao and Deng*. pp. 534-535.

สมัชชาฯครั้งที่ 8 15-27 กันยายน 1956	ก่อนการปฏิวัติ วัฒนธรรม ค.ศ. 1965	11 th Plenum, 8 th CC 1-12 สิงหาคม 1966	สมัชชาฯ ครั้งที่ 9 1-24 เมษายน 1969
Liu Bocheng	Li Xiannian	Xu Xiangqian	Li Xiannian
He Long	Li Jingquan	Nie Rongzhen	Li Zuopeng
Li Xiannian	Tan Zhenlin	Ye Jianying	Wu Faxian
Ke Qingshi			Zhang Chunqiao
Li Jigquan			Qiu Huizuo
Tan Zhenlin			Yao Wenyuan
			Huang Yongsheng
			Bong Biwu
			Xie Fuzhi
Alternate members			
Ulanfu	Ulanfu	Ulanfu	Ji Dengkui
Zhang Wentian	Zhang Wentian	Bo Yibo	Li Xuefeng
Lu Dingyi	Lu Dingyi	Li Xuefeng	Li Desheng
Chen Boda	Chen Boda	Song Renqiong	Wang Dongxing
Kang Sheng	Kang Sheng	Xie Fuzhi	
Bo Yibo	Bo Yibo		

ภาคผนวก ค

ภาพแสดงเหตุการณ์สำคัญในสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่าง ค.ศ. 1949-1969

ภาพประกอบ 1 เหมาเจ๋อตงประกาศสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน จัตุรัสเทียนอันเหมิน กรุงปักกิ่ง
ในวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949

ที่มา: Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 517-518.

ภาพประกอบ 2 คณะผู้นำของสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อ ค.ศ. 1949 (จากขวา) ประกอบด้วย หลิวเซ้าฉี เหมาเจ๋อตง เฝิงเจิ้น จูเต๋อ โจวเอินไห่ หลินเปียว เต็งเสี่ยวผิง

ที่มา: Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 517-518.

ภาพประกอบ 3 ผู้ปฏิบัติงานของพรรคฯ อธิบายระเบียบการปฏิรูปที่ดิน เมื่อต้นทศวรรษที่ 1950

ที่มา: Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 517-518.

ภาพประกอบ 4 ชาวนากล่าวประณามเจ้าที่ดินในศาลประชาชนระหว่างการดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

ที่มา: Jonathan D. Spence. (1990). *The Search for Modern China*. pp. 517-518.

ภาพประกอบ 5 การทำเครื่องมือการเกษตรใช้เองตามหลักการพึ่งตนเองในระหว่างการดำเนินนโยบายก้าวกระโดดไกล (ค.ศ. 1958-1960)

ที่มา: Lois Mitchison. (1971). *Chinese Revolution*. p. 83.

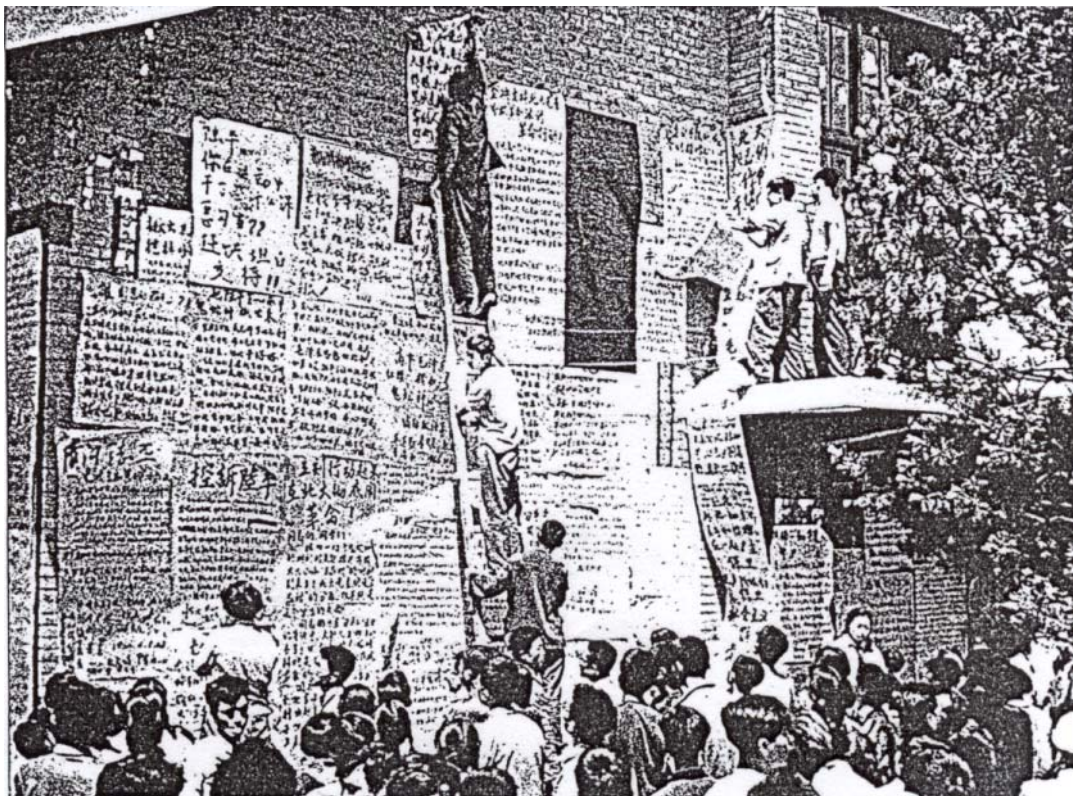
ภาพประกอบ 6 การร่วมกันทำงานในพื้นที่การเกษตรของชาวจีนระหว่างการดำเนินนโยบาย
ก้าวกระโดดไกล (ค.ศ. 1958-1960)

ที่มา: Patricia Buckley Ebrey. (1996). *The Cambridge Illustrated History of China*.
pp. 310-311.

ภาพประกอบ 7 คำประกาศ “ข้อกำหนด 16 ประการ” และ “การตัดสินใจเริ่มต้นการปฏิวัติวัฒนธรรม”

ที่มา: Communist Party of China. Party Research Centre. (1991). *The Seventy-Year History of the Communist Party of China*. p. 204.

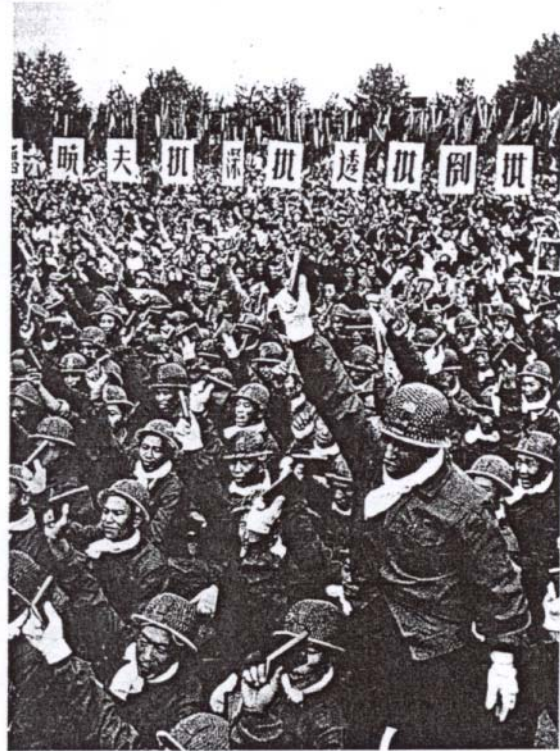
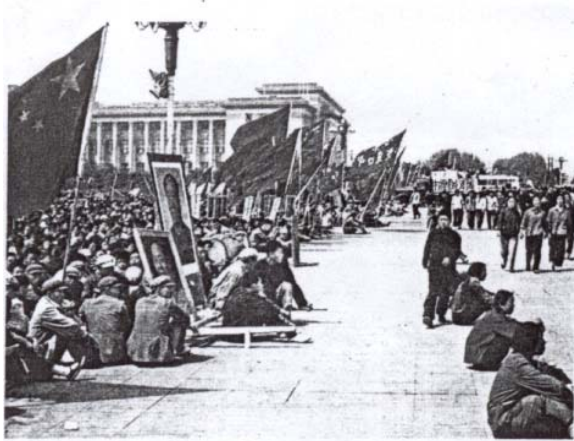
ภาพประกอบ 8 นักศึกษามหาวิทยาลัยปักกิ่งกำลังปิดหนังสือพิมพ์กำแพง

ที่มา: Patricia Buckley Ebrey. (1996). *The Cambridge Illustrated History of China*.

ภาพประกอบ 9, 10 เหม่าเจ๋อตงออกพบขบวนทหารพิทักษ์แดง ที่จัตุรัสเทียนอันเหมินใน ค.ศ. 1966

ที่มา: Patricia Buckley Ebrey. (1996). *The Cambridge Illustrated History of China*. p. 314., J. A. S. Grenville. (2000). *A History of the World in the Twentieth Century*. p. 639.

ภาพประกอบ 11-14 ขบวนการพิทักษ์แดงชุมนุมที่จัตุรัสเทียนอันเหมินใน ค.ศ. 1966

ที่มา: Nick Knight; & Colin Mackerras. (2002). Cultural Revolution. in *Encyclopedia of Modern Asia. Volume 2.* p. 222., Roderick MacFarquhar; & David Shambaugh. (1991). Cultural Revolution in *The Cambridge Encyclopedia of China.* p. 271., J. A. S. Grenville. (2000). *A History of the World in the Twentieth Century.* p. 639.

ภาพประกอบ 15-16 ขบวนการพิทักษ์แดงชุมนุมที่จัตุรัสเทียนอันเหมินใน ค.ศ. 1966

ที่มา: Jackson J. Spielvogel. (1999). *Modern World History*. p. 550., วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540-2541). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. *ราชบัณฑิตยสถาน*. 23(22): 101.

ภาพประกอบ 17 ทหารกองทัพปลดแอกประชาชนจีนติดเข็มตรารูปเหมาเจ๋อตงพร้อมกับถือหนังสือปกแดง ถ่ายเมื่อ 16 เมษายน ค.ศ. 1968

ที่มา: กุศิชัย มูลศิลป์. (2540-2541). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. *ราชบัณฑิตยสถาน*. 23(22): 101.

ภาพประกอบ 18 ขบวนการพิทักษ์แดงประจําผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้เดินเส้นทางทุนนิยมด้วยการให้
สวมหมวกปัญญาอ่อนและเดินประจําไปตามท้องถนน

ที่มา: Jackson J. Spielvogel. (1999). *Modern World History*. p. 551.

ภาพประกอบ 19 เหวินจงอี้ เลขานุการพรรคฯประจำมณฑลเฮยหลงเจียงถูกขบวนกรพิทักษ์แดง
ประจานหาว่าเป็นผู้เดินเส้นทางทุนนิยม ถ่ายเมื่อเดือนกันยายน ค.ศ. 1966

ที่มา: วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540-2541). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. *ราชบัณฑิตยสถาน*.
23(22): 102.

ภาพประกอบ 20 พระสงฆ์ในเมืองฮาร์บินถูกขบวนกรฟิทักษ์แดงประจาน ข้อความในโปสเตอร์บาง
แผ่นเขียนข้อความ "กำจัดพวกผีและปีศาจ" ถ่ายภาพเมื่อเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1966

ที่มา: วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540-2541). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. ราชบัณฑิตยสถาน.
23(22): 104.

ภาพประกอบ 21 ขบวนการพิทักษ์แดงทำลายป้ายจารึกที่บ้านทายาทของขงจื้อ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการทำลายวัฒนธรรมเก่า

ที่มา: วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540-2541). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. ราชบัณฑิตยสถาน. 23(22): 99.

ภาพประกอบ 22 การลงคะแนนเสียงของเหมาเจ๋อตง หลินเปียว โจวเินไห่ คังเซิง และเฉินป๋อตำใน
ระหว่างการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 9

ที่มา Yan Jiaqi; & Gao Gao. (1996). *Turbulent Decade : A History of the Cultural Revolution*. p. 175.

ภาพประกอบ 23, 24 การศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตามนโยบายเปิดสู่สังคม
ในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม

ที่มา: Chai Pien. (1975). *A Glance at China's Culture*. p. 14.

ภาพประกอบ 25, 26 การศึกษาของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งส่วนใหญ่ประกอบด้วยผู้ที่มาจากครอบครัวชาวนา แรงงานและทหาร อีกทั้งยังให้คนงานจากโรงงาน มาสอนในมหาวิทยาลัย

ที่มา: Chai Pien. (1975). *A Glance at China's Culture*. p. 15.

ภาพประกอบ 27 โรงพิมพ์กำลังจัดพิมพ์หนังสือคติพจน์ประธานเหมาเจ๋อตงเมื่อ ค.ศ. 1967

ที่มา: J. A. S. Grenville. (2000). *A History of the World in the Twentieth Century*. p. 247.

ภาพประกอบ 28 การแสดงของหน่วยโฆษณาชวนเชื่อความคิดเหมาเจ๋อตงกำลังอ่านหนังสือ
แดงเล่มเล็ก ถ่ายที่สถานีรถไฟเมืองกว่างตงเมื่อ ค.ศ. 1967

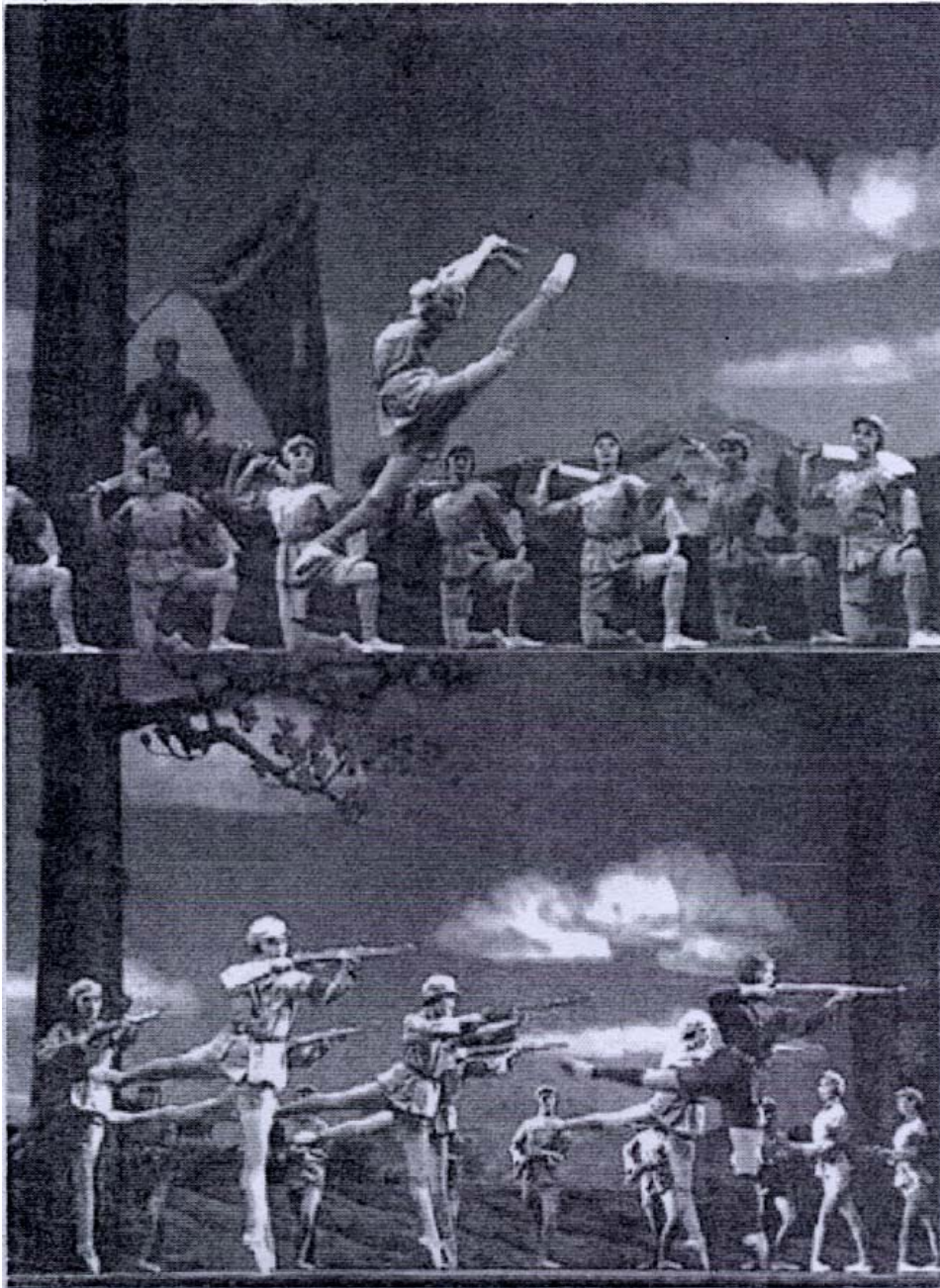
ที่มา: วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540-2541). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. ราชบัณฑิตยสถาน.
23(22): 103.

ภาพประกอบ 29 การแสดงละครในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม ภายใต้การควบคุมของเจียงซิง

ที่มา: Patricia Buckley Ebrey. (1996). *The Cambridge Illustrated History of China*.

p. 315.

ภาพประกอบ 30 การแสดงละครเรื่องกองทัพหญิงแดง

ที่มา: Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power: Posters of the Cultural Revolution*. (Online).

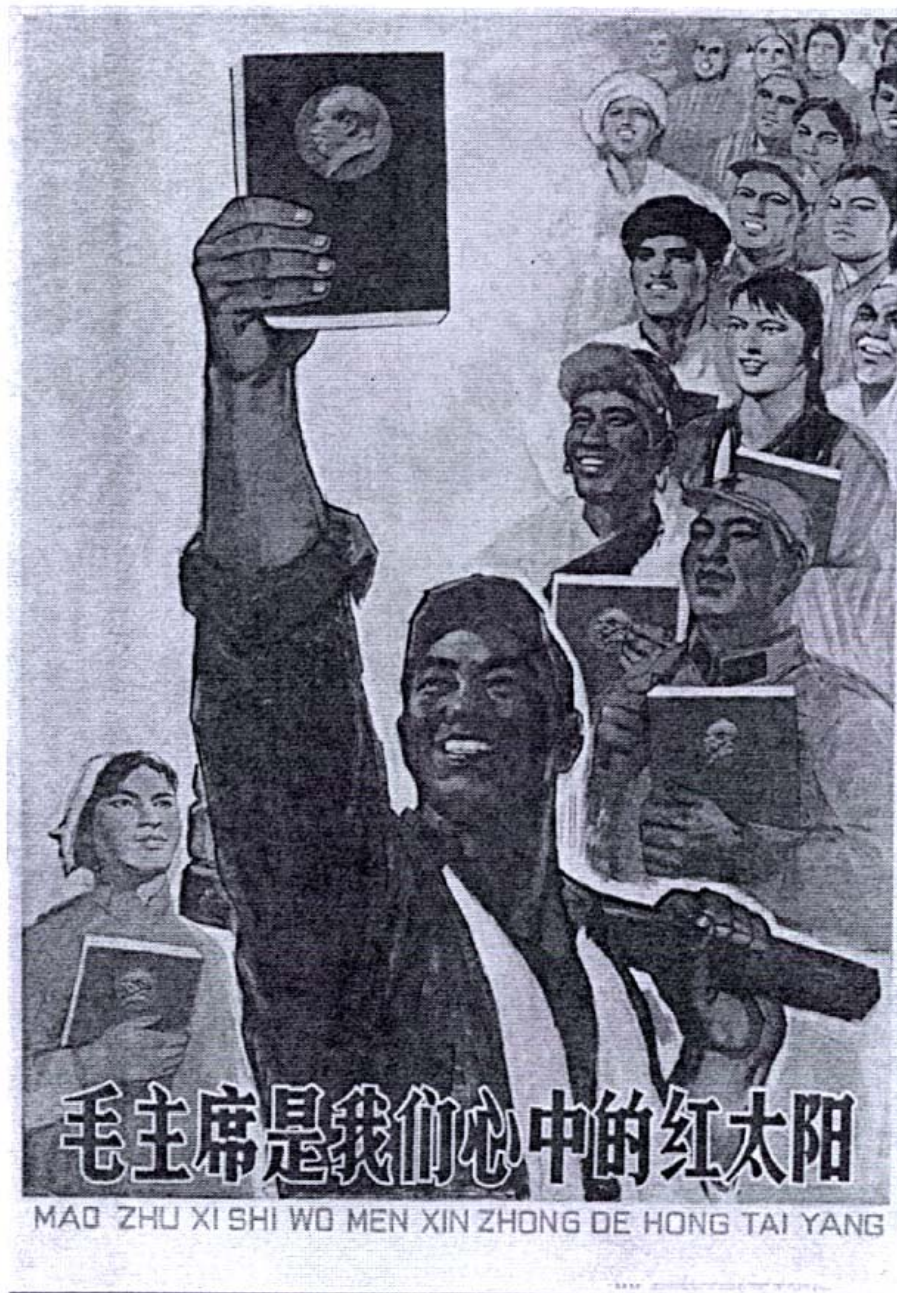
ภาพประกอบ 31 โปสเตอร์รณรงค์ให้ศึกษาข้อกำหนด 16 ประการ
(Study the 16 Articles, Become Familiar with Them and Put Them to Use)

ที่มา: Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power I (unknown & 1963-1967)*. (Online).

ภาพประกอบ 32 ไปสเตอร์รณรงค์ทำลายวัฒนธรรมเก่าเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่
(Destroy the Old World; Establish the New World)

ที่มา: Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power I (unknown & 1963-1967)*. (Online).

ภาพประกอบ 33 โปสเตอร์เชิดชูเหมาเจ๋อตงเปรียบเสมือนดังพระอาทิตย์สีแดงในใจประชาชน

(Chairman Mao is our Heart's Red Sun)

ที่มา: Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power I (unknown & 1963-1967)*. (Online).

ภาพประกอบ 34 โปสเตอร์รณรงค์กำจัดแนวทางต่อต้านการปฏิวัติของหลิวเซากับเติ้งเสี่ยวผิง
(Completely Smash the Liu-Deng Counter-Revolutionary Line)

ที่มา: Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power I (unknown & 1963-1967)*. (Online).

让社会主义新文艺占领一切舞台

中央美术学院美术 1963

ภาพประกอบ 35 โปสเตอร์รณรงค์การสร้างศิลปวัฒนธรรมแนวทางใหม่ของเจียงซิง
(Let New Socialist Culture Occupy Every Stage)

ที่มา: Evans, Harriet, & Wasserstrom, Jeffrey. (2005). *Picturing Power I (unknown & 1963-1967)*. (Online).

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	นาย ศรุตม์ เพชรสกุลวงศ์
วันเดือนปีเกิด	5 ตุลาคม 2519
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	5/14 ลิฟวิงเพลส อาคาร 2 ซ.ลาดพร้าว 138 ถ.ลาดพร้าว แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จาก โรงเรียนคณะราษฎรบำรุง จ.ยะลา
พ.ศ. 2542	วท.บ. (ชีววิทยา) จาก มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
พ.ศ. 2546	ศศ.บ. (ประวัติศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2549	ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ